

SELO GOJTANOVIĆI

1. KOKIĆ (Suljo) SAFET, rođen 1967, radnik. Ubijen 17. septembra 1964. na Dobrinji u Sarajevu.
2. KOKIĆ (Suljo) SAMIR, rođen 1975, učenik. Ubijen 31. jula 1993. u mjestu Hojta – Bjelašnica.
3. KOKIĆ (Suljo) SULEJMAN, rođen 1964, radnik. Ubijen 16. februara 1993. na Grdonju.

SELO CRNETE

1. ČUSTOVIĆ (Fehim) HAJRA MRKA, rođena 1966, domaćica. Bila na Dugoj Njivi sa Ahmetom Čauševićem, Ekremom Lepirom, Safetom Nezirevićem i drugima u zbjegu. Srbi su 29. juna 1992. opkolili kolibu u kojoj su bili Ahmet Čaušević i ostali i sve ih pobili. Njihova raskomadana tijela nađena su u kolibi i pored kolibe. Od Hajre do sada ništa nije nađeno.
2. ČUSTOVIĆ (Šaćir) HUSO, rođen 1920, penzioner. Ubijen u selu u maju 1992. Brat Atif pronašao samo njegovu glavu i ukopao je pored kuće. Ekshumiran 20. oktobra 1999.
3. RAHMAN (Nurija) KASIM, rođen 1962, radnik. Ubijen 26. marta 1994. u mjestu Rakitnica – Trnovo.
4. SPAHIĆ (Pašo) AZIZ, zarobljen i odveden u KPZ u Foču i tamo mu se gubi trag. Do sada nije pronađen.
5. SPAHIĆ (Osman) HASIB, rođen 1961, radnik. Ubijen 31. januara 1993. u Smiljevićima kod Sarajeva.

SELO DEROLOVI

1. LEPIR (Nasuf) EKREM, rođen 1972. Ubijen na Dugoj Njivi 29. juna 1992. Veća grupa izbjeglica bila je u zbjegu u kolibi Ahmeta Čauševića. Četnici su ih napali u ranu zoru i pobili. Jedino se Hajri Čustović Mrkoj gubi trag i do sada se o njoj ništa ne zna.
2. NEZIREVIĆ (Meša) FERID, rođen 1969. u Derolovima, radnik. Ubijen u Tarčinu 1993.
3. NEZIREVIĆ (Jusuf) HALIM, rođen 1958, radnik. Ubijen 28. oktobra 1992. u Rajlovcu kod Sarajeva.
4. NEZIREVIĆ (Smail) IBRO, rođen 1936, zemljoradnik. Ubijen koncem juna 1992. u mjestu Rijeka - Drače bježeći iz sela kada su Srbi napali selo. Nije ukopan.
5. NEZIREVIĆ (Ramiz) MEHMED, rođen 1957, radnik. Ubijen od granate 2. jula 1992. u Briješću, Sarajevo.
6. NEZIREVIĆ (Ramiz) SAFET, rođen 1971, radnik. Ubijen 29. juna 1992. na Dugoj Njivi prilikom srpskog napada na Jabuku. U kolibi bila veća grupa izbjeglih i sve ih pobili, a potom zapalili, osim Hajre Čustović koja nije pronađena.
7. NEZIREVIĆ (Alija) ŠAĆIR, rođen 1952, radnik. Ubijen 14. decembra 1992. na Mojmilu u Sarajevu.
8. NEZIREVIĆ (Aljo) ŠEFKO, rođen 1969, radnik. Ubijen na Dugoj Njivi 29. juna 1992. bježeći ispred srpskog napada. Ukopao ga otac. Ekshumirali ga otac i rodbina.
9. NEZIREVIĆ (Rašid) ZAJKO, rođen 1913, zemljoradnik. Ubijen u junu 1992. i potom spaljen u kući. Pronađeno samo malo kostiju i ukopane u selu.
10. NEZIREVIĆ (Kasim) ZLATKA, rođena 1948. domaćica. Ubijena od granate u Velešićima u Sarajevu 1995.

SELO TRNJINE

1. ALJUKIĆ (Mujo) ATIF, rođen 1939, penzioner. Ubijen u junu 1992. prilikom pokušaja da pobjegne iz sela zbog srpskog napada. Ukopala ga rodbina u blizini sela. Ekshumiran 20. oktobra 1999. na lokalitetu sela Trnjine.
2. ALJUKIĆ (Adem) DUDA, rođena 1907. u Kratinama, žena Muje, domaćica. Zapaljena u štali gdje se krila. Ekshumirana 20. oktobra 1999. na lokalitetu Trnjina u izgorjeloj štali.
3. ALJUKIĆ (Smail) FEHIM, penzioner. Izbjegao u Hrasnicu. Tamo teško ranjen. Bolovao oko dva mjeseca i umro.
4. ALJUKIĆ (Atif) NAIL, rođen 1976, učenik. Ranjen 9. juna 1993. u Medugorju – Foča. Rodbina ga pokušala spasiti i na putu za bolnicu umro.
5. ALJUKIĆ (Halim) REMZIJA, rođen oko 1969. Ubijen 1993. u Sarajevu.
6. ARNAUTOVIĆ (Rasim) TAIB, rođen 1965. u Trnjinama. Ubijen na padinama Treskavice sa Zaimom Imamovićem 9. oktobra 1995. Ukopan na mezarju Kovači.
7. ARNAUTOVIĆ ZLATKA, rođena 1920, žena Omera, domaćica. Ubijena u selu u junu 1992. Nije ukopana. Do sada nikakvi ostaci nisu nađeni.
8. MAHMUTOVIĆ (Meho) AZIZ, rođen 1958, radnik. Ubijen u Sarajevu. Ukopan na mezarju Širokača.
9. MAHMUTOVIĆ (Hašim) ŠEVKO, rođen 1970. u Trnjinama, radnik. Ubijen u Sarajevu na Žuči.
10. MAHMUTOVIĆ (Meho) VEHID, rođen 1961, radnik. Ubijen 20. jula 1993. u Sarajevu. Ukopan na mezarju Lav.

SELO VISOKOVIĆI

1. LEPIR (Adem) RAMIZ, rođen 1950, radnik. Ubijen na Grepku 29. juna 1993. Ukopan na Grepku.
2. MAHMUTOVIĆ (Husein) MIRSAĐ, rođen 1970. u Visokovićima, radnik. Ubijen u Bihaću. Ukopan u Sarajevu.
3. MAHMUTOVIĆ NAZIJA, rođena 1915, žena Huse, domaćica. Pokušala pobjeći Srbima, ali su je uhvatili u jednoj štali u selu Lubure u junu 1992. i ubili je a potom spalili skupa sa Nazom Jež. Ekshumirana 20. oktobra 1999.
4. NEZIREVIĆ (Arif) ATIF, rođen 1922, zemljoradnik. Ubijen od granate u selu Vujnovići, općina Kalinovik. Ukopao ga sin u Vujnovićima. Ekshumiran 20. oktobra 1999. i ukopan na mezarju Vlakovo.
5. SUBAŠIĆ (Omer) RAMIZ, radnik. Ubijen 1992. u Foči.

SELO LUBURE

1. JEŽ (Nahod) EDIN, rođen 1975, učenik. Izbjegao u Ostrožac kod Jablanice i tamo ubijen 1. juna 1993, utopio se. Tamo je i ukopan.
2. JEŽ (Osman) NAIL, rođen 1955, radnik. Ubijen 12. septembra 1992. u Sarajevu.
3. JEŽ (Bajro) NAZA, rođena 1910, domaćica. Uхваćena skupa sa Nazi-jom Mahmutović iz sela Viskovići, ubijene a potom zapaljene u štali. Ekshumirana 20. oktobra 1999.
4. JEŽ (Ibran) SULJO, rođen 1953, radnik. Ubijen 24. novembra 1994. u Proskoku. Ukopan na mezarju Kovači.

SELO MUŠIĆI

1. NEZIREVIĆ (Hasan) ADIL, rođen 1935, penzionisani rudar. Ranjen od granate. Dugo bolovao i umro u Jablanici 1992. Ukopan u Jablanici.

SELO BUJAKOVINA

1. FAZLIĆ (Nail) ISMET, rođen 1957. u Bujakovini, radnik. Ubijen na pisti 1993.

2. ŠEHOVIĆ (Zahid) ENVER, rođen 1967. u Bujakovini, vojno lice. Ubijen na Žuči 27. jula 1993.

3. ŠEHOVIĆ (Mujo) FATIMA, rođena 1906. u selu Rudice, općina Kalinovik, žena Alije, domaćica. Pobjegla iz svog sela u selo Lubure. Tamo je uhvatili i ubili. Nije ukopana. Ostaci nađeni i ekshumirana 20. oktobra 1999.

4. ŠEHOVIĆ (Mustafa) MUŠAN, rođen 1955. u Bujakovini. Ubijen u Sarajevu.

5. ŠEHOVIĆ (Meho) RAMIZ, rođen 1969, radnik. Ubijen u Sarajevu.

SELO PREBISALIĆI

1. ĆEMO (Hašim) MEHMED MEHO, rođen 1959, radnik. Ubijen 1992. na Žuči u Sarajevu.

2. ĆEMO (Huso) RAMIZ, rođen 1961, radnik. Nestao na Trebeviću u decembru 1992. Pronađen i ekshumiran 13. novembra 2006. i ukopan na mezarju Kovači u Sarajevu.

3. ĆEMO (Mustafa) RAMIZ, rođen 1972, radnik. Ubijen u Gajevići-ma, općina Konjic, 28. septembra 1993. Ukopan u Pazariću 3. oktobra 1993.

4. ĆEMO (Aljo) REMZIJA, rođen 1956. u Ravnicama. Živio i radio u Srebrenici i tamo ga zatekla agresija. Ubijen u julu 2005. u Srebrenici.

MJESNA ZAJEDNICA KOZJA LUKA

Mjesna zajednica Kozja Luka smještena je u srednjem toku rijeke Koline s obje njene strane. Kraj je veoma pitom, ispresijecan potocima i potočićima, te mnogobrojnim brežuljcima i brdima.

Ova mjesna zajednica graniči sa Miljevinom, Kratinama, Jabukom, Ustikolinom i prigradskim naseljem Susješno. Pripadaju joj sljedeća sela: Daničići, Pirin Do, Radojevići, Barne Njive, Donje Selo, Sijerice, Mirjanovići, Slađenići, Đurđevići, Čuke, Putojevići, varoš Kozja Luka, Kremaluša, Golijevići, Todorčići, Veliko Marevo, Malo Marevo, Rajetići, Gomji Kremin, Donji Kremin, Hrdevci, Srbotina, Utulovići, Potkolun, Rodijelj, Strganci, Kovačići, Tatarovići, Kolun, Pobiranovići, Štuke i Rudine.

Prema popisu stanovništva iz 1991. u mjesnoj zajednici Kozja Luka živjelo je ukupno 1489 stanovnika. Bošnjaka je bilo 1108, Srba 372, Jugoslavena 1 i Ostalih 8.

Bošnjačko stanovništvo, iako je bilo tri puta brojnije, stradalo je. Razlozi za to su sasvim jasni i lahko ih je dokazati. Bošnjaci niti su željeli niti su se pripremali za agresiju. Srbi su maksimalno bili organizirani putem SDS i JNA, koje su ih politički indoktrinirale, materijalno pomagale i naoružavale pješadijskim i artiljerijskim naoružanjem i svim drugim sredstvima za agresiju.

Organizatori zločina u Kozjoj Luci su iz Kriznog štaba iz Miljevine na čelu sa vojvodom Perom Elezom, a neposredni izvršioци zločina su domaći Srbi.

Pored ljudskih žrtava stradala su sva materijalna, kulturna i vjerska dobra Bošnjaka. Sve bošnjačko je uništeno s ciljem zatiranja svakog traga bošnjačkog življenja u ovim krajevima. Tamo gdje su bila mnoga sela poraslo je šipražlje i kote se divlje životinje. Sve je postalo divlje.

Prvi srpski napadi na sela mjesne zajednice Kozja Luka počeli su u isto vrijeme kada i napadi na grad Foču, 8. aprila 1992. Sa položaja u Mi-

ljevimi i u Kalinoviku Srbi bi samo preusmjerili artiljeriju na ova sela. Tada bi među stanovništvom zavladao panika, nisu znali šta im se događa jer mnogi nikada do tada nisu čuli zvuk granate. Stanovništvo ovih sela bježalo je na sve strane. Mnogi su se povukli u pravcu mjesne zajednice Jabuka i tamo su se kriji danima i mjesecima, a jedan broj njih nije htio ostaviti svoja imanja ni po cijenu vlastitog života i krio se u obližnjim šumama i spiljama oko sela, nadajući se da će ovo zlo ubrzo prestati i da će se spasiti skupa sa svojom imovinom. Ti su i najviše stradali jer su Srbi nakon artiljerijskih napada vršili tzv. „čišćenja terena od balija“ u kraćim vremenskim razmacima od nekoliko dana i stanovništvo koje bi u tim akcijama zarobili ubijali su kako bi uništili svjedoke zločina i kraj učinili „čisto“ srpskim što im je i bio glavni cilj agresije. U svojim planovima su na ovom području uspjeli. Do konca juna 1992. cijelo područje ove mjesne zajednice bilo je bez Bošnjaka, a sva njihova imovina opljačkana, spaljena i uništena.

Ovaj kraj imao je kolovođe zločina, ubice i palikuće. Mnogo svjedoka zna da su to bili Vukovići: Rajko, Mićo, Ranko i Slavko iz Kozje Luke, zatim Boško Golubović, Ranko i Blagoje iz planinskog sela Strganci, te Rajko Todorović sa svoja četiri sina iz sela Potkolun i mnogi drugi. U narednom tekstu, kada budem govorio o žrtvama, navest ću neka od zlodjela koja su uradili kao i svjedoke koji su ih vidjeli. Neki od ovih lica optuženi su za ratne zločine u ovom kraju (Ranko i Rajko Vuković) i dok ovo pišemo njima se sudi.

PODACI O ŽRTVAMA

SELO MIRJANOVIĆI

1. ANDELIJA (Salko) RASIM, rođen 1946. u Mirjanovićima, radnik. Ubijen u aprilu 1992. u selu. Ukopan u Mirjanovićima. Ekshumiran 1. juna 1992. i ukopan na lokalnom mezarju.
2. ISANOVIĆ SAĆA, domaćica. Došla sa kćerkom Mevlidom sestri Hanki u Mirjanoviće iz sela Željeva nakon što se razvela sa mužem i tu su živjele. Saća je po izbijanju agresije ostala u selu sa nekoliko komšija, a kćerka je otišla iz sela. Saću su Srbi našli u selu i ubili je sa ostalim seljanima u aprilu 1992. Mevlida je preživjela agresiju i sada živi u inozemstvu.
3. KAROVIĆ (Huso) IBRO, rođen 1927, penzioner. Ubijen u maju 1992. u selu. Zagrmuo ga Alija Karović u selu. Ekshumiran 1. juna 2000. u Mirjanovićima.
4. KAROVIĆ (Pinjo) LATIFA, rođena 1924. u Jabuci, domaćica. Ubijena u selu 15. maja 1992. Nije ukopana. Ostaci kostiju ekshumirani 1. juna 2000. u Mirjanovićima. Nađeno samo malo kostiju na mjestu gdje je ubijena.
5. SAKALAŠ (Vehbija) AMIR, rođen 1971. u Foči. Ubijen u Malom Marevu 7. novembra 1992. Ekshumiran 13. juna 2002. u Malo Marevo.
6. SAKALAŠ (Adem) NURA, rođena 1908. u Zebinoj Šumi, žena Rašida, domaćica. Ubijena u selu u aprilu 1992, a ubice su Sreten Vujadin i Sreten Kovačević, vojnici vojvode Sime Mojevića, iz mjesne zajednice Ustikolina. Ukopana u Mirjanovićima. Ekshumirana 1. juna 2000. Ukopana na mezarju u Mirjanovićima.

7. SAKALAŠ (Ago) RAŠID, rođen 1906. u Mirjanovićima, zemljoradnik. Ubijen zajedno sa ženom Munirom u aprilu 1992, a izvršioći su isti. Ukopan u Mirjanovićima. Ekshumiran 1. juna 2000. Ukopan na mezarju u Mirjanovićima.

8. SAKALAŠ (Suljo) ŠEĆA, rođena 1928. u Mirjanovićima, domaćica. Ubijena u selu u aprilu 1992. Ukopana u Mirjanovićima. Ekshumirana 1. juna 2000. i ukopana na lokalno mezarje.

9. SOKOLIĆ (Ibro) AZIZ, iz zaseoka Rogovušići, radnik. Ubijen na Sokolju u Sarajevu. Ukopan na mezarju Lav.

SELO PUTOJEVIĆI

1. MUHOVIĆ (Smajo) ADISA, rođena 1979. Ubijena od granate na Kobiljoj Glavi u Sarajevu 28. februara 1993. Ukopana na mezarju Orlić na Kobiljoj Glavi.

2. MUHOVIĆ (Bajro) ALIJA, rođen 1919. u Putojevićima, zemljoradnik. Krio se oko sela nakon što je selo spaljeno. Ubijen ispod sela u Švabovoj Stijeni. Komšije ukopale samo dio kostiju. Ekshumiran 1. juna 2000. i ukopan na lokalnom mezarju.

3. MUHOVIĆ (Jusuf) FATIMA, rođena 1920. u Izbišnu, žena Muje, domaćica. Umrla od straha kada su Srbi upali prvi put u selo 13. maja 1992. Ukopana u vrtu ispod kuće. Ukopale je komšije. Ekshumirana 1. juna 2000. i ukopana na lokalnom mezarju.

4. MUHOVIĆ HABIBA, rođena 1925, žena Alije, domaćica. Bila skupa s mužem u Švabovoj Stijeni i nestala 1. augusta 1992. Njeni ostaci nikada nisu pronađeni.

5. MUHOVIĆ (Meho) MEVSUDA, rođena 1970, radnica. Ubijena od granate na Butmiru 3. augusta 1992. Ukopana na mezarju u Butmiru kod džamije.

6. PAMUK (Bećir) MEJRA, rođena 1928, žena Zahira, domaćica. Ubijena skupa s mužem Zahirom u Švabovoj Stijeni. Ukopana skupa s mužem. Ekshumirana 1. juna 2000. na lokalitetu Putojevića i ukopana na lokalnom mezarju.

7. PAMUK (Tahir) ZAHIR, rođen 1930. u Trnjinama, zemljoradnik. U selo Putojeviće došao na ženin miraz. Kriji se oko sela nakon što je selo spaljeno. Ubijen 1. augusta 1992. ispod sela u Švabovoj Stijeni, a ubice su vojnici vojvode Sime Mojevića iz Ustikoline. Ukopale ga komšije ispod sela. Ekshumiran 1. juna 2000. na lokalitetu Putojevića i ukopan na lokalnom mezarju.

8. SOKOLIĆ (Selim) MUNIBA, rođena 1912. u Đidevu, domaćica. Krija se oko sela nakon što je selo spaljeno. Ubijena 1. augusta 1992. Ukopana ispod sela. Ekshumirana 1. juna 2000. i ukopana na lokalnom mezarju.

SELO KREMALUŠA

1. BOJADŽIJA (Vejsil) SENAD, rođen 1969. radnik. Ubijen na Stupu u Sarajevu 14. septembra 1992.

2. BOJADŽIJA (Alija) TIJA, rođena 1939, domaćica. Ubijena u junu 1992. u Ustikolini kod sestre. Tamo izbjegla misleći da joj je sigurnije, tu je uhvatili i ubili. Ukopana u Ustikolini. Nije ekshumirana.

3. HUKARA (Jusuf) ABID, rođen 1907, imam. Ubijen u aprilu 1992. u selu Izbišno u kući Ragiba Keče, skupa sa Mejrom Kečo i Zehrom Drišnjaković. Nakon ubistva su spaljeni.

4. HUKARA (Omer) HEDIN, rođen 1965, ekonomista. Ubijen 14. septembra 1992. na Stupu u Sarajevu.

5. HUKARA NURA, rođena 1925, žena Šerifa, domaćica. Uspjela izbjeci u Sarajevo 1992. i tamo ubijena od granate.

6. HUKARA (Abid) ŠABAN, rođen 1960, invalid. Dugo se krio s ocem u bajti nadomak sela. Jednog dana izašao iz bajte da traži vode. Srbi ga

primijetili i ubili koncem juna 1992. Sve je ovo gledao njegov otac iz šiblja pored bajte. Nije nikada nađen nikakav ostatak od njega.

7. HUKARA (Rašid) ŠERIF, rođen 1922, penzioner. Uhvaćen u selu u maju 1992. i odveden u Miljevinu gdje je ubijen. Dolje ga vidio Aleksa Vuković i govorio im da ga ne ubiju jer će sve brzo stati i za zločine će neko morati odgovarati.

8. HUKARA (Šaban), žensko dijete. Kada su Srbi upali u ovo selo, zarobili su nekoliko staraca i starica i povelili ih prema Miljevini. Među zarobljenima bila je i beba od godinu dana, kćerka Šabana Hukare. U Miljevini u jednoj prostoriji gdje su ih zatvorili dijete je mnogo plakalo. Srbi koji su ih vodili i čuvali ih dijete su tukli i bacali ga da ne plače. To je sve gledala djetetova nena Pemba Hukara i molila ih je da je ne maltretiraju. Od posljedica maltretiranja dijete je umrlo. Nena Pemba je preživjela ovu golgotu.

9. POLOVINA (Omer) HASAN, rođen 1910, zemljoradnik. Ubijen a onda zapaljen u kući sa kćerkom Šidom u maju 1992. Nije ukopan.

10. POLOVINA (Hasan) ŠIDA, rođena 1945, domaćica, lakše retardirana. Ubijena skupa s ocem Hasanom a potom zapaljeni u kući. Nije ukopana. U izgorjeloj kući nađeno samo malo kostiju.

11. POLOVINA (Rašid) VEIZ, rođen 1958, radnik. Izbjegao u Hrvatsku. Vratio se na Grebak i nakon nekoliko dana ubijen od djelovanja čet-ničke avijacije 5. augusta 1992. Ukopan na mezarju na Grepku.

SELO HRĐEVCI

1. BEŠIREVIĆ TIFA, žena Murata, domaćica. Ubijena od granate 1992. u Buča Potoku pred svojom kućom skupa sa Ramizom Baručijom iz sela Štuke.

2. OMERSPAHIĆ (Selim) ADEM, rođen 1965. u Hrđevcima, radnik. Ubijen 23. decembra 1992. na Žući u Sarajevu u rovu od granate skupa sa bratom Muradifom. Ukopan u Sarajevu.

3. OMERSPAHIĆ (Alija) HAMDO, rođen 1962, radnik. Ubijen 27. aprila 1993. u naselju Aerodrom u Sarajevu.

4. OMERSPAHIĆ (Jakup) MUJU, rođen 1945. u Hrđevcima, radnik. Srbi su ovo selo iznenada napali 13. maja 1992. i tom su prilikom uhvatili Muju, a Halil Omerspahić, njegov rođak, i Nedžib Beširević uspjeli su pobjeći. Muju su odveli do sela Križevac i ubili ga u kreminskom groblju, a potom nabili na armaturu. Njegovo jaukanje čulo se i u selima Pobiranovići i Štuke koja se nalaze s druge strane rijeke Koline. Muju je ukopao Ago Đuderija iz Kozje Luke sa još nekoliko ljudi. Tom prilikom Srbi su uhvatili i Mevludina, sina Halila Omerspahića, i Nedžada, sina Šaćira Omerspahića, koji su imali oko osam godina. Dugo su ih ispitivali i maltretirali vodajući ih po selu da im kažu gdje se ko sakrio, a potom su ih pustili zahvaljujući Bilincu – veterinaru koji je poznao oca Mevludina Halila. Momci su ostali živi i danas žive u inozemstvu.

5. OMERSPAHIĆ (Selim) MURADIF, rođen 1969, radnik. Ubijen od granate 23. decembra 1992. na Žući u Sarajevu skupa sa bratom Ademom u istom rovu. Ukopan u Sarajevu.

6. ROGO (Salih) AHMET, rođen 1967. u Hrđevcima. Bio vojno lice. Ubijen 14. maja 1992. na Vrbanja mostu. Ukopan u Sarajevu.

SELO RODIJELJ

1. BEGANOVIĆ (Abid) AGO, rođen 1954. u Rodijelju – Foča. Ubijen 9. jula 1993. od granate u Hrasnici. Ukopan u Hrasnici.

2. BEGANOVIĆ (Ago) EMINA, rođena 1983, učenica. Ubijena od granate u Buljakovu Potoku ispred kuće 1992.

3. BEGANOVIĆ (Adem) FEHIM, rođen 1921. u Rodijelju, zemljoradnik. Srbi su 28. juna 1992. preduzeli veliku akciju u Jabuci i neokupiranim selima u Kozjoj Luci i Kratinama. Fehim je bježao iz svog sela prema Dugoj Njivi i tamo je 29. juna 1992. naišao na srpsku zasjedu u mjestu zvanom Turjak i tu je ubijen. Rodbina ga je ukopala na mjestu pogibije.

Zasjedu je organizirao Rajko Todorović sa sinovima. Ekshumiran u ljeto 2001. i ukopan na mezarju u Rodijelju 4. augusta 2001.

4. KARADŽA (Juso) SUVAD, rođen 1973, učenik. Ubijen u Sarajevu 1995. Ukopan u Buča Potoku.

SELO SRBOTINA

1. RAHMAN (Selim) ISMETA, rođena 1948, domaćica. Ubijena u Pazariću kao izbjeglica od granate 29. jula 1993. Ukopana u Pazariću kod Sarajeva.

2. RAHMAN (Nazif) JASNA, rođena 1975, učenica. Ubijena u Hrasnici od granate 1993. Ukopana u Kovačićima – Hrasnica.

3. RAHMAN (Mustafa) MEDIN, rođen 1975, učenik. Ubijen 15. jula 1993. na Proskoku – Igman. Ukopan u Pazariću kod džamije.

4. RAHMAN (Murat) MURADIF, rođen 1935. u Srbotini. Srbi su 28. juna 1992. preduzeli veliku akciju na sela mjesne zajednice Jabuka i neokupirana sela u mjesnoj zajednici Kozja Luka i Kratine. Muradif je, bježeći prema Dugoj Njivi, naišao na srpsku zasjedu i tu je ubijen 29. juna 1992. Rodbina ga je ukopala na mjestu pogibije. Zasjedu je organizirao Rajko Todorović sa sinovima. Ekshumiran je u augustu 2001. i ukopan na mezarju Vlakovo 11. augusta 2001.

5. RAHMAN (Nazif) SAMIRA, rođena 1977, učenica. Ubijena u Hrasnici od granate 1993. skupa sa sestrom Jasnom. Ukopana na Kovačićima – Hrasnica.

SELO MAREVO

1. BARUČIJA (Juso) OSMAN, rođen 1938. u Marevu, radnik. Ubijen 8. juna 1992. u Buča Potoku. Ukopan u Buča Potoku.

2. BARUČIJA (Suljo) ŠEFKO, rođen 1963. u Marevu, radnik. Ubijen 22. augusta 1993. u mjestu Lopate.

3. BARUČIJA (Hamid) ŠEMSO, rođen 1960. u Marevu, vojno lice. Ubijen 11. oktobra 1994. na Čemerskoj planini.

4. BEGANOVIĆ (Smajo) ATIF, rođen 1964, trgovac. Ubijen u Kijevu 1995. u mjestu Presjenica.

5. BEGANOVIĆ ELVEDINA, žena Rifeta, domaćica. Ubijena na Kobiljoj Glavi od granate 1993. Trebala se poroditi uskoro.

6. BEGANOVIĆ (Rifat i Elvedina), nerođeno dijete ubijeno u majčinom stomaku.

7. BEGANOVIĆ (Smajo) SUVAD, rođen 1966. u Marevu, radnik. Dva puta ranjavan od nagaznih mina. Ubijen 10. novembra 1992. na Grepku od granate. Ukopan na Grepku.

8. MUSLIM (Nazif) ĆAZIM ĆAZE, rođen 1965. u Marevu. Ubijen 1993. u mjestu Šiljak – Bjelašnica. Kostu mu našle tek nakon agresije. Ukopan na mezarju u Hrasnici.

9. MUSLIM (Selim) IZET, rođen 1960. u Marevu, radnik. Ubijen od granate 8. novembra 1994. u selu Ledići, općina Trnovo. Ukopan u Sarajevu.

10. MUSLIM (Smail) MIRSAĐ, rođen 1963. retardiran. Izbjegao u Hrasnicu, Sarajevo, i tamo ubijen od granate 1994. Ukopan u Hrasnici.

11. MUSLIM TIMA, rođena 1901, domaćica. Umrla u selu u maju 1992. kada je pala granata u selo u blizini njene kuće. Ukopao je sin Selim sa komšijama.

12. OMERSPAHIĆ (Abid) VAHID, rođen 1973. u Marevu, student. Ubijen 24. jula 1992. u Kolakovićima, Jabuka, od metka prilikom proboja za Goražde. Kostu mu zagrnute na mjestu pogibije. Ekshumiran.

13. TABUČIĆ (Šaćir) ABID, rođen 1947, Marevo, radnik. Išao da obide selo 5. novembra 1992. i pri povratku u Jabuci teško ranjen u zasjedi koju su postavili Srbi. Sutradan umro u prodavnici Nazifa Vatrejaka. Ukopan u Jabuci.

14. TABUČIĆ (Hajdar) DŽEVAD, radnik. Ubijen 1995. u mjestu Lopoč na Treskavici.

15. TABUČIĆ (Halil) MUJO, rođen 1952, radnik. Ubijen u selu 1. juna 1992. od granate. Ukopan u Marevu.

16. TABUČIĆ PAŠANA, žena Hajdara, domaćica. Kada je čula da joj je ubijen sin Dževad, sva se isjekla u kupatilu u kući i umrla.

SELO KREMIN

1. DELIĆ (Mujo) NEDŽAD, rođen 1973, vojno lice. Ubijen u Kotoreu kod Sarajeva. Ukopan na Butmiru.

SELO KOLUN

1. BARUČIJA SULJO, rođen 1932. u selu Pobiranovići, penzioner. Živio u selu Kolun. Ubijen od granate u Buljakovu Potoku dok je čuvao koze.

2. BAŠIĆ (Bećir) ZULFO, rođen 1955, zemljoradnik. Nestao u selu 1. jula 1992. Nikakvi ostaci od njega do sada nisu pronađeni.

3. BEGOVIĆ (Ismet) ADIL, rođen 1964, radnik. Ubijen 31. jula 1993. u mjestu Šiljak na Bjelašnici od granate. Ukopan na mezarju Kovači.

4. BEGOVIĆ (Mujo) DŽAFER, rođen 1933. u Kolunu. Izbjegao u Jablanicu i tamo ubijen od granate 1993. Ukopan u Jablanici.

5. BEGOVIĆ (Džafer) SAFET, rođen 1964, radnik. Ubijen 31. jula 1993. u mjestu Šiljak na Bjelašnici od granate skupa sa Adilom Begovićem. Ukopan na mezarju Kovači.

6. BEGOVIĆ (Muhamed) VELIJA, rođen 1965, radnik. Ubijen 1. aprila 1993. u mjestu Žuč u Sarajevu. Ukopan na mezarju Lav.

7. BEGOVIĆ (Kasim) ZLATKA HUMKA, rođena 1949, žena Osmana, domaćica. Ubijena od granate u Velešićima. Ukopana na mezarju u Barama.

8. BOROVIINA (Halim) EDHEM, rođen 1939. u Kolunu, radnik. Poginuo na Budakovićima, Sarajevo, od granate.

9. BOROVIINA (Alija) MEJRA BAŠAČKA, rođena 1920, žena Alije, domaćica. Ubijena u selu metkom 29. jula 1992. Ukopao ju je muž Alija. Ubila je grupa koju je predvodio Rajko Todorović. Ekshumirana 4. septembra 2001.

10. DUDO (Kasim) ADIL, rođen 1940, radnik. Ubijen 1994. na Žući u Sarajevu.

11. DUDO (Alija) HASIB, rođen 1974, učenik. Ubijen 13. juna 1992. u selu Smječa, MZ Jabuka. Ukopan u Smječi na lokalnom mezarju.

12. DUDO (Kasim) HASIB, rođen 1944, radnik. Ubijen 1993. kod Saobraćajnog fakulteta u Sarajevu.

13. DUDO JUSUF, rođen 1919. u selu Kolun, zemljoradnik. Ubijen metkom u selu ispred kuće 1. jula 1992. Nije ukopan. Izvršioce zločina predvodio je Rajko Todorović. Ekshumirane samo kosti nakon agresije.

14. DUDO SEVDA, rođena 1938, žena Alije, domaćica. U selu ubijena metkom 1. jula 1992. Ubila je grupa koju je predvodio Rajko Todorović.

15. DUDO (Alija) VEHBİJA, rođen oko 1967. Zarobljen u Tmovu 1992. i odveden u pravcu Kalinovika. Do sada nije nađen.

SELO POTKOLUN

1. BEKRIJA (Suljo) AHMET TALE, rođen 1972, radnik. Zarobljen u selu u maju 1992. Zarobili ga Boško Golubović, Ranko i Blagoje iz sela Strganaca, te Mičo i Rajko Vuković. Sve je gledao Bajro Hukara koji je bio sakriven nedaleko od mjesta događaja. Nikada nije pronađen.

2. BEKRIJA (Hasan) MEJRA, rođena 1928, žena Sulje, domaćica. Ubijena u selu rafalom na kapiji u junu 1992. Ukopao ju je Bajro Hukara i drugi iz sela. Ubili je Ranko Vuković iz Kozje Luke i Ranko Golubović iz Strganaca. Ekshumirana 28. septembra 2001. Ukopana u selu Potkolunu 30. septembra 2001.

3. BEKRIJA (Haso) NEVKA, rođena 1970. u Jabuci, domaćica, žena Muniba. Ubijena kao izbjeglica u Hrasnici od granate. Ukopana na mezarju Kovači.

4. ČENGIĆ (Zulfo) VASVIJA, rođena 1903, domaćica. Ubijena metkom u prsa u junu 1992. u selu. Ukopao je Bajro Hukara i drugi iz sela. Ubili je Ranko Vuković iz Kozje Luke i Ranko Golubović iz Strganaca. Ekshumirana u bašči Ibri Sejfića 28. septembra 2001. Ukopana 30. septembra 2001. na mezarju u Potkolunu.

5. HUKARA (Hasan) AVDIJA, rođen 1909. u Potkolunu, zemljoradnik. Ubijen metkom u glavu u selu u junu 1992. Ukopao ga Bajro Hukara. Ubili ga Ranko Vuković iz Kozje Luke i Ranko Golubović iz Strganaca. U toj grupi bila su još četverica. Sve je posmatrao njegov sin Bajro koji je bio sakriven u groblju nedaleko od njih. Ekshumiran 28. septembra 2001. u Potkolunu i ukopao 30. septembra 2001. na mezarju u Potkolunu.

6. HUKARA (Muradif) FADIL, rođen 1970. u Potkolunu. Ubijen od granate na Igmanu 1992. Ukopao u Kovačima - Hrasnica.

7. HUKARA (Bejdan) HASO, rođen 1968, radnik. Ubijen 1993. na Žuči. Ukopao u Velešićima.

8. SEJFIĆ (Huso) BEGAN, rođen 1965, radnik. Dobio nervni slom od ratnih stresova i izvršio samoubistvo.

9. SEJFIĆ HABIBA, rođena 1938, žena Omera. Izbjegnula u Hrasnicu i tamo se objesila. Nije imala hrane i oboljela na živcima. Ukopana na mezarju u Kovačima - Hrasnica.

10. SEJFIĆ (Bego) HUSO, rođen 1925, penzioner. Kada je čuo za smrt svoja dva sina, umro u Tarčinu u izbjeglištvu. Ukopao u Tarčinu.

11. SEJFIĆ (Huso) IFET, rođen 1963, radnik. Prehladio se u rovu i umro od posljedica jake prehlade.

12. SEJFIĆ (Hajdar) RUKIJA, rođena 1921. u Potkolunu, domaćica. Ubijena metkom u prsa u kući u junu 1992. Ukopao je Bajro Hukara i drugi iz sela. Ubili ga Ranko Vuković iz Kozje Luke, Ranko Golubović iz Strganaca i drugi iz grupe. Ekshumirana 28. septembra 2001. u bašči sina Ibri Sejfića. Ukopana u mezarju u selu Lokve, Foča, 30. septembra 2001.

SELO ČUCI

1. GANOVIĆ (Tahir) ISMET, rođen 1955. u selu Čuci. Ubijen u Prači 9. oktobra 1992. Ukopao u selu Vranići kod Goražda.

2. GANOVIĆ (Tahir) TAIB, rođen 1966. u selu Čuci. Ubijen 28. decembra 1992. u mjestu Vis - Visoko. Ukopao u Visokom.

3. GANOVIĆ (Tahir) VASVIJA, rođena 1933, žena Tahira, domaćica. Ubijena pred kućom u maju 1992. Ukopao je muž blizu mjesta gdje je ubijena. Ekshumirana 27. juna 2000. na lokalitetu sela Čuci - Kozja Luka.

SELO ĐURĐEVIĆI

1. DELIĆ MUNIBA, rođena 1910, žena Muharema, domaćica. Izbjegnula u selo Marevo i tamo je umrla kada je pala granata u selo. Ukopana u Marevu.

2. DELIĆ (Hasan) ŠAĆIR, rođen 1920, penzioner. Kada je čuo da u selo ulaze četnici, od straha je umro u aprilu 1992. Ukopali su ga sin i brat u mjesnom groblju.

3. DELIĆ (Šaćir) ŠEVKO, rođen 1949, radnik. Ubijen u Konjicu od granate. Ukopan u Konjicu.

SELO PIRIN DO

1. JAHIĆ (Murat) BEGO, rođen 1935, radnik. Ubijen 10. aprila 1992. na veoma svirep način u selu. Ukopao ga sin Rešad u selu. Ekshumiran 3. septembra 2001.

2. JAHIĆ NURA, rođena 1934, žena Bege, domaćica. Ubijena pred kućom iz vatrenog oružja 10. aprila 1992. Ekshumirana 3. septembra 2001.

SELO DANIČIĆI

1. HANJALIĆ (Ahmet) FIKRET, rođen 1968. u Daničićima, radnik. Ubijen 8. augusta 1993. u mjestu Vrhovci kod Kreševa.

2. HANJALIĆ (Ismet) MIDHAT, rođen 1973. Ubijen 15. jula 1993. na Proskoku – Igman.

3. HANJALIĆ ŠEMSA, rođena 1940, žena Aziza, domaćica. Ubijena od granate u selu u aprilu 1992. Ukopana u šumi Ćuk Brdo, a ukopali su je Zijad Hanjalić, Ferid Delić i drugi. Ekshumirana.

4. HANJALIĆ VEZIRA, rođena 1961. Ubijena od metka prelazeći pistu na aerodromu.

5. HANJALIĆ (Ahmet) ZIJAD ZAKARELI, rođen 1962, radnik. Ubijen 11. jula 1993. na Proskoku.

6. KARAHASANOVIĆ (Nurko) HALIL, rođen 1971, radnik, invalid. Krio se sa ocem i familijom u šumi Radoviš. Srbi ih našli u bajti i sve pobili u junu 1992. Zločin su izvršili Vukovići iz Kozje Luke. Ekshumiran 28. septembra 2001.

7. KARAHASANOVIĆ (Nurko) JUSO, rođen 1975, učenik. Krio se sa rodbinom u šumi Radoviš. Srbi ih našli i sve pobili u junu 1992. Ekshumiran 28. septembra 2001.

8. KARAHASANOVIĆ (Šaćir) NURKO, rođen 1929, zemljoradnik. Krio se sa porodicom u šumi Radoviš u bajti. Srbi ih otkrili, pohapsili i sve pobili u aprilu 1992. Grupu koja je izvršila zločin predvodili su Janko Vuković i Milan Matović. Ekshumiran 28. septembra 2001.

9. KARAHASANOVIĆ SABIHA, rođena 1933, žena Nurke, domaćica. Krila se sa familijom u šumi Radoviš. Srbi ih našli u bajti i sve pobili u junu 1992. Zločin su izvršili Vukovići iz Kozje Luke.

10. KARAHASANOVIĆ (Nurko) SAJMA, rođena 1963, domaćica. Sa ocem, majkom, braćom i sestrom krila se u šumi Radoviš u bajti. Srbi ih otkrili, pohapsili i sve pobili. Ekshumirana 28. septembra 2001.

11. KARAHASANOVIĆ (Nurko) ŠAĆIR, rođen 1953. Bio vojno lice na službi u Beogradu. Kada je čuo za tragediju porodice, izvršio je samoubistvo u Beogradu. Ukopan u Beogradu.

12. SILAJDŽIĆ (Nurko) IFETA, rođena 1966, domaćica. Izbjegla sa djetetom kod oca iz sela Štović kod Foče. Ubijeni u junu 1992. Ekshumirana sa djetetom 28. septembra 2001.

SELO ŠTUKKE

1. AŠČIĆ (Bećir) ALIJA, rođen 1936. u Štukama, penzioner, invalid. Izbjegao u julu u Jablanicu i tamo ubijen od granatiranja HVO-a 1993. Ukopan u Jablanici.

2. BARUČIJA AHMET, rođen 1921, penzioner. Uspio izbjeći u Hrasnicu i tamo umro zbog nedostatka lijekova i hrane.

3. BARUČIJA (Ahmet) KASIM, rođen 1956. u selu Štuke, radnik. Ubijen 17. juna 1995. u mjestu Vidovac.

4. BARUČIJA (Murat) MEHEMED MEHMED, rođen 1961. Ubijen od granate na Markalama 5. februara 1994.

5. BARUČIJA (Murat) MUHAMED HAMED, rođen 1963, radnik. Ubijen 24. jula 1993. na Igmanu. Ukopan na šehidskom mezarju na Igmanu.

6. BARUČIJA (Ibran) MUJO, rođen 1935, radnik. Izbjegao u Jablanicu u julu 1992. i tamo ubijen od granatiranja HVO-a. Ukopan u Jablanici.

7. BARUČIJA (Mehmed) RAMIZ, rođen 1952. u Štukama. Ubijen od granate na Žući kod Sarajeva 9. juna 1992. Ukopan na mezarju u Buča Potoku.

SELO POBIRANOVIĆI

1. BEČKOVIĆ (Ahmet) AHMILO, rođen 1967. u selu Pobiranovići – Foča, radnik. Radio u Sarajevu i stanovao u selu Ahatovićima. Zarobljen kod kuće u Ahatovićima sa braćom Nusretom i Fadilom. Ubijen 14. juna 1992. u Sokolini kod Sarajeva.

2. BEČKOVIĆ (Zulfo) AMEL, rođen oko 1969. Ubijen 1992. u Vogošći.

3. BEČKOVIĆ (Uzeir) EDHEM, rođen 1961. u Pobiranovićima. Ubijen od granate kod RTV doma u Sarajevu 1994.

4. BEČKOVIĆ (Ahmet) FADIL, rođen 1969. u selu Pobiranovići – Foča, radnik, oženjen. Radio u Sarajevu i stanovao u Ahatovićima. Zarobljen kod kuće u Ahatovićima sa braćom Nusretom i Ahmilom. Ubijen 14. juna 1992. u Sokolini kod Sarajeva.

5. BEČKOVIĆ (Nail) HAJDAR, rođen 1969, radnik. Ubijen 3. jula 1995. u mjestu Unčani. Ukopan na mezarju Natkovači.

6. BEČKOVIĆ (Ahmet) NUSRET, rođen 1972. u selu Pobiranovići – Foča. Radio u Sarajevu i stanovao u Ahatovićima. Zarobljen kod kuće sa braćom Fadilom i Ahmilom. Ubijen 14. juna 1992. u Sokolini kod Sarajeva.

7. HUBIJAR ALIJA, rođen 1912. u selu Pobiranovići, zemljoradnik. Dugo se krio po šumama, a bio bolešljiv. Umro od iscrpljenosti u zbjegu u Turjacima 8. maja 1992. Ukopan u Jabuci kod džamije.

8. HUBIJAR (Suljo) HAMID, zemljoradnik. Izbjegao u Jablanicu u julu 1992. i tamo ubijen od granate 1993. Ukopan u Jablanici.

9. KUŠUNDŽIJA (Adem) RASIM, rođen 1955, autoprevoznik, oženjen. Ubijen pri pokušaju da izađe iz grada na pisti 1992.

10. RIZVANOVIĆ (Huso) ADEM, rođen 1957. u Pobiranovićima. Stanovao u Ahatovićima, a radio u Sarajevu. Zarobljen s komšijama i ubijen kod Srednjeg 14. juna 1992.

11. RIZVANOVIĆ (Ibran) ISMET, rođen 1958. u Pobiranovićima – Foča, oženjen. Radio u Sarajevu i stanovao u Ahatovićima. Zarobljen kod kuće sa komšijama i odveden. Ubijen 14. juna 1992. kod Srednjeg.

12. RIZVANOVIĆ (Ejub) IZET, rođen 1960. u Pobiranovićima. Radio u Sarajevu, stanovao u Ahatovićima, oženjen. Zarobljen kod kuće i odveden. Ubijen 14. juna 1992. kod Srednjeg u selu Vukosavcima.

13. RIZVANOVIĆ (Ibran) MEHMED SAFET, rođen 1961. u Pobiranovićima – Foča, oženjen. Radio u Sarajevu i stanovao u Ahatovićima. Zarobljen kod kuće sa komšijama i odveden. Ubijen kod Srednjeg 14. juna 1992.

14. RIZVANOVIĆ (Ejub) MEHO, rođen 1966. u selu Pobiranovići. Radio u Sarajevu, stanovao u Ahatovićima. Zarobljen kod kuće sa komšijama i odveden. Ubijen u Srednjem 14. juna 1992.

15. RIZVANOVIĆ (Halim) SULEJMAN, rođen 1945. u Pobiranovićima, oženjen. Radio u Sarajevu, stanovao u Ahatovićima. Zarobljen kod kuće i ubijen kod Srednjeg 14. juna 1992.

SELO RADOJEVIĆI

1. DEDOVIĆ (Kasim) AVDO, rođen 1933, penzioner. Izbjegao iz sela u maju 1992. i pješice stigao do Hrasnice gdje je odmah umro od iscrpljenosti i gladi. Ukopan u Hrasnici.

2. DEDOVIĆ (Selim) HANKIJA, rođena 1915, žena Alije, domaćica. Dugo se krila po šumi oko sela. Pronađena mrtva i najvjerovatnije je umrla od gladi, mada neki tvrde da je ubijena. Ekshumirana 13. juna 2002.

3. DEDOVIĆ (Bećir) MURADIF, rođen 1966, radnik. Srbi ga teško ranili u selu u aprilu 1992. Da im ne bi pao u ruke, ubio ga otac Bećir. Muradif je bio izuzetno vrijedan momak. Otac ga ukopao u selu. Ekshumiran 13. juna 2002.

SELO TATAROVIĆI

1. BOJADŽIJA (Hasan) DŽAFER, rođen 1951, rudar. Radio u Miljevini u rudniku. Pošao na posao u aprilu 1992, Srbi ga zarobili i odveli u logor u Foču. Dok je bio u logoru, najviše je radio u rudniku. U logoru ostao do oktobra 1994. Ubrzo nakon puštanja iz logora umro od iscrpljenosti i batinjanja.

2. BOJADŽIJA (Jakup) ŠEFKIJA, rođen 1957, inženjer. Bio direktor zadruga u Kozjoj Luci. U vrijeme međunacionalnih previranja uoči agresije 1992, kada se s posla vraćao kući u Tataroviće, zasreli ga Srbi iz Kozje Luke i pretukli ga. Ubrzo je nakon premlaćivanja umro. On se smatra prvom žrtvom agresije u ovom kraju.

SELO STRGANCI

1. MUSLIM (Salko) VAHID, rođen oko 1974, radnik, neoženjen. Ubijen u augustu 1995. na Treskavici. Ukopan u Buljakovu Potoku.

2. ROGO (Edhem) EDHEM EMIN, rođen 1961, radnik, oženjen, ima troje djece. Ubijen 15. juna 1993. u mjestu Mijatović Kosa. Ukopan na mezarju u Buljakovu Potoku.

3. ROGO (Salih) EDHEM, rođen 1935, zemljoradnik. Izbjegao u Jablanicu i tamo bio u kolektivnom smještaju. Golgotu je teško podnio i srce mu nije moglo izdržati. Umro je 1993. Ukopan u Jablanici.

4. ROGO (Alija) IFET, rođen 1965. u Strgancima, radnik. Ubijen 23. aprila 1993. u mjestu Korijen, općina Foča. Ukopan na mezarju u Dujmovićima.

5. ROGO (Muhamed) OMER, rođen 1954. u Strgancima, vozač. Objesto se od straha 26. jula 1993.

VAROŠ KOZJA LUKA

1. DEDOVIĆ (Alija) JUSO, rođen 1950, radnik. Ubijen u Briješću u Sarajevu.

2. DURGUT AHMO MUJO, iz zaseoka Menice, radio u rudniku u Miljevini. Pozvali ga na posao da radi i zarobili ga u junu 1992. Pronađen i ekshumiran u jami Piljak. Ukopan u mezarju Vlaskovo 29.10. 2008.

3. DURGUT (Salka) SALEM, rođen 1972, radnik. Ranjen u rejonu Jabuke. Prebačen u Sarajevo. Dugo bolovao i na kraju od posljedica ranjavanja umro u Sarajevu.

4. DURGUT (Alija) SAMIR, rođen 1966, radnik. Ubijen 17. jula 1993. na Proskoku – Igman.

***MJESNA ZAJEDNICA
MEŠTREVAC***

Mjesna zajednica Meštrevac od grada je udaljena preko četrdeset kilometara, najudaljenija je od svih mjesnih zajednica u općini Foča. Najvećim dijelom graniči sa Crnom Gorom i dijelom sa mjesnom zajednicom Čelebići. To je izrazito planinski kraj do kojeg je i usred ljeta bilo dosta teško doći. Obuhvata sljedeća sela: Meštrevac, Dulin Brijeg, Sariće i Gornji Meštrevac.

Prema popisu stanovništva iz 1991. mjesna zajednica Meštrevac imala je ukupno 208 stanovnika i sve su bili Srbi.

S obzirom da ovdje nije bilo pripadnika drugih naroda, nije bilo ni žrtava. Međutim, Srbi iz ove mjesne zajednice učestvovali su u svim akcijama u mjesnim zajednicama Čelebići, Zavait, Slatina, Godijeno, Dragočava, Jošanica, Ustikolina i gradu Foči. Nadamo se da će organi koji se bave procesuiranjem ratnih zločina ispitati njihovu ulogu u agresiji i adekvatno ih kazniti za učinjena nedjela.

***MJESNA ZAJEDNICA
MILJEVINA***

Na desetom kilometru magistralnog puta Foča – Sarajevo nalazi se rudarsko naselje Miljevina koje je do agresije 1992. sa okolnim selima - Budanj, Štavanj, Mrgudi, Borjanice, Mjetvina, Prosina, Hodžići, Bovanj, Izbišno, Dobromanovići, Mrđenovići, Andelije, Kljuna, Uništa i Ocrkavlje - činilo mjesnu zajednicu Miljevina.

Prema popisu stanovništva 1991. Miljevina je imala ukupno 2568 stanovnika. Bošnjaka je bilo 1379, Srba 1096, Hrvata 8, Jugoslavena 46 i Ostalih 43.

Ovaj kraj u predratnom periodu najviše je poznat po rudniku mrkog uglja u kojem je najveći broj mještana teškom mukom zarađivao komad hljeba.

Nakon agresije 1992. Miljevina je poznata, ne samo širom Bosne i Hercegovine nego i u Evropi, po teškim zločinima koje su domaći Srbi potpomognuti najvećim zlikovcima iz Crne Gore i Srbije počinili nad svojim komšijama Bošnjacima. Za nekoliko mjeseci Miljevina je bila potpuno bez Bošnjaka. Jednostavno, bili su zatečeni. Goloruki, neorganizirani, uvjereni da im neće niko ništa jer "ništa nisu krivi", čekali su kod svojih kuća koljače ne pružajući otpor. Najveći broj njih ubijen je na svirep način, neki su odvedeni u KPZ u Foču i tamo su danima, mjesecima ponižavani, mučeni, bacani u Drinu, a jedan broj njih ponovo je vraćen u Miljevinu, ne slučajno, da bi bili likvidirani i bačeni u masovne grobnice. Na lokalitetu Miljevine ubijen je i bačen u masovne grobnice i veliki broj građana iz raznih mjesta Podrinja. Do sada su na ovom lokalitetu otkrivene četiri veće masovne grobnice sa 159 ekshumiranih tijela. To zasigurno nije konačan bilans ubijenih na ovom lokalitetu i pretpostavlja se da ovdje ima još masovnih i pojedinačnih grobnica i ubijenih.

Federalna komisija za traženje nestalih konstatirala je da je jedan broj ekshumiranih ubijen prije nego je dovezan do masovnih grobnica, a da su neki ubijani na licu mjesta o čemu svjedoče čahure pronađene u grobnicama i oko njih. Pouzdano se zna da je jedna grupa zatrpana na rudniku pret-

hodno bila izmasakrirana pred motelom u Miljevini tako što su šiljkom krampe udarani i nakon toga bagerom pokupljeni i odvezeni u masovnu grobnicu.

Prilikom ekshumacije kod nekih su nađene rupe od metaka u potiljku, kod drugih su ruke ostale na vratu jer je žrtva najvjerovatnije zaklana, jedan skelet bio je omotan lancem širine ljudske ruke, pored jednog skeleta nađen je štap što govori da se radilo o starijoj i bespomoćnoj osobi. Ovo je samo dio stravičnog prizora užasnog zločina počinjenog u Miljevini nad bespomoćnim stanovnicima Miljevine i drugih krajeva iz Podrinja.

Nema puno preživjelih svjedoka Bošnjaka, jer je većina zločina izvršena ubijanjem svih koji su bilo šta vidjeli i znali o zločinu. Srećom, danas je kod mnogih Srba proradila savjest pa zločine prijavljuju institucijama koje rade na otkrivanju zločina ili rodbini ubijenih uz strogu tajnost jer bi i oni bili likvidirani.

Nisu ljudi samo fizički ubijani. Bošnjačke žene, djevojke pa čak i djevojčice seksualno su zlostavljane, mučene i ponižavane na sve moguće načine. Javna kuća „Karamanova kuća“⁵, Motel u Miljevini i mnoge privatne kuće i stanovi svjedoče o izivljavanjima komšija nad svojim komšinicama, drugaricama iz škole, sa radnog mjesta. Na suđenju Neđi Samardžiću 1. decembra 2006. zaštićena svjedokinja „M“, između ostalog, izjavila je:

- Nismo imale osjećaj da smo ljudska bića. Tretirali su nas kao robinje. Svaka od djevojaka u kući dodjeljivana je jednom od vojnika izuzev dvanaestogodišnje „AB“ koja je bila na „na raspolaganju“, što znači da su vojnici koji su dolazili mogli da joj rade šta su željeli.⁶

Zaštićena svjedokinja „M“ u junu 1993. izvedena je iz Karamanove kuće i „došla je u posjed“ Janka Janjića Tute, zatim je odvedena u Srbiju, a krajem oktobra iste godine završila je na Kuli kod Sarajeva odakle je razmijenjena.

Ovo je samo jedan primjer zlostavljanja djevojaka, žena i djevojčica u Miljevini, a ovakvih i sličnih bilo je jako mnogo.

Nastavnici iz OŠ „Nikola Maraković Nina“ ubijali su i klali svoje učenike. Tako je Risto Trifković, nastavnik likovne kulture, ubio braću

⁵ Javna kuća u kući Nusreta Karamana u Miljevini koju su otvorili Pero Elez, Radovan Stanković i drugi.

⁶ „Dnevni avaz“, 1. decembar 2006.

Aldina i Almira Barlova, učenike osmog razreda. Almira je ranio iznad sela i on je uspio pobjeći u selo i majci Diki je rekao da ga je ranio nastavnik Risto, a da je Aldina ubio. Nakon nekoliko dana i Almir je umro.

Sve bošnjačke kuće i prateći objekti u mjesnoj zajednici Miljevina uništeni su i spaljeni a u stanove su useljeni Srbi. Ovdje je Bošnjacima zatrt svaki trag.

Naredbodavci i izvršioци ovih gnusnih nedjela u mjesnoj zajednici Miljevina su, prije svih, članovi Kriznog štaba na čijem je čelu bio Pavle Elez, njegov sin Pero Elez, koji se po brutalnosti i nasilništvu posebno isticao i sebi dodijelio titulu vojvode, Trivun Predrag Peda, koji je zamijenio Peru Eleza nakon što su ga Srbi ubili, pa Slavko Stanković, rudarski inženjer i predratni Predsjednik Izvršnog odbora SO Foča, Stojan Stanković, aktivni oficir JNA, Nikola Baja Golijanin, inženjer rudarstva, Dragan Todorović, Brane Stanković, trgovac, i Savo Milovanović.

Broj neposrednih izvršilaca je jako veliki i spomenut ću samo neke: Risto Trifković, nastavnik, Tomo Cerović, također prosvjetni radnik, ali se bavio novinarstvom u Rudniku a rodnom je iz Crne Gore. Nedo Golubović, kojeg svjedoci spominju kao glavnog egzekutora mnogih građana Miljevine, te Novak Stanković, komandant specijalne jedinice koji je izvršio samoubistvo nakon agresije, Mićo Vuković, Dobro Stanković, Zdravko Tešević, Nedo Dunjić, šumar, i još veliki broj drugih osoba na čijem procesuiranju radi i Haški tribunal i Sud Bosne i Hercegovine. Ono što se posebno da zapaziti jeste činjenica da niko od svjedoka ni Bošnjaka ni Srba ne spominje da je bilo ko iz porodice Vukadin iz Miljevine uprljao ruke i obraz. Čak su i njih ekstremisti Srbi hapsili i maltretirali što neće da učestvuju u zločinima i drugim nedjelima.

Za nečuvena nedjela Sud Bosne i Hercegovine nekima je već izrekao kazne dugogodišnjeg zatvora. Tako je Radovan Stankoviću izrečena kazna zatvora u trajanju od šesnaest godina. U obrazloženju presude Sudsko vijeće, između ostalog, kaže:

- Optuženi je za sebe odabrao jednu zatočenicu koju je svake noći, izuzev nekoliko dana kada je bio ranjen, prisiljavao na seksualni odnos.

Ovu zatočenicu optuženi je često silovao u prisustvu drugih osoba. Jednom prilikom u njenom prisustvu silovao je i njenu maloljetnu sestru.⁷

Ovom zlikovcu Apelaciono vijeće Suda Bosne i Hercegovine povećalo je kaznu 28. marta 2007. na 20 godina zatvora zbog monstruoznih zločina počinjenih u Foči od aprila do konca 1992, među kojima su ubistva, fizička zlostavljanja i silovanja zatočenica u ozloglašenom logoru Karamanova kuća u Miljevini gdje je bilo zatvoreno devet djevojčica i djevojaka u dobi od dvanaest do dvadeset četiri godine.

Neđi Samardžiću, koji je djelovao u Miljevini, u Sudu Bosne i Hercegovine izrečena je kazna zatvora u trajanju od 24 godine. Presjedavajuća vijeća Azra Miletić pojasnila je da je optuženi proglašen krivim po devet tačaka optužbe. Osuđujući dio presude odnosi se na silovanja, držanje u seksualnom ropstvu i progonu bošnjačkog stanovništva. Dalje je navela da je optuženi zajedno sa Nikolom Brčićem i Radovanom Stankovićem držao u seksualnom ropstvu više žena bošnjačke nacionalnosti, među kojima su bile i maloljetne djevojčice koje su svakodnevno silovali vojnici koji su posjećivali Karamanovu kuću.

- Samardžić je prisiljavao zatočene žene na seksualne odnose, među kojima je posebno B.J. iz Kalinovika, te oštećena „L“ koja je tada imala 15 godina – pročitala je Miletić.⁸

Ono što je posebno karakteristično za Miljevinu jeste činjenica da su u zločinima učestvovali i srpske žene i djevojke. Tako mnogi svjedoci spominju Jelenu Cicović, Maricu Simović, Nadu Stanković i Biljanu Mrgud koja je nakon agresije izvršila samoubistvo. Nadamo se da će pravosudni organi utvrditi kakva i kolika je njihova uloga.

Ekstremisti iz Miljevine su najodgovorniji i za zločine i paljevine u susjednim mjesnim zajednicama: Kozjoj Luci, Kratinama i Jeleču te u gradu Foči. Oni su i na ovim prostorima bili i ideolozi i izvršioци nedjela ili, pak, saučesnici.

⁷ „Dnevni avaz“, 18. januar 2007.

⁸ „Dnevni avaz“, 14. decembar 2006.

PODACI O ŽRTVAMA

NASELJE MILJEVINA

1. ALJUKIĆ (Smail) HASAN, rođen 1932. u Kratinama, rudar, živio u Miljevini. Odveden 3. maja 1992. u KPZ u Foču. Ubijen 4. maja 1992. Ekshumiran iz jame Piljak u ljeto 2005. Identifikovan i ukopan 7. decembra 2005. na mezarju Vlakovo.

2. ALJUKIĆ (Hasan) MUNIB, rođen 1958. u Kratinama, rudar, živio u Miljevini. Odveden u KPZ 3. maja 1992. Pronađen i ekshumiran u masovnoj grobnici Miljevina II u ljeto 2006. Identifikovan i ukopan 20. decembra 2006. na mezarju Vlakovo.

3. ALJUKIĆ (Šaban) NEDŽIB, rođen 1964. u Miljevini, rudar. Pobjegao u Crnu Goru. Tamo ga uhvatili i isporučili fočanskim Srbima. Doveden u KPZ 25. maja 1992. i tamo mu se gubi trag.

4. ALJUKIĆ (Smail) ŠABAN, rođen 1939. u Kratinama. Živio u Miljevini. Odveden u KPZ u Foču 3. maja 1992. Ekshumiran iz masovne grobnice u Miljevini I u ljeto 2006. Identifikovan u novembru 2006. i ukopan 28. novembra 2006. na mezarju Vlakovo.

5. BABALIJA (Mujo) HASIB, rođen 1965, radnik – palilac mina u rudniku Miljevina. Pokušao pobjeći iz Miljevine u selo Anđelije skupa sa Seadom Babalijom. Srbi ih uhvatili u selu Krš i gubi im se trag. Nisu pronađeni.

6. BABALIJA (Sulejman) NEDŽIB, rođen 1960, bravar. Odveden iz kuće u maju 1992. u KPZ i tamo ga prebili pa vratili kući. Ubrzo nakon toga ponovo došli i odveli ga u KPZ. Pronađen i ekshumiran u ljeto 2006. u masovnoj grobnici Miljevina II. Ukopan 17. februara 2007. na mezarju Vlakovo.

7. BABALIJA (Ramiz) SEAD, rođen 1965, radnik. Pokušao pobjeći iz Miljevine u selo Anđelije skupa sa Hasibom Babalijom. Srbi ih uhvatili u selu Krš gdje im se gubi trag. Nikada nisu pronađeni.

8. BAJROVIĆ (Ziba) OSMAN, rođen 1954. u Miljevini, trgovac. Peri Elezu dao veću sumu novca i auto da ga prebaci u Crnu Goru. Ovaj ga je prebacio, ali je Cmogorcima javio da ga uhvate i vraćen je sa grupom Srebreničana u Bosnu. Potom je odveden u KPZ u Foču 27. maja 1992. gdje mu se gubi trag.

9. BEKTOVIĆ (Meho) RAMIZ, rođen 1952, radnik. Odveden od kuće i gubi mu se trag.

10. BEKTOVIĆ (Hilmija) SAMIR, rođen 1969, nezaposlen. Odveden iz kuće i gubi mu se trag.

11. BUDNJO (Hakija) ARIFA, rođena 1942, radnica. Ubijena u Miljevini u maju 1992. kod tunela. Dio tijela joj ekshumiran 2006. iz masovne grobnice kod tunela i tijelo joj još nije kompletirano.

12. ČENGIĆ (Bećir) FEHIM FAKO, rođen 1930. Radio na centrali u rudniku u Miljevini. Zarobljen kod kuće na Ratajama u junu 1992. skupa sa Hilmom i Nezirom Čengićem. Odvedeni u stanicu policije u Miljevini, a onda u KPZ u Foču. Tamo su ih mnogo tukli, a zatim preko veze izbavili iz KPZ i odveli u Beograd. U Beogradu liječeni i oporavljani duže vremena. Fehim je umro od posljedica batinanja, a Hilmo i Nezir su ostali živi.

13. ĆEMO (Meho) ATIF, rođen 1958. u Kratinama. Živio i radio u Miljevini. Zarobljen u kući i odveden pred motel u Miljevini u maju 1992. gdje mu se gubi trag. Nije pronađen.

14. ĆEMO (Meho) EDIN, radnik. Odveden od kuće u maju 1992. i gubi mu se trag.

15. ĆEMO (Salih) MEHO, rođen 1930. u Kratinama, penzioner, živio u Miljevini. Odveden od kuće i gubi mu se trag.

16. ĆORALIĆ (Huso) MUSTAFA, rođen 1931. u Cazinu, živio i radio u Miljevini, penzioner. Odveden u KPZ u Foču u maju 1992. gdje mu se gubi trag.

17. DELIĆ (Zajko) SEAD, rođen 1968, rudar. Odveden od kuće u maju 1992. u KPZ u Foču. Pronađen u masovnoj grobnici na kopu u Miljevini I.

18. DIVOVIĆ (Sejmen) MUNIB, rođen 1961, radnik. Odveden od kuće u maju 1992. i gubi mu se trag.

19. DURGUT (Ahmo) MUJO, rođen 1958, rudar. Odveden od kuće u maju 1992. i gubi mu se trag.

20. DŽANKO (Ibrahim) HAJRUDIN, rođen 1969, nezaposlen. Odveden od kuće u maju 1992. i gubi mu se trag.

21. DŽANKO IBRO, rođen u Slatini, živio u Miljevini, vozač. Uhvaćen skupa sa Rajkićima i odveden u Foču. Prebijen i poslan na razmjenu kad i Rajkići. Umro u Osanici od posljedica batinanja. Ukopan pod Bogušićima kod Goražda.

22. DŽANKO (Ibrahim) SEAD, rođen 1963, radnik. Odveden od kuće u maju 1992. i gubi mu se trag.

23. DŽINIĆ (Hakija) DŽEVAD, rođen 1960. u Jeleču, živio i radio u Miljevini, ugostitelj. Odveden u KPZ u Foču 25. aprila 1992. Iz logora odveden 1. augusta 1992. Pronađen i ekshumiran u Miljevini II u julu 2006. Ukopan 2. decembra 2006. na mezarju Vlakovo.

24. DŽINIĆ (Murat) HAKIJA, rođen 1929. u Jeleču, živio u Miljevini, bravar. Zatočen u maju 1992. u KPZ u Foči. Iz KPZ odveden oko 20. januara 1993. i gubi mu se trag.

25. DŽINIĆ (Hakija) SENAD, rođen 1959, radio u Miljevini, bravar. Zatočen u maju 1992. u KPZ u Foči i tu mu se gubi trag.

26. ĐOZO (Ibro) EKREM, rođen 1959. u selu Poljica. Živio i radio u Miljevini. U maju 1992. uhvaćen u kući i odveden u KPZ u Foču. Pronađen i ekshumiran iz jame Piljak.

27. ĐOZO (Ibro) SMAIL, rođen 1956. u Poljicima – Jeleč, rudar. Stalno nastanjen u Miljevini. U maju 1992. odveden na kamionu u KPZ u Foču i gubi mu se svaki trag.

28. GRBO (Meho) ESAD, rođen 1946. u Ratajima, radnik. Ubijen 25. maja 1992. u Zebinoj Šumi. Nije pronađen.

29. GRBO (Meho) MUSTAFA, rođen 1962. u selu Rataji. Odveden od kuće u KPZ u maju 1992. i tamo mu se gubi trag.

30. GRBO (Ibro) SULEJMAN, rođen 1941. na Ratajima. Odveden u maju 1992. u KPZ u Foču i tamo mu se gubi trag.

31. HAMBO (Ibro) ATIF, rođen 1937. u Jeleču, živio u Miljevini, pensionisani rudar. Odveden u maju u KPZ i tamo mu se gubi trag.

32. HANJALIĆ (Zulfo) DŽEVAD, rođen 1962, inženjer. Ubijen 17. jula 1993. na Proskoku – Igman. Ukopan u Hrasnici.

33. HODŽIĆ SEJDA, rođena 1925, žena Muradifa, domaćica. Svako-dnevno maltretirana u Miljevini da bi koncem maja 1992. uspjela pobjeći u Kalinovik. Tamo je ubrzo umrla od posljedica mučenja. Svjedoci kažu da joj se glava bila ucerala.

34. HRBINIĆ (Bajro) HALIL zvani MURIS, rođen 1945, vozač. Ubijen koncem maja 1992. u Mitrovom Vrelu. Veći broj građana Miljevine, i Bošnjaka i Srba, zna da su ga ubili Nedo Golubović i Ilija Elez iz sela Borjanica. Prije ubistva mnogo su ga maltretirali i koristili da čisti teren od mina. Ekshumiran 19. oktobra 1999. u zaseoku Duškovići na ulazu u mjesno groblje na dubini od 40 cm.

35. HRBINIĆ (Smajo) HUSEIN, rođen 1968. u Miljevini, radnik. Ubijen 21. oktobra 1993. na Igmanu. Ukopan na šehidskom mezarju na Igmanu.

36. HRBINIĆ ZEJNA, rođena 1927, žena Rizvana, domaćica. Ubijena u aprilu 1992. u Miljevini ispod mjesne ambulante. Ne zna se da li je ukopana.

37. ISTREFI (Šerif) RAHIM, rođen 1952, rudar. Po nacionalnosti je Albanac. Uhapsili ga u aprilu 1992. i odveli u nepoznatom pravcu. Dugo se vodio kao „nestao“. Ekshumiran 2006. u Miljevini iz masovne grobnice Miljevina I, a identifikovan u decembru 2006. Ukopan u haremu Careve džamije u Foči 10. decembra 2006.

38. KADIĆ (Hilmo) HASENA, rođena 1931, radnica. Odvedena od kuće u maju 1992. i gubi joj se trag.

39. KAROVIĆ (Salko) JUSUF JUSO, rođen 1933, živio u Miljevini, KV kopač u rudniku. Zarobljen kod kuće i odveden u KPZ u Foču u maju 1992. Pronađen i ekshumiran. Ukopan na mezarju Vlakovo.

40. KAROVIĆ TIDŽA, rođena 1941, žena Jusufa, domaćica. Bila teški bolesnik. Pero Elez naredio da je voze u Foču u bolnicu. Međutim, ti koji su je vozili brzo su se vratili što navodi na zaključak da je nisu odvezli u bolnicu. Niko tačno ne zna šta se sa njom dogodilo.

41. KIBRIĆ (Ahmet) MUHAMED, rođen 1969, radnik. Odveden u KPZ 25. maja 1992. Iz logora odveden u augustu 1992. Ekshumiran iz masovne grobnice Miljevina I u ljeto 2006. Identifikovan i ukopan 1. decembra 2006. na mezarju u Gornjoj Zenici gdje mu sada živi familija.

42. KIBRIĆ (Ahmet) MUHAREM, rođen 1970, radnik. Odveden u KPZ u Foču 25. maja 1992. Iz logora odveden u augustu 1992. Ekshumiran iz masovne grobnice Miljevina I u ljeto 2006. Identifikovan i ukopan 1. decembra 2006. na mezarju u Gornjoj Zenici gdje mu sada živi familija.

43. KONAKOVIĆ (Ibrišim) IMŠIR, rođen 1934. u Rogatici. Živio i radio u Miljevini. Odveden u KPZ u Foču u maju 1992. Ubijen u augustu 1992. Ekshumiran u ljeto 2006. iz masovne grobnice u Miljevini. Identifikovan u decembru 2006. i ukopan na mezarju Vlakovo 9. decembra 2006.

44. KONAKOVIĆ (Imšir) SEAD, rođen 1961. u Miljevini, radnik, neoženjen. Ubijen 18. jula 1993. na Proskoku – Igman. Ukopan na Igmanu.

45. KRAJČIN (Rasim) ADIL, rođen 1958. u Miljevini, komercijalista. Zarobljen u stanu i odveden u KPZ u Foču. Likvidiran na drinskom mostu uoči Vidovdana 27. juna 1992. i tijelo bačeno u Drinu.

46. KRAJČIN (Hasan) FERID, rođen 1965. Uhvaćen kod kuće u maju 1992. i gubi mu se trag.

47. KRAJČIN (Huso) HASAN, rođen 1934. u Kratinama, živio u Miljevini, pensioner. Odveden u KPZ u Foču u maju 1992. i tamo mu se gubi trag.

48. KUNOVAC (Hamdija) DINA, rođena 1960. u Poljicima, žena Dževada, domaćica. Odvedena i ubijena sa mužem i ostalim članovima porodice. Po izjavama svjedoka ubio ih Ranko Vuković.

49. KUNOVAC (Dževad) DINO, rođen 1985. Ubijen kod tunela sa cijelom porodicom.

50. KUNOVAC (Mujo) DŽEVAD, rođen 1955, radnik. Odveden i ubijen sa ocem i majkom.

51. KUNOVAC (Dževad) HARIS, rođen 1983. Ubijen sa ocem i majkom.

52. KUNOVAC MUJO, rođen 1927. u Ljubuši, Ustikolina. Živio i radio u Miljevini. Imao privatnu frizersku i trgovačku radnju. Odveden iz kuće sa cijelom porodicom i ubijen kod tunela. Ekshumiran u augustu 2004. Njega i njegovu porodicu ubio je Ranko Vuković po izjavama više svjedoka.⁹

53. KUNOVAC MUNIBA, rođena 1932, žena Muje, domaćica. Odvedena i ubijena sa mužem Mujom i drugim članovima porodice.

54. LEPIR (Ahmet) VEJSIL, rođen 1958, radnik. Uhvaćen kod kuće i gubi mu se trag.

55. LOJO (Bećir) ADEM KIFLA, rođen 1921, penzioner. Živio sam u stanu. Uhvaćen u stanu u maju 1992. i gubi mu se trag. Neki svjedoci tvrde da je dugo visio mrtav ispod mosta na Bistrici i potom nestao. Neki pričaju da je živ i da živi u Danskoj, ali od nestanka do danas niko sigurno ne tvrdi da je živ.

56. MAZIĆ (Sulejman) ŠABAN, rođen u Tuzli, živio u Miljevini. Oženjen kćerkom Šabana Aljukića iz Miljevine. Radio u rudniku. Odveden u maju 1992. od kuće i gubi mu se trag. Ima indicija da je jedno vrijeme bio u KPZ u Foči.

57. MEKIĆ (Zulfo) KASIM, rođen 1940. u selu Izbišno, živio u Miljevini. Odveden u KPZ i tamo mu se gubi trag.

58. MEKIĆ (Kasim) ZULFO, rođen 1967. u selu Izbišno, živio u Miljevini. Radio u rudniku. Odveden u KPZ u Foču i tamo mu se gubi trag.

59. MELEZ (Huso) DŽEMIL, rođen 1958, radnik. Zarobljen u Miljevini u aprilu 1992. i vodio se kao „nestao“. Ekshumiran 2006. a identifikovan u decembru 2006. Ukopan 8. decembra 2006. na mezarju Vlakovo.

60. MULAHUSEINOVIĆ RAMIZA, rođena 1943, žena Zaima, konobarica. Ubijena u liftu u maju 1992. Ne zna se da li je i gdje ukopana.

⁹ O ovom slučaju pisalo je i Oslobođenje 19. augusta 2004. pod naslovom „Ubijena šestočlana porodica Kunovac“.

61. MULAHUSEINOVIĆ ZAIM, rođen 1938. u Tuzli. Živio u Miljevini. Upravnik pošte u Miljevini. Za njegovu sudbinu niko pouzdano ne zna. Uglavnom, o tome se samo nagada i pretpostavlja da su ga zbog novca zarobili i odveli.

62. MULAHUSEINOVIĆ (Zaim) ZIKRIJA, rođen 1965. u Miljevini. Radio je u rudniku. Ubijen u maju 1992. s porodicom u Miljevini. Ne zna se da li je ukopan i gdje.

63. MUSIĆ (Ragib) RASIM, rođen 1964. u selu Dobromanovići. Živio i radio u Miljevini. Odveden od kuće u maju 1992. i gubi mu se trag.

64. RAHMAN (Ahmo) ARIF, rođen 1976. u selu Srbotina, kasnije živio u Miljevini. Pero Elez ga poslao na Grebak da vidi koliko gore ima boraca, kako su naoružani itd. Arif je izvidio situaciju, ispričao je Elezi i nakon toga mu se gubi trag. Pronađen i ekshumiran iz masovne grobnice Buk-Bijela 5. juna 2006.

65. RAJKIĆ IBRAHIM, rođen 1938. u Kaknju. Radio u rudniku kao službenik. Bavio se ljekovitim travama i bio izuzetno bogat. Srbi ga dugo držali u Miljevini u zatočeništvu sa suprugom Hajrom i iznuđivali mu novac i mučili ga. Svjedoci kažu da su kod njega našli 17.000 DM i da su tražili da kaže gdje mu je ostali novac pa su ga mnogo mučili. Potom su ga prebacili sa ženom u logor „Partizan“ u Foču, a odatle sa većom grupom, uglavnom žena i djece, do Osanice. Odmah po izlasku na slobodnu goradžansku teritoriju umro od iscrpljenosti i dobijenih batina. Njegova supruga Hajra preživjela je ovaj pakao i o ovom slučaju mi je svjedočila 1993. Ukopan na mezarju u selu Bogušići kod Goražda.

66. RAMIĆ (Himzo) RAMIZ, rođen 1961, rudar – tehničar. Zarobljen i odveden u KPZ u Foču u maju 1992. i tamo mu se gubi trag.

67. RIZVANOVIĆ (Alija) MURAT, rođen 1932. u selu Gojtanovići, živio u Miljevini, električar. Odveden u KPZ u Foču i tamo mu se gubi trag.

68. RIZVANOVIĆ (Murat) NEDŽIB, rođen 1963. u Kratinama, električar u rudniku. Živio i radio u Miljevini. Odveden od kuće u maju 1992. i gubi mu se trag.

69. SAČIĆ (Zijo) REFIK REFKO, rođen 1971. u Kratinama. Živio u Baljevu Polju u Miljevini. Ubijen u Dusini.

70. SAČIĆ (Zijo) SEAD, rođen 1963. u Baljevu Polju, ugostitelj, rukovodilac motela u Miljevini. Zarobljen na radnom mjestu i odveden u KPZ u Foču u maju 1992. Iz KPZ izveden 10. septembra 1992. i gubi mu se trag.

71. SAJTOVIĆ (Nurija) ? (muška osoba nepoznatog imena). Odveden od kuće u maju 1992. i tada mu se gubi trag.

72. SAJTOVIĆ (Isen) NURIJA, rođen 1928, penzioner. Odveden od kuće u maju 1992. i gubi mu se trag.

73. SPAHIĆ (Meho) HASAN, rođen 1934. u Kratinama. Stalno nastanjen u Miljevini, penzioner. Zarobljen u Miljevini i odveden u KPZ u Foču. Izveden iz KPZ 6. maja 1992. i ubijen na drinskom mostu i bačen u Drinu. Drina mu je izbacila tijelo kod Osanice gdje su ga mještani i ukopali. Ličnu kartu pronašao mu penzionisani policajac iz Foče. Ekshumiran u februaru 2005. Ukopan na mezarju Vlakovo.

74. SUBAŠIĆ (Salko) MIRSAD, radio u rudniku. Odveden na radnu obavezu u maju 1992. skupa sa ocem i gubi mu se trag.

75. SUBAŠIĆ (Halil) SALKO, rođen 1947. u Bavčićima, MZ Ustikolina, radnik. Odveden na radnu obavezu u maju 1992. na kamionu sa sinom Mirsadom i gubi mu se trag.

SELO BUDANJ

1. BUDNJO (Džemal) DŽEMIL, rođen 1952. na Budnju, radnik. Poginuo u Kasindolu. Ubio ga komšija Srbin.

2. BUDNJO (Džemil) HAMED, rođen 1959, rudar. Prva žrtva u ovom selu. Ubijen kod kuće početkom aprila 1992. Ukopale su ga komšije u mjesnom groblju. Mještani tvrde da su ga ubili Vukovići iz Kozje Luke.

3. BUDNJO (Miralem) MIRSAD, rođen 1965, radnik. Ubijen 1993. u Buljakovu Potoku.

4. BUDNJO (Džemil) NURA, rođena 1919, žena Redže. Za njen se mezar ne zna. Neki kažu da su je svinje pojele. Srbi kažu da ju je ubio Radi-voje Pavlović za vreću kukuruza.

5. BUDNJO (Ahmet) OMER, rođen u Miljevini, uoči agresije odselio u Brčko. Ubijen u Brčkom.

6. KIBRIĆ (Ramiz) ALIJA, rođen 1955, rudar. Zarobljen kod kuće 1. juna 1992. i odveli ga u šumu Radomišlje gdje mu se gubi trag. O njegovoj sudbini znaju Panto Zelović i Radmilo Davidović.

7. KIBRIĆ (Ahmet) JUSUF, rođen 1920. u selu Gornji Budanj gdje je bio i stalno nastanjen, penzioner. Zaklan u selu 14. aprila 1992. Ukopale ga komšije Srbi Vidoje i Danilo Filipović. Ekshumiran 15. oktobra 1999. u selu Gornji Budanj.

8. KIBRIĆ (Meho) RAMIZA, rođena 1920. u selu Željevo - Foča, žena Jusufa, domaćica. Ubijena na putu koji vodi prema njenoj kući. Ukopali su je Fejzo Spaho i Danilo Filipović. Ekshumirana 15. oktobra 1999. u selu Gornji Budanj.

SELO OCRKAVLJE

1. BEŠIREVIĆ HABIBA, rođena 1928, žena Redže, domaćica. Nestala u selu u ljeto 1992. Nije pronađena. Njena se sudbina ne zna.

2. MUHOVIĆ (Hamid) HAMDO, rođen 1955. u selu Putojevići, rudar. Stalno živio u selu Ocrkavlju. Ubijen 6. juna 1992. na mjestu zvanom Mitri-no Vrelo, a mještani tvrde da su ga ubili Nedo Golubović i Ilija Elez. Ekshumiran na lokalitetu Duškovo Brdo u Miljevini 19. oktobra 1999.

3. MULAHASANOVIĆ (Suljo) FEHIM, rođen 1919. u Miljevini, penzioner. Zarobljen u kući u aprilu 1992. i odveden u nepoznatom pravcu. Ubijen u augustu 1992. Pronađen i ekshumiran u ljeto 2006. u masovnoj grobnici Miljevina I. Ukopan 10. decembra 2006. na porodičnom mezarju u Ocrkavlju u Miljevini.

4. MULAHASANOVIĆ PEMBA, žena Fehima, domaćica. Nestala u selu u ljeto 1992. Nije još pronađena. Njena se sudbina ne zna.

5. MUSIĆ (Redžo) MURADIF, rođen 1942. u Izbišnu, živio u Ocrkavlju u Miljevini, penzioner. Odveden u maju 1992. u KPZ u Foču. Ekshumiran u ljeto 2006. u Miljevini I. Identifikovan u decembru 2006. i ukopan 12. decembra 2006. na mezarju u Kratinama.

6. RAMOVIĆ (Rašid) AHMET TOLE, rođen 1928, penzioner. Ubijen 6. juna 1992. na mjestu zvanom Mitrino Vrelo. Ubili su ga Nedo Golubović i Ilija Elez. Nakon ubistva odvezli su ga s ostalim ubijenim u selo Duškoviće i bagerom ukopali u groblje. Svjedoci spominju da je tada ubijeno i jedno romsko dijete.

7. ROMSKO DIJETE – ekshumirano sa Ahmetom Ramovićem i drugima. Niko mu ne zna tačno ime i prezime.

SELO ANDELIJE

1. ANDELIJA (Adil) DŽEVAD, rođen 1966. u selu Andelije, radnik. Ubijen 14. jula 1993. u selu Dejići – Trnovo.

2. ANDELIJA (Atif) ESMIR, rođen 1. januara 1966, radnik. Ubijen 24. novembra 1993. u Gorazdu.

3. ANDELIJA (Himzo) MEHMED, rođen 1969, radnik - referent samozaštite u FAMOS-u. Ubijen 4. augusta 1992. u FAMOS-u.

4. ANDELIJA (Hamid) MUHAMED, rođen 1962. u selu Andelije, radnik. Ubijen 9. juna 1993. u selu Gojtanovići.

5. ANDELIJA (Ahmet) MUJO, rođen 1969. u selu Andelije. Ubijen 2. augusta 1993. u mjestu Proskok na Igmanu.

6. ANDELIJA (Kasim) MURAT, rođen 1940. u selu Andelije, penzioner. Ubijen snajperom u selu 31. maja 1992. od kuća Stankovića iz sela Bratovčići. Ukopan na groblju u Andelijama.

7. ANDELIJA (Fehim) RAMIZ, rođen 1965. u selu Andelije. Ubijen 26. juna 1993. u Ostrošcu, općina Jablanica. Bio na terenu i tamo ga rat zatekao.

8. ANDELIJA (Rašid) ZULFO, rođen 1963. u selu Andelije, konobar. Ubijen 9. juna 1992. na Dugoj Njivi. Ukopan na mezarju na Grepku.

SELO IZBIŠNO

1. BARLOV (Murat) ATIF, rođen 1932. u selu Izbišno, penzioner. Ubijen 24. juna 1992. ispred prodavnice u kojoj je radio. Nakon ubistva bačen u kuću Bege Keče i zapaljen.

2. BARLOV (Halil) RAHIMA, rođena 1920, žena Sulejmana, domaćica. Ubijena od granate u selu 24. juna 1992. Ukopali je Meho Kečo i drugi između sela Izbišna i Dobromanovića. Ekshumirana 16. septembra 1999. na lokalitetu sela Izbišno.

3. FAKO (Huso) ABID, rođen 1934, radnik. Ubijen 9. maja 1994. u Sarajevu.

4. FAKO (Ibro) AHMED, rođen 1937, penzioner. Ubijen od granate u Hrasnici, Sarajevo, u novembru 1992. Ukopan u Hrasnici.

5. FAKO (Ahmet) EDIN, rođen 1963, radnik. Ubijen 27. januara 1993. u Briješču – Sarajevo. Ukopan u Sarajevu.

6. FAKO HASAN, rođen 1930, penzioner. Ubijen od granate u Hrasnici 1993. Ukopan u Hrasnici.

7. FAKO (Murat) JUSUF JUKA, rođen 1907. u selu Izbišno, zemljoradnik. Ubijen u kući 24. juna 1992, a potom zapaljen u kući. Ekshumiran 16. septembra 1999. na lokalitetu sela Izbišno.

8. FAKO (Habib) MEMSUDIN, rođen 1971, radnik. Ubijen 15. aprila 1992. u Miljevini. Ukopan u Izbišnu.

9. FAKO (Mujo) NAZIFA, rođena 1944, žena Edhema, domaćica. Ubijena od granate u selu 24. juna 1992. Ukopao je sin Rasim u selu. Ekshumirana 16. septembra 1999. na lokalitetu sela Izbišno.

10. FAKO (Jusuf) PEMBA, rođena 1919, žena Jusufa, domaćica. Ubijena 24. juna 1992, a potom zapaljena. Ekshumirana 16. septembra 1999. na lokalitetu sela Izbišno.

11. HADŽIĆ HADŽIRA, rođena 1919, žena Mahmuta, domaćica. Ubijena 24. juna 1992. u porodičnoj kući. a potom zapaljena. Ostatak tijela ukopao Mustafa Hadžić tridesetak metara ispod kuće. Ekshumirana 31. oktobra 2000. na lokalitetu sela Izbišno.

12. HADŽIĆ (Safet) SADO, rođen 1961. u Izbišnu, radnik. Ubijen 13. oktobra 1993. na Sokolju u Sarajevu.

13. HADŽIĆ SEVDA, rođena 1922, žena Mustafe, domaćica. Ubijena u selu 24. juna 1992. Ukopao ju je Mustafa Hadžić u selu. Ekshumirana.

14. KEČO (Mušan) BIDA, rođena 1924, žena Osmana, domaćica. Ubijena u selu ispred kuće 24. juna 1992. Ukopana pored Sevde Hadžić. Ekshumirana 16. septembra 1999. na lokalitetu sela Izbišno.

15. KEČO (Huso) MEJRA, rođena 1910, žena Šabana, domaćica. Ubijena 24. juna 1992. u kući sina Ragiba. U kući su još ubijene Abida Hukara i Zehra Drinjaković i sve tri su potom zapaljene. Ekshumirane 16. septembra 1999. na lokalitetu sela Izbišno.

16. KURTOVIĆ (Omer) BEĆIR, rođen 1948, radnik. Radio u Miljevini. U kući mu zarobili majku Selimu, a on je pobjegao u šumu iznad sela. Majku mu tukli da ga zove i prijetili joj da će je ubiti ako ne dođe. On se zbog toga vratio, pa su ga zarobili, ubili i zapalili u kući s majkom. Ukopan ispod sela. Ekshumiran 19. oktobra 1999. na lokalitetu sela Izbišno – Podizbišno.

17. KURTOVIĆ (Salih) EDHEM, rođen 1939, penzioner. Ubijen u Hrasnici 1993. od granate. Ukopan u Hrasnici.

18. KURTOVIĆ (Edhem) NERMINA, rođena 1962. u zaseoku Mjetvina, retardirana. Ubijena u selu 24. juna 1992. i zatrpana kamenjem u selu. Ekshumirana 4. septembra 2001.

19. KURTOVIĆ (Ahmet) SELIMA, rođena 1905, žena Omera, domaćica. Ubijena u selu u kući 24. juna 1992. pa zapaljena u kući sa sinom Bećinom. Ekshumirana 19. oktobra 1999. na lokalitetu Kljuna – Podizbišno.

20. MEKIĆ (Juso) HALIL, rođen 1935, penzioner. Živio u zaseoku Metvine. Ubijen od granate u Hrasnici 1993. Ukopan u Hrasnici.

21. MEKIĆ (Vejsil) HIMZO, rođen 1960, radnik. Ubijen od granate. Ukopan u Hrasnici.

22. MULAVDIĆ (Avdo) NEDŽIB, rođen 1962, radnik. Odveden u KPZ u Foču 18. aprila 1992. Bio u grupi logoraša koja je 30. augusta 1992. odvedena u nepoznatom pravcu. Ekshumiran u Miljevini u ljeto 2006. Identifikovan i ukopan u Hrasnici 2. decembra 2006.

23. MUSIĆ (Ramo) HAMDO, rođen 1961, radnik. Ubijen 16. oktobra 1993. na Osmicama u Sarajevu. Ukopan u Sarajevu.

24. SUBAŠIĆ (Osman) RAMIZ, rođen 1957. u Izbišnu, građevinski radnik. Živio u Ljuboviću. Zarobljen u aprilu 1992. i odveden u KPZ u Foču gdje mu se gubi trag.

25. ŠALAKA (Meša) DŽEHVA, rođena 1912. u Izbišnu, žena Murata, domaćica. Bila stalno nastanjena u Sarajevu u ulici Hrasnička br. 72. Ubijena u selu 24. juna 1992. i samo zatrpana kamenjem pored kuće Šalaka Zulfe uz nekakvo metalno bure. Ekshumirana 15. oktobra 1999. na lokalitetu zaseoka Metvina.

SELO MRĐENOVIĆI

1. ARIFOVIĆ (Husein) RAZIJA, rođena 1968. u Zvorniku. Stalno nastanjena Mrđenovićima. Ubijena 26. juna 1992. u selu. Nakon ubistva zapaljena u kući Čamila Hubijara. Ekshumirana 14. oktobra 1999.

2. HUBIJAR FATIMA, domaćica, žena Tahira. Ubijena u kući Čamila Hubijara 26. juna 1992, a nakon toga kuća je zapaljena.

3. HUBIJAR MEJRA, rođena 1912, žena Murata, domaćica. Ubijena na ulici u selu 26. juna 1992, a potom bačena u pušnicu i zapaljena.

4. HUBIJAR (Tahir) NURA, rođena 1962, domaćica. Ubijena 26. juna 1992. u kući Čamila Hubijara nakon čega su kuću zapalili.

5. HUBIJAR RAZIJA, rođena 1968. u Izbišnu, žena Halila, domaćica. Bila u drugom stanju. Ubijena 26. juna 1992. pred kućom. Ukopali je Zahid Komar i Ibrahim Anđelića 5. jula 1992. ispod kuće pod zerdelijom.

6. HUBIJAR (Meho) SEVDA, rođena 1937. u selu Kumjenovići – Jabuka, žena Čamila, domaćica. Ubijena ispred kuće 26. juna 1992, a potom spaljena u kući. Nađen samo dio kostiju bez kostiju glave. Ekshumirana 31. oktobra 2000. na lokalitetu sela Izbišno. Ostaci tijela ukopani na mezarju Obad.

7. HUBIJAR (Tahir) ŠEFIKA, rođena 1956, domaćica. Ubijena 26. juna 1992. na putu prema selu. Nakon nekoliko dana njen brat Ragib došao u selo sa Umijom Spahović i ukopali je u vrtu tetke Pembe. Ekshumirana 14. oktobra 1999.

8. SPAHIĆ (Ibro) ŠEĆA, rođena 1929. u selu Kratine, žena Alije, domaćica. Stalno nastanjena u Mrdenovićima. Bila nepokretna. Ubijena ispred kuće 26. juna 1992. Ostatke su ukopali Zahid Komar i Ibrahim Anđelića 5. jula 1992. Ekshumirana 14. oktobra 1999.

SELO KLJUNA

1. MUSIĆ (Ibro) HASAN, rođen 1937. u selu Mjetvina, radnik, stalno nastanjen u selu Kljuna. Izmasakriran 13. septembra 1992. u Kljunima. Ukopala ga rodbina u blizini sela. Ekshumiran 19. oktobra 1999. na lokalitetu Kljuna.

2. MUSIĆ (Mujo) IZETA, rođena 1964, ekonomski tehničar. Ubijena od granate skupa sa sestrom 21. jula 1992. na Ali-pašinu Polju. Ukopana u Sarajevu.

3. MUSIĆ (Mujo) NEVZETA, rođena 1961, trgovac. Ubijena od granate skupa sa sestrom 21. jula 1992. na Ali-pašinu Polju. Ukopana u Sarajevu.

4. ORUČ (Ahmet) DŽAFER, rođen 1974, SSS. Zarobljen kod Nevesinja i gubi mu se trag. Nađen i ekshumiran u Podveležju u Hercegovini 2004. Ukopan na mezarju Ravne Bakije.

5. ORUČ (Mujo) HALIL, rođen 1926. u Kljunima, kopač u rudniku. Odveden u KPZ u Foču u maju 1992. i tamo mu se gubi trag.

6. ORUČ (Smajo) RAMIZ, rođen 1958, radnik. Ubijen 1993. u Sarajevu. Ukopan na mezarju Lav u Sarajevu.

7. ORUČ (Smajo) ŠABAN, rođen 1968. u Kljunima, radnik. Ubijen 18. jula 1993. na Proskoku – Dejčići. Ukopan na šehidskom mezarju na Igmanu.

8. ORUČ TIMA, rođena 1937, žena Sulejmana, domaćica. Bježala prema Igmanu. Srbi je uhvatili u rejonu Godinjskih Bara u općini Trnovo i tu je ubili. Ukopana na mjestu ubistva.

9. ŠORLIJA (Mujo) MUSTAFA, rođen 1958, radnik. Zarobljen u pilani u Trnovu. Odveden u Kalinovik u logor i gubi mu se trag. Pronađen i ekshumiran u ljeto 2005. Ukopan na mezarju u Pazariću 10. juna 2005.

10. ŠORLIJA (Mujo) NUSRET, rođen 1971, mašinski tehničar. Ubijen 14. jula 1993. na Stratištu (iznad Krupca). Ukopan u Pazariću.

***MJESNA ZAJEDNICA
POPOV MOST***

Popov Most, ili u narodu poznatije kao Sutjeska, obuhvata najistureniji dio općine Foča prema Crnoj Gori i općini Gacko u Hercegovini. Leži na prostranoj kotlini rijeke Sutjeske, na brežuljkastim padinama koje se postepeno uzdižu do velikih planina Zelengore, Volujaka, Maglića čiji vrhovi dostižu preko dvije hiljade metara nadmorske visine. Tu je i jedina prašuma u Evropi Perućica s kojom se stanovnici ovoga kraja ponose.

Međutim, ono po čemu se ovaj kraj najviše proćuo u Bosni i Hercegovini. Socijalistićkoj Jugoslaviji, pa i u Evropi, jeste velika neprijateljska ofanziva vođena na ovom prostoru u toku Drugog svjetskog rata, u historiji oznaćena kao Peta neprijateljska ofanziva čiji je cilj bio da se uništi Vrhovni partizanski štab sa Josipom Brozom Titom na ćelu. Partizani ovdje nisu uništeni, Tito je ranjen ali je ostao živ, na stotine i hiljade partizana ostavilo je svoje kosti u borbi protiv fašizma, ali veliki broj njih probio je neprijateljski obruć i izašao na slobodnu teritoriju. Nakon rata država je ovdje uspostavila Nacionalni park Sutjeska, podignuta je spomenkosturnica poginulim partizanima, Titova vila, niz hotela, muzej i veliki broj pratećih objekata. Svake godine ovdje su priređivane velike manifestacije na koje je dolazilo i preko stotinu hiljada ljudi da odaju počast poginulim partizanima i evociraju uspomene na tu veliku bitku. Okolne šume bile su pretvorene u oaze razne vrste divljaći gdje su uživali domaći i strani lovci. Veliki broj mješšana našao je uposlenje, ali i Foćaka i drugih Bosanaca i Hercegovaca. Dugo godina direktor Nacionalnog parka bio je Pavle Starović iz Beograda.

Stanovnici Sutjeske živjeli su u blagostanju sve do sredine osamdesetih godina dvadesetog stoljeća kada su se kod srpskog stanovništva počeli javljati prvi znaci slabosti i netrpeljivosti prema komšijama Bošnjacima. Srbi su počeli iz kuća izbacivati Titove slike, u kojeg su se do tada kleli, i stavljati slike Slobodana Miloševića. Sve su bila češća sijela i slave na kojima su guslari pjevali srpske „junaćke“ pjesme o Kosovu, Draži Mihailoviću, ćetnicima, o caru Lazaru, a u goste im dolaze i guslari iz Crne

Gore. Na sijelima i slavama pucalo se iz raznih vrsta naoružanja što je uznemiravalo bošnjačko stanovništvo. Komandir stanice policije na Tjentištu, Mitar Prorok, nije preduzeo ništa da bi spriječio te provokacije iako je to sam vidio i čuo, a i mnogi mještani ovih sela žalili su mu se.

Situaciju u ovom kraju dodatno su podgrijavala zbivanja u transportnom preduzeću „Fočatrans“ iz Foče. Srbi su tražili podjelu unutar preduzeća i često su štrajkovali. Autobusi kojima su se vozili Srbi izlijepljeni su slikama Slobodana Miloševića i Crnogorca Momira Bulatovića sve sa ciljem da iritiraju Bošnjake. Na koncu, Srbi su se odvojili iz „Fočatransa“ i formirali zasebno preduzeće „Viner“. Situacija u ovom kraju postajala je gora nego ikada. Srbi su se vozili u jednom a Bošnjaci u drugom autobusu. Isto je i sa učenicima.

Do podjele je došlo i među lovcima što je bilo posebno opasno jer su imali oružje. Lovci iz reda srpskog naroda više nisu poštovali nikakav zakon niti odluke o lovnim danima i ostrelu divljači. U lov su išli kada i gdje su htjeli. Direktor Nacionalnog parka Halim Hasković Mimo pokušavao je držati red, ali je bio nemoćan jer nije imao podršku. Prijetilo se i njemu.

Magistralnim putem Beograd – Goražde – Foča – Dubrovnik, koji ide dolinom Sutjeske kroz sela, često su prolazile kolone vozila JNA pune vojnika i raznog naoružanja. Vojnici mještane pozdravljaju sa tri prsta i često se čuju i rafali sa tih vozila. Domaći Srbi im iznose rakiju i cvijeće i aplaudiraju. Bošnjaci su time šokirani jer vide da je i JNA na strani samo Srba. Ovdje dopiru i vijesti da SDS vrši obuku ljudstva na Kalinoviku i Čelebićima, a da sa hrvatskog ratišta u Foču stižu ubijeni Srbi iz ovih krajeva.

Kako je vrijeme odmicalo, netrpeljivost je postajala veća. Vrhunac tome je vijest da je Foča napadnuta 8. aprila 1992. Bošnjački narod je u panici, obezglavljen, nenaoružan, okružen sa svih strana srpskim snagama. Istog dana Srbi su na Prijedelu, mjestu koje dominira dolinom Sutjeske, postavili artiljerijska naoružanja i cijevi usmjerili prema dolini Sutjeske. Na nišanu su bošnjačka sela. Na magistralnom putu Foča – Dubrovnik u mjestima Čemernu i Vrataru Srbi su postavljali barikade sa mitraljeskim gnijezdima i osmatračnicama.

Stanica policije u Tjentištu koja je imala 35 policajaca je raspuštena. Narod je ostao bez ikakve zaštite. Mnogi Srbi slali su svoje porodice negdje. I Crnogorci koji su živjeli u ovom kraju odlaze.

Pojedinci iz reda bošnjačkog i srpskog naroda koji su nešto značili u ovom kraju pokušavali su situaciju smiriti dogovorom. Zakazali su i zajednički sastanak u školi na Popovu Mostu. Dogovorili su se da zajednički dežuraju u selima i štite jedni druge. Međutim, ekstremisti iz reda srpskog naroda nastoje sve to razvaliti i unijeti još veći nered među stanovništvom. U tome prednjači Jovan Vuković koga Srbi zovu Vojvoda. Po zanimanju je vozač i jedan od glavnih organizatora pobune u „Fočatransu“. On je komandant svih srpskih snaga na ovom prostoru i glavni organizator svih zlodjela nad Bošnjacima i njihovom imovinom. Njegovi najbliži saradnici i izvršioци nečasnih radnji su: Ljubomir Ljubo Kovačević, koji je ujedno bio i njegov zamjenik, Tihomir Aćimović, Ratimir Mastilović, Željko Majdov, Đoko Vuković, Dušan Živanović, Siniša Nitković, Zdravko Vladičić, Dragan Vladičić, Zoran Paprica, Dragan Mališ, Zdravko Pavlović, Luka Tanović, Nešo Ostović...

Šesnaestog aprila 1992. Bošnjaci Sutjeske dobili su poziv od srpskih vlasti iz Foče da pošalju svoju delegaciju u Prijedel na pregovore. Poziv je potpisao Čedomir Zelović, komandant TO Foča, a u bošnjačku delegaciju izabrani su: predsjednik podružnice SDA Šaban Karović, nastavnik Murat Fulurija, Ahmet Habul, Suljo Mešak, Omer Mešak i Avdo Nezir. Dočekala ih je srpska delegacija koju su činili: vojvoda Jovan Vuković, komandant TO Foča Čedomir Zelović, predsjednik SDS Tjentišta Ratimir Mastilović, u čijoj se kući i održavao sastanak, i Ljubo Milinković.

Srpsku delegaciju osiguravalo je oko tridesetak naoružanih Srba dok je bošnjačka delegacija došla bez ikakve pratnje i goloruka. Glavna tema razgovora bila je da Bošnjaci predaju naoružanje koje imaju, a da će Srbi garantovati red, mir i sigurnost. Uz to, otvorit će im sve prodavnice, škola će početi s radom kao i policijska stanica na Tjentištu u kojoj će moći predati naoružanje. Učesnik ovih razgovora, nastavnik Murat Fulurija, još je živ i dobro se sjeća svih detalja razgovora.

Pošto Bošnjaci nisu predavali oružje onako kako su Srbi željeli, ubrzo je, 25. aprila 1992, došlo do novog sastanka u školi na Popovu Mostu. Srpska

delegacija bila je u istom sastavu s tim što je bila pojačana jednim aktivnim kapetanom JNA. Neki tvrde da se zvao Nebojša Drašković. Zahtjevi Srba i njihova obećanja i na ovom sastanku bila su ista, s tim što su ovoga puta u razgovorima bili mnogo više drski.

Odmah sutradan, 26. aprila 1992, Srbi su zaposjeli napuštenu policijsku stanicu na Tjentištu i u njoj vršili primopredaju oružja od Bošnjaka, a drugi punkt otvorili su na Popovu Mostu. Jedan broj Bošnjaka nasjeo je na srpsku propagandu i predao je naoružanje. Bilo je to lovačko i trofejno oružje jer mještani ovih sela i nisu imali drugog. Za predano oružje Srbi su izdavali nekakve potvrde na kojima je bio pečat Vojne pošte iz Kalinovika.

S obzirom da predajom oružja Srbi nisu bili zadovoljni, ubrzo su počeli vršiti pretres pojedinih bošnjačkih kuća. Istovremeno su pojačali barikade na putevima, a sa pojedinih kota počeli su pucati iz pješadijskog i artiljerijskog naoružanja. Na planu propagande također su pojačali svoje aktivnosti. Tako su u bošnjačka sela stizale priče kako su Srbi došli do spiskova koje su napravili Bošnjaci na kojima su imena Srba koje treba likvidirati, čiju kuću zapaliti, koje Srkinje treba silovati i slično.

Mnoge bošnjačke porodice napustile su svoje kuće i sklonile se u planine. Neki od njih imali su svoje katune na planinama pa su se najčešće tamo sklanjali. Problem im je predstavljao snijeg kojeg je još bilo na ovim planinama i dostava hrane. Na Tjentištu je pala i prva žrtva. Srbi su ubili Hajru Lugušića, čuvara Titove vile. Ovaj događaj još je više uzburkao ionako napetu situaciju. Srbi su počeli neselektivno gadati po bošnjačkim selima. Narod je masovno bježao u katune u planinama. Procjenjuje se da je u zbjegovima bilo preko 1 500 osoba.

Kada su Bošnjaci Sutjeske pobjegli u planine, među njih je došao Zaim Bešović, penzionisani kapetan JNA, rodom iz ovih krajeva. Odmah je preuzeo aktivnosti na organiziranju naroda za samoodbranu. Mobilisao je sve sposobne muškarce i formirao bataljon „Sutjeska“ koji je kasnije imao veliku ulogu u spašavanju i odbrani naroda ovoga kraja.

Mnogi nisu mogli napustiti svoje kuće zbog bolesti, starosti, a bilo je i onih koji su vjerovali da će ih Srbi komšije zaštititi i spasiti. Oni su uz to vjerovali da su nevini i da nema nikakva razloga da ih diraju. Na njihovu nesreću, grdno su se prevarili i svi takvi su, uglavnom, ubijeni i to na svirep

način, što se jasno vidi iz popisa žrtava koje dajem u nastavku. Oni su očito zaboravili 1942. kada su četnici u ovim krajevima napravili velika zlodjela nad nedužnim mještanima za ciljeve homogene Srbije. Neke, koji su im bili interesantni ili potrebni za razne poslove, odveli su u KPZ u Foču, a potom su ih ubijali i bacali u Drinu ili masovne grobnice.

Sa masovnim paljenjem bošnjačkih kuća i druge imovine Srbi su počeli 21. juna 1992. U prah i pepeo pretvorili su sve što je bilo bošnjačko za nekoliko dana. Na Petrovdan 12. juna 1992. srušili su i džamiju u Šadićima. U ovom kraju sve što je bilo bošnjačko je uništeno. I ne samo bošnjačko! Sve što je na Tjentištu izgrađeno nakon Drugog svjetskog rata je uništeno. Nisu bili mimi ni mrtvi u spomenkostumici koja je devastirana kao i pojedinačni grobovi i obilježja, pa čak i grobovi i obilježja sunarodnjaka partizana.

Dok su ekstremisti divljali po napuštenim bošnjačkim selima, život u zbjegovima u katunima na planinama postajao je sve teži. Zbjegovi su svakodnevno granatirani iz više pravaca, naročito iz Kalinovika gdje je prije agresije JNA imala svoje jedinice, te sa Čemerna, Mratinja i Prijedela. Hrane je nestalo, lijekova nikada nije ni bilo, a bolesnih i ranjenih svakim danom bilo je sve više. Neki izlazi iz ove situacije morao se tražiti jer je prijetila kolektivna smrt. Nije bilo drugog rješenja osim da se ide u proboj prema Grepku, gdje su stanovnici Jabuke organizirali odbranu i napravili veću slobodnu teritoriju, i dalje prema Tmovu i Igmanu. U nekoliko navrata zbjegovi su išli tim pravcem, a proboj su vršili pripadnici bataljona „Sutjeska“. Bili su to natčovječanski napori gdje su ginuli ili zarobljavani i civili i pripadnici ovog bataljona. Pješačilo se dan-noć, deset, petnaest i više dana. Mnogi su na ovom putu izgubili živote i kosti im nikada nisu pronađene. Mnogi s kojima sam razgovarao odmah nakon proboja, a i danas, nisu mi mogli do kraja ispričati tu priču. Tuga i žalost kakva se opisati ne može.

Mjesnoj zajednici Popov Most prije agresije pripadala su sljedeća sela i zaseoci: Kosman, Marinkovići, Čurevo, Šadići, Tođevac, Travnik, Igoče, Zamršten, Veselice, Balići, Mrkalji, Kruševo, Mješajći, Basarići, Ljubina, Humić, Tjentište, Zaost, Popi, Brajkovac, Perovići, Vučevo, Vojnovići, Radutovina, Štavanj, Grandići i Popov Most.

Prema popisu stanovništva iz 1991. u Popovom Mostu živjelo je ukupno 2363 stanovnika. Bošnjaka je bilo 1887, Srba 377, Hrvata 2, Jugoslavena 26 i Ostalih 71.

PODACI O ŽRTVAMA

SELO BALIĆI

1. BALIĆ (Šerif) EDHEM, rođen 1963, radnik. Zarobljen kod kuće u maju 1992. i odveden sa ocem Šerifom u KPZ u Foču gdje mu se gubi trag.
2. BALIĆ (Avdija) ISMET, rođen 1959, radnik. Ubijen 1. jula 1992. na Mladom Gaju iznad Miljevine prilikom povlačenja zbjega prema Tmovu. Nije ukopan. Nađene mu kosti i ekshumiran. Ukopan na mezarju u Balićima.
3. BALIĆ (Avdo) RASIM, rođen 1938. u Balićima. Zarobljen i odveden u KPZ u Foču u maju 1992. i tamo mu se gubi trag.
4. BALIĆ (Mujo) ŠERIF, rođen 1933, građevinski radnik – privatni poduzetnik. Zarobljen sa sinom Edhemom kod kuće u selu u maju 1992. i odveden u KPZ u Foču gdje mu se gubi trag. Zarobili su ih Srbi komšije.
5. KOVAČ NAZA, rođena 1917, žena Zečira, domaćica. Prilikom povlačenja zbjega sa Zelengore nestala u selu Tuhalji kod Miljevine. Nije nikada pronađena.

SELO BASARIĆI

1. IMAMOVIĆ (Salko) AZIZ, rođen 1949, zemljoradnik. Idući sa zbjegom umro ispod Grepka od iscrpljenosti i pucanja čira. Ukopan kod Konjica.

2. MUSLIĆ (Bećir) HABIBA, rođena 1924, žena Sulje, domaćica. Izbjegli na planinu Palež u augustu 1992. i gore nestala. Bila sa sinom Zaimom. Lutajući došla do sela Vrbnice gdje je ubijena 6. oktobra 1992. Utvrđeno da je ubijena rafalom s leđa i da ju je ubio izvjesni srpski komandant pod nadimkom Žuti. Ekshumirana i ukopana na mezarju Vlakovo 24. maja 2007.

3. MUSLIĆ MEJRA, rođena 1914, domaćica. Izbjegli na planinu Trebovu – Zelengora. Gore ubijena pored kolibe Avde Hajdarevića 2. oktobra 1992. Nije ukopana.

4. MUSLIĆ (Munir) MIDHAT, rođen 1968, radnik. Držao kafanu sa ocem na Popovu Mostu. Ubijen 30. augusta 1993. na Crnom Vrh kod Gornjeg Vakufa kao prognanik. Tamo je i ukopan. Ekshumiran.

SELO BRAJKOVAC

1. HAJDAREVIĆ (Ibro) FATA, rođena 1920, domaćica. Agresija je zatekla u Foči u bolnici i tamo joj se gubi trag. Do sada nije pronađena.
2. HAJDAREVIĆ (Omer) FEHIM, rođen 1925, radnik. Ubijen 23. aprila 1992. na Brodu i spaljen u kući.
3. HAJDAREVIĆ MEJRA, rođena 1907, žena Mahmuta, domaćica. Ubijena u zbjegu na planini Trebovi – Zelengora 2. oktobra 1992. Kostij nisu nađene.
4. HAJDAREVIĆ (Hakija) PAŠO, rođen oko 1975. Tek završio srednju školu. Ubijen na Igmanu.
5. HAJDAREVIĆ REMZIJA DŽO, rođen 1955, radnik, oženjen. U toku agresije otišao za Fojnicu i tamo je i ubijen 1993. Ukopan u Fojnici.
6. HAJDAREVIĆ (Šaban) SULJO, rođen 1939, penzioner. Izbjegao u Sarajevo i 1992. ubijen od granate. Ukopan u Sarajevu.

SELO ĆUREVO

1. ALIBAŠIĆ (Ičaga) HAFA, rođena 1912, domaćica. Živjela sa Melćom Šahinović. Izbjegli na planinu i ubijena na Lučkom katunu – Zelengora u junu 1992. Nije ukopana.

2. ALIBAŠIĆ (Hamid) MIRHAD, rođen 1969. u Ćurevu, radnik. Ubijen od granate u septembru 1992. u Hrasnom – Sarajevo.

3. BIĆO MUJO, pobjegao skupa sa Hamidom Bundom u Gacko misleći da im je tamo sigurnije. U Gacku umro od gladi.

4. BUNDA (Alija) HALIL, rođen 1944, zemljoradnik. Ubijen u zbjegu na Zelengori dok je čuvao ovce. Nije ukopan.

5. BUNDA (Mujo) HAMID, rođen 1910, zemljoradnik. Pobjegao iz sela u Gacko i tamo umro od gladi 1992.

6. DŽAMALIJA (Ibro) HAKO, rođen 1914, zemljoradnik. Doveden u Foču u logor Partizan skupa sa Zadom Alibašić. Čim su ga doveli u logor, dali su mu gusle da pjeva srpske „junačke“ pjesme, a oni su mu se smijali. Nakon toga odveli su ga u KPZ i više se za njega ništa ne zna. Zada Alibašić je ostala živa i sada živi u Sarajevu.

7. MEŠAK (Selim) EJUB, rođen 1962, radnik. Ubijen na Tjentištu 24. septembra 1992. u mjestu Snježnica od granate. Ukopan u selu Šadići kod džamije.

8. ŠAHINOVIĆ MELĆA, rođena 1915, domaćica. Ubijena u zbjegu na Lučkim Katunima – Zelengora. Nije ukopana.

9. TAHIROVIĆ PAŠA, žena Juse, domaćica. Izbjegli u Sarajevo i tamo ubijena od granate u septembru 1992.

10. TAHIROVIĆ UMIJA, rođena 1920, domaćica. Ubijena u katunu Lučke Kolibe na Zelengori. Nije ukopana.

11. TAHIROVIĆ ZLATIJA, rođena 1904, žena Agana, domaćica. Ubijena u zbjegu na Trebavi u ljeto 1992. Nije ukopana.

12. VEJO HALIMA, rođena 1910, žena Muje, domaćica. Ubijena u zbjegu na Lučkom katunu. Nije ukopana.

13. ŽGALJ (Omer) JUSUF, rođen 1927, zemljoradnik. Ubijen prilikom povlačenja zbjega prema Grepku iznad Jeleča u maju 1992. S njim je bila Zada Alibašić koja je ostala živa. Jusuf nije ukopan.

14. ŽGALJ (Alija) MEKA, rođena 1925, domaćica. Ubijena skupa sa mužem Jusufom iznad Jeleča od granate. Nije ukopana.

SELO IGOČE

1. HODŽIĆ HABIBA, rođena 1926, žena Muje, domaćica. Prilikom povlačenja zbjega sa Zelengore nestala na rijeci Bistrici kod Miljevine. Skupa sa Zadom Alibašić jahala na konju. Srbi su ih primijetili i zapucali. Dio kolone je pobjegao, a većina je ubijena. Zada Alibašić i još nekoliko prognanika zarobljeni su i odvedeni u logor u Foču. Zada je ostala živa i sada živi u Sarajevu. Habiba nije nikada pronađena.

2. NEZIR (Suljo) ALEN, rođen 1981, učenik. Izbjegao u Visoko. Tamo ubijen od avionske bombe. Ukopan u Visokom.

3. NEZIR FATIMA, rođena 1910, žena Zulfë, domaćica. Ubijena u zbjegu na Trebavi, Zelengora, 2. oktobra 1992. Nakon ubistva zapalili je u kolibi.

4. NEZIR (Osman) ZIBA, rođena 1962, domaćica. Nije se udavala. Zarobili je i odveli u logor „Partizan“ u Foču. Tamo je zadnji put viđena. Više svjedokinja tvrdi da ju je u logoru maltretirao i silovao Mirko Šarović sa Tjentišta koji ih je stalno pitao ko mu je ubio sina.

5. NIKŠIĆ (Šaho) RAŠID, rođen 1931, penzioner. Ostao kod kuće nakon što su komšije izbjegle na planinu Zelengoru. Srbi ga našli i odveli i za njega se više ništa ne zna.

SELO HUMIĆ

1. HUMIĆ (Omer) DŽAFER, rođen 1910. u selu Humić. Otišao na konju u Šćepan-Polje do prodavnice da traži hranu. Tamo ga zarobili i o njemu se dalje ništa ne zna.

2. HUMIĆ (Fadil) EDIN, rođen 1974. u selu Humić. Ubijen iznad Trnova 1995. Ukopan u Pazariću.

3. HUMIĆ (Zahir) SAFET SEJO, rođen 1971, radnik. Izbjegao s roditeljima u Zenicu i tamo ubijen od granate 2. jula 1993. Ukopan u Zenici.

SELO LJUBINA

1. ĆEDIĆ (Bećir) ZAIM, rođen 1959. u Ljubini, radnik. Zarobljen i odveden u KPZ u Foču gdje mu se gubi trag. Bio jedan od direktora u Nacionalnom parku „Sutjeska“. Mnogi svjedoci tvrde da je mučen i natjeran da pojede kilogram soli.

2. ĆOLO FATA, rođena 1921, žena Paše, domaćica. Izbjegla u selo Vojnoviće, mjesna zajednica Kratine, gdje je od iscrpljenosti umrla. Ukopana u selu Vojnovićima.

3. ĆOLO (Adem) PAŠO, rođen 1920, penzioner. Agresija ga zatekla u bolnici u Foči. Ubijen pored bolnice.

4. ĆOLO (Kasim) ŠERIF, rođen 1967. u Ljubini, radnik. Ubijen u Sarajevu.

SELO KRUŠEVO

1. KRŠO (Mujo) ALIJA, rođen 1920, penzioner. Živio u Šadićima. Otišao na ženino imanje. Nestao iznad sela Laza u Jeleču prilikom povlačenja zbjega 2. oktobra 1992. Nije nađen.

2. KRŠO (Meho) VEHBIIJA, rođen 1957. Radio u Nacionalnom parku na Tjentištu. Nađen mrtav iznad sela Jeleč. Bio skupa sa Alijom Kršom koji nije pronađen.

SELO KOSMAN

1. DELEUT (Murat) AZIZ, rođen 1959, radnik. Ubijen 4. jula 1993. na Dobrinji u Sarajevu od snajpera. Ukopan na Dobrinji.

2. DELEUT (Rašid) FATIMA, rođena 1937. žena Mušana, domaćica. Ubijena u selu i 29. juna 1992. zapaljena u kući Maše Deleuta. Ekshumirana 5. septembra 2001. na lokalitetu sela Kosman u spaljenoj kući Maše Deleuta.

3. DELEUT (Murat) ISMET, rođen 1947, radnik. Radio kao konobar na Tjentištu. Zarobljen na radnom mjestu i odveden, navodno, u KPZ u Foču gdje mu se gubi trag.

4. DELEUT (Huso) JUSUF, rođen 1938, radnik. Zarobljen sa još desetericom komšija kada se vraćao s posla. Odvedeni u KPZ u Foču i za njihovu se sudbinu više ništa ne zna.

5. DELEUT (Mašo) LATIF, rođen 1941, penzioner. Ubijen u selu i zapaljen 29. juna 1992. u očevoj kući gdje je i ekshumiran 5. septembra 2001.

6. DELEUT (Adem) MAŠO, rođen 1918. u selu Kosman, penzioner. Ubijen u selu i zapaljen 29. juna 1992. u svojoj kući odakle je i ekshumiran 5. septembra 2001.

7. DELEUT (Began) MULIJA, rođena 1914, domaćica. Ubijena u selu i spaljena 29. juna 1992. u kući Maše Deleuta odakle je i ekshumirana 5. septembra 2001.

8. DELEUT MURAT, rođen 1937. u selu Kosman. Porodica mu živjela u Čohodarmahali, a on radio u Sarajevu. Došao po porodicu iz Sarajeva i tu je uhvaćen. Odveden u KPZ u Foču i tamo mu se gubi trag.

9. DELEUT (Avdija) MUŠAN, rođen 1935, penzioner. Ubijen pa zapaljen u kući Maše Deleuta 29. juna 1992. odakle je i ekshumiran 5. septembra 2001.

10. DELEUT (Murat) NURIF NUMO, rođen 1966, radnik. Živio u Foči u Čohodarmahali. Zarobljen i odveden u KPZ u Foču i tamo mu se gubi trag.

11. DELEUT RAMIZA, rođena 1937, žena Mustafe, domaćica. Uspjela pobjeći iz sela i na putu za Igman u selu Kljuna u Miljevini umrla od iscrpljenosti. Ukopana u mjestu Čisti Dolovi u selu Kljuna. Ekshumirala je rodbina i ukopali je u mezarju Vlakovo.

12. DELEUT (Latif) SAFET, rođen 1981. u selu Kosman, učenik. Ubijen i zapaljen u kući Maše Deleuta 29. juna 1992. Ekshumiran na lokalu selu Kosman u spaljenoj kući Maše Deleuta.

13. DELEUT SEJO, dijete. Nestao prilikom srpskog napada na selo. Do sada od njega ništa nije pronađeno.

14. DELEUT (Murat) SMAJO, rođen 1961, radnik. Zarobili ga i odveli iz sela u KPZ u Foču. Pronađen i ekshumiran iz masovne grobnice „Piljak“. Identifikovan i ukopan 11. maja 2007. u Vlakovu.

15. DELEUT (Aziz) UMIJA UMA, rođena 1942, domaćica. Ubijena u selu pa zapaljena 29. juna 1992. u kući Maše Deleuta odakle je ekshumirana 5. septembra 2001.

16. LAGARIJA (Nazif) ABID, rođen 1965, radnik. Vratio se sa jednom grupom u selo da pomogne staricama da izađu iz sela. Čitava grupa zarobljena i odvedena u KPZ u Foču gdje joj se gubi trag.

17. LAGARIJA (Mujo) EKREM, rođen 1950. u selu Kosman. Uhapšen u selu 16. juna 1992. i odveden u KPZ u Foču. Ekshumiran iz masovne jame Buk-Bijela 5. juna 2006.

18. LAGARIJA (Nazif) FADIL, rođen 1968, radnik. Bio u grupi koja se vratila u selo da pomogne staricama da izađu. Svi iz grupe zarobljeni i odvedeni u KPZ u Foču gdje im se gubi trag.

19. LAGARIJA (Mujo) IBRO, rođen 1935. u selu Kosman, radnik. Zarobljen i odveden u KPZ u Foču gdje mu se gubi trag.

20. LAGARIJA (Salih) NAZIF, rođen 1937, radnik. Zarobljen sa četvericom sinova u selu kada su se vratili da vide da li im je rodbina pobijena. Odveden u KPZ u Foču. Pronađen i ekshumiran u Dobrom Polju kod Miljevine. Ukopan 24. februara 2007. na mezarju Vlakovo.

21. LAGARIJA (Nazif) SALIH, rođen 1965, radnik. Bio u grupi koja se vratila u selo da pomogne staricama da izađu. Svi iz grupe zarobljeni i odvedeni u KPZ u Foču gdje im se gubi trag.

22. LAGARIJA ŠAHA, rođena 1905, žena Salke, domaćica. Ubijena u selu 29. juna 1992. i zapaljena u kući Maše Deleuta odakle je ekshumirana 5. septembra 2001.

23. LAGARIJA (Nazif) ŠEMSO, rođen 1961, radnik. Vratio se sa jednom grupom u selo da pomogne staricama da izađu iz sela. Čitava grupa zarobljena i odvedena u KPZ u Foču gdje joj se gubi trag.

24. LAGARIJA (Aziz) ŠERIF, rođen 1963, radnik. Zarobljen u selu i odveden u KPZ u Foču. Pronađen i ekshumiran iz masovne grobnice Buk-Bijela 5. juna 2006. Ukopan 28. oktobra 2006. na mezarju Vlakovo.

25. VEJO (Hasan) ESAD, rođen 1959, radnik. Živio i radio u Foči. Ubijen 7. februara 1993. u mjestu Kacelj, općina Goražde.

26. VEJO HABIBA, rođena 1898, žena Šabana, domaćica. Bila slijepa. Ubijena u junu 1992. u kući.

27. VEJO (Arif) HAMDIIJA, rođen 1959, vozač. Ubijen na mostu u Mješajima 1. jula 1992. Nije ukopan.

28. VEJO (Ibro) HASIB, rođen 1954, radnik. Uhvaćen 29. juna 1992. i odveden u nepoznatom pravcu. Nije pronađen.

29. VEJO (Alija) MAŠO, rođen 1959, radnik. Ubijen na Prijedelu 12. augusta 1992. Pogoden zoljom. Ukopan na mjestu pogibije. Ekshumirala ga rodbina nakon rata i ukopala na mezarju Vlakovu.

30. VEJO (Halim) MURADIF, rođen 1960, radnik. Ubijen na mostu u Mješajima 1. jula 1992. Nije ukopan.

31. VEJO (Safet) NERMIN, rođen 1973, poljoprivrednik. Zarobljen i odveden u KPZ u Foču gdje mu se gubi trag.

32. VEJO (Bećir) PAŠA, rođena 1920, žena Ibre, domaćica. Ubijena u selu pa zapaljena u kući Maše Deleuta 29. juna 1992. gdje je i ekshumirana 5. septembra 2001.

33. VEJO (Avdo) REMZIJA, rođen 1955, radnik. Ubijen 28. decembra 1992. u Ugorskom – Vogošća.

34. VEJO (Suljo) SELIMA, rođena 1918, žena Osmana, domaćica. Ubijena pa zapaljena u kući Maše Deleuta 29. juna 1992. odakle je ekshumirana 5. septembra 2001.

SELO MARINKOVIĆI

1. HASANBEGOVIĆ BEJTA, rođena 1934, žena Latifa, domaćica. Ubijena u selu 28. juna 1992. pa zapaljena u kući Halima Seljancija. Ekshumirana.

2. HASANBEGOVIĆ (Sejo) EMIL, rođen 1980, učenik. Ubijen u selu 28. juna 1992. pa zapaljen u kući Halima Seljancija. Ekshumiran.

3. HASANBEGOVIĆ (Latif) FERID, rođen 1965, radnik. Ubijen u selu 28. juna 1992. pa zapaljen u kući Halima Seljancija. Ekshumiran.

4. HASANBEGOVIĆ (Ejub) LATIF, rođen 1934, radnik. Odveden u KPZ u Foču gdje mu se gubi trag.

5. HASANBEGOVIĆ (Latif) ZIBA, rođena 1955, domaćica. Ubijena u selu 28. juna 1992. pa zapaljena u kući Halima Seljancija. Ekshumirana.

6. HASKOVIĆ (Ibro) AZIZ, rođen 1934, radnik. Ubijen u selu 28. juna 1992. i zapaljen u kući Halima Seljancija. Ekshumiran.

7. HASKOVIĆ (Avdija) HABIBA, rođena 1902, domaćica. Ubijena u selu 28. juna 1992. pa zapaljena u kući Halima Seljancija. Ekshumirana.

8. HASKOVIĆ (Began) RAMIZA, rođena 1938, domaćica. Ubijena u selu 28. juna 1992. pa zapaljena u kući Halima Seljancija.

9. MEĐUSELAC (Uzeir) ĆAMIL, rođen 1937, radnik. Živio na Tjen-tištu u braku sa Srpkinjom. Zarobljen i odveden u KPZ u Foču gdje mu se gubi trag.

10. SELJANCI HALIM, rođen 1940, radnik. Zarobljen kod kuće i odveden u KPZ u Foču gdje mu se gubi trag.

11. SELJANCI ŠEFIKA, žena Halima, domaćica. Ubijena pa zapaljena u kući.

SELO MRKALJI

1. KAROVIĆ (Ramo) AZIZ, rođen 1938. u Mrkaljima, konobar. Živio u Foči. Ubijen u maju 1992. u Foči kod OŠ „Veselin Masleša“ na Gornjem Polju.

2. KAROVIĆ (Zahir) EKREM, rođen 1959, radnik. Ubijen 4. septembra 1992. u Mrkalju – Klade sa ocem Zahirom. Napali ih Srbi u katunu u kolibama i pobili. Ukopan na mjestu pogibije.

3. KAROVIĆ (Ramo) ZAHIR, rođen 1938, radnik. Ubijen u Mrka-lju – Klade 4. septembra 1992. sa sinom Ekremom. Napali ih Srbi u katunu i pobili. Ukopan na mjestu pogibije.

4. KOVAČ (Huso) EDIN, rođen 1965, radnik. Ubijen 4. septembra 1992. u Mrkalju – Klade. Napali ih Srbi u katunu i pobili. Ukopani na mjestu pogibije.

5. RIZVANOVIĆ (Sulejman) DŽEVAD, rođen 1969, radnik. Ubijen na Stupu u Sarajevu od granate 12. septembra 1992.

6. RIZVANOVIĆ (Hasan) HALIL, rođen 1931, penzioner. Ubijen u naselju Tjentište. Ukopan na Tjentištu.

7. RIZVANOVIĆ (Nasuf) HUSO, rođen 1963, radnik. Ubijen u Sarajevu od granate.

8. RIZVANOVIĆ (Muharem) RAGIB, rođen 1952, radnik. Ubijen 7. oktobra 1992. u Goraždu. Ukopan u Goraždu.

9. RIZVANOVIĆ (Justuf) RAŠID, rođen 1972, radnik. Ubijen na Hrasnom Brdu u Sarajevu.

10. TAHIROVIĆ MURAT, rođen 1915, penzioner, nepokretan. Ubijen u kući. Ukopala ga rodbina krišom noću pored kuće. Ekshumiran.

SELO MJEŠAJIĆI

1. KOVAČEVIĆ (Latif) ADIL, rođen 1974, učenik. Ubijen kod Semizovca 1995. Srbi mu odsjekli glavu i samo trup razmijenjen.

2. KOVAČEVIĆ (Mujo) DŽAFER, rođen 1964. retardiran. Nestao u zbjegu na Zelengori.

3. KOVAČEVIĆ (Alija) HAŠIM, rođen 1914, poljoprivrednik. Nestao na rijeci Bistrici kod Miljevine prilikom povlačenja zbjega prema Trnovu. Kostu mu našle kod Miljevine. Ekshumiran i ukopan na mezarju Vlakovo.

4. KOVAČEVIĆ (Agan) LATIF, rođen u selu Mješajići, radnik. Izbjegao u Zenicu i tamo umro od tuge za sinom Adilom i kćerkom Adilom koja je zarobljena sa dvomjesečnim djetetom u Foči u ulici Ribarska. Tamo su je držali i maltretirali pune četiri godine. Cijelo to vrijeme roditelji nisu znali ništa za nju. Srećom, preživjela je nakon velike golgote i ona i dijete i sada žive u Osjeku na Ilidži.

5. KOVAČEVIĆ MELČA, rođena 1929, žena Selima, domaćica. Za njenu sudbinu se ne zna. Pretpostavlja se da je potpuno izgorjela u kući.

6. KOVAČEVIĆ MUJO, rođen 1923, slijep. Ubijen u maju 1992. u zbjegu na Zelengori.

7. KOVAČEVIĆ (Agan) NURKO, rođen 1925, penzioner. Izbjegao na Zelengoru i prilikom proboja zbjega uspio doći u Crnu Rijeku, općina Trnovo, u selo Govedoviće i tu ubijen od granate 20. jula 1992. Ukopan u Govedovićima.

8. KOVAČEVIĆ (Suljo) REMZA, rođena 1963, domaćica. Ubijena od granate u Hrasnici kao izbjeglica 10. septembra 1992. Ukopana u Hrasnici.

9. KOVAČEVIĆ (Kasim) ŠEFIK, rođen 1962, radnik. Izbjegao u Gornji Vakuf sa familijom. Ubijen 30. augusta 1993. u mjestu Voljevac – Gornji Vakuf.

SELO PEROVIĆI

1. PAČO (Huso) FEHIM, rođen oko 1936. radnik. Izbjegao u Ahmiće kod Viteza i tamo ubijen sa sinovima Zaimom i Husom. Ekshumiran i ukopan 21. aprila 2007. na mezarju Perovići – Tjentište.

2. PAČO (Fehim) HUSO, rođen 1972. u selu Perovići. Ubijen kao izbjeglica 16. aprila 1993. u Ahmićima kod Viteza. Ekshumiran i ukopan 21. aprila 2007. na mezarju Perovići – Tjentište.

3. PAČO (Hasan) NUSRET, rođen 1966, radnik. Ubijen 16. aprila 1993. u Ahmićima kod Viteza gdje je bio izbjegao s porodicom.

4. PAČO (Huso) OMER, rođen 1947, radnik. Ubijen 7. juna 1992. na Tjentištu u mjestu Kobil-Vode.

5. PAČO (Fehim) ZAIM, rođen 1968. u selu Perovići, radnik. Ubijen 16. aprila 1992. u Ahmićima kod Viteza gdje je bio izbjegao s porodicom. Ekshumiran i ukopan u mezarju Perovići – Tjentište 21. aprila 2007.

6. ZEC (Bećir) HALIL, rođen 1925, penzioner. Zaklan u kući. Ukopao ga pod kućom H. Humić.

7. ZEC (Suljo) SULEJMAN, rođen 1908, retardiran. Ubijen u kući u selu gdje je i ukopan. Nije ekshumiran.

SELO POPOV MOST

1. LUGUŠIĆ (Vež) HAJRO, rođen 1950. Radio u Nacionalnom parku „Sutjeska“ – čuvar Titove vile. Ubijen u maju 1992. na Popovu Mostu. Smatra se prvom žrtvom u ovom kraju.

2. MADEŠKO (Ramo) MUNIB, rođen 1955, šumar. Odveden iz stana u KPZ u Foču gdje mu se gubi trag.

SELO TODEVAC

1. HABUL (Alija) ALMASA, rođena 1905, žena Šaćira, domaćica. Ubijena na Zelengori u julu 1992. Ekshumirala je rodbina 24. juna 2007. i ukopana u selu Tođevac.

2. HODŽIĆ (Smail) RAGIB, radnik. Ubijen na Treskavici 26. maja 1994. Ukopan u Pazariću.

3. HODŽIĆ (Šaban) SAFET, rođen 1969, radnik. Ubijen u mjestu Vidikovac 8. juna 1992.

4. OŽEGOVIĆ HAFA, rođena 1918, žena Sulje, domaćica. Ubijena i zapaljena u kući Bećira Čedića u selu Zamršten.

5. OŽEGOVIĆ (Suljo) SULEJMAN, rođen 1951, poljoprivrednik. Ubijen u selu Zamršten i zapaljen u kući Bećira Čedića.

6. OŽEGOVIĆ (Alija) SULJO, rođen 1904, poljoprivrednik. Ubijen pa zapaljen u selu Zamršten u kući Bećira Čedića.

7. OŽEGOVIĆ (Ahmet) ŠEVKO, rođen 1961, radnik. Ubijen snajperom 12. marta 1995. na Treskavici.

8. OŽEGOVIĆ ZAHIDA, rođena 1947, žena Adema, domaćica. Izbjegli iz sela i pošla u Sarajevo. Ubijena na pisti.

NASELJE TJENTIŠTE

1. ČOLPA (Huso) SAFET, rođen 1961, radnik. Ubijen 21. januara 1994 u Vitezu.

2. DŽAMALIJA (Mušan) ADIL, rođen 1956, radnik. Ubijen 16. septembra 1992. u Hrasnici. Ukopan na šehidskom mezarju na Igmanu.

3. FULURIJA (Osman) MIRHAD, rođen 1974, radnik. Ubijen 13. jula 1992. na Popovu Mostu.

4. HAJDAREVIĆ (Huso) ADMIR, rođen 1970, radnik. Ubijen 30. decembra 1992. u Miljevini – Kijevo.

5. HODŽIĆ (Osmo) JASMIN, rođen 1972. Izbjegao s familijom u Fojnicu i tamo ubijen.

6. HODŽIĆ (Halil) ŠEVKO, rođen 1952. u mjestu Kunovo, komandir stanice policije na Tjentištu. Zarobljen na Tjentištu i odveden u KPZ u Foču gdje mu se gubi trag. Ubijen u augustu 1992. Pronađen i ekshumiran u masovnoj grobnici u Miljevini u julu 2006. Ukopan na mezarju Vlaskovo 2. decembra 2006.

7. KOLENDA RAMIZ, rođen 1952, radnik. Rođen u Vikoču. Ubijen u mjestu Grab na Tjentištu.

8. MADEŠKO (Mušan) ENVER, rođen 1955, radnik. Otišao u Derventu na ženino imanje i tamo ubijen 6. juna 1992.

9. MUHOVIĆ (Meho) ALIJA, rođen 1961, radnik. Ubijen 2. augusta 1993. u Raštelici – Tarčin. Ukopan u Pazariću.

10. MUHOVIĆ (Mujaga) DŽEVAD, rođen 1961, radnik. Ubijen 30. augusta 1993. u mjestu Voljevac – Gornji Vakuf.

11. MUHOVIĆ (Ibro) MESUD, rođen 1970, radnik. Ubijen 2. novembra 1992. u Otesu.

12. MUHOVIĆ (Mehmed) MEVSUDA, rođena 1970, domaćica. Ubijen 3. augusta 1992. na Butmiru.

13. MUHOVIĆ (Huso) NEDŽAD, rođen 1969, radnik. Teško ranjen i umro od posljedica ranjavanja 28. jula 1993.

SELO VESELICA

1. BUNDA (Mujo) EDHEM, rođen 1946, retardiran. Ubijen u selu Popov Most.
2. KRŠO (Smail) MURADIF, agresija ga zatekla u Brčkom s porodicom i tamo ubijen. Nađen i ekshumiran.
3. KRŠO (Edhem) NEDŽAD, ubijen na Bjelašnici 26. maja 1994. Ukopan u Pazariću.
4. KRŠO (Sulejman) NURKO, rođen 1968, radnik. Ubijen 21. marta 1993.
5. KRŠO (Ejub) SENAD, rođen 1974. Ubijen 26. novembra 1992. u selu Dragomilići, općina Kalinovik. Prenočili smo skupa tu noć u sobi. Ujutro sam ustao malo ranije i otišao popiti čaj. Granata je pogodila u krov trošne seoske kuće i njega ubila u sobi na spavanju. Ukopan na mezarju na Grepku.

SELO ZAMRŠTEN

1. BAJROVIĆ (Redo) BEĆIR, rođen 1950, radnik. Ubijen 1. jula 1992. u Tođevcu pod mostom skupa sa Ramizom Čedićem i drugima.
2. ČEDIĆ (Ibrahim) RAMIZ, rođen 1951, radnik. Ubijen 1. jula 1992. u mjestu Tođevac. Išao sa još trojicom komšija i Srbi ih gadali snajperima. Pobjegli pod most gdje su Srbi ranije postavili mine i svi su izginuli.
3. ČEDIĆ (Bećir) ZAHIR, rođen 1953, radnik. Radio u Nacionalnom parku „Sutjeska“. Zarobljen i odveden u KPZ u Foču gdje mu se gubi trag.
4. ČOLPA FATIMA, rođena 1939, žena Edhema, domaćica. Ubijena 2. oktobra 1992. u zbjegu na planini Videž – Zelengora.
5. IMAMOVIĆ (Ibro) PAŠO, rođen 1937, radnik. Izbjegao u Sarajevo i tamo ubijen od granate.

6. IMAMOVIĆ ZEJNA, rođena 1908, žena Bećira, domaćica. Ubijena u selu pred kućom.

7. KAJA (Halil) BJELAN, rođen 1919, penzioner. Ubijen pa zapaljen u kući Bećira Čedića.

8. KAJA MEVLA, rođena 1928, žena Bjelana, domaćica. Bila u zbjegu na planini i pošla da traži hranu u selo. Srbi je uhvatili i ubili u selu.

SELO ŠADIĆI

1. GLIBO (Halil) MUSTAFA MUJO, rođen 1953, radnik. Zarobili ga i dugo tjerali po Vučevu da kaže gdje je ko u zbjegu, gdje su bajte i druge tajne. Na koncu su ga ubili.

2. GLIBO (Halil) SMAJO, rođen 1950. u Šadićima, radnik. Ubijen u septembru 1992. Ukopan. Nakon rata ekshumiran i ukopan pored džamije u Šadićima.

3. HAJDAREVIĆ (Habib) IBRO, rođen 1959, radnik. Ubijen 4. septembra 1992. na Suhoj Gori. Ukopan na mjestu pogibije. Ekshumiran i ukopan u Šadićima pored džamije. Kostur glave nije nađen.

4. HASKOVIĆ DERVIŠA, rođena 1925, žena Huse, domaćica. Ubijen na Mladom Gaju iznad Miljevine prilikom proboja zbjega prema Trnovu. S njom bila Zada Alibašić koja sada živi u Sarajevu. Nakon nekoliko dana na mjestu pogibije Dervišu su ukopali Halim Alibašić i njen sin Husein.

5. LONČAREVIĆ (Sulejman) SULJO, rođen 1959, radnik. Ubijen 4. septembra 1992. na Suhoj Gori – Foča. Ukopan na mjestu pogibije. Rodbina ga ekshumirala nakon agresije i ukopala u Šadićima kod džamije.

6. PUTEŠ (Smajo) HASIB, rođen 1957, radnik. Radio u Nacionalnom parku „Sutjeska“ na Tjentištu. Ubijen 4. septembra 1992. na Suhoj Gori. Ukopan na mjestu pogibije. Nakon rata ekshumirala ga rodbina i ukopala u Šadićima kod džamije.

7. SMAJLOVIĆ (Bajro) ASIM, rođen 1958, radnik. Ubijen 11. augusta 1992. na Suhoj Gori. Ukopan na mjestu pogibije. Rodbina ga ekshumirala nakon rata i ukopala kod džamije u Šadićima.

SELO TRAVNIK

1. BIČO (Nurko) ADEM, rođen 1968, radnik. Uhapsili ga u selu u junu 1992. i gubi mu se trag. Skupa s njim uhapšene su i njegove dvije sestre Vasvija i Enisa. Držane su u zarobljeništvu sve do 1995. kada su puštene i razmijenjene.

2. BIČO (Mustafa) BAJRO, rođen 1957, radnik. Živio u Kijevu. Ubijen na Jahorini 18. decembra 1992. Nije ukopan.

3. BIČO HABIBA, rođena 1902, žena Smajla, domaćica. Ubijena pa zapaljena u kući Hasana Biče.

4. BIČO (Mušan) HASAN, rođen 1959, radnik. Ubijen na Mladom Gaju 25. jula 1992. pri povlačenju za Grebak.

5. BIČO (Omer) MUJO, rođen 1913, zemljoradnik. Ubijen u zbjegu na putu za Gacko. Pošao tamo misleći da mu je sigurnije.

6. BIČO (Hasan) SAFET, rođen 1971, radnik. Ubijen 13. aprila 1995. u selu Rosulje - Gornji Vakuf.

7. BIČO (Hamed) SELIM, rođen 1927, penzioner. Ubijen na planini Vučevo u zbjegu.

8. BIČO (Safet) SENAD, rođen 1972, radnik. Ubijen 14. maja 1992. u Nedžarićima u Sarajevu.

9. BIČO TIMA, rođena 1910, žena Šerifa, domaćica. Ubijena u zbjegu na Vučevu. Ukopana na Vučevu.

10. BIČO (Smajl) ZEJNA VEZA, rođena 1933, domaćica. Ubijena 22. juna 1992. pa zapaljena u kući sina Smaila Biče.

11. KOVAČ (Jusuf) MUHAREM, rođen 1956, radnik. Ubijen 4. septembra 1992. na Suhoj Gori. Napali ih Srbi u katonu i pobili. Ukopan na mjestu pogibije.

SELO ZAOSTRO

1. BALIĆ (Abid) ŠABAN, rođen 1952, radnik. Ubijen 27. oktobra 1992. u Šadićima gdje je i ukopan.

2. BEŠOVIĆ (Ejub) EŠEF rođen 1955, radnik. Ubijen 27. oktobra 1993. u Sarajevu.

3. BEŠOVIĆ (Abid) RAMIZ, rođen 1949, radnik. Uspio izbjeći s porodicom u Fojnicu i tamo je ubijen 2. oktobra 1993. Ukopan u Fojnici.

4. SUBAŠIĆ (Selim) HALIM, rođen 1912, penzioner. Ubio se u zbjegu na Trebovi - Zelengora. Bacio bombu pod sebe da ne bi pao četnicima u ruke. Ukopan na mezarju na Trebovi. Ekshumiran i ukopan u Sarajevu.

SELO POPI

1. ODOBAŠIĆ HADŽIRA, rođena oko 1918, žena Šaćira. Nestala na Mladom Gaju kod Miljevine prilikom povlačenja zbjega na Igman. Do sada nije nađena.

2. SEJDIN (Avdija) HAJDAR, radio na Tjentištu. Izbjegao u Tuzlu i tamo ubijen.

3. SEJDIN (Murat) IBRO, rođen 1966, radnik. Zarobljen skupa s ocem i odveden u KPZ u Foču. Tamo mu se gubi trag.

4. SEJDIN (Smail) MURAT, rođen 1937, penzioner. Živio u Foči. Zarobljen u Foči i odveden u KPZ u Foču gdje mu se gubi trag.

***MJESNA ZAJEDNICA
SLATINA***

Mjesna zajednica Slatina bila je jedna od manjih mjesnih zajednica u općini Foča. Smještena je jugoistočno od grada i udaljena dvadesetak kilometara. Graniči s mjesnim zajednicama Godijeno i Ustikolina i općinom Čajniče.

Pripadaju joj sljedeća sela: Slatina, Kovačići, Šivšići, Boljesovići, Vukušići, Kozarevina, Sječa, Okolišta, Prijakovići, Žilići, Prativi, Hročići, Soha, Vina, Vojvodići, Obraci, Grubojevići i Podgaj.

Prema popisu stanovništva iz 1991. u ovoj mjesnoj zajednici živjelo je ukupno 493 stanovnika. Bošnjaka je bilo 348 i Srba 145. Drugih nije bilo.

Srbi su i u Slatini veoma rano zaposjeli dominantne kote, dopremili naoružanje i opremu i danonoćno dežurali čekajući početak agresije na Bosnu i Hercegovinu. Glavni organizator lokalnog srpskog stanovništva u Slatini i Godijenu bio je Boro Ivanović, učitelj, a pred agresiju direktor osmogodišnje škole „Braća Visocki“ u Godijenu. Za njegovo ime vezana su sva stradanja, paljevine i druga užasna događanja u ovom kraju. On je jedan od prvih vatrenih zagovornika rata u gradu i prvi govornik okupljenoj srpskoj masi početkom 1992. Nakon agresije u općini je obavljao i obavlja niz odgovornih funkcija jer mu je to nagrada od SDS za ono što je činio u toku agresije. Interesantno je da vlast u BiH nije ništa poduzela da se njegova uloga u agresiji ispita i utvrdi.

Prvi incident u ovoj mjesnoj zajednici dogodio se već u martu 1992. kada je oko dvije stotine naoružanih Srba krenulo iz dva pravca na planinski prevoj Preljuća koji svojom visinom dominira u ovom kraju. Ovi Srbi išli su prema Preljućoj iz dva pravca: jedni su pošli iz Foče, a drugi sa Godijena i oko deset sati sastali su se na Preljućoj. Srbe sa Godijena predvodio je Boro Ivanović. Oni su gore cijeli dan pili i nasumice šenlučili provocirajući i plašeći lokalno bošnjačko stanovništvo. Taj dan ispalili su na hiljade metaka iz pješadijskog naoružanja. Stariji mještani sa velikim strahom i zebnjom pratili su sve ovo i predosjećali šta im se sprema.

Taj dan Srbi su priredili isti scenarij i na Bakiću, Gracu, Previli, Modrom Polju i na Prijedelu. Ovo okupljanje najvjerojatnije im je poslužilo da zaplaše bošnjačko stanovništvo, da vide kakav im je odziv Srba za mobilizaciju, da isprobaju naoružanje...

Naredni događaj u ovom kraju dogodio se 25. aprila 1992. kada Srbi organiziraju jedan zajednički sastanak u selu Žilići u kući Čamila Čorića. Ovom prilikom Srbi su tražili od Bošnjaka da bezuvjetno predaju naoružanje, a imali su samo nešto lovačkog oružja i ništa više. Srbe su ovoga puta predvodili braća Milivoje i Vojislav Đorđević iz sela Bare koji su kasnije bili predvodnici pljačkašima, ubicama i palikućama u Slatini i okolnim selima. Srećom, Bošnjaci ove mjesne zajednice odlučno su odbili predaju lovačkog naoružanja koje su kasnije mnogi koristili za ličnu odbranu. To im je dalo i ideju da organiziraju jednu manju jedinicu za odbranu ognjišta i evakuaciju stanovništva.

Osim braće Đorđević u ovom kraju po zlu su se isticali i Nebojša Vrećo, vođa slatinskih Srba koji je dobio titulu vojvode, zatim Velimir Višnjić iz Jošanice, koji je predvodio jedinicu ubica, pljačkaša i palikuća, pa Milutin Vilotić, komšija, koji je predvodio ubice kada su tražili izbjeglo stanovništvo po šumama i pećinama jer je on dobro poznao ovaj kraj i gdje bi se ko mogao kriti, zatim Slavko (Milan) Govedarica, zvaní Šumar, učitelj sa Godijena. Konačan spisak zlikovaca u ovom kraju mnogo je veći na čemu će sudski organi za ratne zločine sigurno poraditi. O tome svjedoče civilne žrtve ubijene u ovom kraju tokom agresije na Bosnu i Hercegovinu, kao i sve spaljeno i uništeno što je bilo bošnjačko. Ovakav barbarizam ovaj kraj nije zapamtio u svojoj dugogodišnjoj historiji.

PODACI O ŽRTVAMA

SELO SLATINA

1. ČAUŠEVIĆ (Alija) HAMED, rođen 1958. u Slatini, radnik. Ubijen 1. juna 1992. u mjestu Biljen – Goražde. Ukopan u Goraždu.
2. KAROVIĆ (Muhamed) KEMAL, rođen 1969, radnik. Ubijen 30. maja 1995. u mjestu Biserna – Goražde. Ukopan u Goraždu.
3. KAROVIĆ (Šaćir) SULEJMAN, rođen 1941. u Slatini. Ubijen 28. augusta 1992. u Goraždu gdje je i ukopan.
4. LJUBINAC (Mašo) IRFAN, rođen 1961, radnik. Ubijen 15. jula 1993. na Proskoku – Igman.
5. MILATOVIĆ (Derviš) DŽEMAL, rođen 1967, radnik. Ubijen u mjestu Potrkuša kod Goražda 5. juna 1993. Ukopan u Goraždu.

SELO ŽILIĆI

1. ČORIĆ (Salko) DERVIŠ, rođen 1923. u selu Žilići, penzioner. Ubijen 24. maja 1992. pred svojom kolibom. Sahranjen iznad svoje kuće. Ekshumiran 6. septembra 2001. i ukopan u Slatini kod džamije.
2. ČORIĆ DERVIŠA, rođena 1914. u selu Žilići, žena Muharema, domaćica. Ubijena 16. jula 1992. u vrtu pa zapaljena u štali. Nije ukopana.

Ekshumirano samo malo izgorjelih kostiju u štali gdje su je zapalili 6. septembra 2001. Ukopana u Slatini kod džamije.

3. ČORIĆ (Mujo) MEHO, rođen 1929, radnik. Otišao izvući sina Mustafe sa mjesta pogibije na Preljući. Srbi minirali leš i kada je on prišao, aktivirao minu i ubijen. Ukopan u Goraždu.

4. ČORIĆ (Meho) MUSTAFA, rođen 1964, radnik. Ubijen 1. septembra 1992. na Preljući. Ukopan na Sadbi.

5. ČORIĆ (Hasan) RAŠIDA, rođena 1925. u selu Hročići, žena Salka, domaćica. Ubijena 24. maja 1992. ispred kuće. Ukopana u vrtu iznad kuće. Ekshumirana 6. septembra 2001.

6. ČORIĆ (Meho) RAŠIDA, rođena 1926. u selu Žilići, žena Derviša, domaćica. Ubijena 24. maja 1992. ispred kolibe. Ukopana u vrtu. Ekshumirana 6. septembra 2001.

7. ČORIĆ (Mujo) SALKO, rođen 1917. u selu Žilići, zemljoradnik. Ubijen u selu 24. maja 1992. Ukopan u vrtu Derviša Čorića. Ekshumiran 6. septembra 2001. i ukopan u Slatini kod džamije.

8. DŽANKO (Zahid) HEDIJA, rođena 1962, domaćica. Ubijena na mostu u Dragočavi bježeći iz sela. Ukopana na mezarju u selu Šuba. Ukopao je njen brat. Nije ekshumirana.

9. DŽANKO (Latif) RIFET, rođen 1968. u selu Žilići, radnik. Ubijen 22. juna 1995. u mjestu Tovarnice u Goraždu. Ukopan u Goraždu.

10. PAŠALIĆ (Salko) DERVIŠ, rođen 1915, penzioner. Uhvaćen u kući 24. maja 1992, zaklan i potom spaljen. Nije sahranjen. Nakon rata ekshumiran 6. septembra 2001. i nađeno samo nekoliko izgorjelih kostiju koje su ukopane kod džamije u Slatini.

11. PAŠALIĆ (Hasan) MUNIBA, rođena 1923, žena Derviša, domaćica. Ubijena 24. maja 1992. kod kuće. Ukopale je komšije u njenom vrtu kod štale. Ekshumirana 6. septembra 2001. na lokalitetu sela Žilići i ukopana kod džamije u Slatini.

12. PAŠALIĆ (Mujo) SABINA, rođena 1. januara 1974. u Foči, domaćica. Nije bila udata. Izbjegnula u Goražde i tamo ubijena 4. augusta 1992.

SELO VUKUŠIĆI

1. MERKEZ (Mujo) DŽEHVA, rođena 1932, žena Zejnila, domaćica. Ubijena u Goraždu od granate.

2. SELIMOVIĆ (Bešir) DŽEHVA KENDA, rođena 1906. u Vukušićima, žena Hadžana, domaćica. Ubijena sa Arifom Sadiković i Hibom Selimović i spaljena. Ekshumirana 6. septembra 2001.

3. SELIMOVIĆ (Hasib) HAMED, rođen 1942. u Vukušićima – Foča. Ubijen 16. januara 1993. u Bijelim Vodama.

4. SELIMOVIĆ (Hasan) HIBA, rođena 1912. u selu Vukušići, domaćica. Zapaljena u kući u maju 1992. Ekshumirana 6. septembra 2001.

5. SELIMOVIĆ (Hasib) JUSUF, rođen 1944, radnik. Ubijen 16. augusta 1992. u mjestu Preljuća.

6. SELIMOVIĆ (Hamdija) SEDIN, rođen 1968. u selu Vukušićima, radnik. Ubijen na Treskavici.

SELO HROČIĆI

1. DEDOVIĆ (Salko) ARIFA, rođena 1914, žena Uzeira, domaćica. Ubijena 24. maja 1992. pa zapaljena u kući Šaćira Dedovića. Ostatak zakopao sin Šaćir u bašči iznad kuće. Ekshumirana 6. septembra 2001. i ukopana u Slatini kod džamije.

2. MUSLIĆ (Selim) ABIDA, rođena 1929. u selu Obraci, žena Muje. Ubijena 24. maja 1992. pred kućom Šaćira Dedovića. Ukopana u bašči iznad kuće Šaćira Dedovića. Ekshumirana 6. septembra 2001.

S njima su ubijene Begza Puriš iz Puriša i Halima Korjenić sa Cerove Ravni koje su tu izbjegle, a upisane su u selima iz kojih dolaze.

SELO PRATIVE

1. KALOPER MEVLA, rođena 1936, žena Uzeira, domaćica. Ubijena u selu 5. juna 1992. Nije sahranjena. Nikada ništa nije nađeno. Izjavu dala njena kćer Sehija Puriš.

2. KALOPER (Džemil) MIDHAT, rođen 1970. Ubijen u Kokinom Selu u Goraždu 22. maja 1992. kada su Srbi napali ovo naselje. Spaljen u kući i od njega do danas nije ništa nađeno.

3. KALOPER MUNIRA, rođena 1945, žena Džemala, domaćica. Izbjegli u Kokino Selo u Goražde sa porodicom. Ubijena u Kokinu Selu 22. maja 1992. Prvo je teško ranjena, a potom skupa sa Vasvijom Ramić zapaljena. Njena snaha Zumra Šahman uspjela je pobjeći i o njihovom stradanju zna sve.

4. KALOPER (Uzeir) UZEIR, rođen 1967. u Slatini. Radio u Miljevini u „Foledi“. Otišao kod sestre. Uхватili ga na Paležu i ubili u maju 1992. On je prva žrtva u ovom kraju. Pouzdano se zna da ga je ubio Pero Elez. Ekshumiran 26. oktobra 1999. u selu Palež – Jeleč gdje je i ubijen.

5. KALOPER (Šaban) UZEIR, rođen 1929, penzioner. Izbjegao u Goražde. Umro u Goraždu 20. marta 1995. od tuge za suprugom i sinom koji su mu ranije ubijeni.

6. RAMIĆ LATIFA, iz zaseoka Lađevci, žena Latifa, domaćica. Zaklana u junu 1992. Ukopali je Refik Gabela i drugi pored pčelinjaka. Pouzdano se zna da ju je ubio Manojle Janković iz Vojvodića. Rodbina ju je ekshumirala nakon agresije i ukopala u Slatini pored džamije.

SELO PRIJAKOVIĆI

1. SELIMOVIĆ (Nasuf) ESAD, rođen 1945, radnik. Ubijen 1992. u Goraždu. Ukopan u Goraždu.

2. SELIMOVIĆ (Esad) ZAIM, rođen 1971. u Foči, radnik. Ubijen 25. maja 1992. u Zebinoj Šumi. Ukopan na Pošestri.

3. ZUNĐA (Meho) BAJRO, rođen 1940, radnik. Nakon što su mu ubijena trojica sinova, teško se razbolio i od tuge za sinovima umro 1994. u Goraždu. Ukopan u Goraždu.

4. ZUNĐA (Bajro) MUNIB, rođen 1967, radnik. Ubijen na Sadbi kod Goražda 9. aprila 1994. Ukopan na Sadbi.

5. ZUNĐA (Bajro) SAFET, rođen 1972, radnik. Ubijen u mjestu Biljin u Goraždu 1. juna 1992. Ukopan u Goraždu.

6. ZUNĐA (Bajro) SIFET, rođen 1969, radnik. Ubijen 20. jula 1992. u mjestu Kriva Draga na Hranjenu kod Goražda. Ukopan u Goraždu.

SELO PODGAJ

1. LJUBINAC (Osman) MAŠO, rođen 1923, penzioner. Srbi ga uhvatili na Preljući u mjestu zvanom Mehanov Grob. Zaklali ga i izmasakrirali, a potom ga dovezli u blizinu sela Potrkuša u općini Goražde i ostavili kako bi isprovocirali Goraždane. Familija ga ukopala u mjestu Sjenokos u Goraždu. Ekshumirala ga familija i ukopala na mezarju Vlakovo u Sarajevu.

SELO GRUBOJEVIĆI

1. BAŠIĆ ALIJA, rođen 1929, penzioner. Izbjegao u Sarajevo. Ubijen snajperom na Dolac-Malti 1994.

2. BAŠIĆ (Avdica) JUSUF JUSO, rođen 1959, pravnik. Odveden u KPZ u maju 1992. Ekshumiran u Miljevini na Rudniku. Identifikovan u novembru 2006. Ukopan na mezarju Vlakovo 2. decembra 2006.

SELO OBRACI

1. DEDOVIĆ MUNIRA, rođena 1960, žena Seje. Radila u tvornici čarapa u Foči. Izbjegla u Kokino Selo u Goražde. Prilikom srpskog napada na ovo mjesto nestala i do sada nije nađena. Bila u devetom mjesecu trudnoće.

2. DEDOVIĆ SEJE i MUNIRE, nerođeno dijete.

3. OSMANKOVIĆ (Alija) HAMDO, rođen 1956, radnik. Bio na privremenom radu u Bileći u Hercegovini. Tamo ga zatekla agresija i gubi mu se trag.

SELO SOHA

1. DEDOVIĆ (Mujo) ASIM, rođen 1932, radnik. Gubi mu se svaki trag kada su Srbi u maju zauzeli selo. Njegov sin platio Srbima da kaže gdje su očeve kosti. Rodbina ga ekshumirala i ukopala na mezarju u selu.

2. DEDOVIĆ (Asim) MIRSAD, rođen 1966, inženjer građevine. Ubijen na Preljučoj 1992. Ekshumiran 2001. i ukopan na mezarju Lav u Sarajevu.

SELO VOJVODIĆI

1. KRNDŽIJA (Sulejman) ALIJA, rođen 1953, radnik. Ubijen u mjestu Hranjen u Goraždu 29. augusta 1992. Ukopan na Sadbi.

2. KRNDŽIJA (Sulejman) TIJA, rođena 1928, domaćica. Izbjegla u selo Džindiće u Goraždu i tamo ubijena od granate 1993. Ukopana u Goraždu.

MJESNA ZAJEDNICA USTIKOLINA

Mjesna zajednica Ustikolina po svom teritorijalnom prostranstvu bila je jedna od najvećih u općini Foča. Smještena je nizvodno uz rijeku Drinu nekih osam kilometara od grada Foče, a pojedina sela nalazila su se visoko u planinskim područjima ispod planine Stolac i Kacelj čija nadmorska visina doseže 1520 i 1670 m. Ova mjesna zajednica graniči sa mjesnim zajednicama Jabuka, Kozja Luka, Jošanica, sa gradom Foča i najvećim dijelom općinom Goražde.

Mjesna zajednica Ustikolina obuhvatala je sljedeća sela i zaseoke: Varoš Ustikolina, Filipovići, Brajići, Paunci, Borovinići, Prisoje, Željevo, Novoseoci, Donja Brda, Haluge, Kruške, Teševići, Krunići, Vranjevići, Lazije, Uljine, Prisoje, Grabovik, Gradišići, Cvilin, Gojačice, Bavčići, Jerkovići, Sorlaci, Gojevići, Hodorovići, Gostičaj, Gabelići, Drugovići, Mrđelići, Radojevići, Donje Njuhe, Bratovčići, Zebina Šuma, Trnovice, Perašeta, Obadi, Brajlovići, Kosova, Gornje Njuhe, Mihovići, Gunja, Ljubuša, Kutle, Petojevići, Mravljača, Donja Mravljača, Ligati, Ljubuša, Kućare, Gavrić, Vina, Kreća, Vrbica, Ribice, Osoje, Donje Žešče, Gornje Žešče, Bunčići, Mutevelići, Vučinići, Adžići, Previla, Podstolac, Milotina, Roskovići, Kunduci.

Prema popisu stanovništva iz 1991. u mjesnoj zajednici Ustikolina živjelo je ukupno 4742 stanovnika. Bošnjaka je bilo 3203, Srba 1467, Hrvata 2, Jugoslavena 11 i Ostalih 59.

U Ustikolini je ubijeno 325 osoba. To je podatak do kojeg sam došao na osnovu dugogodišnjeg istraživanja. Većina ubijenih su civili, a svi su ubijani na svirep način.

Mjesna zajednica Ustikolina imala je najviše žrtava od svih mjesnih zajednica u općini Foča. Mnogi postavljaju pitanje zašto je to tako kada su Ustikoljani na početku agresije imali otvoren put prema Goraždu i Igmanu preko Jabuke i Trnova, te pri tome iznose razne stavove. Radeći na rasvjetljavanju ovog slučaja i u toku agresije i nakon nje smatram da

je ključni krivac za ovaj slučaj jedinica Jugoslavenske narodne armije koja je godinama prije agresije bila u Ustikolini. Pitajući mnoge mještane Ustikoline koji su, igrom slučaja, ostali živi zašto se nisu povukli ranije, uvijek sam dobijao odgovor da se nizašto nisu osjećali krivima i da su vjerovali da će ih vojnici JNA u svakom slučaju zaštititi. Vjerovali su u JNA sve dok se Ustikolinom nije pronijela vijest da su upravo vojnici JNA u selu Pauncima ubili Redžu Termiza koji im je aplaudirao kada su ušli u ovo selo misleći da će ga zaštititi. Ispalili su nekoliko rafala u njega, a potom i u njegovu suprugu Muniru.

Sličnu sudbinu doživio je i Ahmet Bašić koji je stanovao odmah preko puta kasame u Ustikolini. Ubijen je u svojoj kući sa sinom i potom spaljen.

Ustikoljani su tek nakon ovih nemilih događaja shvatili da to nije Titova Armija i da od ove srbočrnogorske vojske treba bježati.

Drugi, možda jači razlog za stradanje Ustikoljana jeste taj što je ova jedinica prije agresije masovno naoružala ustikoljanske Srbe svim vrstama pješadijskog i artiljerijskog naoružanja. Naime, ovdje u kasami u Ustikolini smještena je oprema za Devetnaestu istočnobosansku lahku partizansku brigadu. Magacini u kojima je čuvano naoružanje, oprema, gorivo, hrana i drugo nalazili su se u Kosovskom potoku i u Filipovićima. Bio sam pripadnik ove brigade punih šesnaest godina i u njoj sam obavljao razne dužnosti, od komandira voda do komandanta bataljona i dobro sam bio upoznat o svemu šta se tu događalo.

U ove su magacine u vrijeme povlačenja JNA iz Slovenije i Hrvatske dovezene veće količine novog naoružanja i opreme. Mnogi Ustikoljani primijetili su mnogo prije agresije da se nešto dovlači u ove magacine, a ja sam se i sam u to uvjerio u januaru 1992. Naime, u januaru 1992. za vrijeme zimskog raspusta bio sam u lovu na području mjesne zajednice Jabuka i tom prilikom odstrijelili smo divlju svinju. Svinju smo ostavili u šumi i kada sam došao u Foču, nazvao sam mog prijatelja M. K., policajca u PS u Foči, po nacionalnosti Srbina, i rekao sam mu da sam ubio svinju i da sam je ostavio u Jabuci. Odmah smo se dogovorili da odemo po nju. Kada smo se vraćali iz Jabuke, u Kosovi na krivini na putu koji vodi za vojne magacine naišli smo na tri kamiona sa prikolicama, a prvi od njih malo je skliznuo s puta i zakrčio put tako da nismo

mogli proći pored njih. Izašli smo iz auta i čekali da izvuku kamion. Bilo je negdje oko jedan sat poponoći. U međuvremenu razgovarali smo s nekim od vojnika. Vojnici su vidjeli divlju svinju na prikolici i interesovali su se kako smo je odstrijelili, šta ćemo s njom, itd. Na osnovu njihovog ophođenja prema nama shvatio sam da misle da smo obojica Srbi. Jednog od vojnika pitao sam šta oni u ovo doba voze, a on mi je odgovorio da voze svašta iz Hrvatske za potrebe Armije jer će brzo trebati da se barem „Bosna spasi“. Te riječi bile su mi sasvim dovoljne da zaključim šta oni rade u to vrijeme u Ustikolini.

Nakon što su Srbi okupirali grad Foču, veliki broj Fočaka Bošnjaka uspio je u međuvremenu izbjeći u Ustikolinu. Mnogi od njih pokušavali su na razne načine doći do oružja da brane goli život. U tim nastojanjima veliki broj njih tražio je da se napadnu magacini i uzme oružje. Ustikoljanski rukovodioci bili su kategorični da se to ne smije raditi ni po koju cijenu jer bi se po njihovu mišljenju sva krivica za rat u Foči prebacila na Bošnjake, tj. da su oni izazvali rat sa ovim napadom na vojne objekte u Ustikolini. Čitaocima ostavljam da sami zaključe da li je to bio pravi potez ili ne!

Na drugoj strani, srpsko stanovništvo mnogo prije agresije na Bosnu i Hercegovinu sistematski se pripremalo za rat. Postoje brojni dokazi o naoružavanju Srba i u Ustikolini i u drugim selima na području općine Foča. Osim toga što su naoružavali srpsko stanovništvo, rukovodioci Srpske demokratske stranke vršili su i obuku pojedinaca za rukovanje sa pješadijskim i artiljerijskim naoružanjem. Poligoni za obuku nalazili su se u Kalinoviku i u rejonu mjesnih zajednica Zavait i Čelebići. Benko Kovač iz sela Ljaljica u mjesnoj zajednici Jabuka u zimu 1991. u kafani u Jabuci, pijan, javno je prijetio da će ga Jabučani upamtiti i da im se sprema najveće zlo. Rekao im je i da ide iz Kalinovika i da se on gore ne mrzne uzalud, nego da uči kako će ih slati u smrt. Pouzdano se zna da su na obuku u Kalinovik išli i Milan (Gruja) Todorović, Draško Momo, Ljubiša Simović, Željko Šušić, Momir Šušić, Miloš Banjac, Luka Škobo i mnogi drugi. Neki od instruktora poznati su građanima Foče. Riječ je, prije svega, o Simi Stanojeviću iz Foče, Slavku Miličeviću, majoru JNA i vojnom instrukturu, aktivnom vodniku JNA Zoranu Mariću i drugima.

Spisak Srba koji su direktno učestvovali u planiranju, organizaciji, privođenju, pritvaranju i drugim nečasnim radnjama u mjesnoj zajednici Ustikolina izuzetno je veliki. Simo Mojević, tadašnji direktor osmogodišnje škole „Vuk Karadžić“ u Ustikolini i područnih škola u Ustikolini i mjesnoj zajednici Jabuka, ključna je osoba za sva događanja u ovoj mjesnoj zajednici. On je bio komandant Štaba srpskih paravojnih jedinica i prije i u vrijeme agresije i najvećeg stradanja Ustikoljana. Jedno vrijeme imao je nesporazum sa komandom u Foči pa je bio pritvoren 1993. u KPZ gdje su ga prepoznali brojni logoraši Bošnjaci. Šta je pravi razlog tome ne mogu pouzdano tvrditi jer jedni kažu da je alkohol, drugi neposlušnost, bahatost, neodgovornost... On je dobio titulu vojvode, a nakon rata „doživotni“ je direktor Osnovne škole „Sveti Sava“ u Foči. Članovi njegove porodice na osnovu njegovih ratnih zasluga dobili su dobra zaposlenja nakon rata. Njegova uloga u ovim događanjima u Ustikolini mora se detaljno ispitati. Mnogi svjedoci često ga spominju i za njegovo ime vežu mnoge nemile događaje u ovoj mjesnoj zajednici.

Osim spomenutog Mojevića tu su još i: Danilo Marić, nastavnik, u agresiji komandir čete na Presjeci. On je pobjegao iz Foče u Kanadu i danas tamo živi s porodicom. Istina, njega svjedoci ne optužuju da je pravio zlodjela, ali se zna da je bio komandir čete na Presjeci odakle su najviše granatirana sela u Ustikolini i Jabuci i prema tome mora znati ko je ubijao, palio, pljačkao sela u ovim mjesnim zajednicama i susjednim selima.

Petar Mihajlović, prije rata trgovac i predsjednik SDS a u agresiji jedan od koordinatora napada na Ustikolinu 26. aprila 1992, Ranko Miletić, komandir policije, Boško Divjan, major JNA, Veljko Kostović i mnogi drugi.

U pokoljima u Ustikolini učestvovali su i pripadnici vojne policije iz Foče: Zoran Vuković Zoka, Janko Janjić Tuta, Dragoljub Kunarac Žaga, Dragan Zelenović Zelja.....

U zločinima u Ustikolini učestvovala su i regularne i paravojne jedinice iz Srbije i Crne Gore. Mnogo je dokaza za ovu tvrdnju, a navest ću samo neke. U napadu na selo Paunce učestvovala je Dobrovoljačka garda Vuka Draškovića. Kapetan Džambić Stanko iz sela Vrba kod Kraljeva ubio je iz trasportera komandira Stanice policije u Ustikolini Ševala Bečirevića 19. aprila 1992. Ismet Hotović, koji je preživio strijeljanje kod kasarni u

Filipovićima, zna da su vojnici koji su ga vodili na strijeljanje i pucali u njega govorili ekavski. Ustikoljani su bezbroj puta, kako oni koji su izbjegli u okolne šume tako i oni koji su bili zatočeni u kućama, nakon pada Ustikoline u srpske ruke gledali kolone vojnih vozila kako prolaze kroz ustikoljanska sela. Ovo su samo neki dokazi o učešću Srbijanaca u agresiji na Bosnu i Hercegovinu.

PODACI O ŽRTVAMA

SELO PAUNCI

Selo Paunci koje je smješteno uz magistralni put Foča – Ustikolina bilo je prvo na udaru agresora u mjesnoj zajednici Paunci. Nakon što su srpske snage zauzele grad Foču, odmah su krenule u krvavi obračun na stanovnike mjesne zajednice Ustikolina. Mještani Paunaca mirno su dočekali srpske snage ne pružajući otpor. Međutim, to im nije ništa pomoglo da svi zatečeni budu ubijeni na licu mjesta i da mnogi budu izmasakrirani ili spaljeni.

Prvi napad na ovo pitomo podrinjsko selo Srbi su izvršili 26. aprila 1992. na Vaskrs oko dvanaest sati. Napad su organizirali iz tri pravca. Dobrovoljačka garda Vuka Draškovića, kojom je komandovao Desimir Škorić Deda, napadala je duž komunikacije Foča – Paunci. Gojko Janković Tuta predvodio je jedinicu koja je napadala kosom iznad sela, a sa desne strane rijeke Drine nalazila se jedinica koja je držala selo pod stalnom minobacačkom i pješadijskom vatrom. Naročito je na udaru bila kuća novinara Mustafe Borovića na koju je palo mnogo granata svih kalibara. Nakon granatiranja i rafala u selo su ušle srpske pješadijske snage. U tom napadu ubijeni su Redžo Termiz, njegova žena Munira, Fehim Jusufović, Adila Frašto, Hadžira Kobiljar, Husnija Frašto, Meho Kubat. Ovaj masakr preživjelo je više Paunčana koji su se sakrili u trapove, podrume, obližnje šumarke oko sela. Navest ću samo neke od njih: Redžina majka i sinova svastika Džana, Hadžira Borović i njena kćerka, Subhija Frašto i njegov sin.

Drugi upad u Paunce Srbi su izvršili 9. juna 1992. i u tom napadu ubili su Ismeta Hasanagića, Rašida Borovića i Ramiza Makaša. Jednu ženu i

djevojčicu odveli su prema Foči i sutradan su ih nakon maltretiranja pustili. Ova je djevojčica od posljedica maltretiranja umrla nakon rata.

Treći napad dogodio se koncem juna 1992. i tada su ubili Ibru i Ševalu Frašto. Za Ibru se ne zna tačno da li je prvo ubijen pa spaljen ili je živ spaljen u kući. Ubijen je na autobuskoj stanici i jedan mladi Srbin koji je vozio trojicu Bošnjaka da ih spasi. Svjedoci ne znaju tačno ko su ti Bošnjaci, ali su svi pobijeni.

Ova strijeljanja preživjeli su Vahid Frašto, Ismet Hotović i Munib Termiz. Osim njih trojice iz ovog sela uspjelo se spasiti još petnaest mještana, uglavnom žena kojima su pomogle komšije Srbi iz porodice Burilo. Jedna od njih je i Hadžira Borović i njena kćerka.

1. **BOROVIĆ (Muradif) RAŠID**, rođen 1922, penzioner. Ubijen u selu 9. aprila 1992. Ukopan pored vikendice Hasana Balića, a ukopao ga komšija Mate Burilo i sinovi. Ekshumiran 22. aprila 2000. u Pauncima. Ukopan na mezarju u Pauncima. Po izjavama svjedoka zaklao ga Janko Janković Tuta.

2. **FRAŠTO ADILA DIKA**, rođena 1943, žena Subhije, domaćica. Ubijena u selu 26. aprila 1992. Ukopana u selu. Nakon agresije ekshumirana i konstatovano da su kosti nagorjele što potvrđuje tvrdnju nekih svjedoka da je nakon ubistva bačena u kuću koja je potom zapaljena. Ekshumirana 22. aprila 2000. na lokalitetu sela Paunci iz izgorjele kuće. Ukopana na mezarju u Pauncima.

3. **FRAŠTO (Meho) HUSNIJA**, rođen 1937, radnik. Ubijen 26. aprila 1992. pored kuće Smaje Bekte. Prema nekim izjavama Srpski sud u Foči izvršio je uvidaj (Čedo Škipina i Lazo Tadić). Ukopali su ga zatvorenici iz KPZ u Foči. Ekshumiran 22. aprila 2000. u Pauncima.

4. **FRAŠTO (Bećir) IBRO**, rođen 1910. Ubijen u selu koncem juna 1992. Ukopan. Ekshumiran 22. aprila 2000. u Pauncima i ukopan na mezarju u Pauncima.

5. **FRAŠTO (Alija) ŠEVALA**, rođena 1922, žena Ibrahima, domaćica. Ubijena koncem juna 1992. pred kućom Bibe Karabegović. Snahe koje su je kasnije pronašle samo je prekrile zemljom i tako ostavile. Ekshumirana 22. aprila 2000. u Pauncima i ukopana na mezarju u selu.

6. HASANAGIĆ (Mustafa) ISMET, rođen 1931, zemljoradnik. Zatečen na imanju u blizini vikendice Hasana Balića gdje je i ukopan. Ukopao ga komšija Mate Burilo i sinovi. Po izjavama svjedoka ubio ga Janko Janković Tuta. Ekshumiran 22. aprila 2000. u Pauncima. Ukopan na mezarju u Pauncima.

7. JUSUFOVIĆ (Salko) FEHIM, rođen 1922, penzioner. Ubijen pred kućom 26. aprila 1992. Ukopan. Ekshumiran 22. aprila 2000. u Pauncima.

8. KOBILJAR (Meho) HADŽIRA, rođena 1931. Prema izjavama svjedoka bila izbjegla u selo Filipoviće misleći da joj je tamo sigurnije i tog kobnog 26. aprila vratila se u selo Paunce da ispeče hljeb. Tu su je uhvatili u kući Subhije Frašte i ubili. Ekshumirana 22. aprila 2000. na lokalitetu sela Paunci i ukopana u mezarju u Pauncima.

9. KUBAT (Smail) Meho, rođen 1921, penzioner. Uhvaćen u zetovoj kući 26. aprila u Pauncima i odmah strijeljan. Ukopan. Ekshumiran 3. oktobra 2000. u selu Paunci i ukopan na mezarju u Pauncima.

10. MAKASŠ (Zulfo) RAMIZ, rođen 1932. u Rogatici, penzioner. Bio vozač u Domu zdravlja u Foči. Ubijen u selu 9. juna 1992. Ukopan pored vikendice Hasana Balića. Ukopao ga komšija Mate Burilo i sinovi. Ekshumiran 22. aprila 2000. u Pauncima. Ukopan na mezarju u Pauncima.

11. TERMIZ (Mujo) MIRSAĐ BALJIĆ, rođen 1964, radnik. Ubijen 7. juna 1992. u Ilovači na školskom igralištu od granate, općina Goražde. Ukopan u Ilovači.

12. TERMIZ (Halim) MUNIRA, rođena 1933, žena Redže, domaćica. Ubijena na kauču u kući 26. aprila 1992. Ekshumirana 22. aprila 2000. u Pauncima. Ukopana na mezarju u Pauncima.

13. TERMIZ (Edhem) REDŽO, rođen 1931, šef računovodstva u RO Osnovnog obrazovanja i vaspitanja u Foči. Kada je čuo buku vozila i vidio ljude u vojnim uniformama, izašao je pred njih i počeo im aplaudirati misleći da su to vojnici JNA i da su došli da ih zaštite. Međutim, vojnici su odmah sasuli rafal na njega i usmrtili ga 26. aprila 1992. Kasnije ukopan. Ekshumiran 22. aprila 2000. u Pauncima. Ukopan na mezarju u Pauncima.

SELO FILIPOVIĆI

1. ČAVRK (Safet) EKREM, rođen 1962. u Filipovićima, radnik. Ranjen u Stocu. Da bi ga spasila, rodbina ga je prebacila u bolnicu u Pljevlja. Srbi iz Pljevalja u saradnji sa Srbima iz Foče prebacili su ga u KPZ u Foču i tamo mu se gubi trag.

2. ČAVRK (Muradif) ENVER, rođen 1957. u Filipovićima, radnik. Ubijen u Goraždu 16. juna 1995. Tamo je i ukopan.

3. ČAVRK (Hamid) HUSEIN, rođen 1961. u Filipovićima, radnik – varilac. Ubijen 29. jula 1992. na Preljućoj. Ukopan na mezarju u Đindićima.

4. ČAVRK (Ibrahim) MIRSAĐ, rođen 1958, radnik. Krenuo za Sarajevo 1. juna 1992, u Rogatici izveden iz autobusa i od tada mu se gubi trag.

5. ČAVRK (Abid) REDŽO, rođen 1932, penzioner. Dugo se krio oko sela. Na kraju ga uhvatili i ubili u selu u junu 1992. Ekshumiran 31. maja 2000. u zaseoku Gornje Selo.

6. ČAVRK (Ramiz) SALKO, rođen 1959. u Filipovićima. Uoči agresije ležao u Stocu u bolnici i po izbijanju agresije gubi mu se trag.

7. ĆORIĆ (Huso) SMAJO, rođen 1933. u Slatini – Foča, radnik. Živio u Filipovićima. Ubijen u selu pred kućom 26. aprila 1992. Ekshumiran u zaseoku Gornje Selo 31. maja 2000.

8. ĆORIĆ (Smajo) ZAJDO, rođen 1956. u Slatini – Foča, radnik. Živio u Filipovićima. Ubijen 26. aprila 1992. pred kućom. Ekshumiran 31. maja 2000.

9. DEDOVIĆ (Osman) MEHO, rođen 1914. Pobjegao u vojne objekte u Filipoviće sa još mnogo mještana. Mislili su da će ih zaštititi vojska koja je držala ove objekte. Tu su ih našli i sve pobili 26. aprila 1992.

10. DEDOVIĆ (Meho) REŠAD, rođen 1947. Radio u inozemstvu. Uspio izbjeci prvi napad. Kasnije uhvaćen i ubijen 27. aprila 1992. u mjestu Gornje Selo. Ekshumiran 31. maja 2000. u zaseoku Gornje Selo.

11. HUBIJAR (Dervan) BEGAN BEGO, rođen 1955, radnik. Izbjegao u Konjeviće, općina Goražde, i tamo ubijen od granate. Tamo je i ukopan.

12. HUBIJAR SALKUNA, rođena 1920, žena Dervana, domaćica. Ubijena i zapaljena u kući. Nakon agresije ekshumirane kosti iz izgorjele kuće.

13. IKOVIĆ DŽEHVA, rođena 1927, sestra Alije, domaćica, gluho-nijema. Ubijena kod vode sa Fatimom Mujkanović i još dvije neidentifikovane žene. Ekshumirana i identifikovana nakon agresije.

14. KLJUNO (Ramo) SAMIRA, rođena 1970, domaćica. Dugo se krila oko sela, potom uhvaćena i pritvorena. Bila u grupi civila koja je 15. septembra 1992. iz Cvilina dovedena u Osanicu i puštena da ide za Goražde, a onda gadana granatama. U tom granatiranju ubijena je Samira, Mirsa, Alen i Irma Džomba i Rašida Čengić iz Cvilina.

15. KUMRO (Salko) MUSTAFA, rođen 1934, električar. Izbjegao u Sarajevo i tamo ubijen od granate.

16. MUJKANOVIĆ FATIMA, rođena 1945, žena Uzeira, domaćica. Ubijena kod vode sa još tri žene od kojih je jedna Džehva Iković, a druge dvije nisu identifikovane do sada. Ekshumirana.

17. MUJKANOVIĆ (Salko) UZEIR, rođen 1936. u Tuzli, radnik. Došao na ženino imanje u Filipoviće. Ubijen 26. aprila 1992. pred kasarnom u Filipovićima. Ekshumiran.

18. POLOVINA MAŠO, rođen 1928. Bio šlagiran. Rodbina i komšije ga evakuisali u Goražde i tamo umro zbog nedostatka hrane i lijekova.

19. POLOVINA ŠEĆA, rođena 1930, žena Mašina, domaćica. Izbjegla u Goražde sa mužem i tamo umrla zbog nedostatka hrane.

20. ŠAHOVIĆ (Avdo) ABID, rođen 1932, radnik. Prilikom napada na selo 26. aprila 1992. zarobljen i odveden u KPZ u Foču. Nakon izvjesnog vremena razmijenjen i ubijen u Trmovu od granate.

21. ŠAHOVIĆ (Alija) AHMET, rođen 1932, trgovac. Dugo se krio po šumama oko sela. Na kraju uhvaćen i po nekim informacijama ubijen kod Visoke Česme. Nije pronađen.

22. ŠAHOVIĆ ČAZIJA, rođena 1914, žena Jusufa, domaćica. Zapaljena u kući 26. aprila 1992. Ekshumirana 22. aprila 2000. na lokalitetu sela Filipovići iz izgorjele kuće.

23. ŠAHOVIĆ (Jusuf) SALKO, rođen 1933, radnik. Uhvaćen pored kasarne u Filipovićima i ubijen 26. aprila 1992. Ubijen skupa sa Mehom Dedovićem, Uzeirom Mujkanovićem i drugima.

24. ŠAHOVIĆ ŠEVALA, rođena 1951, žena Fejze, domaćica. Izbjegla u Hrasnicu i tamo ubijena od granate.

25. ŠAHOVIĆ (Adem) ZULFO, rođen 1902. Nije nađen u prvom napadu. Kasnije ga našli i ubili kod Zebine Šume gdje je bio izbjegao. Nije ukopan i nakon rata ostaci nisu nađeni.

26. UZUNOVIĆ (Meho) BEĆIR, rođen 1939, nezaposlen. Ubijen u selu 26. aprila 1992. Ekshumiran 31. maja 2000.

27. U ovom je selu 31. maja 2000. prilikom ekshumacije pronađena jedna osoba. Još nije izvršena identifikacija. Pretpostavlja se da se radi o REDŽI ČAVRKU.

SELO GOSTIČAJ

1. PAŠOVIĆ (Ejub) MUSTAFA, rođen 1966. u selu Gostičaj. Živio na Mravinjcu. Ubijen 23. septembra 1992. na Sadbi. Ukopan na Mravinjcu.

2. RAHMAN (Šaban) MUNIR, rođen 1962, radnik. Ubijen 18. juna 1993. u mjestu Žigovska Kosa - Goražde. Ukopan na mezarju u selu Đinđići.

3. RAHMAN (Alija) SEMIZ, rođen 26. juna 1968, radnik. Ubijen 11. juna 1993. u mjestu Grabova Ravan - Goražde. Ukopan u Goraždu.

4. RAHMAN (Juso) SULEJMAN, rođen 1. decembra 1950. u selu Gostičaj, radnik. Živio u selu Šučurići. Ubijen 14. jula 1992. u mjestu Cerova Ravan.

SELO HODOROVIĆI

1. KARAHODŽA (Nezir) ALMIR, rođen 1970, radnik. Živio u Foči. Ubijen 7. juna 1993. u mjestu Carevo Guvno.
2. KARAHODŽA (Sulejman) FERID, rođen 1956, radnik. Ubijen 18. septembra 1992. na Preljućoj. Ukopan na mezarju u Kolovaricama.
3. KARAHODŽA (Murat) JUSUF, rođen 1946. u Hodorovićima, radnik. Živio u selu Ratkovići. Ubijen 29. maja 1993. u mjestu Kamen.
4. KARAHODŽA (Murat) UZEIR, rođen 1950. u Hodorovićima, radnik. Živio u selu Mijakovići. Ubijen 16. septembra 1992. na Preljućoj. Ukopan na mezarju u Kolovaricama.
5. ZIRAK (Suljo) MUSTAFA MUJO, rođen 15. aprila 1954, radnik. Ubijen na Preljućoj 18. septembra 1992. Ukopan na mezarju u Kolovaricama.
6. ZIRAK (Mujo) SULJO, rođen 1973. Ubijen u Goraždu od granate. Ukopan u Goraždu na mezarju Kolijevke.

SELO KOSOVA

Selo Kosova nalazilo se odmah iznad magacina JNA u Kosovskom potoku. Gotovo svi stanovnici ovog sela vjerovali su da će ih vojnici JNA zaštititi ukoliko neko ugrozi njihovu sigurnost. Međutim, ti isti vojnici sa ekstremnim Srbima iz Ustikoline opkolili su ih 25. maja 1992, sve pobili, a neke i spalili u dvije kuće. Tom prilikom ubijeni su:

1. BOROVIĆ (Zulfo) DIKA, rođena 1928, žena Edhema, domaćica. Ubijena pa spaljena. Ekshumirana 22. septembra 1996. u zaseoku Lisnikovo u porodičnoj kući Muje Borovića.
2. BOROVIĆ (Muradif) DŽEHVA, rođena 1948, žena Uzeira, domaćica. Ekshumirana 22. septembra 1996. u zaseoku Kućre.

3. BOROVIĆ (Mujo) EDHEM, rođen 1930, radnik. Ubijen pa spaljen sa suprugom Dikom. Ekshumiran 22. septembra 1996. u kući Muje Borovića.

4. BOROVIĆ (Ejub) EDIB, rođen 1968. Ubijen 15. aprila 1992. u Foči. Ukopan u Foči. Nakon agresije ekshumiran i kosti prenesene na mezarje u Ustikolinu.

5. BOROVIĆ (Huso) HAJRA, rođena 1941. domaćica. Ubijena u Kosovi. Ekshumirana 23. septembra 1996.

6. BOROVIĆ (Edhem) MUSTAFA, rođen 1950, radnik. Ubijen u selu 25. maja 1992.

7. BOROVIĆ (Nurija) SALEM, rođen 1968, radnik. Ubijen 25. maja 1992. u Kosovi. Ekshumiran 23. septembra 1996.

8. BOROVIĆ (Omer) SMAJO, rođen 1941, brico. Ubijen 27. aprila 1992. u Kosovi.

9. KADIĆ (Muradif) ŠAĆIR, rođen 1937, radnik. Nestao 25. maja 1992. i nikada ništa od njega nije pronađeno.

10. KOSOVAC (Huso) DŽEHVA, rođena 1910, domaćica. Ubijena 25. maja 1992, a potom spaljena. Ekshumirana 23. septembra 1996.

11. KURTOVIĆ (Hasan) HILMO, rođen 1939, radnik. Ubijen oko 24. maja 1992. Ukopala ga rodbina. Ostaci tijela ekshumirani 22. septembra 1996. u zaseoku Kućare i ukopan na lokalnom mezarju.

12. KURTOVIĆ (Mušan) KASIM, rođen 1936, penzioner. Nestao oko 25. maja iz sela i nikada ništa nije pronađeno.

13. KURTOVIĆ (Hasan) MURAT, rođen 1937, radnik. Ubijen u selu oko 25. maja a potom spaljen. Ekshumiran 23. septembra 1996.

14. OMERAŠEVIĆ SAFET, rođen 1938. u Doboju. Služio vojsku u Ustikolini, oženio se iz Kosove i ostao na ženinom imanju. Radio u TP „Perućica“. Ubijen u Osanici oko 25. maja 1992. kada je išao da nahrani psa. Ubio ga srpski snajperista.

15. SALIHOVIĆ (Smajo) SAFET, rođen 1944. Ubijen oko 25. maja, potom spaljen. Ekshumiran 23. septembra 1996. u svojoj kući.

16. SALIHOVIĆ SEHIIJA, rođena 1947, žena Safeta, domaćica. Ubijena u selu oko 25. maja 1992. s mužem pa spaljena. Ekshumirana s mužem.

17. ŠUNJA (Mustafa) MUJO, rođen 1960, nastavnik. Radio na Sadbi - Gorazde. Ubijen u selu oko 25. maja 1992. Ekshumiran 23. septembra 1996.

18. ŠUNJA (Osman) MUSTAFA, rođen 1937, penzioner. Ubijen u selu oko 25. maja 1992. Ekshumiran 28. juna 2000. u selu Kosova.

SELO BOROVINIĆI

1. BOROVINA (Mujo) AZIZ, rođen 1929. u Borovinićima, penzioner. Ubijen u selu 1. maja 1992. skupa sa Ramizom Gradišićem. Ukopan u bašči Omera Borovine. Ukopao ga Redžo Borovina. Redžo se vratio u selo da traži hrane, našao ga mrtva i ukopao. Ekshumiran 31. maja 2000.

2. BOROVINA FATA, rođena 1935, žena Sulejmana, domaćica. Pobjegla u šumu iznad sela sa kćerkama Vahidom i Mevlidom. Ubijena pod hororom od granate 28. aprila 1992. sa kćerkama. Tu je i ukopana. Ekshumirana 31. maja 2000.

3. BOROVINA FATIMA, rođena 1916, žena Smaila, domaćica. Nestala u selu u junu 1992.

4. BOROVINA HABIBA BIBA, rođena 1916, žena Juse, domaćica. Ubijena 28. aprila 1992. i ukopana pored štale. Da se zaključiti da ju je ukopao suprug Juso koji je nakon nekoliko dana ubijen u štali. Ekshumirana 31. maja 2000. i ukopana u lokalno mezarje.

5. BOROVINA (Bego) JUSO, rođen 1920. u Borovinićima, zemljoradnik. Ubijen u selu 1. maja 1992. Pronađen mrtav u štali Kasima Borovine. Seljani ostatke ukopali pored štale. Ekshumiran 31. maja 2000.

6. BOROVINA (Halil) RAMO, rođen 1942. Radio u rudniku u Miljevini. Izbjegao iz sela u Kozju Luku i vraćao se u Boroviniće da traži brašna 13. juna 1992. Nađen mrtav na putu u mjestu Kremin, pogođen metkom u prsa. Ukopan u mjestu Kremin. Ekshumiran 1. juna 2000.

7. BOROVINA (Aziz) REFIK, rođen 1959. u Borovinićima, radnik. Ubijen u Sokolović-Koloniji 19. marta 1994. Tu je i ukopan.

8. BOROVINA (Sulejman) VAHIDA, rođena 1958, domaćica. Pobjegla u šumu iznad sela sa majkom Fatom i sestrom Mevlidom. Ubijena od granate sa majkom Fatom Borovina i sestrom Mevlidom 28. aprila 1992. Tu je i ukopana. Ekshumirana 31. maja 2000.

9. ĆORIĆ (Sulejman) MEVLIDA, rođena 1962, domaćica. Pobjegla u šumu iznad sela sa majkom Fatom i sestrom Vahidom. Ubijena pod hororom od granate 28. aprila 1992. sa majkom i sestrom iznad sela. Tu su i ukopane. Ekshumirana sa majkom i sestrom.

10. GRADIŠIĆ (Mušan) RAMIZ, rođen 1917, zemljoradnik. Ubijen u selu 1. maja 1992. skupa sa Azizom Borovinom. Zajedno su i ukopani. Ukopao ih Redžo Borovina. Ekshumiran 31. maja 2000. u Borovinićima.

SELO PRISOJE

1. DRINČIĆ ZUHRIJA, rođena 1905, žena Mehe, domaćica. Ubijena u maju 1992. u kući Nazifa Muratovića a potom spaljena. Ekshumirana 27. juna 2000.

2. MURATOVIĆ HANIJA, rođena 1951, žena Nazifa, domaćica. Ubijena u maju 1992. u svojoj kući sa drugim komšinicama, a potom su kuću zapalili. Ekshumirana 27. juna 2000.

3. MURATOVIĆ NAZA, rođena 1900. u Prisoju, žena Mušana, domaćica. Ubijena u maju 1992. u kući Nazifa Muratovića pa zapaljena. Ekshumirana 27. juna 2000.

4. ZUKOBAŠIĆ (Jusuf) HADŽAN, rođen 1926. Izbjegao na brdo Hotka i u zbjegu od gladi i iscrpljenosti umro.

5. ZUKOBAŠIĆ (Ibro) RAZA, rođena 1950. u Foči, domaćica. Ubijena u maju 1992. u kući Nazifa Muratovića, a potom zapaljena. Ekshumirana 27. juna 2000.

6. ZUKOBAŠIĆ ZLATIJA, rođena 1915, žena Muje, domaćica. Ubijena u maju 1992. u kući Nazifa Muratovića i sa drugim ženama zapaljena. Ekshumirana 27. juna 2000.

SELO ŽELJEVO

1. HADŽIMUSIĆ HATIDŽA, rođena 1914, žena Jakuba, domaćica. Ubijena s mužem Jakobom u selu oko 1. maja. Ukopale ih Borovine. Ekshumirana 3. oktobra 2000.

2. HADŽIMUSIĆ (Jusuif) JAKUB, rođen 1910, u Željevu, zemljoradnik. Ubijen u selu oko prvog maja 1992. Ekshumiran 3. oktobra 2000.

3. KADIĆ (Čamil) SENAD, rođen 1965, u Željevu, radnik u „Pobjedi“, Goražde. Ubijen 28. maja 1993. u selu Veliko Marevo. Ukopan u Jabuci. Ekshumiran 2. oktobra 2000.

4. PODRUG (Selim) ESAD, rođen 1958, u Željevu, nastavnik bosanskog jezika u Jabuci. Ubijen 19. decembra 1992. na Grepku od granate. Ukopan na groblju na Grepku.

SELO GRADIŠIĆI

1. GRADIŠIĆ (Ibro) EDHEM, rođen 1941. u Gradišićima, bio psihički nestabilan i bez ruke. Prema Foči otišao 6. maja 1992. Srbi ga zarobili i pritvorili u KPZ u Foču i tamo mu se gubi trag.

2. GRADIŠIĆ (Ahmet) ELVEDIN, rođen 1974. u Gradišićima. Ubijen 24. decembra 1992. u Sarajevu. Ukopan u Sarajevu.

3. GRADIŠIĆ (Hasib) MIRSAĐ, rođen 1969. u Gradišićima, radnik. Ubijen 10. novembra 1992. na Smječanskoj Stijeni. Direktno ga pogodio BST i svega ga raznio. Ukopan na groblju na Grepku.

4. GRADIŠIĆ MUNIBA, rođena 1918, žena Mehmeda, domaćica. Ubijena u kući 1. maja 1992. Ubile je komšije Slavko Tadić iz sela Osoja, Slavko Bilinac iz sela Grabovik, Slavko Marković i izvjesni Gagović koji je radio u „Fočatransu“ prije agresije. Ukopao je Ahmet Gradišić. Ekshumirana 27. juna 2000.

5. GRADIŠIĆ (Alije) ŠAĆIR, rođen 1919, u Gradišićima, zemljoradnik, nepokretan. Ubijen u kući 1. maja 1992. Nađene samo kosti. Ubili su ga komšije Slavko Tadić iz sela Osoja, Slavko Bilinac iz sela Grabovik, Slavko Marković i izvjesni Gagović koji je radio u „Fočatransu“ prije agresije. Njih je prepoznao Mehmed Gradišić koji je pobjegao kroz prozor i tako se spasio. Ukopao ga sin Ahmet. Ekshumiran 22. aprila 2000. u selu Gradišići – lokalitet Milakovac.

6. GRADIŠIĆ TIFA, rođena 1920, žena Šaćira, domaćica. Ubijena u kući 1. maja 1992. skupa sa mužem Šaćirom. Ubile je komšije Slavko Tadić iz sela Osoja, Slavko Bilinac iz sela Grabovik, Slavko Marković i izvjesni Gagović koji je radio u „Fočatransu“ prije agresije. Ekshumirana 22. aprila 2000. u selu Gradišići - lokalitet Milakovac.

SELO VINA

1. BAŠIĆ (Rahman) DŽEMILA, rođena 1927, domaćica. Ubijena a potom spaljena u Kosovi u maju 1992. u kući svoje kćerke, udato prezime Marevac, kod koje je bila izbjegla.

2. BAŠIĆ (Salko) MUJO, rođen 1919. u Vinama, penzioner. Ubijen u maju 1992. i spaljen u kući. Po iskazima svjedoka ubio ga Dragan Mojović iz sela Vrbica - Ustikolina. Ekshumiran i ukopan na mezarju u selu Vina.

3. BAŠIĆ (Zajko) ŠAĆIRA, rođena 1927, žena Muje, domaćica. Ubijena u maju i spaljena u kući. Prema iskazima svjedoka, Dragan Mojović ju je ubio nju skupa sa mužem Mujom i komšijama. Ekshumirana i ukopana na mezarju u selu Vina.

4. DURAKOVIĆ HANKIJA, rođena 1920, žena Rasima, domaćica. Ubijena sa komšijama u maju 1992. i potom spaljena u kući. Ekshumirana i ukopana na mezarju u selu Vina.

5. PODRUG (Meho) AIŠA, rođena 1920, domaćica. Ubijena u maju 1992. i potom spaljena u kući. Ekshumirana i ukopana na mezarju u selu Vina.

6. PODRUG (Salko) ALMASA, rođena 1928, domaćica. Ubijena u maju 1992. a potom spaljena u kući. Ekshumirana i ukopana na mezarju u selu Vina.

O načinu stradanja ovih osoba, izuzev Džemile (Rahman) Bašić, znaju njihove komšije. Neki tvrde da su ih pobili Dragan Mojević iz sela Vrbica, Miladin Pejović zvani Krš, Radislav Mihajlović, Sreten Mihajlović, Sreten Vujadin. Ove navode istražni organi trebali bi provjeriti.

SELO MIHOVIĆI

1. ŠALAKA (Selim) IBRO, rođen 1944, radio u ŠIP "Maglič". Uhvatio ga u Zebinoj Šumi i ubio na svirep način. Odsjekli mu glavu. Ova užasna scena snimljena je na kaseti i posjeduje je rodbina.

SELO KOŽETIN

1. ĐOGO (Selim) ISMET, rođen 1951, radnik - radio na šljunkari u Ustikolini. Nasjeo na srpsku propagandu da dođe u Ustikolinu i da se prijavi srpskoj vlasti, a da će mu oni garantovati slobodu i mir. Kada je otišao iz sela u Ustikolinu i prijavio se u komandu, Srbi su ga tjerali da radi razne poslove. Najviše je krčio šumu da bi im mogla vojska prolaziti. Tamo mu se gubi trag.

SELO ZEBINA ŠUMA

Jake srpske snage prvi su put ovo selo napale 8. maja 1992. s ciljem da ovladaju važnom strateškom tačkom za napad na općinu Goražde, izvrše spajanje sa srpskim snagama koje su prodirale iz pravca Višegrada prema Goraždu, te tako u potpunosti ovlada magistralnim putem za Srbiju i dolinom rijeke Drine.

Osim toga, iznad ovog sela nalazio se TV-predajnik pa su Srbi nastojali da ga stave pod svoju kontrolu i imaju potpunu kontrolu na informativnim kućama u ovom dijelu Bosne i Hercegovine.

Sve bošnjačko stanovništvo koje je tom prilikom nađeno i uhvaćeno u selu na licu mjesta je ubijano bez obzira na spol, godine ili nešto drugo. Nakon ovog napada i pokolja u narednim danima agresor je stanovništvo ovog sela lovio po okolnim šumama kao divljač, klao i ubijao.

Mnogi mještani tvrde da su glavni vinovnici ovih događanja bili vojvoda Simo Mojević, Milika Golubović, elektroinženjer iz Foče, Zoran Marić, Radmilo Miletić, Milovan Prodanović, koji je prije agresije radio u robnoj kući u Foči na prodaji oružja, i mnogi drugi.

U ovom selu u tom napadu i u toku agresije ubijeni su:

1. BAŠIĆ (Hadžan) ESAD, rođen 1944. u Zebinoj Šumi, radnik. Ubijen 8. maja 1992. Ekshumiran 9. septembra 1996. u Zebinoj Šumi.

2. BAŠIĆ (Omer) HAMID, rođen 1. januara 1955. u Zebinoj Šumi, radnik. Ubijen 8. maja 1992. u Zebinoj Šumi. Ekshumiran.

3. BAŠIĆ HEDIJA, žena Asima, domaćica. Ubijena u mjestu Dedova Voda u maju 1992.

4. BAŠIĆ (Omer) MEHO, rođen 26. januara 1944. u Zebinoj Šumi, radnik. Ubijen 14. juna 1992. na Sokolini.

5. BAŠIĆ (Zajko) NUSRET, rođen 1956, radnik. Umro od srčanog udara od straha kada su Srbi granatirali Goražde 17. jula 1993. u Goraždu gdje je i ukopan.

6. BULJUBAŠIĆ (Mustafa) AMIR, rođen 1971. u Zebinoj Šumi, radnik. Nestao u selu 19. decembra 1992. i nikada nije pronađen. Roditelji tvrde da imaju svjedoke da je odveden u KPZ u Foču i da mu se tamo gubi trag.

7. BULJUBAŠIĆ (Idriz) EMINA, rođena 1984. u Zebinoj Šumi. Ubijena 8. maja 1992. u Zebinoj Šumi. Ekshumirana na lokalitetu Vučiji Potok 8. augusta 1996.

8. BULJUBAŠIĆ (Osman) FEHIM, rođen 1925. u Zebinoj Šumi, zemljoradnik. Ubijen 8. maja 1992. u rejonu sela Zebina Šuma. Ekshumiran 9. septembra 1996. na lokalitetu Gajevi.

9. BULJUBAŠIĆ (Idriz) LEJLA, rođena 1986. u Zebinoj Šumi. Ubijena 8. maja 1992. u Zebinoj Šumi. Ekshumirana na lokalitetu Vučiji Potok 8. augusta 1996.

10. BULJUBAŠIĆ (Džemo) MUAMER, rođen 1983. Ubijen 8. maja 1992. u Zebinoj Šumi od granate. Ukopan na mezarju u selu Poratak - općina Goražde.

11. BULJUBAŠIĆ (Smajo) PEMBA, rođena 1924. žena Fehima, domaćica. Ubijena s Fehimom 8. maja 1992. u rejonu sela Zebina Šuma. Ekshumirana 9. septembra 1996. na lokalitetu Gajevi.

12. BULJUBAŠIĆ (Ragib) RAMIZ, rođen 1951. u Zebinoj Šumi, građevinski radnik, oženjen. Ubijen 19. decembra 1992. u Zebinoj Šumi. Ukopan na Mravinju.

13. BULJUBAŠIĆ (Hamdija) RASIM, konobar. Ubijen u Sarajevu.

14. BULJUBAŠIĆ (Junuz) SAFET, rođen 1950. u Zebinoj Šumi, limar, radio u Sarajevu. Uхваćen u Crnoj Gori i isporučen fočanskim Srbima. Zatočen u KPZ gdje mu se gubi trag.

15. BULJUBAŠIĆ (Jakub) TAIB, rođen 1952, radnik. Ubijen 5. aprila 1994. u Bačcima. Ukopan na Potrkuši - Goražde.

16. DELAHMET (Suljo) JUSO, rođen 1934, radnik. Ubijen na Bačcima u Goraždu 5. aprila 1994. Ukopan na Potrkuši.

17. DELAHMET (Juso) MUJO, rođen 1969. Ubijen u Bačcima u Goraždu 5. aprila 1994. Ukopan na Potrkuši.

18. HAMBO NAILA, rođena 1914, žena Ibre, domaćica. Izbjegli u Goražde i umrla u Goraždu zbog nedostatka hrane i lijekova. Ukopana u Rešetnici kod džamije.

19. HARBA (Šaćir) DŽEMAL, radnik na privremenom radu u Trebinju. Stanovao u Trebinju u ulici JNA i tamo ubijen. Rodbina ga pronašla, ekshumirala i prenijela na mezarje u Zebinu Šumu.

20. HARBA (Hamid) FERID, rođen 1961. u Zebinoj Šumi. Ubijen 9. augusta 1992. u ulici M. Šakarića u Goraždu.

21. KAROVIĆ (Alija) MUJO, rođen 1961. u Foči. Ubijen 3. maja 1994. u mjestu Ledine - Bogec. Ukopan na mezarju pod Đakovićima.

22. KUNOVAC (Redžo) AVDO, rođen 1943. u Zebinoj Šumi, radnik. Teško ranjen u oktobru 1995. Nakon ranjavanja prebačen u Zenicu u bolnicu i tamo umro od posljedica ranjavanja 19. oktobra 1995. Ukopan u Zenici.

23. KUNOVAC (Redžo) AZIZ, rođen 1936, radnik. Ubijen od granate 29. augusta 1992. na Osanici. Ukopan na mezarju na Posestri.

24. KUNOVAC (Hajro) REDŽO, rođen 1960, radnik. Ubijen od granate 4. maja 1995. na Treskavici.

25. KUNOVAC ŠAĆIRA, rođena 1960, žena Aziza, domaćica. Ubijena od granate na Osanici.

26. MULAHMETOVIĆ (Omer) KEMAL KEMO, imao oko petnaest godina, učenik. Ubijen u Sarajevu.

27. ŠALAKA (Selim) IBRO, rođen 1938, penzioner. Ubijen u ljeto 1993. iznad sela Mihovića. Ukopan u Mihovićima.

SELO TRNOVICE

Selo Trnovice je susjedno selo Zebinoj Šumi. Istog dana doživjelo je istu sudbinu kao i Zebina Šuma. Počinioci zločina su isti. U ovom selu ubijeni su:

1. BIČEVIĆ (Muradif) ADILA, rođena 1930, žena Rašida, domaćica. Ubijena u selu 8. maja 1992. Ekshumirana 9. septembra 1996. na lokalitetu Trnovačkog potoka.

2. BIČEVIĆ (Rasim) ALMEDIN, ubijen u Goraždu.

3. BIČEVIĆ (Rašid) DŽEVAD, rođen 1955, grafički radnik. Radio u Sarajevu. Ubijen sa Zaimom Imamovićem iz Goražda u rejonu Igmana 9. oktobra 1955.

4. BIČEVIĆ (Meho) FAZILA, rođena 1929. u selu Prisoje, općina Foča, žena Fehima, domaćica. Ubijena u selu 8. maja 1992. Ekshumirana 9. septembra 1996. na lokalitetu Trnovačkog potoka.

5. BIČEVIĆ (Alija) FEHIM, rođen 1927. u selu Trnovice, općina Foča, penzioner. Ubijen u selu 8. maja 1992. Ekshumiran 9. septembra 1996. na lokalitetu Trnovačkog potoka.

6. BIČEVIĆ (Rašid) IBRO, rođen 1956, radnik. Ubijen granatom 31. marta 1993. u mjestu Bukva. Ukopan na mezarju Kolijevke u Goraždu.

7. BIČEVIĆ (Bajro) MUJO, rođen 1937, radnik. Ubijen u selu 8. maja 1992. Ekshumiran u selu 9. septembra 1996.

8. BIČEVIĆ PEMBA, rođena 1924. u mjestu Prenkovica, općina Goražde, žena Sulejmana. Ubijena 8. maja 1992. Ekshumirana 9. septembra 1996.

9. KUDO (Ibro) SELIM, rođen 1937. u selu Trnovice, radnik. Ubijen u selu 8. maja 1992. Ekshumiran 9. septembra 1996.

SELO KUTLE

1. MUSLIĆ (Sulejman) ALIJA, rođena 1956. u selu Novakovići u općini Goražde. Ubijena 8. maja 1992. u rejonu sela Zebina Šuma. Ekshumirana 8. augusta 1996. na lokalitetu Vučiji Potok.

2. MUSLIĆ FATA, rođena 1938. u selu Kutle, žena Edhema. Ubijena u selu u junu 1992. Ekshumirana 28. juna 2000. u selu Kutle. Ukopana na lokalnom mezarju.

3. MUSLIĆ (Hajdar) HALIL, rođen 1930. u selu Kutle, penzioner. Ubijen u selu sredinom maja 1992. i potom spaljen u kući. Ekshumiran 28. juna 2000. u selu Kutle. Ukopan na mezarju Odžak.

4. MUSLIĆ (Edhem) HUSO, rođen 1972. u Kutlama. Ubijen na Jahorini 19. decembra 1992. Samo malo zagrnut. Nakon agresije kosti mu do sada nisu pronađene.

5. MUSLIĆ (Adil) MINELA, rođena 1990. u Foči. Ubijena 8. maja 1992. u Zebinoj Šumi. Ekshumirana 8. augusta 1996. na lokalitetu Vučiji Potok.

6. MUSLIĆ (Salko) MURIJA, rođena 1930, žena Halila, domaćica. Ubijena u selu sredinom maja 1992. i potom spaljena. Ekshumirana 28. juna 2000.

7. MUSLIĆ (Halil) RASIM, radnik. Nestao u selu u maju 1992. i nikada nije pronađen.

8. MUSLIĆ (Dervo) ŠEĆA HANA, rođena 1936. u selu Previla, općina Foča. Ubijena 8. maja 1992. u rejonu sela Zebina Šuma prilikom srpskog napada na selo Kutle. Ekshumirana 8. augusta 1996. na lokalitetu Vučiji Potok.

9. SALIHOVIĆ (Dervo) ALMASA, rođena 1938. u selu Kutle, domaćica, žena Osmana. Ubijena u selu u maju 1992. Ekshumirana 28. juna 2000.

SELO KRUŠKE

1. TAHIROVIĆ (Ibro) MUNIBA, rođena 1914, žena Abida, domaćica. Ubijena u blizini sela u maju 1992. Ekshumirana 1. juna 2000. u mjestu Kruške.

SELO NOVOSEOCI

1. ŽGALJ (Ibro) ABID, rođen 1912. u Novoseocima, zemljoradnik. Ubijen u selu Putojevići u šumi zvanj Vranj stijena 1. augusta 1992. Ekshumiran 1. juna 2000.

2. ŽGALJ (Mujo) TIFA, rođena 1925. u selu Kolun, općina Foča, domaćica. Ubijena skupa sa mužem. Ekshumirana 1. juna 2000.

SELO BAVČIĆI

Selo Bavčići i Sorlaci našli su se na udaru jakih agresorskih snaga 19. maja 1992. Bez ikakva razloga zločinci su ušli u ovo selo i pohapsili goloruke muškarce koji nisu pružili otpor niti su imali ikakvo naoružanje. Nakon toga, odveli su ih za selo i sve do jednog pobili tako da su ova dva sela ostala skoro bez muške populacije. Preživjeli svjedoci tačno znaju počiniocima ovog gnusnog zlodjela. Zna se da je ovo selo napadao Gojko Janković sa svojom jedinicom i da je ovo bila zona odgovornosti Bore Ivanovića, direktora škole sa Godijena, koji je cijelo vrijeme bio na ovom terenu dok nije u potpunosti „očišćeno“ od Bošnjaka. Brojni su svjedoci koji o ovome sve dobro znaju. Ono što je posebno interesantno jeste to da su Šabana Kurtovića iz ovog sela Srbi tri puta zarobljavali i svaki je put uspio ostati živ.

U ovom selu ubijeni su:

1. ČIMPO (Sulejman) ESAD, rođen 1947. u selu Bavčići. Ubijen 22. maja 1992. u selu. Preživjele žene su ga zajedno s ostalima zatrpale pored puta. Ekshumiran 23. septembra 1996.

2. HAVIĆ (Avdija) SMAIL, rođen 1926. u selu Bavčići, penzioner. Ubijen u selu 22. maja 1992. Ekshumiran 24. septembra 1996.

3. KURTOVIĆ (Ismet) ESAD, rođen 1974. u selu Bavčići, radnik. Ubijen u selu 22. maja 1992. Ekshumiran 24. septembra 1996.

4. KURTOVIĆ (Hasib) ISMET, rođen 1947. u selu Bavčići. Ubijen u selu 22. maja 1992. gdje je i ukopan. Ekshumiran 24. septembra 1996.

5. KURTOVIĆ (Salko) ZAJKO, rođen 1929. u selu Bavčići, penzioner. Prvo je teško ranjen i uspio je ispuzati u jedan šumarak ispod sela i kasnije je umro. Ekshumiran 23. septembra 1996.

6. KURTOVIĆ (Ismet) ZIJO, rođen 1973. u selu Bavčići. Ubijen u selu 22. maja 1992. gdje je i ukopan. Ekshumiran 24. septembra 1996.

7. OSMANOVIĆ (Murat) JASMIN, rođen 1974. u selu Bavčići - Foča. Ubijen u selu 22. maja 1992.

8. OSMANOVIĆ (Meho) MURAT, rođen 1955. u selu Bavčići, radnik - radio u Mlinu u Ustikolini. Ubijen u selu 22. maja 1992. Ekshumiran 23. septembra 1996. u selu Bavčići, lokalitet Mehlijine.

9. OSMANOVIĆ (Murat) SAMIR, rođen 1976. u selu Bavčići - Foča. Ubijen 22. maja 1992. u selu. Ekshumiran 24. septembra 1996.

10. PARAGANLIJA (Rašid) IBRO, rođen 1913. penzioner. Ubijen u selu 22. maja 1992. Ekshumiran 24. septembra 1996.

11. SUBAŠIĆ (Mujo) EDHEM, rođen 1927, radnik. Ubijen u selu 22. maja 1992. Ekshumiran 24. septembra 1996.

12. SUBAŠIĆ (Salih) FEHIM, radnik. Ubijen u Sarajevu od granate.

13. SUBAŠIĆ (Jusuf) IZET, rođen 1953. u selu Bavčići. Ubijen 22. maja 1992. u selu. Ekshumiran 24. septembra 1996.

14. SUBAŠIĆ (Edhem) MIRSAD, rođen 1954, samostalni zanatlija. Bio nastanjen u Miljevini i pobjegao u Bavčiće. Ubijen u selu 22. maja 1992. Ekshumiran 24. septembra 1996.

15. SUBAŠIĆ (Edhem) MUJO, rođen 1953. Ubijen u selu 22. maja 1992. Ekshumiran 24. septembra 1996.

16. SUBAŠIĆ (Salih) MURADIF, rođen 1911. penzioner. Živio u Foči, a uoči agresije došao u rodno selo i tu je ubijen 23. maja 1992. Interesantno je da su njega ubili odvojeno od ostalih. Najvjerovatnije da su ga nešto ispitivali i ubili. Avdo Subašić iz Mrdelića sa komšijama našao mu

je glavu odsječenu i bačenu od trupa petnaestak metara i tu su ga ukopali. Ekshumiran 10. septembra 1996.

SELO SORLACI

1. ČIMPO (Suljo) BEĆIR, rođen oko 1942, radnik. Izbjegao u Fojnicu i tamo ga ubili pripadnici HVO 1993.

2. ČIMPO (Ibro) DŽEMIL, rođen 1952, radnik. Ubijen u Hrasnici 1993. Ukopan na mezarju u Hrasnici.

3. ČIMPO (Hajro) DŽEVAD, rođen 1969. u selu Sorlaci, općina Foča. Živio u selu Bavčići. Ubijen 22. maja 1992. u selu. Ekshumiran 24. septembra 1996.

4. ČIMPO (Murat) SAFET, rođen 1968. u Sorlacima. Ubijen 24. juna 1992. u Sorlacima u zasjedi. S njim je bio Hadžan Čimpo koji je ostao živ. Ukopan na mezarju Ljukov Do u Goraždu.

5. ČIMPO (Muradif) SAKIB, rođen 1960, radnik. Nestao u Rogatici u maju 1992. Iz Goražda za Sarajevo krenuo je oko prvog maja 1992. i kod Rogatice su Srbi zaustavili autobus i, pored ostalih, i njega izveli iz autobusa. Od tada mu se gubi trag. Do sada nije nađen.

6. ČIMPO (Muradif) SALKO, rođen 1924, penzioner. Rat ga zatekao u bolnici u Foči gdje mu se gubi trag. Do sada nije pronađen.

7. ČIMPO (Murat) SUVAD, rođen 1964. u Sorlacima, radnik. Ubijen na Preljući 31. marta 1994. Ukopan na mezarju u selu Posestra.

8. DŽEMIDŽIĆ (Bećir) EMINA, rođena 1963, domaćica. Ubijena od granate u Sarajevu.

9. MASLO (Bećir) BEĆIR, rođen 1955, radnik. Ubijen u selu Guskovići, općina Goražde, 26. marta 1994. Ukopan u Goraždu.

10. MASLO (Osman) RAMIZ, rođen 1974, radnik. Ubijen u Zebinoj Šumi 25. maja 1992. Ukopan u Ustikolini.

11. MASLO (Alija) SEAD, rođen 1962, radnik. Živio u Foči u naselju Rječica. Ubijen u Hrasnici 25. maja 1992. gdje je i ukopan.

12. MUJIĆ (Zajko) ŠEVALA, rođena 1963. u Sorlacima, neudata, domaćica. Ubijena od granate 27. augusta 1993. u Hotonju, Vogošća. Ukopana na mezarju Lav.

13. MUJIĆ (Zajko) ZAIM, rođen 1967. u Sorlacima. Ubijen 17. oktobra 1992. u mjestu Đindići. Ukopan na mezarju u Mravinju.

14. NUHANOVIĆ rođ. ČIŠIJA ŠAĆIRA, izbjegla u Goražde i tamo teško ranjena. Prebačena u Sarajevo na liječenje i nisu je mogli spasiti. Umrla je.

15. OSMANOVIĆ (Alija) SULJO, rođen 1928, penzioner. Ubijen 17. maja 1992. pred kućom Murata Masle. Ekshumiran i ukopan na mezarju u selu Odžak u Ustikolini.

SELO BRAJLOVIĆI

1. BRAJLOVIĆ (Mujo) ABIDA, domaćica, bila invalid. Ubijena u selu 8. maja 1992. prilikom napada na selo.

2. BRAJLOVIĆ (Kasim) ASIMA, rođena 1966, djevojka, domaćica. Ubijena u selu 8. maja 1992. Ekshumirana 9. septembra 1996.

3. BRAJLOVIĆ (Mujo) AVDO, rođen 1951, radnik. Ubijen od granate 10. juna 1992. u selu Čatovići, općina Goražde. Ukopan u Čatovićima.

4. BRAJLOVIĆ FATIMA, rođena 1928, žena Šabana, domaćica. Ubijena granatom u Hrasnici 1994. Ukopana u Hrasnici.

5. BRAJLOVIĆ (Hajdar) HALIL, rođen 1932, radnik. Ubijen 8. maja 1992. u selu. Uхватili ga i potom strijeljali. Ukopan u selu.

6. BRAJLOVIĆ (Osman) MIRSAD, rođen 1964, radnik. Usljed ratnih strahota teško se razbolio u Goraždu i evakuisali ga u Sarajevo. Tamo je operisan i odsjekli mu nogu. Ubrzo nakon operacije umro je u Sarajevu 17. decembra 1994.

7. BRAJLOVIĆ (Kasim) MUJO, rođen 1930, radnik. Ubijen u maju 1992. u Mrdelićima ispod propusta.

8. BRAJLOVIĆ (Salko) MUJO, rođen 1922. Ubijen u selu u maju 1992. Ekshumiran 9. septembra 1996.

9. BRAJLOVIĆ (Kasim) MUNIR, rođen 1970, radnik. Ubijen 25. maja 1992. u Zebinoj Šumi. Ukopan u Brajlovićima.

10. BRAJLOVIĆ (Šaban) ŠEVKO, rođen 1962, radnik. Ubijen u selu u maju 1992. Ekshumiran 27. decembra 1996.

11. BRAJLOVIĆ (Rašid) ZAJKO, rođen 1938, limar. Ubijen od granate u selu Ahatovići kod Sarajeva.

12. BULJUBAŠIĆ (Hajdar) HALIL, rođen 1933. u Zebinoj Šumi. Ubijen prilikom srpskog napada na selo 8. maja 1992. Ekshumiran 8. augusta 1996. na lokalitetu Vučiji Potok.

13. HADŽOVIĆ (Hasan) FEHIM, rođen 1949. u Brajlovićima. Ubijen u maju 1992. Ekshumiran 9. septembra 1996.

14. HADŽOVIĆ (Salko) ISMET, radnik. Ubijen u Sarajevu od granate.

15. MUJEZINOVIĆ (Suljo) HASAN, rođen 1928. u selu Brajlovići, penzioner. Ubijen 8. maja 1992. u rejonu Zebine Šume. Ekshumiran 27. decembra 1996. u Vučijem Potoku.

16. SALIHOVIĆ (Mujo) MUAMER, rođen 1978. u Sarajevu. Ubijen 8. maja 1992. prilikom srpskog napada na selo. Ekshumiran 8. augusta 1996. u rejonu Vučiji Potok.

SELO MRDELIĆI

1. BULJUBAŠIĆ (Muharem) MENSUR, rođen 1958, radnik. Ubijen 15. aprila 1994. na Gradini. Ukopan u Goraždu.

2. BULJUBAŠIĆ (Alija) MUHAREM, penzioner. Izbjegao u Goražde i živio u domu. Nije mu imao ko donositi hranu. Razbolio se i umro od gladi i nedostatka lijekova.

3. BULJUBAŠIĆ (Alija) MUNIB, penzioner. Izbjegao u Goražde i živio u domu. Nije mu imao ko donositi hranu i umro od gladi i nedostatka lijekova.

4. BULJUBAŠIĆ (Muharem) ŠUĆRO, rođen 1953, radnik. Ubijen u mjestu Sedlo kod Visa 16. decembra 1993.

5. KORO AVDO, rođen 1928, penzioner. Uspio izbjeci u Tarčin. Teško je podnosio ratne strahote. Od straha i neimaštine umro u Tarčinu.

6. MUJEZINOVIĆ (Meho) HADŽAN, rođen 1955, radnik - monter u Unioninvestu. Zarobili ga u Hadžićima i odveli u maju 1992. i od tada mu se gubi trag.

7. MUJEZINOVIĆ HADŽIRA, rođena 1946, žena Nasufa, domaćica. Izbjegli u Goražde i tamo ubijena od granate 1994. Ukopana u Goraždu na mezarju Kolijeveke.

8. MUJEZINOVIĆ (Džemal) SAMIR, rođen 1971. u zaseoku Mrdelići. Uhapšen na Presjeci 16. aprila 1992. na srpskoj barikadi. U zarobljavanju, između ostalih, zna se da su bili vojvoda Simo Mojević, Danilo Marić, Ostoja Marić i drugi. Doveden u KPZ u Foču. Na branje šljiva odveden 17. septembra 1992. i od tada mu se gubi trag.

9. MUJEZINOVIĆ (Zajko) VEHBİJA, rođen 1967, nezaposlen. Ubijen u Pofalićima od granate.

10. SUBAŠIĆ (Avdo) EKREM, rezervni policajac. Teško obolio u toku rata i umro u Goraždu u februaru 1993. zbog nedostatka lijekova. Ukopan na mezarju u selu Perjani.

11. SUBAŠIĆ (Osman) RASIM, rođen 1946, radnik. Ubijen 3. juna 1995. na Vitkovićima – Goražde. Ukopan na mezarju u Šovšićima.

12. ŠUNDO (Ahmet) AVDO, rođen 1924, penzioner. Obolio od straha i umro u izbjeglištvu u Goraždu. Ukopan na Mravinju.

SELO ULJINE

1. PODRUG MEHO, rođen 1907. u selu Uljine, zemljoradnik. Izbjegao na Dugu Njivu i tu bio u zbjegu sa policajcem Ahmetom Čauševićem, Safetom Nezirevićem, Muradifom Rahmanom i drugima u kolibi. U ranu zoru 29. juna 1992. četnici opkolili kolibu i sve ih pobili a potom spalili. Jedino je iz kolibe nestala Hajra (Fehim) Čustović zvana Gara, kojoj se tada gubi trag i nikada ništa nije pronađeno. Dijelovi tijela ubijenih ukopani su ispod kolibe. Svjedoka ima više, a jedan od njih je i Ramiz Čaušević, Ahmetov rođak, iz sela Jabuka. Mehini sinovi i unuci 1998. prenijeli su njegove kosti u selo Odžak u MZ Ustikolina.

SELO ČUROVIĆI

1. ČUROVIĆ (Suljo) HALIM, rođen 1938. Ubijen u selu Petojevići 29. juna 1992. na svirep način skupa s kćerkom Vasvijom. Ukopale ga komšije.

2. ČUROVIĆ (Halim) VASVIJA, rođena 1971, domaćica. Ubijena u selu Petojevići skupa sa ocem Halimom na svirep način. Prvo su je silovali pred ocem, a potom ubili i ostavili голу. Ukopale je komšije pored oca.

SELO GABELIĆI

1. GABELA (Omer) ALIJA, rođen oko 1948. u Gabelićima, radnik. Ubijen na Gutavom Čairu ispod planine Kacelj, općina Goražde, na putu za Grebak idući po hranu.

2. GABELA (Suljo) FERID, rođen 1960. u Gabelićima, radnik – metalostrugar. Ubijen u Goraždu na Sjenokosu 19. juna 1995. Ukopan u Goraždu.

3. GABELA (Murat) HAJRIJA HAJRA, žena Hilme, rođena 1928. Ubijena od granate u selu s mužem u junu 1992. u selu od granate. Ukopana na Gradini u blizini sela s mužem.

4. GABELA (Hasan) HILMO, rođen 1929, zemljoradnik. Ubijen od granate u selu u junu 1992. Ukopan na Gradini u blizini sela.

5. GABELA (Suljo) MURAT, rođen 1969. u Gabelićima, radnik. Ubijen u ulici M. Šekarića u Goraždu 1. septembra 1992. gdje je i ukopan.

6. GABELA rođ. CRNETA (Hamid) SAIMA, rođena 1954, domaćica. Ubijena snajperom u Goraždu 17. aprila 1992. dok je uzimala drva sa terase.

SELO LJUBUŠA

1. JAHIĆ (Adem) HUSNIJA, rođen 1960, radnik. Ubijen na Osanici kod škole od gelera granate. On je bio prva žrtva na Osanici. Ukopan u Vranićima kod džamije.

2. JAHIĆ (Šaćir) LATIF, rođen 1962. u Ljubušoj. Ubijen 20. decembra 1992. u Zebinoj Šumi. Ukopan na mezarju u Posestri.

3. JAHIĆ (Šaćir) NASUF, rođen 1966, radnik. Ranjen 25. maja 1992. Potom su ga prebacili u bolnicu u Goražde i nakon nekoliko dana je umro. Ukopan u Goraždu.

4. KUNOVAC (Sulejman) ADNAN, rođen 1979, učenik šestog razreda osnovne škole. Ubijen u Sarajevu 8. septembra 1992. od granate pred zgradom skupa sa majkom Refijom i dedom Asimom. Ukopan na mezarju LAV.

5. KUNOVAC (Ibro) ASIM, rođen 1929, penzioner. Ubijen od granate u Sarajevu pred zgradom 8. septembra 1992. sa snahom i unukom. Ukopan na mezarju Lav.

6. KUNOVAC REFIJA, rođena 1960, žena Sulejmana. Ubijena od granate pred zgradom sa sinom Adnanom i svekrom u Sarajevu 8. septembra 1992. Ukopana na mezarju Lav.

7. KUNOVAC (Alija) ZAJKO, rođen 1959. Radio u Sekretarijatu narodne odbrane u Foči. Zarobljen u aprilu 1992. i odveden u KPZ u Foču. Odveden na branje šljiva i do sada nije pronađen.

8. ZORLIJA (Smail) ŠEFIK, rođen 1961, radio u MEPROS-u. Izbjegao u Hrasnicu i od iscrpljenosti i nedostatka lijekova umro. Izvršena ekshumacija i obdukcija.

9. ZORLIJA ŠEFIKA, žena Uzeira, domaćica. Ubijena u selu Vranići, općina Goražde, kao izbjeglica. Pogodio je RB. U Vranićima je i ukopana.

SELO RIBICE

1. BEHO (Hadžo) ABID, rođen 1935, radnik. Ubijen početkom aprila 1992. u selu skupa sa bratom Ahmetom i suprugom Fehmom. Ukopale ih komšije u selu.

2. BEHO (Hadžo) AHMET, rođen 1937, radnik. Ubijen početkom aprila 1992. u selu skupa sa bratom Abidom i snahom Fehmom. Ukopale ih komšije u selu.

3. BEHO (Derviš) FEHMA, rođen 1946, žena Abida, domaćica. Ubijena u selu početkom aprila 1992. skupa sa mužem Abidom i djeverom Ahmetom. Ukopale je komšije u selu. O njihovom stradanju svjedočio Ahmet Gradišić.

SELO CVILIN

1. BRAJLOVIĆ (Ragib) HAMED, rođen 1958, radnik. Uspio iz Ustikoline preko Grepka otići u Sarajevo i tamo ubijen 5. decembra 1992. na Stupu. Ukopan u Sarajevu na mezarju Kovači.

2. BRAJLOVIĆ (Uzeir) IBRO, rođen 1971, radnik. Ranjen u Goraždu 1. oktobra 1992. Prebačen u Zenicu u bolnicu i tamo umro od gangrene. U Zenici je i ukopan.

3. ČENGIĆ (Aziz) BILAL, rođen 1956. u Cvilinu, električar. Odveden u KPZ u Foču u maju 1992. Prema nepotvrđenim informacijama ubijen u selu Radojevići kod izvora.

4. ČENGIĆ (Nazi) DŽEVAD, rođen 1956. u Cvilinu. Izbjegao u Goražde i tamo ubijen 16. jula 1992. dok je gasio požar na dvorani koju su Srbi zapalili granatama. Gaseći požar pao je i teško se povrijedio, te je nakon šest dana umro. Ukopan u Goraždu.

5. ČENGIĆ (Avdo) EKREM, rođen 1940. u Cvilinu, zemljoradnik. Odveden u KPZ u Foču i tamo mu se gubi trag.

6. ČENGIĆ (Aziz) NEDIM, rođen 1954, električar. Srbi ga uhvatili i ubili u selu Bavčićima 17. maja 1992.

7. ČENGIĆ (Derviš) RAŠIDA, rođena 1907, žena Muje, domaćica. Dugo bila u zatočeništvu sa nekoliko komšija na Cvilinu, potom ih Srbi doveli do Osanice i uputili prema Goraždu, a onda ih počeli gadati granatama i tako je ubijena.

8. DŽANO (Halim) ESAD, rođen 1958, zidar. Odveden u maju 1992. iz kuće u KPZ u Foču i tamo mu se gubi trag.

9. DŽANO (Halim) RAMIZ KENGUR, rođen 1953, taksista. Odveden od kuće 1992. u KPZ u Foču. U septembru 1992. odveden, navodno, na branje šljiva i gubi mu se trag.

10. DŽOMBA (Mirsad Mirso) ALEN, rođen 1986. Dugo bio u zatočeništvu s majkom na Cvilinu. Srbi ih 15. septembra doveli do Osanice i pustili prema Goraždu, a onda ih gadali granatama i tako ga ubili.

11. DŽOMBA (Dervo) HUSO, rođen 1945, radnik. Ubijen u selu u maju 1992.

12. DŽOMBA (Mirsad Mirso) IRMA, rođena 1990. Dugo bila u zatočeništvu s majkom i bratom Alenom. Srbi ih 15. septembra doveli do Osanice i pustili prema Goraždu, a onda ih gadali granatama i tako je ubili.

13. DŽOMBA (Osman) IZET, rođen 1952. u Cvilinu, radnik. Zarobljen i odveden u KPZ u Foču 19. aprila 1992. Pronađen i ekshumiran iz masovne grobnice Miljevina II. Ukopan 2. novembra 2006. na mezarju Vlakovo.

14. DŽOMBA SALKO, rođen 1900. Zbog starosti i iznemoglosti ostao u kući, jer nije mogao pobjeći. Srbi su mu u aprilu 1992. zapalili kuću i njega u kući. On je nekako uspio izaći iz kuće, ali je ubrzo umro od opekotina.

15. HODŽIĆ (Ramo) RASIM, rođen 1940, radnik. Ubijen 24. jula 1992. na Dugoj Njivi u MZ Jabuka sa Eminom Cmetom i drugima. Ekshumiran.

16. IKOVIĆ (Mustafa) AHMET, rođen 1940, radnik. Ubijen u kući sa majkom i ocem 1. maja 1992.

17. IKOVIĆ (Salko) EMINA, rođena 1915, žena Mustafe, domaćica. Ubijena u selu 1. maja 1992, ekshumirana 22. aprila 2000.

18. IKOVIĆ (Ahmet) MUSTAFA, rođen 1909, penzioner. Ubijen u selu 1. maja 1992. Ekshumiran 22. aprila 2000.

19. IKOVIĆ (Zahid) ZAIM, rođen 1968. na Cvilinu, radnik. Ubijen 29. oktobra 1992. u mjestu Donja Lijeska.

20. ODOBAŠIĆ (Bećir) AMELA, rođena 1988. Ubijena na Osanici 15. septembra 1992. od granate. Srbi ih dovezli do linije razgraničenja i pustili da idu u pravcu Goražda, a potom ih granatirali.

21. PIŠMO rođ. HAJRIĆ (Abid) MUNIBA, rođena 1925, domaćica. Ubijena u selu Čaira u maju 1992. Ekshumirana 1. juna 2000. na lokalitetu Čaira.

22. SALIHOVIĆ (Mušan) MUJO, rođen 1943, radnik. Ubijen u selu 8. maja 1992.

23. SOFRADŽIJA (Ahmet) MEHMED, rođen 1947, službenik u općini Foča. Uoči agresije pobjegao bratu, oficiru JNA, u Novi Sad. Tamo ga uhvatili i isporučili u Foču Srbima. Bio zatočen u KPZ u Foči. Ekshumiran u Miljevini kod tunela.

24. UZUNOVIĆ OMER, ubijen 27. aprila 1992. pored Drine iz kasarne u Filipovićima. Ukopan pored Drine.

SELO RADOJEVIĆI

1. SOBO (Murat) ABID, rođen 1953, radnik na šljunkari u Ustikolini. Uspio pobjeći iz sela i dugo se krio po šumi. U selo se vratio 28. maja 1992. da traži hranu skupa sa Ejubom Sobom. Srbi ih uhvatili u selu i od tada im se gubi trag.

2. SOBO (Meho) ČAMIL, rođen 1930, penzioner. Ubijen u selu u maju 1992. Ekshumiran 25. septembra 1996. na lokalitetu Čaira.

3. SOBO (Ahmet) DŽEVAD, rođen 1963, radnik. Ubijen u selu u maju 1992. Ekshumiran 25. septembra 1996. na lokalitetu Čaira.

4. SOBO (Mujo) EJUB, rođen 1947, građevinski radnik, radio u Gacku. Izbjegao iz sela i dugo se krio po šumi skupa sa Abidom Sobom. Vratili se u selo 28. maja 1992. da traže hranu i od tada im se gubi trag.

5. SOBO (Ramo) FERID, rođen 1953, policajac u KPZ u Foči. Ubijen od granate u selu Pijestina, općina Goražde, 2. septembra 1992. Tamo je i ukopan.

6. SOBO (Rašid) RAMO, rođen 1928, penzioner. Ubijen u selu u maju 1992. Ekshumiran 25. septembra 1996. na lokalitetu Čaira.

SELO NJUHE

1. KUNOVAC (Zajko) ALIJA, rođen 1935, radnik. Ubijen 23. decembra 1992. u Zebinoj Šumi.

2. KUNOVAC (Mušan) IZET, imao govornu mahanu. Uhvatili ga u selu u maju 1992. i ubili. Potom ga bacili u korito i zapalili.

3. KUNOVAC (Šaćir) OMER, rođen 1952, bio gluhonijem. Išao po hranu na Grebak i negdje ga u putu uhvatili i odveli u KPZ u Foču. Tamo su ga ispitivali i mnogo tukli, jer nije govorio pošto je bio gluhonijem, a Srbi to nisu znali. Najviše ga je tukao stražar Burilo, zvani Buši, i istu večer kada je doveden, od batina je umro.

4. SELIMOVIĆ (Juso) MUSTAFA LEGIJA, ubijen na Poljinama kod Sarajeva.

SELO PREVILA

1. ČAVRK (Murat) ABID, rođen 1928. u Previli, poslužitelj u školi na Previli, invalid. Dugo se krio na Previli u kući izvjesnog Matovića, zvanog Helač. Potom pobjegao sa ženom u bošnjačko selo Žešće i tu su ga ubili sa Hadžiahmetovićima početkom maja 1992. i spalili u kući Hamde Avdibegovića. Ekshumiran u ljeto 2005. i ukopan na lokalnom mezarju.

2. ČAVRK HADŽIRA, rođena 1935, žena Abida, domaćica. Ubijena s mužem Abidom u selu Žešće početkom maja 1992, a potom spaljena u kući Hamde Avdibegovića sa Hadžiahmetovićima. Ekshumirana u ljeto 2005. i ukopana na lokalnom mezarju.

3. DŽANO (Halil) ASIM, rođen 1954, radnik. Ubijen 7. juna 1994. u Sokolović-Koloniji u Sarajevu.

4. DŽANO (Huso) HASIB, rođen 1930, penzioner. Uхватili ga u kući početkom maja 1992. skupa s Mujom i odmah ubili.

5. DŽANO (Nuhan) MUJO, rođen 1910, penzioner. Uхватili ga početkom maja 1992. u kući i nisu ga htjeli ubiti metkom nego su ga objesili i tako usmrtili.

6. DŽANO (Šaćir) SAFET, rođen 1962, radnik. Ubijen u Hotonju 19. oktobra 1992. Ukopan u Sarajevu.

7. DŽANO (Mehemed) SEJFO, rođen 1958, radnik. Ubijen 1993. na Trebeviću.

8. DŽANO (Ejub) SUVADA, rođena 1968, domaćica. Ubijena u Sarajevu na Vojničkom Polju od granate.

SELO GORNJE ŽEŠĆE

1. AVDIBEGOVIĆ (Salih) HAMDO, rođen 1939, radnik. Ubijen u selu u septembru 1992, a potom spaljen u kući skupa sa više komšija. Ekshumiran u ljeto 2005. i ukopan na lokalnom mezarju.

2. AVDIBEGOVIĆ HIBA, rođena 1940, žena Hamde, domaćica. Ubijena u selu početkom maja 1992. sa mužem Hamdom i komšijama, a potom spaljena u kući. Ekshumirana u ljeto 2005. i ukopana na lokalnom mezarju u selu.

3. HADŽIAHMETOVIĆ (Zulfo) ASIM, rođen 1934, radnik. Ubijen u blizini sela u mjestu zvanom Hadžina Voda skupa sa Mustafom Hadžiahmetovićem. Pronađeni i ekshumirani u ljeto 2005. i ukopani na mezarju Hadžiahmetovića.

4. HADŽIAHMETOVIĆ rod. BEGANOVIĆ (Bego) ELVEDINA HIDA, rođena 1968. u Gornjem Žešću, domaćica. Bila u osmom mjesecu trudnoće. Ubijena 27. decembra 1993. kao izbjeglica u Barama, Sarajevu.

5. HADŽIAHMETOVIĆ ELVEDINE HIDE, dijete koje se trebalo roditi za nepun mjesec.

6. HADŽIAHMETOVIĆ EMINA ROSIJEVKA, rođena 1935, žena Asima, ubijena sa komšijama u selu u septembru 1992, a potom spaljena u kući Hamde Avdibegovića. Ekshumirana u ljeto 2005. i ukopana na mezarju Hadžiahmetovića u selu.

7. HADŽIAHMETOVIĆ (Hasan) JUSUF, rođen 1910. penzioner. Utvrđeno da je zaklan u selu u septembru 1992, a potom spaljen u kući Hamde Avdibegovića sa komšijama. Ekshumiran u ljeto 2005. i ukopan na mezarju Hadžiahmetovića u selu.

8. HADŽIAHMETOVIĆ (Redžo) MALKA, rođena 1922, žena Jusufa, domaćica. Ubijena u selu u septembru 1992, a potom spaljena sa mužem Jusufom i komšijama u kući Hamde Avdibegovića. Ekshumirana u ljeto 2005. i ukopana na mezarju Hadžiahmetovića u selu.

9. HADŽIAHMETOVIĆ (Ahmet) MUSTAFA, rođen 1933, penzioner. Ubijen u blizini sela u mjestu zvanom Hadžina Voda u septembru 1992.

skupa sa Asimom Hadžiahmetovićem. Pronađeni i ekshumirani u ljeto 2005. i ukopani na mezarju Hadžiahmetovića.

10. HADŽIAHMETOVIĆ NEFA, rođena 1939, žena Mustafe, domaćica. Ubijena u selu u septembru 1992. sa više komšija i svi spaljeni u kući Hamde Avdibegovića. Ekshumirana u ljeto 2005. i ukopana na mezarju Hadžiahmetovića u selu.

11. HADŽIAHMETOVIĆ (Meho) SULEJMAN RAGIB, rođen 1966, radnik. Ubijen na Golom Brdu iznad Hrasnice. Ukopan u Pazariću.

12. HADŽIAHMETOVIĆ ZEJNIJA ZEJNA, rođena 1929, žena Edhema, domaćica. Ubijena u selu početkom maja 1992. s komšijama i spaljena u kući Hamde Avdibegovića. Ekshumirana u ljeto 2005. i ukopana na mezarju Hadžiahmetovića u selu.

13. MAREVAC SIDA, rođena 1933, žena Adila, domaćica. Ubila se u kući da ne bi pala četnicima u ruke. Ekshumirana u ljeto 2005. i ukopana na lokalnom mezarju.

Stanovnici ovog planinskog sela ubijeni su na monstroznan način i da bi se tragovi zločina sakrili svi, koji su ubijeni u selu, odmah su spaljeni. Ko je i kako pobio ove nesretne ljude moraju znati njihove komšije Ostoja i Danilo Marić, Nedo Fuštar i drugi. O ovom zločinu dosta govori i svjedočenje Muje Hadžiahmetovića, sina Bege, iz ovog sela. Ovo svjedočenje detaljno sam opisao u poglavlju „Dobri Fočaci u crnom vremenu“. Preživjeli seljani imaju informacije od nekih Srba komšija da je u zločinu najviše učestvovao Kojo (Spasoje) Đurović iz Previle. Ovaj slučaj istražni organi morali bi u potpunosti rasvijetliti i vinovnike kazniti.

SELO DRUGOVIĆI

1. SIRBUBALO (Fehim) FERID, rođen 1970. u Drugovićima. Uoči agresije ležao u bolnici u Foči gdje ga je i zatekla agresija. Iz bolnice su ga odveli u KPZ u Foču 1992. Tamo mu se gubi trag. Nezvanično imam podatke da je ekshumiran iz jame Piljak.

2. SIRBUBALO (Derviš) MIRALEM, rođen 24. decembra 1962. Poginuo 12. juna 1992. u Goraždu. Ukopan u Goraždu.

VAROŠ USTIKOLINA

1. BAKIJA (Huso) ALIJA, rođen 1928, penzionisani policajac. Ubijen u aprilu 1992. u mjestu Milakovac. Ekshumiran 22. aprila 2000. u mjestu Milakovac - Ustikolina.

2. BAŠIĆ (Salko) AHMET, rođen 1933, domar u osnovnoj školi u Ustikolini. Ubijen 27. aprila 1992, a potom zapaljen skupa sa sinom Azizom. Prema izjavama svjedoka ubio ga je Miladin Pejović Krš sa grupom Srba iz Ustikoline. Ekshumiran 3. maja 1997. u Ustikolini u kući.

3. BAŠIĆ (Ahmet) AZIZ, rođen 1959. u Ustikolini, stražar. Ubijen u kući skupa sa ocem Ahmetom 27. aprila 1992, a potom zapaljen. Ovaj zločin počinio je Miladin Pejović Krš sa grupom Srba. Ekshumiran 3. maja 1997. skupa sa ocem Ahmetom.

4. BAŠIĆ (Adil) ELMA, rođena 1988. Ubijena od granate u Goraždu u septembru 1992. Ukopana u Goraždu.

5. BAŠIĆ (Mujo) OSMAN, rođen 1953, vozač u „Fočatransu“. Ubijen granatom 29. juna 1993. u mjestu Okruglo – mjesna zajednica Jabuka. Ukopan na groblju na Grepku.

6. BEČIREVIĆ (Mujo) ŠEVAL, rođen 1950, policajac. Ubijen na ulazu u Ustikolinu 19. aprila 1992. pri pokušaju da razgovara sa vozačem transportera Stankom Džambićem iz Vrbe kod Kraljeva – Srbija, kapetanom prve klase.

7. CRNETA (Hasib) EMIN, rođen 1962, radnik. Ubijen 24. jula 1992. u mjestu Duga Njiva sa Rasimom Hodžićem, Alijom Kolubarom i drugima. Tu je i ukopan i nakon rata ga je rodbina ekshumirala.

8. ČAVRK (Ramiz) FIKRET, rođen 1954, radnik. Bio je ranjen i otišao na liječenje u Tarčin. Pri povratku na Grebak u mjestu Šarovina, općina

Trnovo, kamion na kojem je bilo natovareno brašno i na kojem je on bio sa još nekoliko putnika. prevrnuo se i ugušio ga. Svjedok je Mustafa Hodžić iz Jabuke koji je tom prilikom slomio ruku.

9. ČUROVIĆ (Osman) MENSUR, rođen 1958, radnik. Ubijen sa Alijom Kolubarom, Cmetom i drugima u mjestu Duga Njiva 24. jula 1992. Ukopan na Dugoj Njivi, a nakon rata rodbina ga ekshumirala i ukopan u Ustikolini.

10. DRECA (Smail) NEDŽAD, nestao na Krivoj Drazi i do sada nije nađen.

11. DRUGOVIĆ AZIZA, rođena 1928, žena Hajre, domaćica. Nestala u aprilu 1992. prilikom srpskog napada na Ustikolinu i njeni ostaci nisu nađeni.

12. DRUGOVIĆ ŠEFIKA, rođena 1960, domaćica. Nestala u aprilu kada su Srbi napali Ustikolinu i nikakvi ostaci od nje do sada nisu nađeni.

13. HADŽIAHMETOVIĆ (Dumno) SENAD, rođen 1965. u Žešću, radnik. Ubijen u Prači 9. oktobra 1992. i ukopan u Vranićima, općina Goražde.

14. HASKOVIĆ (Sulejman) ENVER, rođen 1957, radnik. Ubijen 25. decembra 1992. u Goraždu. Prvo ga ranila jedna granata, zatim je pala druga dok su ga spašavali i usmrtila ga.

15. HODŽIĆ (Huso) FADIL, rođen 1936, radnik. Bio izbjegao u Goražde, a onda se vratio u Ustikolinu da obiđe imanje. Srbi ga uhvatili i ubili početkom maja 1992.

16. HODŽIĆ (Omer) ZUFER, rođen 1973. Ubijen 20. decembra 1992. u Zebinoj Šumi. Ukopan na mezarju u selu Ratkovići.

17. JAHIĆ (Šaćir) LATIF, rođen 1962, radnik. Ubijen u Zebinoj Šumi 20. decembra 1992.

18. JAHIĆ (Šaćir) NASUF, rođen oko 1953. Ubijen 9. juna 1992. u Zebinoj Šumi.

19. KALKAN (Adil) ALIJA, rođen 1956, radnik – kinooperator. Ubijen 26. juna 1992. u selu Raduni gdje je i ukopan.

20. KAROVIĆ (Avdo) SULEJMAN, rođen 1923, penzioner. U Drugom svjetskom ratu ostao invalid. Pošto se teško kretao, nije mogao pobjeći ispred agresora. Našli ga 8. maja 1992. i ubili ispred kuće Alije Kunovca.

21. KAROVIĆ (Muharem) UZEIR, rođen 1960, radnik. Ubijen 31. jula 1993. na Šiljku – Bjelašnica. Ukopan na Igmanu.

22. KARTAL (Esed) MIRSAD, ubijen u Sarajevu na Hrasnom Brdu. Ukopan na Vrbanjuši.

23. KARTAL (Esad) ZIJO, rođen 1971, radnik. Ubijen od protivtenkovske mine kod Petrovice – Borovac, općina Goražde, putujući na Grebak po hranu. Ukopan na mezarju u Ilovači.

24. MUHOVIĆ (Huso) NEDŽAD, rođen 1969, radnik. Ranjen u Sarajevu 28. jula 1993. u mjestu Žuč. Prebačen u bolnicu i tamo je umro od posljedica ranjavanja. Ukopan u Sarajevu.

25. MUHOVIĆ (Hasan) OMER, rođen 1961, radnik. Ubijen 1. decembra 1992. u Osanici, Goražde, kada je išao po vodu. Ukopan u Osanici.

26. MULABDIĆ (Uzeir) HAZIM, rođen 1949, radnik. Ubijen 10. jula 1992. u Goraždu. Ukopan u Goraždu. Nije ekshumiran.

27. OMERBAŠIĆ (Nedžad) ADMIR ATKO, rođen 1970, student. Ubijen 30. juna 1992. u Goraždu u naselju Bačci od PAM-a gdje je i ukopan.

28. OMERBAŠIĆ (Faik) MUHAMED, rođen 1974, učenik. Prilikom agresorskog zauzimanja Ustikoline doživio šok, nakon toga prebačen u Zenicu gdje je umro. Tamo je i ukopan.

29. OMERBAŠIĆ (Ibrahim) MURAT, rođen 1938. Ubijen u Goraždu od granate 10. aprila 1994. Ukopan u Goraždu.

30. OMERBAŠIĆ ŠEFIK, vozač. Izbjegao u Višegrad misleći da mu je tamo sigurnije. Ubijen u Višegradu u maju 1992.

31. OMERBAŠIĆ (Bećir) ZAHIDA, rođena 1941, domaćica. Nestala u aprilu 1992. kada su Srbi napali Ustikolinu i nikakvi njeni ostaci do sada nisu nađeni.

32. OMERSPAHIĆ (Salko) ASIM LOLA, rođen 1939. u selu Marevo, MZ Kozja Luka - Foča. Živio u Ustikolini, vozač. Ubijen u maju 1992. kod kuće. Ukopan u Ustikolini.

33. PJANO (Smajo) IRFAN, radnik. Izbjegao iz Ustikoline u Goražde i tamo ubijen od granate. Ukopan u Goraždu.

34. SUBAŠIĆ (Salih) FEHIM, rođen 1928, penzioner. Ubijen od granate u Sarajevu u decembru 1992. Ukopan u Sarajevu.

35. TRAVAR ZEMKA, rođena 1928, žena Murata, domaćica. Nestala u aprilu 1992. kada su Srbi napali Ustikolinu i do sada nikakvi ostaci od nje nisu nađeni.

MJESNA ZAJEDNICA VIKOČ

Mjesna zajednica Vikoč najvećim dijelom graničila je sa Crnom Gorom, zatim sa mjesnim zajednicama Čelebići, Zavait i Godijeno. Kraj je izrazito planinski i u njemu se teško živjelo. Zbog teških uvjeta za život stanovništvo se iseljavalo u druge krajeve pogodnije za život tako da je uoči agresije ovdje živjelo ukupno 479 stanovnika. Bavili su se, uglavnom, zemljoradnjom i stočarstvom i od toga su i živjeli.

Prema popisu stanovništva iz 1991. u ovoj mjesnoj zajednici živjelo je ukupno 479 stanovnika. Bošnjaka je bilo 409, Srba 67 i Ostalih 3.

Mjesnoj zajednici Vikoč pripadala su sljedeća sela: Gradjevići, Papratno, Račići, Trtoševo, Softići, Šadići, Vikoč, Strane, Milići, Veselice, Mlakva i Gornje Papratno.

Srbi ovaj kraj dugo nisu napadali, ali je cijelo područje od samog početka agresije, praktično, bilo u totalnom srpskom okruženju tako da stanovnici nisu imali kuda pobjeći. Srbi su najvjerovatnije računali da će s njima lahko riješiti s obzirom da su u ovim selima živjela staračka domaćinstva, nenaoružana, neorganizirana i prepuštena sama sebi. Međutim, Bošnjaci koji su izbjegli iz mjesne zajednice Slatina i Godijeno znali su da su ovi stanovnici u životnoj opasnosti i da će biti pobijeni ako im ne pomognu. Potpomognuti braniocima Goražda 29. jula 1992. napali su Preljuću, najveće srpsko utvrđenje u ovom kraju, brdo koje je dominiralo cijelim krajem i kojeg su Srbi bili zaposjeli još prije agresije. Potisnuli su srpske snage sa ovog prostora čime su otvorili put stanovnicima mjesne zajednice Vikoč da se povuku prema Goraždu. Na taj način najveći broj stanovnika Vikoča uspio se spasiti i preći na slobodne teritorije goraždanske općine dok je jedan manji broj njih pobjegao prema Crnoj Gori i Sandžaku i tamo su potražili spas.

Jedan broj Bošnjaka, ipak, odlučio je ostati u svojim kućama, smatrajući da ih komšije Srbi neće dirati jer za to nemaju nikakav razlog. Međutim, komšije Srbi su ih bez ikakva razloga napali 8. augusta 1992. U napadu su učestvovali domaći Srbi potpomognuti Srbima sa Čelebića, Godijena, Slatine,

zatim jedinicom Vojne policije iz Foče koju su predvodili Dragoljub Kunarac Žaga, Janko Janjić Tuta i drugi. Pripadnici ove jedinice posebno su se isticali po nedjelima. U napadu na ova sela učestvovao je i veliki broj dobrovoljaca iz Crne Gore koji su masovno pljačkali bošnjačke kuće i stoku i odvozili u Crnu Goru.

Zatečeno stanovništvo Srbi su pobili dok su jedan broj sposobnih muškaraca odveli u KPZ u Foču da bi im radili za ratne potrebe. Neke su ubijali na svirep način. Sva bošnjačka imovina, koja nije opljačkana, spaljena je. Tog dana ekstremisti su spalili i školu u Vikoču i mjesnu džamiju.

U zlodjelima su se najviše isticali domaći Srbi iz porodica Arsenić, Čančar i Kovač. Glavnokomandujući i za ovaj kraj bio je Boro Ivanović, učitelj sa Godijena, o kom sam dosta pisao u ovom radu pa to sada neću ponavljati.

PODACI O ŽRTVAMA

SELO GRDJEVIĆI

1. KANTAR (Šaban) MEHMED, rođen 1951, zemljoradnik. Ubili su ga Crnogorci u augustu 1992. pred kućom. Ukopan ispred kuće, ne zna se tačno ko ga je ukopao.
2. TATAREVAC HUSO, rođen 1906, zemljoradnik. Ubijen u selu. Ukopan u selu, ne zna se tačno ko ga je ukopao.

SELO PAPERATNO

1. AHMIĆ (Zahir) IDRIZ, rođen 1969, radnik. Ubijen u selu 8. augusta 1992. U zločinu učestvovali Dragoljub Kunarac Žaga i Žarko Kunarac. Ukopan u zajedničku grobnicu u mjestu Tomilovac, niže kuće Alije Čebe. Ekshumiran 20. septembra 2000. na lokalitetu sela Papratno, zaselak Tomilovac.
2. AHMIĆ (Ćamil) MIRALEM, rođen 1966, radnik. Ubijen 8. augusta 1992. pred školom u Papratnu na svirep način. Sjekli su mu prste i druge dijelove tijela i pri tome su se veselili, pjevali i svirali na harmonici. Zna se da je tim ljudima komandovao Boro Ivanović. Nakon ubistva Miralemovo tijelo neko je malo zagrnulo ispod ceste pijeskom. Potom su mu tijelo 12. augusta prenijeli rođaci na mezarje u Papratno. Ekshumiran 20. septembra 2000. na lokalitetu sela Donje Papratno.

3. AHMIĆ (Meho) RAMIZ, rođen 2. maja 1957, radnik. Ubijen 14. juna 1993. u selu Perjani, općina Goražde.

4. BEKAN (Ahmo) RASIM, rođen 1965, radnik. Ubijen u Sarajevu na Koševu 16. marta 1995. Ukopan na Koševu.

5. ČAUŠEVIĆ (Bećir) ESAD, rođen 1960. u Foči. Ubijen 8. augusta 1992. u Papratnu.

6. HRUSTAN (Aziz) IBRAHIM, rođen 1964, zemljoradnik. Ubijen u selu 8. augusta 1992. U zločinu učestvovali Dragoljub i Žarko Kunarac. Ekshumiran 20. septembra 2000. na lokalitetu sela Papratno.

7. HRUSTAN (Šaban) RASIM, rođen 1957, radnik. Ubijen u mjestu Tomilovac, Papratno, 8. augusta 1992. U zločinu učestvovali Dragoljub i Žarko Kunarac.

8. HRUSTAN (Šaban) SULJO, rođen 1960. u selu Papratno. Izbjegao iz sela i od straha obolio i umro u Vitkovićima 17. aprila 1994. Ukopan u Vitkovićima.

9. HUSOVIĆ (Haso) UZEIR, rođen 1954, radnik. Ubijen 3. jula 1993. u Buča Potoku u Sarajevu.

10. KOLENDA HANKLIJA HAVA, rođena 1915, žena Bećira, domaćica. Zaklana u kući u zaseoku Meljeno 8. augusta 1992. Nakon izvjesnog vremena neko je zakopao ispod kuće. Ekshumirana 20. septembra 2000. na lokalitetu sela Papratno.

11. KOLENDA (Bećir) ŠAĆIR, rođen 1947, radnik. Ubijen u selu 8. augusta 1992. Ukopan ispod kuće. Ekshumiran 6. septembra 2001. na lokalitetu sela Papratno.

12. KOMAR (Mujo) AZEM, rođen 1957, radnik. Ubijen 12. septembra 1992. u Goraždu. Ukopan u Goraždu.

13. KOMAR JUSUF JUSO, rođen 1910, zemljoradnik. Ubijen u Vukušićima, Slatina, u maju 1992. Prilikom pogibije bio sa Safetom Klincom i drugima. Nije ukopan. Kasnije nije pronađen.

14. KOMAR (Suljo) OMER, rođen 1966, radnik. Ranjen od mine u selu Nekopi, Ilovača. Bio na liječenju u Osanici. Umro 28. jula 1992. i taj dan rodio mu se sin. Ukopan u Osanici.

15. KOMAR (Alija) SALKO, rođen 1942, radnik. Ubijen 25. maja 1992. kod Fabrike duhana u Sarajevu. Ukopan u Sarajevu.

16. MOCO (Jusuf) OMER, rođen 1957, radnik. Ubijen u mjestu Tomilovac, Papratno, 8. augusta 1992. Ekshumiran 20. septembra 2000. na lokalitetu sela Papratno.

17. NUKICA ZENDA, rođena 1932, žena Mustafe, domaćica. Ubijena u selu 8. augusta 1992. Ekshumirana i ukopana 25. marta 2006. na mezarju Vlakovo.

18. STOVRAČ (Kasim) JUSUF, rođen 1933. Sam se ubio da ne bi pao četnicima u ruke. Nakon nekoliko dana ukopali su ga sin Fatim, supruga Rabija i Aziz Hrustan, tvrdi Hajro Ahmić.

19. TRAKO (Arif) BAJRO, rođen 1917, zemljoradnik. Ubijen u selu pred kućom 8. augusta 1992. Nije ukopan.

20. TRAKO DŽEHVA, rođena 1920, žena Hajre, domaćica. Ubijena u selu pred kućom 8. augusta 1992. Nije ukopana.

21. TRAKO HADŽIRA, rođena 1930, žena Bajre, domaćica. Ubijena u selu 8. augusta 1992. na svirep način ispred kuće Memije Šore. Tu je i ukopana. Svjedok Mustafa Babić. Ekshumirana 20. septembra 2000. na lokalitetu sela Donje Papratno.

22. TRAKO (Arifa) HAJRO, rođen 1926, zemljoradnik. Ubijen u selu 8. augusta 1992. na svirep način. Tu je i ukopan. Ekshumiran 20. septembra 2000. na lokalitetu sela Donje Papratno.

SELO RAČIĆI

1. AVDOVIĆ (Fadil) ADIL, rođen 1975, učenik. Ubijen 8. augusta 1992. u zaseoku Rudež na svirep način. Glavu su mu potpuno odsjekli. Nije ukopan. Pronađene i ekshumirane kosti 20. septembra 1992. na lokalitetu sela Donje Papratno.

2. BABIĆ MEJRA, rođena 1922, žena Avde, domaćica. Prilikom napada na selo 8. augusta 1992. gubi joj se trag. Do danas se o njenoj sudbini ne zna ništa.

3. ČAUŠ ŠAČIRA, rođena 1925, žena Osmana, domaćica. Izbjegnula u Goražde i tamo ubijena snajperom 1992. Ukopana u Goraždu.

4. DURAKOVIĆ (Meho) HASAN, rođen 1920, zemljoradnik. Prilikom napada na selo 8. augusta 1992. gubi mu se trag. O njegovoj daljoj sudbini ne zna se ništa.

5. KURT (Avdo) ESAD, rođen 1967, radnik. Izbjegao u Fojnicu. Ubijen 8. augusta 1993. u mjestu Vrhovi u Fojnici. Ukopan u Fojnici.

6. KURT (Bećir) SABAHUDIN, rođen 1960, radnik. Ubijen 7. februara 1993. u mjestu Ilovača kod Goražda. Ukopan na mjesnom groblju u Ilovači.

7. KURT (Selim) SELMAN, rođen 1914, zemljoradnik. Ubijen 8. augusta 1992. potom poliven benzinom i zapaljen. Svjedoci tvrde da ga je ubio Milenko Avram iz Zavaita. Ukopali su ga u njegovu vrtu komšije David i Petko Kovač. Ekshumiran 20. septembra 2000. na lokalitetu sela Donje Papratno.

8. MEHMEDSPAHIĆ (Bećir) HASO, rođen 1938, zemljoradnik. Prilikom napada na selo 8. augusta 1992. ostao u selu i gubi mu se trag.

9. MEHMEDSPAHIĆ (Meho) HIMZO, rođen 1953. u Račićima. Ubijen 21. juna 1995. na Butmiru u Sarajevu.

10. MURATOVIĆ (Mehmed) SMAJO, rođen 1933, zemljoradnik. Bio u bolnici u Sarajevu. Izašao iz bolnice i zalutao. Srbi ga uhvatili i odveli u KPZ na Kulu i tamo mu se gubi trag.

11. PIJADŽER (Rašid) MUJO, rođen 1958, radnik. Ubijen 17. oktobra 1992. u Vikoču kod mosta sa Ahmom Glušcem. Ekshumiran 20. septembra 2000. na lokalitetu sela Donje Papratno.

SELO SOFTIĆI

1. ŠANDAL (Rešad) HALIL, rođen 1970, zemljoradnik. Ubijen prilikom napada na selo 8. augusta 1992.

2. ŠANDAL (Hadžo) IBRAHIM, rođen 1930. u Softićima gdje je i živio, zemljoradnik. Pobjegao u Pljevlja i tamo ga uhvatili i predali Srbima iz Foče. U logoru strahovito mučen. Ubijen 6. septembra 1993. u logoru. Ukopan na malom haremu pored bolnice u Foči. Ekshumiran 25. novembra 2005. i ukopan ispred Musluk džamije u Foči.

3. ŠANDAL (Zahir) SUAD, rođen 1966. u selu Softići. Ubijen 14. aprila 1992. u Susješnu - Foča.

4. ŠANDAL (Omer) ZAHIR, rođen 1941, radnik. Ubijen u selu Veselice 8. augusta 1992. Ukopan je od orahom ispod kuće Ismeta Čele. Ekshumiran 20. septembra 2000. na lokalitetu sela Donje Papratno - selo Softići.

SELO TRTOŠEVO

1. GLUŠAC (Šahin) AHMO, rođen 1964, radnik. Ubijen 17. oktobra 1992. u Vikoču kod mosta skupa sa Mujom Pijadžerom. Pored mosta je i ukopan. Ekshumiran 20. septembra 2000.

2. GLUŠAC (Mujo) SULJO, rođen 1928, zemljoradnik. Pokušao pobjeći iz sela i Srbi ga uhvatili i ubili. Rodbina ga ukopala u seoskom groblju.

3. KONJO (Avdija) ZIĆRO, rođen 1938, zemljoradnik. Uhvaćen 27. aprila 1992. Povelj ga prema Čelebićima i ubili u šumi jedan kilometar od sela. Tu ga je neko i zakopao.

SELO ŠADIĆI

1. HODŽIĆ (Rešad) HALIL, rođen 1939, zemljoradnik. Za njegovu sudbinu tačno se ne zna. Po jednoj verziji izvršio je samoubistvo da ne padne četnicima u ruke, a po drugoj je pobjegao u seosko groblje gdje su ga zarobili i ubili.

SELO VIKOČ

1. BABIĆ, žena Avde, ima sina Tahira. Ubijena u Vikoču pored mosta. Prepoznao je Safet Klinac i drugi.

2. MUSIĆ (Alija) EMIR, rođen 1969. Ubijen na Preljući 14. septembra 1992. Ukopan na Sadbi.

***MJESNA ZAJEDNICA
ZAVAIT***

Mjesna zajednica Zavait jedna je od udaljenijih mjesnih zajednica općine Foča od grada. Udaljena je nekih trideset kilometara. Jednim dijelom graniči sa Crnom Gorom, zatim sa mjesnim zajednicama Čelebići, Vikoč, Godijeno, Dragočava i Čelikovo Polje.

Mjesnoj zajednici Zavait pripadala su sljedeća sela: Gnjile, Homar, Hadrovići, Atmačići, Toholji, Pribinići, Kamenjača, Grdijevići, Klinci, Tvrđaci, Rajetići, Poda, Prisoje, Ravan, Ruda, Glavica, Putišić, Kunar, Mramor, Dubrava, Zlatni Bor i Zavait.

Prema popisu stanovništva iz 1991. u ovoj mjesnoj zajednici živio je ukupno 601 stanovnik. Bošnjaka je bilo 68, Srba 530, Hrvat 1 i Jugoslovena 2.

Kao i u mjesnoj zajednici Čelebići, i ovdje su uoči Drugog svjetskog rata Bošnjaci bili većinsko stanovništvo. U toku Drugog svjetskog rata pobijeni su ili protjerani tako da su nakon rata bili u manjini. Nakon rata mnogi Bošnjaci su odlučili da odu u druga mjesta Bosne i Hercegovine tako da ih je po popisu stanovništva iz 1991. ovdje bilo samo 68.

U vrijeme agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. ovaj broj Bošnjaka u Zavaitu je prepolovljen. Ubijeno ih je 38. Iako su dobro znali šta su im komšije Srbi i Crnogorci uradili u toku Drugog svjetskog rata, vjerovali su da se to neće ponoviti jer prije agresije nisu imali međunacionalnih problema i živjelo se dosta dobro. Zbog toga su mnogi ostali kod svojih kuća nadajući se da ih komšije Srbi neće dirati i da će ih zaštititi od svakoga ko ih pokuša ugroziti. Ali komšije Srbi nisu tako mislili i čim im se ukazala prilika nasrnuli su na komšije Bošnjake. Sve koje su uhvatili ili su odmah ubili ili su ih odveli u KPZ u Foču za ratne potrebe, pa su ih nakon obavljenog posla pobili. Gotovo da i nema preživjelih svjedoka koji bi svjedočili kako se sve to dogodilo. Mnogima se ni za kosti ne zna. Srbi koji žele kazati da u tome nisu učestvovali i uperiti prstom u one koji su to radili i sa sebe skinuti prljavštinu to za sada ne smiju jer bi i oni doživjeli sigurno istu

sudbinu. Ali, klupko se lagahno odmotava i svaki zločin će se kad-tad morati dokazati!

Srbi iz ove mjesne zajednice učestvovali su u mnogim zločinima na prostorima cijele općine Foče. Svjedoci pominju najčešće Milenka Avrama i Mirka Trifkovića iz mjesne zajednice Dragočava, a za Velibora Ostojića tvrde da je bio ideolog i organizator agresije.

PODACI O ŽRTVAMA

SELO GNJILE

1. BAKARAN (Memija) SMAJO, rođen 1955, zemljoradnik. Zarobljen i odveden od kuće 10. augusta 1992. Ubijen u mjestu Zlatni Bor. Ekshumiran 31. augusta 2000. na lokalitetu sela Toholji u mjestu Gnjile.

2. BAKARAN ZLATIJA, rođena 1933, žena Memije, domaćica. Zarobljena u kući odvedena na Bakić gdje je i ubijena. Ekshumirana 31. augusta 2000. na lokalitetu sela Toholji – Gnjile.

3. ŠADIJA (Meho) BEĆIR, rođen 1924, zemljoradnik. Zarobljen i odveden iz kuće 10. augusta 1992. Ubijen u mjestu Zlatni Bor. Ekshumiran 31. augusta 2000. na lokalitetu sela Toholji u mjestu Gnjile.

4. ŠADIJA (Bećir) HAMDO, rođen 1966, zemljoradnik. Zarobljen u kući 10. augusta 1992. i odveden. Ubijen u mjestu Zlatni Bor. Ekshumiran 31. augusta 2000. na lokalitetu sela Toholji u mjestu Gnjile.

5. ŠADIJA ZAHIDA ZAHA, rođena 1923, žena Bećira, domaćica. Zarobljena u kući sa mužem i sinom i odvedena. Ubijena u mjestu Zlatni Bor. Ekshumirana 31. augusta 2000. na lokalitetu sela Toholji u mjestu Gnjile.

SELO GRDIJEVIĆI

1. RAMOVIĆ MIRALEM, rođen 1955. u selu Grdijevići. Radio u ŠIP "Maglič" kao vozač. Zarobljen u aprilu 1992. kod kuće i doveden u KPZ u Foču gdje mu se gubi trag.

2. REDŽOVIĆ (Suljo) MEŠAN, rođen 1927, zemljoradnik. Izbjegao iz sela i prilikom povlačenja preko Zelengore ubijen negdje iznad sela Jeleča. Nije ukopan.

SELO HOMAR

1. BEĆIRBAŠIĆ (Ramiz) HIMZO, rođen 1975, zemljoradnik. Zarobljen u kući 10. augusta 1992. i odveden. Ubijen u Toholjima. Nađen skupa sa Ramizom Bećirbašićem, vezani za ruke skupa žicom. Ekshumiran i ukopan u mezarju u selu Pribinići.

2. BEĆIRBAŠIĆ MUNIRA NIRA, rođena 1939. u selu Toholji. Zarobljena 10. augusta 1992. Ubijena. Ekshumirana 31. augusta 2000. na lokalitetu sela Toholji u mjestu Podbarino Brdo.

3. BEĆIRBAŠIĆ (Hasan) RAMIZ, rođen 1941, radnik. Zarobljen u kući 10. augusta 1992. i odveden u nepoznatom pravcu. Nađen u selu Toholji vezan žicom za ruku skupa sa Himzom Bećirbašićem. Ekshumiran i ukopan na mezarju u selu Pribinići.

SELO HADROVIĆI

1. ČEHOVIĆ (Mujo) AVDO, rođen 1941, radnik. Ubijen u sarajevskom naselju Aerodrom 5. maja 1992. gdje je imao kuću.

2. ČEHOVIĆ (Halil) DŽANKO, rođen 1930, penzioner, retardiran. Zarobljen u selu 10. augusta 1992. i odveden u nepoznatom pravcu. Ubijen na Bakiću u mjestu Zlatni Bor. Ekshumiran 31. augusta 2000. na lokalitetu sela Toholji u mjestu Zlatni Bor.

3. ČEHOVIĆ (Ramo) MURIS, rođen 1970, zemljoradnik. Zarobio ga i ubio Mitar Kunarac. To je vidio Nedžibov otac Ramo koji je i ukopao sina. Nije ekshumiran.

4. ĐEDOVIĆ (Hadžan) ALIJA, rođen 1946, radnik u šumarstvu. Zarobljen u selu 10. augusta 1992. i odveden u nepoznatom pravcu. Ubijen na lokalitetu sela Toholji u mjestu Zlatni Bor. Kostur glave mu još nije pronađen. Ekshumiran 31. augusta 2000. na lokalitetu sela Toholji u Zlatnom Boru. Ukopan na mezarju u Pribinićima.

5. ĐEDOVIĆ (Zećir) IBRAHIM, rođen 1947, radnik. Ubijen 13. juna 1993. u selu Smiljevići kod Sarajeva.

6. ĐEDOVIĆ (Huso) MEVLA, rođena 1950, žena Alije, domaćica. Zarobljena u selu 10. augusta 1992. i odvedena u nepoznatom pravcu. Ubijena na lokalitetu sela Toholji u Zlatnom Boru odakle je ekshumirana 31. augusta 2000. Ukopana pored muža Alije na mezarju u Pribinićima.

SELO ATMAČIĆI

1. DOLAN HATIDŽA, rođena 1934, žena Adila, domaćica. Zarobljena u selu 10. augusta 1992. i odvedena u nepoznatom pravcu. Ubijena na lokalitetu sela Toholji u mjestu Zlatni Bor. Ekshumirana 2. juna 2000. na lokalitetu sela Toholji u Zlatnom Boru. Ukopana na mezarju u Pribinićima.

2. DOLAN (Adil) NEDŽAD, rođen 1971, učenik. Zarobljen u selu i odveden 10. augusta 1992. u nepoznatom pravcu. Ubijen na lokalitetu sela Toholji u Zlatnom Boru. Ekshumiran 2. juna 2000. na lokalitetu sela Toholji u Zlatnom Boru. Ukopan na mezarju u Pribinićima.

SELO TOHOLJI

1. DOLAN (Omer) SAIMA, rođena 1955, domaćica. Zarobljena u selu 10. augusta 1992. i odvedena u nepoznatom pravcu. Ubijena na lokalitetu sela Toholji u mjestu Podbarino Brdo odakle je ekshumirana 2. juna 2000. Ukopana na mezarju u Pribinićima.

2. DOLAN ŠERIFA, rođena 1928, domaćica. Zarobljena 10. augusta 1992. u selu i odvedena u nepoznatom pravcu. Ubijena na lokalitetu sela Toholji u mjestu Podbarino Brdo. Ukopana na mezarju u Pribinićima.

3. DOLAN (Omer) VAHIDA, rođena 1953, domaćica. Zarobljena u selu 10. augusta 1992. i odvedena u nepoznatom pravcu. Ubijena na lokalitetu sela Toholji u mjestu Podbarino Brdo. Ekshumirana 2. juna 2000. Ukopana na mezarju u Pribinićima.

4. MURTOVIĆ HURIJA, rođena 1932, žena Abida, domaćica. Bila bolesna. Muž Abid i sinovi su je iznijeli na planinu Vukušu. Tu u kolibi s njom i mužem bio je i Zejo Pendek sa ženom. Od gladi, iscrpljenosti i nedostatka lijekova tu je i umrla. Ukopao je muž Abid pored kolibe. Abida su nakon toga zarobili i odveli u KPZ u Foču, a iz Foče u Rudo. Stjecajem okolnosti Abid je razmijenjen i ostao živi svjedok ovih događanja.

5. PENDEK ZEJO, rođen 1928, zemljoradnik. Izbjegao sa ženom i komšijama na planinu Vukušu. Bio je u kolibi sa ženom i sa Abidom Murtovićem i njegovom ženom. Od gladi i iscrpljenosti umro u kolibi. Ukopao ga Abid pored kolibe sa svojom ženom.

6. SELIMOVIĆ (Bajro) MAŠO, rođen 1956, radnik. Ubijen 10. jula 1992. na Dobrinji u Sarajevu.

SELO TVRDACI

1. BEKAN (Hasan) AHMED, rođen 1964, radnik. Ubijen 8. augusta 1992. u selu Vikoč. Tamo su ga uhvatili i ubili. Ekshumirana 20. septembra 2000.

2. BEKAN (Hasan) HUSNIJA, rođen 1970, radnik. Ubijen 20. juna 1993. u Cerovoj Ravni. Ukopan na Potrkuši - Goražde.

3. DURAKOVIĆ BEGA, rođena 1901, domaćica. Ubijena a potom zapaljena u kući Ismeta Čele u zaseoku Veselice. Ekshumirana 6. septembra 2001. na lokalitetu sela Veselice.

4. NURAK (Hamid) ATIF, rođen 1941, radnik. Ubijen 5. maja 1992. u selu. Ukopan u selu.

5. ŠLJIVO (Arif) MUSTAFA, rođen 1927. u selu Tvrđaci. Uhapili ga u selu 6. maja 1992. i zaklali. Ukopan.

SELO PRIBINIĆI

1. DŽOMBA MELČA, rođena 1906, žena Mehe, domaćica. Uhapili je Srbi kada su napali selo 10. augusta 1992. i odveli do mjesta Strane gdje su je ubili. Ekshumirana 2. juna 2000. na lokalitetu sela Pribinići. Ukopana na mezarju u Pribinićima.

2. DŽOMBA (Meho) OSMAN, rođen 1937, radnik. Radio u GP „Vranica“ u Foči. Uoči agresije došao u selo. Uhapili ga u selu i ubili. Ukopan u selu.

3. OŠIJAN (Salko) BJELKA, rođena 1910, domaćica. Uhapili je Srbi kada 10. augusta 1992. i odveli do mjesta Strane gdje su je ubili. Ekshumirana 2. juna 2000. na lokalitetu sela Pribinići.

4. TABAK NAIL, rođen 1926. u selu Pribinići, penzioner. Izbjegao iz sela 10. augusta 1992. prilikom srpskog napada, a supruga Mejra nije uspjela pobjeći pa je ostala u selu. Sutradan se Nail vratio da vidi da li mu je

žena živa. Srbi ga uhvatili i ubili. Ekshumiran 2. juna 2000. na lokalitetu sela Pribinići - Ovčeni Do, područje Toholja. Ukopan na mezarju u Pribinićima.

5. TABAK MEJRA, rođena 1928, žena Naila, domaćica. Nije uspjela pobjeći iz sela kada su ga Srbi 10. augusta 1992. iznenada napali. Uхватili je i ubili. Ekshumirana i ukopana na mezarju u Pribinićima.

SELO KAMENJAČA

1. BIČO ALMASA, rođena 1932, žena Zajke, domaćica. Ubijena u kući 2. augusta 1992. Ukopana u mjesnom groblju.

2. BIČO (Meho) ZAJKO, rođen 1928, penzioner. Ubijen u kući 2. augusta 1992. Ukopan na mjesnom groblju.

3. SMAJEVIĆ (Halil) ALIJA, rođen 1928, zemljoradnik. Zarobljen 10. augusta 1992. u kući i odveden. Ubijen u mjestu Lokva - Zlatni Bor. Ukopan na lokalitetu sela Toholji u Zlatnom Boru odakle je ekshumiran 31. augusta 2000..

4. SMAJEVIĆ MUŠKA, rođena 1923, žena Alije, domaćica. Zarobljena u kući 10. augusta 1992. i odvedena sa mužem Alijom. Ubijena skupa sa mužem u mjestu Lokva - Zlatni Bor gdje je i ukopana. Ekshumirana 2. juna 2000.

GLAVA IV

**UNIŠTAVANJE VJERSKIH I
KULTURNIH OBJEKATA**

Fočaci neće pamtiti razdoblje 1992-1995. samo po stravičnim zločinima nad civilnim bošnjačkim i hrvatskim stanovništvom, nego i po, do sada nezabilježenim, uništavanjem kulturnog stvaralaštva Bošnjaka. Sve što je bilo bošnjačko, sve što bi moglo podsjećati da su u ovom kraju živjeli Bošnjaci uništavano je do temelja. Za srpske zločince nikakva svetinja, nikakav monumentalni historijski spomenik, remek-djelo bošnjačke kulture, ništa nije značilo. Oni su u skladu sa velikodržavnim projektom o formiranju etnički čiste srpske države porušili sve fočanske džamije i u gradu i po selima, njih ukupno dvadeset dvije, sve hamame, sahat-kulu, Prijeku čaršiju, maketu Foče u Muzeju, spalili bošnjačku literaturu u bibliotekama, avlije, sokake i sva druga kulturna dobra.

Prijeka čaršija orijentalnog izgleda bila je prva na udaru srpskih vandala. Čim su ovladali ovim dijelom grada 16. aprila 1992, odmah su počeli sa pljačkanjem a potom sa paljenjem i uništavanjem bošnjačkih dućana, raznih zanatskih radnji, kuća, sahat-kule, avlija. Sve je ovdje za nekoliko dana pretvoreno u prah i pepeo.

Nakon Prijeke čaršije Srbi su zauzeli Donje Polje, dio grada u kojem je bošnjačko stanovništvo bilo u apsolutnoj većini i koji je imao orijentalni izgled. Prvo su opljačkali stare bosanske kuće, radnje, avlije, sokake, a potom popalili i porušili.

Dok su ovo radili, u Donjem Polju Ljubiša Kovač, Srbin koji je imao kuću u ovom naselju uz samu glavnu cestu, zapalio je svoju kuću. Nakon toga uzeo je stolicu, flašu pića i sjeo na ulicu i počeo piti. Kada su komšije Srbi vidjeli šta je uradio, upitali su ga zašto to radi, a on im je kratko odgovorio:

- Zašto vi palite i rušite muslimanske kuće? Šta ste vi to bolji od njih? Ako gore njihove, neka gori i moja! Znajte da će i vaše na kraju izgorjeti! Vidite da smo svi poludjeli!

Ljubišina kuća izgorjela je do temelja. Nakon rata Bošnjaci su pokrenuli akciju da mu naprave drugu. Nažalost, Ljubiša je u međuvremenu umro i zidovi izgorjele kuće još stoje.

Nemilosrdno rušenje vjerskih i kulturnih objekata Srbi su nastavili i nakon zauzimanja cijelog gradskog područja i njegove okoline sve dok nisu porušili i posljednju džamiju u mjesnoj zajednici Jabuka 30. juna 1992.

Ekstremni Srbi i Crnogorci i u prošlosti su rušili vjerske objekte Bošnjaka, ali nikada kao ovoga puta. Zašto? Da bismo razumjeli ovaj srpski fenomen u Foči, moramo se vratiti u prošlost ovih krajeva gdje se općina Foča veže sa prostorima Crne Gore koja je imala kroz historiju veliki utjecaj na ovo područje i gdje je surovi gorštački crnogorski element u novije vrijeme ovladao ovim prostorima i utjecao i na domaće srpsko stanovništvo da primi tu surovost. Veliki broj Crnogoraca doselio je u Foču nakon Drugog svjetskog rata i ovdje se trajno naselio. Koliko ih je tačno bilo ne može se precizno utvrditi s obzirom da su se po popisu stanovništva 1991. mnogi Crnogorci u Foči izjasnili kao Srbi. Pretpostavlja se da ih je samo u gradu bilo preko dvije hiljade i da su mnogi od njih bili na ključnim pozicijama. U obrazovanju cijelo vrijeme nakon Drugog svjetskog rata najveći broj prosvjetnih radnika bio je iz reda Crnogoraca. Ideološku podlogu za sisanje mržnje na ovim prostorima oni su našli u „Gorskom vijencu“, poznatom djelu Petra Petrovića Njegoša. Ovo djelo je svojevrsan književno-politički govor koji ima inspirativno mjesto u izgradnji moderne nacionalne svijesti koja se temelji na podlozi krajne vjerske netrpeljivosti i nacionalne isključivosti.

Njegoš u „Gorskom vijencu“ pripadnike islamske vjeroispovijesti naziva „poturicama“ ili domaćim Turcima i na stvaranju mržnje prema njima on nastoji izmiriti krvno zavađena crnogorska plemena. O vjerskoj netrpeljivosti i isključivosti govore i sljedeći stihovi iz „Gorskog vijenca“:

„S Muhamedom i glupost u glavu
nekršću se i gore usmrdeše
kako smrde ove poturice
odža riče na ravno Cetinje.“¹⁰

¹⁰ Petar Petrović Njegoš, GORSKI VIJENAC, „Nolit“, Beograd, 1973.

O nasilnom pokrštavanju pripadnika drugih vjera govore i sljedeći stihovi iz „Gorskog vijenca“:

„Udri za krst, za obraz junački
Da krstimo vodom ali krvlju
Trijebimo gubu iz torine
Nek propoje pjesme od užasa
Oltar pravi na kamen krvavi.“¹¹

Njegoš je prvi na Balkanu koji poziva na rušenje bogomolja. O tome govore sljedeći stihovi iz „Gorskog vijenca“:

„No lomite munar i džamiju
pa badnjake srpske nalagajte
I šarajte uskrsova jaja.“¹²

Pjevanje stihova iz „Gorskog vijenca“ uz gusle i njihovo recitovanje na slavama i drugim svetkovinama postalo je praksa za sisanje mržnje na ovim prostorima prema pripadnicima islamske vjere, ne samo u Crnoj Gori nego i širom BiH pa i Balkana. Zahvaljujući takvoj ulozi „Gorski vijenac“ je postao jedno od najčitanijih djela kod srpskih i crnogorskih nacionalista. Od prvog objavljivanja 1847. pa do 1913. doživjelo je dvadeset izdanja.¹³

Neposredno pred agresiju 1992. u fočanskoj gimnaziji profesori srpsko-hrvatskog jezika srpske i crnogorske nacionalnosti tjerali su učenike svih nacionalnosti da napamet nauče „Gorski vijenac“, ili nema prolazne ocjene. Direktori škola u Godijevnu Boro Ivanović i u Ustikolini Simo Mojević često su priređivali guslarska sijela na kojima se pjevaju stihovi iz „Gorskog vijenca“ koji siju nacionalnu i vjersku mržnju.

Na paganizam srpske i crnogorske tradicije upozoravao je i pečki patrijarh Arsenije: „...i hotijah projtj sve Primorje i s vama se sastaviti i videti i iz ust vam skazati i poučiti vi zakonu Božjem, da hristijanski živete, pak mi e

¹¹ Isto.

¹² Isto, str. 116.

¹³ Rasim Halilagić, BOSNA I HERCEGOVINA I CRNA GORA (1790-1918), El-Kalem, 2001, str. 59.

sluči tako i pojdom va skore u Peć; paki vam mesto nas poslasmu da vas duhovnika Vasilija s mojim pisanjem, pa vas ispovedujte i uči zakonu Božijemu... Pak da vest .moji Hristijani, kako videsmo posrede vas mnoga zla i bezakonja, što jedni činite, i kako se pomeždu soboju bijete i sečete i zatečete, i plenujete, i preuzimate plemena i rodjaci, i uzimate svoje snahe za žene, i kume i rodjaci, i palite se i žežete se i svako zlo činite, što se ni u jednom jeziku ne čini ni se nahodi, to se sad medju vama čini... i svako se zlo od vas čini."¹⁴

Sa uništavanjem muslimanskih kulturnih i vjerskih objekata Srbi i Crnogorci nastavili su i u vrijeme Hercegovačkog ustanka 1875-1878. Za veoma kratko vrijeme oni su uništili tragove muslimanske civilizacije u istočnom dijelu tadašnje Hercegovine. Za kratko vrijeme u plamenu nestale su sve džamije u Nikšičkoj župi, dolini Pive i Sutjeske i na Durmitoru. Nekoliko godina kasnije crnogorski knjaz Nikola Petrović hvalio se da je na mjestima gdje su bile džamije on podigao crkve. Od džamija, uništenih u tom vremenu, Bošnjaci su uspjeli obnoviti jedino onu u Ćurevu, koja je, inače, rušena tri puta u posljednjih stotinu godina.¹⁵

Četnici Draže Mihailovića su u toku Drugog svjetskog rata nastavili sa rušenjem bošnjačkih vjerskih i kulturnih objekata u Foči. Tako su već u decembru 1941. poklali Bošnjake u selima Kunovu i Grdijevićima, a njihove su džamije spalili i nikada više nisu obnovljene. Sličnu sudbinu doživjela je najstarija džamija u samoj Foči – Hamzabegova džamija, zatim Džaferbegova džamija i Sultan Fatimin mesdžid. Zapaljene su ponovo džamije u Ćelikovu Polju, Slatini i Ćurevu.¹⁶

Međutim, vjerski i kulturni objekti u Foči i njenoj okolini nikada nisu više stradali kao u razdoblju 1992-1995. Svoje pretke i uzore prevazišle su savremene pristalice velikosrpske ideologije i politike. Ovog puta oni nisu samo palili i djelimično rušili ove objekte, nego su ih najčešće bagerima grta-

¹⁴ Iz pisma patrijarha pečkog Arsenija upućeno crnogorskim plemenima: Vuk Stefanović Karadžić, PRIMJERI SRPSKOSLAVENSKOG JEZIKA, Beč, 1857, str. 63-66.

¹⁵ Šemso Tucaković, ALADŽA DŽAMIJA – UBIJENI MONUMENT, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 1998, str. 208.

¹⁶ Isto, str. 209.

li ili kamionima odvozili i uništavali sav materijal od njih da bi im zatrla svaki trag.

Razloge za rušenje fočanskih džamija najbolje je objasnio Petko Čančar, lokalni vođa Srpske demokratske stranke i ministar pravde u Vladi Republike Srpske: "Srbi su kao raja, stotinama godina zidali ove džamije, a pošto im rad nikada nije plaćen, riješili su da ih ruše." Ove riječi prenio je list „DANI“ u februaru 1998. godine.

Sa uništavanjem vjerskih i kulturnih objekata i u gradu i na selima pristalice Slobodana Miloševića i Radovana Karadžića započinjale su odmah čim bi tamo uspostavili svoju vlast. Tako su u Foči, čim su ovladali dijelom grada gdje se nalazila Careva džamija, 12. aprila 1992. na minaret džamije izvjesili srpsku zastavu sa velikim krstom, a potom su pustili muziku koja se prolamala gradom. Stariji bračni par iz Ribarske ulice S.T. i Š.T. ispričali su nam u Jabuci koncem aprila 1992. da je to nešto strašno i jezivo i kada su to čuli, odmah su odlučili da bježe iz grada po cijenu života.

B.I. u svojoj izjavi o rušenju Careve džamije, datoj Institutu za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu broj 436/93, kaže: "Kada su četnici zapalili Carevu džamiju, zaigrali su kolo i pjevali:

- Oćemo li, a no čoče gradit crkvu nasred Foće.
- Gledao sam a no čoče kako krmak s odžom loće.
- Sarajevo ispod Trebevića radno mjesto slavnog Karadžića.

Tako je uništen jedan od najvrednijih spomenika orijentalne kulture. Ova je džamija u vrijeme Drugog svjetskog rata bila stalno u funkciji. Podignuta je davne 1500. iznad gradskog pazarišta u Foči. Naredbodavac da se ova džamija sagrađi je ktitor sultana Bajazida Velije. Ona je imala izuzetnu umjetničku vrijednost, jer su se u njenoj unutrašnjosti drevni kapiteli isticali po svojoj eleganciji, raznim oblicima i preciznošću.

Nakon rušenja Careve džamije srbo-crnogorska armada i domaći zločinci nastavili su sa rušenjem ostalih fočanskih džamija:

ATIK ALI-PAŠINA DŽAMIJA nalazila se u Donjem Polju. Ovaj dio grada bio je naseljen, uglavnom, Bošnjacima i imao je orijentalni izgled. Džamija se nalazila u centru samog naselja i ubrajana je među najvrednije

spomenike orijentalne sakralne arhitekture u Bosni i Hercegovini. Inženjer arhitekture Alija Bejtić u djelu „Povijest i umjetnost Foče na Drini“ kaže da je graditelj Atik Ali-pašine džamije pripadao poznatom epigonu turskih neimara u kojem je središnji os bio mimar Sinan Kodža. Njena umjetnička rješenja u mnogim segmentima slična su onima koja su primijenjena na Aladži. Unutrašnjost džamije karakterisali su mahfil i minber sagrađeni od klesanog kamena i dekorisani kao isti sadržaji u Aladži. Ovu džamiju sagradio je 1546. Atik Ali-paša, visoki velikodostojnik u Carigradu, gdje je također podigao zadužbinu. Porijeklom je bio iz fočanskog kraja. Četnici su ovaj spomenik bošnjačke i muslimanske kulture skrnavili u toku Drugog svjetskog rata, a italijanski okupatori su je bili pretvorili u crkvu, uništivši prethodno prekrasni minber.¹⁷

Ovu džamiju Srbi su minirali 23. aprila 1992. čim su ovladali Donjim Poljem.

DEV SULEJMAN-BEGOVA DŽAMIJA ili Devova džamija je spomenik orijentalne kulture, poznata u ovom gradu po niskoj munari i dvostihu ispisanom na ulaznim vratima arapskim pismom, čija brojcana vrijednost slova daje godinu 1633/64, kada je objekat podignut. Osnivač je bio budimski vezir Sulejman-beg Dev. Ovu džamiju četnici su spalili početkom maja 1992.

ŠEHOVA DŽAMIJA nalazila se u samom centru grada uz autobusku stanicu. Obilježje su joj davali visoka munara i unutrašnja dekoracija izuzetne umjetničke vrijednosti. Nad ulaznim vratima stajao je natpis da je ovu džamiju sagradio Kadi Osman-efendija.¹⁸

Džamija je minirana 1. juna 1992, a potom su vandali bagerima uklonili sve tragove njenog postojanja. Ovaj postupak objasnili su riječima da je džamija smetala autobuskoj stanici koju treba proširiti i urediti.

MUMINBEGOVA DŽAMIJA nalazila se na kraju grada, prema sjeveru. Sagrađena je isključivo od drveta, a izvori kažu da je građena prije 1600 godina. Spaljena je u maju 1992.

¹⁷ Šemso Tucaković, navedeno djelo, str. 213.

¹⁸ Mehmed Mujezinović, ISLAMSKA EPIGRAFIKA BOSNE I HERCEGOVINE, Sarajevo, 1977, str. 26-27.

DŽAMIJA MEHMED-PAŠE KUKAVICE sagrađena je 1752. i najmlađa je u nizu drevnih fočanskih džamija. Alija Bejtić u navedenom djelu spominje da je Mehmed-paša Kukavica, rodom iz okoline Foče, podigao još nekoliko zadužbina u Foči: sahat-kulu, han, zgradu medrese. Ovu džamiju Srbi su uništili 28. maja 1992.

HADŽI MUSTAFINA DŽAMIJA sagrađena je koncem petnaestog stoljeća u zlatno doba ovoga kraja kada je Foča bila sjedište sandžaka. Građena je, uglavnom, od drveta. Pred agresiju je rekonstruisana. Srbi su je spalili u junu 1992.

HADŽI OSMANBEGOVA DŽAMIJA sagrađena je 1613. u naselju Gornje Polje. Ko ju je i kako sagradio pouzdano se ne zna, a Alija Bejtić u navedenom djelu navodi da je njen graditelj doselio iz Herceg-Novog. Srbi su je minirali i uništili u aprilu 1992.

DŽAMIJA DEFTERDAR MEMIŠ ŠAHBEGA sagrađena je u Gornjem Polju polovinom šesnaestog stoljeća. Njen graditelj je Memiš šahbeg, visoki službenik na carskom dvoru. Jedno vrijeme je službovao u Rumuniji u Temišvaru. Ova je džamija bila izuzetno lijepo građena, a posebno njena unutrašnja ornamentika i visoka vitka munara. Ovu džamiju Srbi su minirali 17. maja 1992. i tako uništili još jedan vrijedan spomenik kulture u fočanskom kraju. D.N. iz Foče, po nacionalnosti Srpkinja, ispričala mi je nakon rata da je njen desetogodišnji sin jednog dana gledao kako dvojica do zuba naoružanih srpskih vojnika tjeraju pored ove porušene džamije jednu stariju nanu.

- I najedanput su svi stali. Nana je počela da klanja i moli se Bogu. Vojnici stoje pored nje i nijemo je gledaju. Čekali su cijelo vrijeme dok nana nije završila sa molitvom. Potom su je uzeli za ruke i odveli u nepoznato. Sin mi je utrčao u kuću i sav usplahiren mi to ispričao. Na kraju mi je rekao: "Boga mi, mama, ubit će je."

ŠEJH PIRINA DŽAMIJA u Foči poznatija je kao Tabacka džamija, a ovo ime dobila je po naselju u kom se nalazila. Alija Bejtić spominje da je sagrađena prije 1600. i da je pripadala dervišima. Nedaleko od džamije nalazila se tekija.

Ovu džamiju Srbi su uništili početkom aprila čim su ovladali ovim dijelom grada.

ALI - ČOHODAREVA DŽAMIJA nalazila se na lijevoj obali rijeke Čehotine. Ovu džamiju spominje Evlija Čelebija u putopisu 1664. Po Bejtiću osnivač joj je bio visoki službenik na sultanovu dvoru koji je obavljao dužnost čohodara. Cijelo ovo fočansko naselje zvalo se Čohodarmahala. Ovu džamiju Srbi su spalili 22. maja 1992. i pri tome počinili strašan zločin nad bošnjačkim civilnim stanovništvom.

Na kraju, posljednju u gradu, 2. augusta 1992. srpski vandali porušili su ALADŽU (Hasan Nazirovu džamiju), remek-djelo islamske kulture, koja je građena 957. po Hidžri (1550-1551), a sagrađena je „u ime Preuzvišenog Boga, želeći postići Božije zadovoljstvo“.¹⁹ Aladža je bila jedna od najljepših bosanskohercegovačkih džamija i jedna od najljepših u cijelom Osmanskom carstvu. Sagrađena je u „zlatno doba Foče“ kada je ovaj grad bio administrativni i upravni centar Hercegovačkog sandžaka. O ovoj džamiji, njenom graditelju, njenoj ljepoti, unutrašnjim i spoljašnjim dekoracijama pisali su mnogi tako da bi bilo, možda, suvišno da to ponovo sve ponavljamo. Ovoga puta cilj nam je napisati i ostaviti poruku generacijama koje dolaze da su na kraju dvadesetog stoljeća u ovom gradu i njegovoj okolini živjeli monstumi kojima nikakve svetinje, nikakve ljepote, remek-djela, nisu ništa značili. Oni bi nakon razaranja priređivali veselja, pijanke, dodjeljivali titule i herojska zvanja monstrumima. Tako su uradili i nakon rušenja Aladža džamije 2. augusta 1992. Toga dana u kasnim večernjim satima gradom je odjeknula strašna eksplozija. Porušena je Aladža sa stotinama kilograma razornog eksploziva od kojeg su pucala stakla i rušili se zidovi i na obližnjim objektima. Objekat kome se svijet divio, koji je služio za molitvu, za samo nekoliko sekundi pretvoren je u prah i pepeo.

Ovo im nije bilo dovoljno. Narednih dana bagerima i kamionima odvezli su sve porušeno na više lokacija, a velike količine otpada bacili su u Drinu da bi tako uklonili sve tragove Aladža. U decembru 2006. u blizini Kaznenopopravnog zavoda u Foči nekoliko dana vršeno je otkopavanje ostataka Aladža džamije. Tom prilikom ispod nekoliko metara zemlje i raznog otpada izvučeni su fragmenti ploče koja se nalazila na ulazu u objekt, zatim, unutrašnjih dekoracija i šadrvana te dijelovi munare. Predsjednik Odbora za izgradnju Aladža džamije, goradžanski muftija Hamed ef. Efendić kazao nam je:

¹⁹ Iz natpisa na ulazu u Aladža džamiju, vidjeti: Mehmed Mujezinović, ISLAMSKA EPIGRAFIKA BOSNE I HERCEGOVINE, Sarajevo, 1977, str. 37.

- Došli smo do ostataka munare, ali i do fragmenata koji na sebi imaju ornamente, za koje pretpostavljamo da su dijelovi mihraba ili minbera i unutrašnjih stubova. Očekujem da ćemo za dva do tri dana završiti iskopavanje na ovoj lokaciji i pronađeni materijal transportovati do temelja Aladža gdje će biti smješten. Na proljeće počeo ćemo iskopavanje na još jednoj lokaciji u blizini. Pronađeni materijal bit će sortiran i pripremljen za ponovnu ugradnju koja počinje na proljeće.

Porušili su i druge objekte uz džamiju: turbe Ibrahim-bega, mezar Hasana Nazira, šafijski šadrvan i odvezli njihove ostatke. Ostala je samo gola ledina.

Sličnu sudbinu Prijekoj čaršiji, Donjem Polju i fočanskim džamijama imali su i drugi spomenici orijentalne kulture. Takozvani Šareni mejtef srpski vandali tokom agresije na BiH pretvorili su u mučilište Bošnjakinja iz Foče, a potom su ga porušili.

U Foči se nalazila najstarija bosanska tekija, tzv. Bajazid-babina tekija podignuta koncem petnaestog stoljeća. U njoj su vijekovima živjeli dervisi nakšibendijskog reda koji su u doba Osmanlija bili poznati kao hrabri i smjeli ratnici – gazije. Ovu tekiju činilo je pet manjih objekata među kojima je najveća bila sama tekija sa mihrabom. U njenoj blizini bilo je turbe staro oko četiri stotine godina. Čelebija piše da su turbetu sahranjeni osnivači tekije Bajezid-baba i Murat-baba.

Preživjeli Fočaci danas često govore o rušiteljima kulturnih i vjerskih objekata u Foči. Kažu da se u tome naročito isticala trojka: Želimir Trojer, profesor sociologije, koji je bio na čelu ove trojke, te mineri Božidar Šain i Miodrag Vračar. Interesantno je napomenuti da je Želimir Trojer po ocu Hrvat a po majci Srbin. Logoraši u KPZ u Foči M.Č., H.S. i mnogi drugi vidjeli su ga kada je sa ovom grupom minirao ovaj logor da logoraši ne bi mogli pobjeći. Ostavljamo Trojerovim kolegama sociolozima i psiholozima da istraže i objasne zbog čega se opredijelio da vrši ova zlodjela. On je nakon rata za to dobio nagradu od lokalne vlasti i imenovan je za pomoćnika direktora Srednjoškolskog centra u Foči. Da li će ih i kada stići ruka pravde teško je reći jer preživjeli još uvijek u strahu ne smiju o tome govoriti, a tamošnja vlast ne pokreće nikakvu odgovornost za ova zlodjela. Mnogi fo-

čanski Srbi ovu vrstu vandalizma žestoko osuđuju što su mi u razgovoru bezbroj puta potvrdili ali, kako kažu, o tome se još uvijek u Foči ne smije pošteno govoriti zbog vlastite sigurnosti. Ekstremni Srbi htjeli su mijenjajući glavne urbane sadržaje ovoga grada promijeniti i sam grad. Htjeli su budućim generacijama ostaviti poruku da je Foča uvijek bila samo grad Srba i da u njemu niko nikada drugi nije živio. Samom gradu promijenili su i polimljenijsko i dali mu rugobatno ime Srbinje, pa su mu čestiti Srbi Fočaci dali još rugobatnije Smrdinje, što su Bošnjaci, kada su za ovo saznali, sa zadovoljstvom prihvatili, te i danas mnogi koriste i kažu da takav naziv odlikava današnji grad.

Nakon što su se krvavo obračunali sa prelijepim gradom na obalama Drine i Čehotine, srpski vandali krenuli su u rušilačke pohode i sa njegovom okolinom. Do oktobra 1992, kada je porušena posljednja džamija u mjesnoj zajednici Popov Most u selu Čurevu, porušili su i sve druge džamije u ovoj općini. Tako su u maju 1992. u Ustikolini porušili najstariju džamiju u Bosni, Turhan Emin-begovu džamiju. Ova džamija sagrađena je 1448, a građena je od kamena i rezultat je savršenog kamenorezačkog rada, kako kaže Alija Bejtić u citiranom djelu. Ova džamija stradala je i u toku Drugog svjetskog rata, a njeni rušitelji bili su četnici Dragoljuba Mihailovića. Obnovljena je nakon rata da bi je u ovoj agresiji srpski vandali savrnili sa zemljom i zatrli joj svaki trag. Porušili su i okolne mezarove tako da ni mrtvi nisu mogli ostati mimi.

U prah i pepeo pretvorena je i džamija u mjesnoj zajednici Vikoč. Ova je džamija više puta sknavljena. Prvi put to su uradile crnogorske komite 1912, zatim četnici Dragoljuba Mihailovića da bi je konačno sa zemljom savrnile pristalice Radovana Karadžića u maju 1992. Za ovu džamiju interesantno je napomenuti, da su je 1943. četnici pretvorili u crkvu i u njoj prisilno vršili pokrštanje Bošnjaka.²⁰

U mjesnoj zajednici Jeleč četnici su u maju 1992, nakon što su 4. maja ubili preko stotinu civila, porušili i ovu džamiju. Njenog imama Čamila Tuzlaka, koji je imao slomljenu nogu, ubili su kao i svu njegovu familiju. Ovo je bio jedan od najmonstruoznijih zločina u Gornjem Podrinju. Glavni izvršitelji ovog zlodjela su Srbi, komšije: Pero Elez, penzionisani policajac,

Risto Trifković, nastavnik likovne kulture iz Miljevine, Dragan Vuković Zeko te Dragan Zelenović Zele.

Džamiju u mjesnoj zajednici Jabuka Srbi su porušili 30. juna 1992. nakon što su 28. juna na Vidovdan preduzeli veliku ofanzivu i sva sela u ovoj mjesnoj zajednici popalili do temelja, a stanovništvo protjerali i sve što su uhvatili pobili. U ovom slučaju glavni vinovnici zlodjela bili su Srbi komšije: Veljo Skakavac, taksista iz Sarajeva, rodom iz sela Podgradje u Jabuci, Draško Momo, pastir iz sela Ljaljica, Benko Kovač, besposličar iz Ljaljice, Miladin Čečar, učitelj iz Donjeg Sela, Draško Sreto, student, i mnogi drugi.

U maju 1992. i u drugim mjesnim zajednicama (Slatini, Godijenu, Izbišnu, Mrežici i Čelikovu Polju) ekstremni Srbi porušili su džamije i njihove prateće objekte. Tako su srpski vandali u ovoj općini zatrli svaki trag bošnjačkoj kulturi koju su oni podizali preko petsto godina. U tome nisu imali premca u dvadesetom stoljeću u Evropi.

²⁰ Šemso Tucaković, navedeno djelo, str. 218.

GLAVA V

***ODGOVORNOST ZA
ZLOČINE U FOČI***

Dug je spisak zlikovaca i pljačkaša koji su razorili i opljačkali Foču, ubijali civile – starce, žene, djecu, silovali i progonili nedužni narod. Da bi bilo ubijeno preko 2.300 ljudi, protjerano preko 20.000, opljačkana i spaljena tolika imovina trebao je veliki broj izvršilaca i to dobro pripremljenih, i psihički i fizički. U Foči je sve to rađeno po istom scenariju kao i u većini općina širom Bosne i Hercegovine. U općini Foča to su radile jedinice JNA, srpska policija, ..., i druge srpske oružane formacije iz Srbije i Crne Gore.

Javnost Foče zna da se na vrhu „fočanske piramide zla“ nalazio dr. Vojislav Maksimović, a uz njega je bio veliki broj intelektualaca, najviše iz reda prosvjetnih radnika, pravnika, ljekara. Oni su organizirali, naredili zločine i aktivno učestvovali u njihovom izvršenju zajedno sa grupama šešeljevaca, arkanovaca i drugih vojnih struktura iz Srbije i Crne Gore.

Mnogima od njih već su izrečene dugogodišnje kazne zatvora pred Međunarodnim sudom za ratne zločine u Hagu i domaćim sudovima, nekima je suđenje u toku, neki su sami sebi presudili, neki su poginuli u međusobnim obračunima oko podjele opljačkane bošnjačke imovine u toku agresije, a neki se još uvijek kriju i nedostupni su organima gonjenja.

Ovdje ćemo pisati samo o nekima za koje fočanska javnost smatra da su najodgovorniji za zločine u Foči u vrijeme agresije na Bosnu i Hercegovinu i o onima čija je krivica već dokazana pred Međunarodnim sudom za ratne zločine u Hagu i domaćim sudovima.

DR. VOJISLAV MAKSIMOVIĆ, sin Jove, univerzitetski profesor jugoslavenske književnosti, koji je do agresije radio na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Rođen je 4. augusta 1935. u selu Cvilin u MZ Ustikolina. Oženjen je i ima dva sina. Dobitnik je nagrade 6. april 1968. za djelo „Viđenje Bosne“. Do agresije na Bosnu i Hercegovinu Fočaci, bez obzira na nacionalnost, njime su se kleli i bezgranično mu vjerovali. Međutim, on je uoči agresije

stao na jednu stranu, stranu SDS, bio jedan od glavnih osnivača ove stranke i postao glavni „naredbodavac“ mnogih dešavanja u Foči. Skupa sa Veliborom Ostojićem, Petkom Čančarom i Mirom Stanićem, učestvovao je u pripremi agresije na Foču i najodgovorniji je za sve ono što se događalo u ovom kraju. Bio je predsjednik Kluba poslanika SDS u Parlamentu Bosne i Hercegovine. Bio je i član Kriznog štaba u Foči u toku agresije. Da bi Bošnjake zauvijek eliminisao iz ovog kraja, na jednoj od sjednica Skupštine općine Foča u toku agresije predložio je da se ova općina zove Srbije što su prisutni uz gromoglasni aplauz prihvatili. Ukupna njegova odgovornost pred sudom još uvijek nije dokazana, jer još nije izveden ni pred jedan sud.

Nataša Kandić, Beogradanka, direktorica Fonda za humanitarno pravo, smatra da su najodgovorniji za zločine u Foči, upravo, Maksimović, Ostojić, Čančar, bivši funkcioneri RS. Ovu svoju tvrdnju iznijela je na Konferenciji „Foča '92“, koju je u Beogradu organizirao Fond za humanitarno pravo 29. januara 2006.

VELIBOR OSTOJIĆ, profesor književnosti, rođen 8. augusta 1943. u selu Borje u mjesnoj zajednici Čelebići, kraju koji je toliko surov da u njemu trava može da naraste jedva do deset centimetara, pa je, vjerovatno, ta surovost usađena i u njega tako da je Velibor bio glavni organizator rušenja vjerskih objekata u Foči i širom Bosne i Hercegovine. Pred agresiju bio je ministar za informisanje u Vladi Bosne i Hercegovine. U toku agresije bio je član Kriznog štaba u Foči. Njemu se pripisuje da je bio saučesnik u rušenju Aladža džamije u Foči. Njegov otac Danilo u toku Drugog svjetskog rata bio je poznati četnik u ovom kraju. Interesantno je napomenuti i to da je Velibor bio oženjen Bošnjakinjom, učiteljicom, i da sa njom ima dva sina. Gdje se sada krije, javnosti nije poznato.

Ostojić je bio jedan od utemeljivača SDS, visoki dužnosnik ratne RS, poslijeratni čelnik državne Parlamentarne komisije za izbjeglice i ljudska prava. Preživjeli Bošnjaci Ostojića su spominjali i na haškim procesima. Jedan od zaštićenih svjedoka na suđenju Momčilu Krajišniku kazao je da su funkcioneri SDS u Foči i stranačko vodstvo sa Pala rukovodili preuzimanjem vlasti u Foči u aprilu 1992. Ovaj je svjedok opisao napad na Foču, svoj bijeg, hapšenje, te zarobljeništvo u tamošnjem KPZ, gdje je, prema

njegovim podacima, 36 zatvorenika prebijeno do smrti, a 178 je nestalo u navodnim razmjenama. U vrijeme napada na grad koji je počeo 8. aprila 1992. svjedok je bio u stanu komšije Srbina i tu je preko radioveze čuo glas Ostojića koji je rekao:

- Pucati u sve što se kreće, zaklati sve što...²¹

Napomenimo i to da je Ostojiću zabranjen ulazak u zemlje Evropske unije.

PETKO ČANČAR, diplomirani pravnik, advokat, rođen 1934. u selu Orahovu. Uoči agresije i u toku agresije obavljao niz odgovornih dužnosti u Općini Foča. Bio je predsjednik ratne općine Foča koju su nazvali Srbije, predsjednik Izborne komisije RS, sudija Vrhovnog suda i ministar pravde u Vladi RS. Human Rights Watch tražio je od predsjednika Vlade RS Milorada Dodika da smijeni Čančara sa dužnosti ministra pravde RS dok Međunarodni sud u Hagu ne obavi istragu o njegovoj krivičnoj odgovornosti za zločine u Foči. Ovu vijest objavilo je sarajevsko „Oslobođenje“ 9. jula 1998. Nakon ove vijesti Čančar je pobjegao iz Foče i sklonio se u Bijeljini gdje se bavi advokaturom.

List „DANI“ od februara 1998. objavio je kako ovaj ekstremista objašnjava dio zlodjela koje su pravili Srbi u Bosni i Hercegovini:

- Srbi su, kao raja, stotinama godina zidali džamije, a pošto im rad nikada nije plaćen, riješili su da ih ruše.

MIRO STANIĆ, pred agresiju na Bosnu i Hercegovinu obavljao je dužnost direktora „Trikotaže“, bio je predsjednik SDS-a, a pred agresiju i u toku agresije bio je predsjednik Kriznog štaba. Nema sumnje da je ovaj Krizni štab učestvovao u kreiranju svih zlodjela na području općine Foča. Odmah nakon završetka agresije pobjegao je iz Foče i krije se na području Srbije. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine trebalo bi se pozabaviti ulogom Mire Stanića u ubistvima i progonima Bošnjaka u Foči jer je njegova uloga u tome sigurno velika. O tome mi je svjedočilo više osoba čija imena iz razumljivih razloga ovdje ne pominjem.

²¹ Ove riječi prenijelo je i sarajevsko „Oslobođenje“ 30. juna 2007.

BORO IVANOVIĆ, učitelj, uoči agresije direktor OŠ „Braća Visocki“ u Godijenu. O njemu sam, na osnovu iskaza velikog broja svjedoka, dosta pisao u ovom radu, pa neću ponavljati. On je osoba koja je zasigurno odgovorna za mnoge zločine u mjesnim zajednicama Godijenu, Slatini, Dragočavi, Zavaitu i gradu Foči. On je bio organizator, politički i vojni vođa mnogih događanja u nabrojanim mjestima, a bio je i direktni izvršilac zločina i pljački. Ni njegova odgovornost još nije dokazana i nije izveden pred sud pravde. Nakon agresije uvijek je dobijao dobre poslove u općini Foča kao nagradu, a trenutno je direktor Nacionalnog parka Sutjeska.

Dug je spisak onih koji znaju za njegova zlodjela i ti su poznati autoru.

MILORAD MIĆKO KRNOJELAC, sin Bogdana, rođen 1940. u selu Bunovi kod Foče, nastavnik matematike i fizike, do rata zaposlen u OŠ „Veselin Masleša“ u Foči. Od 17. aprila 1992. do augusta 1993. bio je upravnik KPZ u Foči. Bio je rezervni kapetan JNA i prije agresije dugo je bio komandant odreda TO u Foči. Bio je jedan od najaktivnijih članova SDS. Stranka ga je zadužila da naoruža Srbe u selima Bunovi, Kopilovi i Čelikovo. Poklje što je on izvanredno odradio i naoružao tamošnje Srbe. Njegovi učeni i kolege nastavnici pamte ga kao izuzetno buntovnog čovjeka kome je sve smetalo i u školi i kod učenika. Dok je on bio upravnik KPZ, izvršeni su najteži zločini nad nedužnim civilima u ovom logoru.

Krnjelac je kadar SDS koji je odmah u aprilu 1992. postavljen za upravnika zloglasnog KPZ (čitaj logora) u Foči. Ovaj poludjeli šovinista i mržnjom prema Bošnjacima zatrovani ravnogorac predano je obavljao ulogu grobara i istrebljivača Bošnjaka u općini Foča. Evidentirao je zatočene nesretnike, po spiskovima ih slao na stratišta i predavao pojedinim krvolocima da se nad njima divljački izivljavaju i da ih na najbrutalniji način usmrćuju. Zdušno se angažovao na sprovođenju Moljevićeve strategije „čišćenja“ muslimana i sprovodio stavove i zaključke Kriznog štaba iz Foče u kome su zločinačku politiku kreirali Vojislav – Vojo Maksimović, Velibor Ostojić, Petko Čančar, Stojan Stanković, pukovnik Marko Kovač i drugi. Krnjelac je taj koji zna gdje su nestale grupe po dvadeset, trideset, pedeset logoraša koje je navodno slao na branje šljiva, kosidbu, rad u rudniku, šumi ili na razmjenu.

Njega je optužnica teretila za sedam zločina protiv čovječnosti, šest teških povreda Ženevske konvencije i pet kršenja ratnih zakona i običaja. U uvodu optužnice, u dijelu „osnovni podaci“, stoji precizna informacija o samom zatvoru:

- Čim su srpske snage zauzele dijelove grada Foče, vojna policija, u pratnji vojnika mještana i vojnika iz drugih krajeva, počela je hapsiti muslimane i ostale stanovnike koji nisu Srbi. Srpske vlasti odvajale su muškarce od žena i protivpravno pritvarale hiljade muslimana i ostalih ne-Srba, uključujući intelektualce, ljekare i novinare. KPZ u Foči, jedan je od najvećih zatvora u bivšoj Jugoslaviji, postao je jedan od glavnih zatočeničkih objekata za muškarce. Zbog neprekidnih hapšenja, zatvor je tokom prvih mjeseci bio prenatrpan, a maksimalan broj zatvorenika je bio preko 760. Do kraja 1992. prosječan broj zatvorenika je bio oko 600. Većina, ako ne svi zatvorenici, bili su civili koji nisu optuženi ni za kakvo krivično djelo, uglavnom muškarci, muslimani, stariji od 16 do 80 godina, uključujući i mentalno zaostale, hendikepirane i teško bolesne osobe. Zatvorski kompleks bio je okružen 3 metra visokim zidom, na kojem se nalazila bodljikava žica i osmatračnice na kojima su bili postavljeni mitraljezi. Unutrašnji krug bio je miniran. Zatvorske ćelije i samice bile su veličine tri sa tri metra.²²

Ovako piše u optužnici i u raznim sudskim spisima. Precizno, hladno i jasno.

Svjedok N.N. u Hagu na sudenju Krnojelcu je, između ostalog, rekao:

- Svi oni koji su nešto značili u gradu bili su odmah dovedeni i zatvoreni. Naročito su loše prošli oni koji su imali pare, koji su bili poznati u čaršiji, koji su imali radnje, objekte... Kuluglija, nije živ, znam mu ženu, Krunoslav Marinović, novinar, ne znam šta se dogodilo, samo znam da je rano odveden. Nurko Nišić, on je bio dobro poznat, radio je u SUP-u, u Skupštini, više puta je izvođen i degenečen. Nakon što je zadnji put pretučen, nestao je, nisam ga više vidio. Kemal Tulek je dobio ogromne batine i tri mjeseca je bio u samici. Kada je izašao, imao je dugu bradu, i onda, na putu prema bolnici, ne znam šta je bilo s njim. Munib Vejz i Zulfo, bili su dva brata, od prvog dana dobijali su ogromne batine, a one noći kada je zadnji

²² „DANI“, 8. decembar 2000.

put saslušan, ubijen je pogotkom metka u glavu. Svi su tukli posebno prvih mjeseci, u maju, junu, julu 1992. Sjećam se stražara Pljevaljića, Obrenovića...²³

Haški tribunal izrekao mu je kaznu zatvora od šesnaest godina, ali nije dat odgovor gdje su žrtve.

MITAR (Dorde) RAŠEVIĆ, rođen 1949. u Foči, optuženik je Haškog tribunala kojeg optužnica tereti za zločine protiv čovječnosti počinjene od aprila 1992. do oktobra 1994. na području općine Foča. On je u oktobru 2006. prebačen iz Haškog tribunala u Sarajevo da bi mu domaći sud sudio za ratne zločine koje je počinio kao pripadnik vojske RS radeći dugo kao komandir službe obezbjeđenja u KPZ u Foči. Prije agresije bio je zapovjednik straže u KPZ. Po zanimanju je prosvjetni radnik. Optužen je da je sa drugim pripadnicima VRS, policije, paravojnim formacijama i osobljem KPZ u Foči učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu protiv civila nesrba zatočenih u KPZ u Foči, koji je imao sva obilježja logora. Optužen po komandnoj i ličnoj odgovornosti. U KPZ, prema optužnici, držano je najmanje 700 zatočenika. Oni su na osnovu spiskova koje su sastavljali Rašević i Savo Todović odvođeni u prostorije za ispitivanje u kojima su bili premlaćivani i mučeni.

Više od tristo osoba iz logora odvedeno je u nepoznatom pravcu, navodno na rad ili razmjenu, a njihova tijela su 2004. pronađena u masovnim grobnicama u rudniku Miljevina.

Nepravosnažno je osuđen na osam i po godina zatvora 29. februara 2008.

SAVO (Vladimir) TODOVIĆ (1952), zvani BUNDA, skupa sa Miloradom Kmojelcem i Mitrom Raševićem je najodgovorniji za ubistva i nestanak zatvorenika iz KPZ u Foči u periodu od aprila 1992. do oktobra 1994. na području općine Foča. U logorskoj hijerarhiji bio je drugi čovjek, obavljao je dužnost zamjenika upravnika Doma. Prema optužnici imao je ovlaštenja i dužnosti koje pripadaju komandantu logora. Todović je optužen da je sa upravnikom logora Miloradom Kmojelcem i Mitrom Raševićem, koman-

²³ Isto.

dirom straže, i drugima učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu čiji je cilj bio da se zatoče Bošnjaci i drugi nesrpski civili iz Foče i stave u veoma nehumane uvjete sa svim obilježjima logora. Tužilaštvo je protiv Todovića najavilo 165 dokaza.

List „Dnevni avaz“ od 25. aprila 2007. prenio je svjedočenje zaštićenog svjedoka FVS 111, zatočenika Kaznenopopravnog zavoda (KPZ) Foča koji je svjedočio pred Vijećem Suda BiH u Sarajevu: „Milorad Kmojelac i Savo Todović, upravnik i zamjenik upravnika Doma, te Mitar Rašević, komandir straže, znali su šta se dešava u toj ustanovi, bili su odgovorni za to te usko su saradivali sa vojnim strukturama.“ Svjedok se dobro sjeća boravka u nekoliko soba u KPZ i samici. Naglasio je da su uvjeti života zatvorenika bili nehigijenski, a hrana izuzetno loša. Dva puta odvođen je na saslušanje.

Svjedok mi je pričao i o čestim odvođenjima ljudi na ispitivanja, kricima koji su se čuli u periodu maj-juni 1992. u upravnoj zgradi Doma i zvucima Drine nakon što u nju padnu tijela.

„Kmojelac, Todović i Rašević odgovorni su za sve što se dešavalo, kao i za nestanak 300-350 ljudi iz KPZ. I sada sam dirnut onima šta sve čovjek čovjeku može da uradi“, kazao je svjedok FVS 111, zaključujući da su ljudi zatvarani, mučeni i ubijani samo zato što su pripadali drugom narodu.

Za suđenje Savi Todoviću i Mitru Raševiću vlada veliko zanimanje i u slovenskoj javnosti zbog nestanka slovenskog fotoreportera Alojza Krivograda Futija i njemačkog novinara čije sam ime zagubio. Ova dvojica novinara bili su u zbjegu na Grepku nekoliko dana u oktobru 1992. Više puta sam s njima razgovarao, osiguravao im hranu i prenočište i kada su mi rekli da bi željeli otići kod Srba prema Foči, savjetovao sam im da to ne rade jer neće dobro proći. Isto su im govorili i mnogi drugi prognanci koji su bili na Grepku. Sjećam se dobro riječi Mustafe Hodžića, koji im je, između ostalog, govorio: „Ne znate vi šta su četnici! To nisu ljudi, nisu ni životinje nego neka bića pomućenog uma, velikih brada, krvavih očiju iz kojih im krv udara a trag za njima smrdi. Oni ne znaju za bilo kakve svetinje, ljudskost, dobrotu, sve bi pobili na ovom svijetu samo da oni, četnici, žive. S njima se samo preko nišana može razgovarati. A tada su prave kukavice. Vas Slovence izuzetno mrze, isto i Nijemce. Vole Ruse, i to, one koji su uz njih. Isto

tako i Srbe koji ih podržavaju a normalne Srbe isto bi sve pobili. Odite pa ćete vidjeti šta će vam uraditi!"

Nisu nam vjerovali i tražili su da im objasnimo kojim putem da dođu do Srba. Dao sam im vodiča Ismeta Čauševića iz sela Jabuka koji ih je odveo do Jabuke i uputio cestom do Presjeke koju su držali Srbi. Od tada pa sve do konca rata o njima ništa nisam znao. Nakon rata nekoliko zatvorenika iz KPZ Foča koji su razmijenjeni rekli su mi da su stigli u KPZ i da su tamo bili duže vremena.

Mustafa Čaušević koji je razmijenjen u oktobru 1994. ispričao mi je da su njih dvojica bili u logoru oko 45 dana i da su odvedeni, navodno, na razmjenu u decembru 1992. skupa sa Azizom Šahinovićem, Ekremom Čengićem, Fahrudinom Malkićem i još nekim logorašima i od tada im se svima gubi trag. Kostić Aziza Šahinovića pronađene su kod tunela u Miljevini i najvjerovatnije da je cijela grupa tako završila.

Savo Todović je 29. februara 2008. nepravomoćno osuđen na dvanaest i po godina zatvora.

Među stražarima u KPZ u Foči bilo je mnogo onih koji su se isticali po surovosti i grubostima u premlaćivanju logoraša, raznim mučenjima i ubistvima. Veliki broj logoraša na prvo mjesto po tim zlodjelima stavlja MILENKA BURILA, čiji su nadimci BUŠI i MIRO. Pred agresiju radio je u KPZ kao stražar. U vrijeme agresije radio je na mjestu stražara unutrašnjeg voda osiguranja. Za njega logoraši kažu da je krajnje primitivna osoba i najveći krvnik među stražarima. Stalno je bio pod utjecajem alkohola. Za njega se sigurno zna da je učestvovao u mučenju i ubistvima većeg broja logoraša. On je predvodio grupu stražara koji su mučili i ubili više logoraša uoči Vidovdana 1992.

Pored Burila u KPZ po grubostima, maltretiranju i ubistvima logoraša isticali su se i Dragomir Obrenović, Zoran Matović, Vitomir Mićević, Milenko Čančar, Radovan Vuković, Milovan Vuković, Radivoje Jegdić, Jovo Savić, Milan-Laufer Vladičić, Risto Matović, Vaso Pljevaljić, Radomir Popović, Rade Begenešić, Dragomir Mašić, Žarko Milišić, Ljubomir Petković, Vasilije Perišić i mnogi drugi. Sve njih pominju mnogi logoraši:

Hamid Smajović, Mustafa Čaušević, Preljub Tafro

RADOVAN STANKOVIĆ RAŠA, sin Todora, rođen je 10. marta 1969. u selu Trebiča u MZ Miljevina. Do agresije bio je stalno nastanjen u Miljevini. Danas je poznatiji kao silovatelj iz Karamanove kuće. Njega su pripadnici SFOR-a uhapsili 9. jula 2002. u okolini Foče i prebacili u Haški tribunal. On je bio prvi optuženik koji je 1. septembra 2005. prosljeden pravosudnim organima Bosne i Hercegovine. Nakon incidenta kojeg je ovaj haški optuženik izazvao u Hagu kada je u sudnici vrijeđao sudije i tužioce, Stanković je i po dolasku u Sarajevo nastavio sa takvim ponašanjem. Sudsko vijeće pri izricanju kazne kao otežavajuću okolnost uzelo je u obzir činjenicu da je tokom suđenja bio grub prema svim uključenima u proces, te da je vrijeđao Sud BiH i državne institucije, te branioca i tužioce, kao i same sudije. Izuzev na samom početku suđenja, Stanković je odbio dolaziti u sudnicu, ili kontaktirati sa sudom, pa i sa svojom odbranom. Čak je zaprijetio da će, ako ga policija dovede nasilu, u sudnici skinuti gaće.

Stanković je osuđen za monstruozne zločine počinjene od aprila do konca 1992. na području općine Foča, među kojima su ubistva, fizička zlostavljanja i silovanja zatočenica u ozloglašenom logoru Karamanova kuća u Miljevini, gdje je bilo zatvoreno devet djevojčica i djevojaka u dobi od dvanaest do dvadeset četiri godine. On je skupa sa Nedom Samardžićem i Nikolom Brčićem bio odgovoran za Karamanovu kuću.

Dvije svjedokinje govore su i o dvanaestogodišnjoj A. B. koja je, također, bila među zatočenicama i koju je Stanković odveo, nakon čega joj se do danas gubi svaki trag. Prvostepenom presudom bio je osuđen na šesnaest godina, ali je Apelaciono vijeće kaznu smatralo neadekvatnom za brojnost i težinu zločina te je u aprilu 2007. povećalo na 20 godina zatvora. Nakon što je prebačen u KPZ u Foču na izdržavanje dvadesetogodišnje kazne, 25. maja 2007. pobjegao je iz zatvora. Za njim je raspisana međunarodna potjernica i do sada nije uhapšen.

DRAGOLJUB KUNARAC ŽAGA i DRAGAN, sin Alekse, rođen 15. maja 1960. u Foči, bio je pripadnik jedinice „Dragan Nikolić“ koja je sudjelovala u napadima na Foču i Goražde. Optužnica ga je teretila za učestvovanje u ubistvima većeg broja civila u nekoliko mjesnih zajednica u općini Foča, što sam više puta opisao u ovom radu, zatim u zlostavljanju žena i djevojčica porobljenih na više lokacija u Foči gdje su bile silovane, mučene i ponižavane a kasnije najčešće ubijane. Predao se 4. marta 1998. O tim užasnim radnjama Kunarca i njegovih saradnika iskaze na sudu dalo je više svjedokinja. Njemu je Haški tribunal izrekao kaznu zatvora od dvadeset osam godina. Kaznu izdržava u Njemačkoj.

ZORAN VUKOVIĆ ZOKA, rođen 1955. u selu Brusna kod Foče. Bio je najbliži saradnik Dragoljuba Kunarca i pripadnik iste paravojne jedinice „Dragan Nikolić“. I njega je optužnica teretila za učestvovanje u ubistvima većeg broja civila na području općine Foča, o čemu sam isto više puta pisao u ovom radu, zatim u zlostavljanjima žena i djevojčica porobljenih na više lokacija u Foči gdje su bile silovane, mučene i ponižavane. Njega je Haški tribunal osudio na dvanaest godina zatvora. Zorana Vukovića Viši sud u Podgorici, Crna Gora, 1992. je osudio u odsutnosti na dvadeset godina robije zbog ubistva jedne bošnjačke porodice.

Međutim, na izdržavanje ove kazne nikada nije priveden.

RADOMIR KOVAČ, zvani Klanfa, sin Milenka, rođen 31. marta 1961. u Foči, bio je najbliži saradnik Kunarca i Vukovića i jedan od zamjenika komandira vojne policije u paravojnoj jedinici „Dragan Nikolić“ koja je učestvovala u napadima na Foču i Goražde i koja je počinila stravične zločine u ovim općinama. Optužnica ga je teretila za ista zlodjela kao Kunarca

i Vukovića i Haški tribunal ga je osudio na dvadeset godina robije. Njemu je presuda izrečena 22. februara 2002.

Viši sud u Podgorici 1992. osudio ga je u odsutnosti na dvadeset godina zatvora zbog zločina počinjenih nad Bošnjacima koji su izbjegli u Crnu Goru.

DRAGAN (Milorad) GAGOVIĆ, bio je načelnik policije u Foči, njen najodgovorniji čovjek. Rođen je 13. juna 1960. u selu Lazija u MZ Ustikolina. Završio je Fakultet političkih nauka u Sarajevu. Jedno vrijeme bio je odgajatelj u KPZ u Foči. Pred agresiju postavljen je za komandira srpskog dijela milicije u Foči. SDS ga je postavila za načelnika unutrašnjih poslova u Foči.

Međunarodni sud u Hagu podigao je optužnicu protiv njega 1996. za silovanja Bošnjakinja u Foči, za zločine protiv čovječnosti, teške povrede Ženevske konvencije, za teško kršenje međunarodnog humanitarnog prava počinjenog na teritoriji bivše SFRJ i drugo. Iste godine u decembru izdata je i međunarodna potjernica za njim.

Svjedokinja N.N. izjavila je da ju je lično on vodio u stan Muniba Kovačevića i silovao je.

Prilikom pokušaja međunarodnih snaga da ga uhapsu i privedu pred sud 11. januara 1999. pružio je otpor i u unakrsnoj vatri je ubijen.

NEDO SAMARDŽIĆ, rođen je u Bileći, ali je u agresiji na Bosnu i Hercegovinu djelovao na području općine Foča. Sud Bosne i Hercegovine pravomoćno ga je osudio 13. decembra 2006. na 24 godine zatvora zbog ratnih zločina počinjenih na području Foče u toku 1992. i 1993. Optuženi je proglašen krivim po osnovu devet tačaka optužbe. Osuđujući dio presude odnosi se na silovanja, držanje u seksualnom ropstvu

i progonu bošnjačkog stanovništva. On je skupa sa Radovanom Stankovićem i drugima držao u seksualnom ropstvu više žena bošnjačke nacionalnosti, među kojima su bile i maloljetne djevojčice koje su svakodnevno silovali vojnici koji su posjećivali Karamanovu kuću u Miljevini. Na obnovljenom postupku protiv ovog zlikovca pred Apelacionim vijećem Suda Bosne i Hercegovine preslušani su audiosnimci iskaza tri zaštićene svjedokinje koje

su svoje iskaze dale pred prvostepenim Sudskim vijećem protiv Nede Samarđžića. Ovu vijest prenio je „Justice reporter“, a objavio je i Dnevni avaz 25. novembra 2006.

Svjedokinja „B“ iz Miljevine kazala je da je živjela sa ocem, majkom i bratom sve do 9. juna 1992. Toga su dana srpski vojnici, među kojima je bio i Samarđžić, odveli njenog brata i oca zajedno sa još 36 muškaraca. Sudbina ove grupe muškaraca nije bila poznata sve do danas.

Ona je dalje rekla da je sredinom augusta 1992. u njen stan došao Nedo Samarđžić sa još jednim, njoj nepoznatim, muškarcem, odveo je u sobu, gdje ju je silovao, dok je njena majka, također zaštićena svjedokinja, ostala u kuhinji sa drugim vojnikom.

„Rekao mi je da se skinem, to sam i učinila“, kazala je svjedokinja, dodavši da joj je Samarđžić rekao da će je „ubiti ako se bude derala“. Njena majka, zaštićena svjedokinja pod pseudonimom „C“, prepričala je kako je slušala silovanje svoje kćerke.

„Čula sam samo kako plače“, rekla je i dodala da je za to vrijeme drugi vojnik njoj naredio da se skine, zaprijetivši da će joj „makazama iskopati oči“ ukoliko ga ne poslušaju.²⁴

Obje su 3. septembra 1992. odvedene u zatočenički centar, formiran u sportskoj dvorani „Partizan“ u Foči, a potom u ženski logor „Karamanova kuća“.

List „DANI“ 18. juna 2007. objavio je, također, iskaz jedne od zaštićenih svjedokinja kojeg prenosimo u skraćenom izdanju:

„Jedne noći odveli su moju kćer. Jedanaest godina je tek imala. Ništa nisam mogla učiniti. Gledala sam kako odvođe moje dijete, poletjela sam za njom, ali su me zaustavile druge žene. 'Zašto djecu', vikala sam. 'Ostavite djecu!', preklinjala sam ih...

Ništa nije pomoglo, gledala sam kako odvođe moju kćer, moju veliku ranu. Zamislite, pitajte se kako je majci koja zna da joj odvođe dijete da bi ga unakazili, silovali? To može znati samo ona majka koja je doživjela moju sudbinu. Bol, bol i samo neizreciva, neopisiva bol, jedini je osjećaj

koga se sjećam. Vrijeme do njenog povratka sa četničkog orgijanja trajalo je poput godine.

Iz susjedne prostorije čula sam njenu vrisku dok su je silovali. Kod nas u logoru za to vrijeme muk. Glave spuštene među koljena, neke na usima da ne čujemo vrisku moje djevojčice, koja do tada nije ni sanjala da joj se tako nešto može dogoditi. Neke od djevojčica su bile tako mlade da nisu bile ni svjesne šta im se to zapravo radi.

Nakon nekoliko sati izivljavanja nad djecom, dali bi im da obuku svoje haljinice i vraćali bi ih nama u glavni logor da vrištimo usebi nečujnim vriskom kakvim samo ranjene i zatečene majke znaju vrištati.

Poslije prve, od mnogih takvih noći, moja kćerka nije ni riječi progovarala. Uzela je svoga plišanog psića i čvrsto ga stiskala uz grudi i tako stalno stajala bez riječi, zureći u prazno, nikoga ne gledajući. Čim bi ugledala muškarca kako ulazi u logor, uzimala bi svoga psića i stiskala ga uz sebe. Samo je njemu nijemo otkrivala svoje tajne, svoje strahove i svoje boli. Za sve nas druge riječi nije bilo.“

Sud FBiH mu je kao olakšavajuću okolnost naveo da je porodičan čovjek i otac dvoje maloljetne djece.

PERO (Luka) ELEZ, rođen u selu Borjanice kod Miljevine. Radio je kao stražar u KPZ u Foči da bi u svojoj trideset prvoj godini bio penzionisan. Uvijek je važio za problematičnog i ekstremnog čovjeka. U agresiji na Foču bio je jedna od ključnih osoba, komandant paravojnih snaga iz Miljevine i učesnik gotovo svih zlodjela na prostoru cijele općine Foča. Nema sumnje da je on jedan od najozloglašnijih zločinaca, ne samo u općini Foča nego i u cijeloj Bosni i Hercegovini. U ovom radu spominjao sam ga više puta pišući o zločinima u pojedinim mjesnim zajednicama.

Direktno pod njegovom kontrolom bila je zloglasna Karamanova kuća u Miljevini u kojoj su držane mlade žene i djevojke koje su silovali srpski vojnici. On je s njima raspolagao i dodjeljivao ih srpskim vojnicima po zaslugama, prodavao, ubijao. O tome su pred Haškim tribunalom i domaćim sudovima prilikom suđenja Stankoviću, Samarđžiću i drugima svjedočile mnoge preživjele žene i djevojke.

²⁴ „Dnevni avaz“, 25. novembar 2006.

Njemu su presudili razbojnici iz reda srpskog naroda, njemu slični ili isti kao što je bio i on, tako što su ga prilikom jedne raspodjele opljačkane bošnjačke imovine ubili 10. decembra 1992.

JANKO JANJIĆ TUTA, sin Milorada, rođen je u Miljevini 17. juna 1957, a stalno je bio nastanjen u Foči u ul. Moše Pijade. Po zanimanju je bio automehaničar, ali taj posao nikada nije radio. Do agresije je bio jedan od najpoznatijih besposličara u gradu i stalno u sukobu sa zakonom. Pred samu agresiju aktivisti SDS uspjeli su ga izbaviti iz Centralnog zatvora u Sarajevu gdje je izdržavao kaznu zbog silovanja.

U vrijeme agresije počinio je niz ubistava, silovanja, pljački i drugih nedjela. Svim preživjelim Fočacima poznat je kao specijalista za klanja i silovanja. Na duši ima preko stotinu zaklanih Bošnjaka civila, nevinih žrtava. Bio je jedan od glavnih komandanata paravojnih jedinica u vrijeme agresije. Između ostalog, djevojčicu N.N. držao je kao seksualnu robinju punih devet mjeseci. Mnogobrojni su njegovi zločini na cijeloj teritoriji općine Foča i o tome sam govorio kada sam obrađivao žrtve po mjesnim zajednicama.

Njega je Međunarodni sud u Hagu optužio za višestruka silovanja i mučenja bošnjačkih djevojaka i djevojčica u općini Foča, višestruka ubistva i za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području općine Foča.

Ubijen je 15. januara 1999, kada ga je SFOR pokušao uhapsiti u jednom stanu u Foči. Navodno se sam ubio bacivši bombu pod sebe.

DRAGAN ZELENVIĆ ZELJA, rođen je u Foči 12. februara 1961. Jedan je od haških optuženika koji se dugo krio u Rusiji. Uhapšen je u junu 2006. i Rusi su ga izručili Sudu Bosne i Hercegovine 9. juna 2006, a Sud BiH Haškom tribunalu. Haški tribunal optužio ga je za ratne zločine počinjene u okolini Foče po četrnaest tačaka optužnice. Međutim, on je 15. januara 2007. priznao zločine po sedam tačaka optužnice koje ga terete za višestruka silovanja i mučenja bošnjačkih djevojaka u Foči, čiji je identitet označen u optuž-

nici pod oznakom FWS 75 i 87, a zauzvrat je oslobođen po osnovu drugih sedam tačaka optužnice. Zelenović je prihvatio odgovornost i za saučesništvo i pomaganje u mučenju i silovanju više djevojaka koje su od jula do kraja oktobra 1992. držane i seksualno zlostavljane na nekoliko lokacija u Foči. Bio je jedan od zamjenika komandira vojne policije bosanskih Srba i vođa paravojnih jedinica u Foči. Nakon napada na fočanska sela Trošanji i Mješaja 3. jula 1992, bosanski Srbi su zarobili oko 60 žena, djece i staraci i odveli ih u naselje Buk-Bijela.

Zelenović je priznao da je toga dana ispitivao dvije žene, žrtve sa oznakama 75 i 78. Srpski policajci i vojnici silovali su obje žene. Prva je izgubila svijest nakon što su je silovala deseterica vojnika, a druga, u to vrijeme stara samo petnaest godina, završila je kao Zelenovićeva žrtva. Zelenović je priznao da je ove dvije žene silovao više puta. Haški tribunal osudio ga je na petnaest godina zatvora. Proglašen je krivim za direktno učešće u devet silovanja, a među žrtvama je bila i petnaestogodišnja djevojčica pod oznakom FW 87.

USTIKOLJANSKA ČETVORKA

Na području općine Ustikolina u toku agresije ubijeno je preko 220 civila, a posmrtni ostaci velikog broja njih još se traže. Najstravičniji zločini počinjeni su u centru ove mjesne zajednice, ali mnogo žrtava je bilo i u drugim selima. I ovdje su ubijani stari, iznemogli, bolesni, žene, djeca, ubijani su svi koje su zlikovci uhvatili.

U vrijeme činjenja ovih zločina nad civilima u Ustikolini ključni ljudi među Srbima bili su: Simo Mojović, Petar Mihajlović, Ranko Miletić i Veljko Kostović.

SIMO MOJOVIĆ, rođen je 1949. u selu Tulovići u MZ Ustikolina. Dugo je radio kao nastavnik u OŠ „Vuk Karadžić“ u Ustikolini, a pred agresiju obavljao je dužnost direktora te škole. U narodu je poznatiji pod nadimkom Mokri Brat jer je uvijek bio pijan. Još prije agresije imenovan je za čet-

mečkog vojvodu i zastupao je vojne strukture, a njegova zona odgovornosti bila su ustikoljanska, jabučka i dio sela Kozje Luke. Sjedište njegovog štaba dugo je bilo na Presjeci. Nemoguće je da on ne zna za mnoga nedjela njegovih potčinjenih.

O njegovoj ulozi u agresiji pisao sam i pri obradi mjesnih zajednica Ustikolina, Jabuka i Kozja Luka. Istražni i drugi organi vlasti morali bi se više pozabaviti njegovom ulogom i odgovornošću u ovim događanjima.

PETAR MIHAJLOVIĆ, prije agresije bavio se trgovinom, a pred agresiju je obavljao dužnost predsjednika SDS u Ustikolini. Na toj dužnosti bio je i prvih mjeseci agresije, a potom ga je zamijenio Veljko Kostović. Nakon završetka rata imenovan je za šefa udruženja srpskih izbjeglica. Promijenio je i stranački dres i sada je predsjednik SNSD-a u Ustikolini i predsjedavajući Općinskog vijeća Ustikolina.

RANKO MILETIĆ, u vrijeme najvećih zločina u mjesnoj zajednici Ustikolina bio je na čelu policije.

VELJKO KOSTOVIĆ, rođeni Ustikoljanin, veoma je dobro poznao svoje komšije Bošnjake. Naslijedio je mjesto predsjednika SDS Petra Mihajlovića i tu dužnost obavljao je do kraja agresije.

Nema sumnje da ova četvorka zna šta je bilo i gdje su kosti civila iz Ustikoline. Organi vlasti u Ustikolini moraju insistirati na ovom pitanju kao i porodice nestalih i ubijenih i tražiti od Tužilaštva Bosne i Hercegovine da pokrene ovo pitanje. Tvrdim da se veliki broj slučajeva, ako ne i svi, može brzo i precizno riješiti i tačno utvrditi ko je, gdje, kada i kako ubijao te ljude.

GOJKO (Danilo) JANKOVIĆ, rođen 31. oktobra 1954. u selu Trbušće kod Foče. Prije agresije bio je poznati fočanski drvosječa. Haški tribunal optužio ga je za ratne zločine počinjene u općini Foča u periodu između aprila 1992. i februara 1993. Njegov je predmet drugi

koji Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju ustupio Sudu Bosne i Hercegovine. Predao se 13. marta 2005. Prebačen je iz Haškog suda u BiH 8. decembra 2005.

Optužnica Jankovića, između ostalog, tereti da je kao vođa paravojne grupe učestvovao u širokom i sistematskom napadu na nesrpsko civilno stanovništvo na širem području Foče. U tim napadima civili su postepeno zarobljavani, fizički zlostavljani, ubijani, te razdvajani prema spolu i zatvarani u nekoliko objekata, uključujući KPZ u Foči, Buk-Bijelu, Srednjoškolski centar u Foči, dvoranu „Partizan“, kuću u Ulici Osmana Đikića 16, Karmanovu kuću u Miljevini, te druga mjesta u kojima su žene i djevojke bile izložene fizičkom, psihičkom i seksualnom nasilju. Dugo vremena obavljao je dužnost Komandanta odreda.

Republika Srpska ga je odlikovala svoje „junaštvo“ Ordenom Miloša Obilića.

Za njega Sud nije pronašao nijednu olakšavajuću okolnost i osuđen je na 34 godine. Pri izricanju kazne njegova supruga Milica izjavila je da je ponosna na svog muža.²⁵

VLADIČIĆ ZORAN ZOKA, rođen je u selu Radutovina u Popovom Mostu – Tjentište. Prije agresije radio je kao kriminalistički tehničar u fočanskom SUP-u. Odmah po otvaranju KPZ u Foči postavljen je za glavnog logorskog isljednika. O njegovim mjerama torture kazivali su mi mnogi logoraši. Bili su to užasni postupei s tim ljudima. Pri isljeđivanju za svakog ispitivanog određivao bi način i trajanje torture. Često je prisiljavao logoraše da potpišu ono što uopće nisu spomenuli na saslušanju. Ako to logoraš ne bi htio potpisati, slijedilo bi novo batinanje i mučenje koje bi trajalo i satima. Njegov komšija iz Tjentiša Juso Džamalija nije mogao podnijeti tu torturu pa se objesio u samici. Neki nakon ispitivanja nikada se više nisu vratili u svoju sobu. Bio je to slučaj sa Esom Hodžićem.

Saradnici Vladičića, odnosno isljednici koji su radili s njim bili su Vojislav Vojo Starović, Mišo Koprivica, a povremeno je taj posao obavljao Petko Gašević.

²⁵ „Dnevni avaz“, 17. februar 2007.

RADMILO (Blagoje) VUKOVIĆ, rođen 1955. u Miljevini. Sudilo mu se pred Sudom Bosne i Hercegovine gdje je utvrđena odgovornost imenovanog za ratni zločin počinjen na području općine Foča.

Stavlja mu se na teret da je u junu 1992. odveo jednu Bošnjakinju, koja se na sudu pojavila pod zaštićenim identitetom kao svjedokinja A, u stan u Miljevini, gdje ju je fizički zlostavljao, prijeteći joj smrću, prislanjajući joj pištolj na sljepočnicu i stavljajući joj nož pod grlo. Potom ju je silovao, a to je do augusta uradio još najmanje pet-šest puta, što je za posljedicu imalo izazivanje trudnoće i svjedokinja je nakon protjerivanja iz Foče rodila muško dijete. U istražnom postupku utvrđeno je da dijete pripada Vukoviću i nesumnjivo je utvrđena njegova odgovornost na osnovu materijalnih dokaza i iskaza zaštićene svjedokinje. Vuković je na sudenju izrazio spremnost da stupi u kontakt s djetetom, koje je u međuvremenu usvojeno. Osuđen je na pet i po godina zatvora.

Braći RANKU i RAJKU VUKOVIĆU iz mjesne zajednice Kozja Luka Sud Bosne i Hercegovine 5. februara 2008. izrekao je prvostepenu presudu kojom su proglašeni krivim za zločine protiv čovječnosti i osuđeni na kaznu zatvora od po dvanaest godina. Oni su krajem maja 1992. došli u fočansko selo Podkolun u Kozjoj Luci, zaustavili se pored jedne bošnjačke kuće i njenog vlasnika, civila, ubili iz automatskog naoružanja. Nakon ubistva napustili su selo, a potom na jednoj njivi ubili još jednog Bošnjaka i udaljili se u nepoznatom pravcu. Mnogi svjedoci spominju da su njih dvojica činili zločine i u mjesnim zajednicama Jeleč, Miljevina, Ustikolina i Jabuka. Ja sam to spominjao više puta i svakako bi trebalo ispitati sve te slučajeve u kojima su učestvovali i ne dopustiti da ijedan slučaj ostane nerasvjetljen, a zločinac za to ne bude adekvatno kažnjen.

MARKO KOVAČ, pukovnik JNA. Njega je SDS postavila za komandanta srpskih jedinica u općini Foča. Zbog nedostupnosti dokumentacije

koju Srbi ne daju nisam mogao utvrditi koliko je obavljao tu dužnost. Međutim, njegova uloga u agresiji izuzetno je velika i domaće pravosuđe, međunarodni faktori trebali bi se pozabaviti ovim slučajem i stvari iznijeti na vidjelo.

Ovo nije konačan spisak onih koji su planirali, organizirali, ubijali, silovali, protjerivali kompletno bošnjačko i hrvatsko stanovništvo iz općine Foča u roku od nekoliko mjeseci. Organi vlasti u Bosni i Hercegovini i posebno međunarodna zajednica moraju biti efikasniji, energičniji u pronalaganju i kažnjavanju svih onih koji su učestvovali u nečasnim radnjama u ovom kraju. Foča u svojoj dugoj historiji ne pamti ovakvo zlo.

Velika je nesreća za ovu državu, za istinu, za pomirenje to što mnogi svjedoci iz reda svih naroda iz raznoraznih razloga neće da govore o ovim događanjima. Mnogi još žive u velikom strahu da bi ugrozili svoj život i život članova svoje porodice ako bi rekli istinu, neki ni za novac neće da o tome govore, a ima i onih koji jednostavno o tim događanjima nemaju snage govoriti.

GLAVA VI

***DOBRI FOČACI U CRNOM
VREMENU***

Govoriti samo o zločincima i zločinima u Foči 1992-1995, a ne spomenuti pojedince iz reda srpskog naroda u ovom teškom vremenu bila bi ogromna nepravda prema tim ljudima koja se nikada ne bi mogla ispraviti. Ko su oni? To su oni Srbi koji su se u najtežem vremenu, rizikujući i vlas-titi život, suprostavljali najvećem zlu, pomagali i spašavali svoje komšije Bošnjake i Hrvate od ubistava, silovanja, raznih oblika mučenja, davali im krišom hranu, obavještavali ih o dolascima koljača ili, pak, spašavali i čuvali njihovu imovinu od pljačke i uništavanja. Nažalost, u Foči se još uvijek ne smije javno govoriti o Srbima koji su pomagali Bošnjacima i Hrvatima jer bi se našli na udaru ekstremista koji su činili zlodjela 1992-1995.

Teško da će se ikada tačno znati koliko je tih dobrih Srba bilo u Foči u to vrijeme, jer mi nemamo institucije koje se bave ovim pitanjima ili neku vrstu sudova koji bi „sudili“ tim ljudima za ta dobra djela i dodjeljivali im pohvale, nagrade, diplome ili nešto slično. Mi se isključivo bavimo zločincima i zločinima, a ništa ne činimo da afirmišemo dobre ljude i njihova dobra djela. Zašto?

Preživjeli Fočaci - Bošnjaci danas bi veoma rado govorili o tim Srbima koji su im na bilo koji način pomogli, ali se plaše da ti ljudi ne bi bili na udaru ekstremista. Zbog toga ću ovoga puta pisati samo o nekima, o onima koje su srpski ekstremisti ubili, o onima koji više nisu među živima ili o onima koji su danas daleko od Foče.

O gospodinu dr. SEKULU STANIĆU i o onome što je on činio u toku agresije, zbog čega je ubijen, zabilježio sam nekoliko svjedočenja njegovih radnih kolega kao i drugih Fočaka koji su ga poznavali prije agresije.

Svjedočenje gospodina REUFA TAFRE²⁶

Gospodin REUF TAFRO rođen je u Foči 1929. u poznatoj fočanskoj porodici. Oženjen je i ima dvoje djece. Po zanimanju i on i njegova supruga Šemsa su ljekari. Uoči agresije na Bosnu i Hercegovinu obavljao je dužnost generalnog direktora Regionalnog medicinskog centra za općine Foču, Gorazde, Čajniče, Višegrad i Rudo sa sjedištem u Foči. Na tom radnom mjestu zatekao ga je i rat 1992. u Foči.

O tom teškom vremenu i dr. Sekulu Staniću gospodin Reuf nam je iskreno i veoma ljubazno govorio nastojeći objasniti svaki detalj:

„Sekul i ja poznajemo se godinama. Nekoliko godina prije izbijanja agresije na Bosnu i Hercegovinu i našu Foču nas dvojica smo obavljali dužnost direktora u zdravstvu. Sekul je bio direktor bolnice ovdje u Foči, a ja generalni direktor Regionalnog medicinskog centra sa sjedištem u Foči. Rat nas je obojicu zatekao ovdje i na tim dužnostima.

Foču su okupirali srpski ekstremisti i druge vojne i paravojne formacije i jedinice iz Srbije i Crne Gore u noći 7. na 8. april 1992. Tu noć su te jedinice bez ikakve borbe ušle u grad i zaposjele sve važnije ustanove i institucije. Ujutro 8. aprila ja sam uspio doći na posao kao i veliki broj drugih ljekara i medicinskog osoblja. Pustili su nas u bolnicu i mi smo praktično odmah postali zatočenici jer su okupatori tu noć zaposjeli i bolnicu. Neki vojvoda izdao je naredjenje straži oko bolnice da nijedan musliman ne smije izaći iz kruga bolnice i ako to pokuša, treba odmah biti ubijen. Srbi su normalno odlazili i dolazili na posao.

Tortura nad Bošnjacima u bolnici počela je od prvog dana našeg zatočeništva. Srpski ekstremisti stalno su upadali u prostorije bolnice i maltre-

tirali nas tražeći od nas novac, nakit i druge vrednije stvari. Prvih dana neki od nas bili su više neki manje na udaru ekstremista. Od samog početka odmah su tražili dr. Aziza Torlaka, našeg hirurga. Sekul je nastojao na razne načine da ga sakrije i da im da do znanja da on nije u bolnici. Azizov auto star samo nekoliko mjeseci, bio je u krugu bolnice i htjeli su ga odmah odvući, ali ga je naš vozač Srbin V.M. oncosposobio i nisu znali da ga oprave tako da je to vozilo bilo u krugu bolnice sve dok Aziza nisu uhapsili o čemu ću vam kasnije pričati.

Dani su nam ovdje bili godine. Svakog momenta očekuješ da neko dođe da te maltretira, batinja, ubije. I negdje u maju 1992. u Foči se pojavio Velibor Ostojić sa još nekoliko članova takozvanog Izvršnog vijeća Republike Srpske. I na jednom od sastanaka kojem su prisustvovali i moje radne kolege Srbi Sekul Stanić, Milena Begenešić, Relja Divljan i drugi rekao im je da je čuo da u našoj bolnici ima ljekara i drugog medicinskog osoblja koji nisu Srbi. Potom je Sekuli, kao najodgovornijem licu u bolnici, naredio da do sutra niko od Bošnjaka ne smije biti tu i da s nama radi šta zna. Tom prilikom Milena Begenešić ga je pitala kako da im to objasnim ako se zna da su ti ljudi skupa s nama podigli fočansko i podrinjsko zdravstvo i u gradu i Podrinju uživaju veliki ugled kao dobri i čestiti ljudi i zdravstveni radnici. On joj je na to odgovorio da su balije u Sarajevu pobili sve Srbe ljekare iz Foče dr. Marka Vukovića, hirurga Starovića iz Vojne bolnice, i mnoge druge. Ljudi su bili zatečeni i mnogi su mu povjerovali u laž koju je plasirao da bi nas pobili.

Da je to tako, reći ću vam da je sutradan došao kod mene doktor Relja i pitao me da li sam slušao vijesti o poginulima u Sarajevu. Odgovorio sam mu da jesam, a on mi je rekao: "Jesi li čuo kako Ostojić laže! Svi ljekari za koje je rekao da su ubijeni su živi i zdravi. Kako ga nije sramota da laže!" Šutio sam i ništa mu nisam mogao odgovoriti. Osjećao sam da i on u tom momentu misli što i ja.

Sekulu sam često vidao i na njemu sam osjećao da me nekako tužno i žalosno gleda. On nije imao snage da nam kaže da moramo napustiti bolnicu i ići kući. To će nam reći neki drugi radnici iz bolnice. Ni sam ne znam kako je sve to bilo u tim momentima. Znam da nam je Sekul osigurao neki kombi da nas odveze kućama kako nas ne bi u putu pohapsili i pobili. Do

²⁶ Autor je izjavu od gospodina Reufa Tafre uzeo u junu 2005. u Sarajevu.

tog vremena mnogi radnici iz bolnice su odvedeni u KPZ. Sjećam se da su odveli Envera Ćemu, Izeta Čauševića i mnoge druge.

Tako sam ja izašao iz bolnice, ali mi to ništa nije značilo jer sam i dalje praktično bio zatočenik, samo ovoga puta u svom stanu. Srećom, supruga i djeca uspjeli su pobjeći iz grada i otići prema Goraždu tako da sam na neki način bio sretan samo da mi djeca ostanu živa.

Na isti način iz bolnice su izašli i Asima, Fadil, Zijo Ajanović i još neki ljekari i medicinari.

I prije mog izlaska iz bolnice sa Sekulom sam više puta razgovarao o tome kako da me spasi da me ne ubiju. On mi je predlagao da mi napiše putni nalog da idem za Beograd u nabavku lijekova i da iz Beograda bježim. Ja to nisam htio prihvatiti i rekao sam mu da to ne mogu uraditi zbog drugih kolega, Asime, Fadila, Zija, Aziza jer će oni ostati i gotovi su kada se sazna da sam ja pobjegao. Da sam htio bježati, mogao sam to uraditi i prije agresije ili na samom početku. Zbog toga sam mu predlagao da moramo naći način da se svi spasimo. Sekul mi je govorio da i on mora odavde bježati bilo kuda jer ovo što se radi je nešto najgore što se može dogoditi ovom narodu. Pero Elez, jedan od najvećih ekstreme u gradu i jedan od najutjecajnijih, stalno mu je prijetio da će ga ubiti jer pomaže Bošnjacima, krije ih i upadao mu je u bolnicu tražeći nas. Najviše su se bili okomili na dr. Aziza Torlaka. Sekul ga je krio po cijeloj bolnici, a najčešće u vešeraju pod posteljinu. Kada smo vidjeli da će ga naći i uhapsiti, Sekul je stupio u kontakt sa bolnicom u Goraždu da oni dođu do barikade između Ustikoline i Foče, a da ćemo ga mi iz naše bolnice prebaciti sanitetom i tu pokušati izmanipulisati i prebaciti za Goražde. Međutim, pred KPZ u Foči su ga otkrili u sanitetu, uhapsili i odveli u KPZ. Od tada se za njega više ništa tačno ne zna.

Nakon hapšenja Aziza Torlaka ja sam se mnogo uplašio za ostale moje kolege, a i za mene. Sa Sekulom sam stalno bio u kontaktu i glavna naša tema razgovora bila je kako spasiti ljekare i medicinsko osoblje bošnjačke nacionalnosti. Sekul mi je obećao da će u Kriznom štabu preko nekih ljudi pokušati da dobije papire da izađemo iz grada. Radeći na tome, Sekul je došao do nekih podataka da su dr. Asima Pilav i dr. Fadil Kučuk na nekom tajnom spisku i da za njih ne može dobiti nikakve papire. Ja sam od tada

za njih bio još više zabrinut. Srpski ekstremisti su još prije agresije lansirali laži po gradu da Fadil kao ginekolog i Asima kao pedijatar ubijaju srpsku djecu. To su im podmetali samo da bi našli razlog da ih neko ubije.

Sekul je i dalje radio na tome da dobije papire za nas da izađemo iz grada. I ja tačno ne znam kako je to dobio, ali mi je došao i rekao da je s papirima sve u redu i da ćemo moći izaći u Crnu Goru. Tih dana, negdje oko 26. juna 1992, srpski radio u Foči obavještavao je građane da su osigurana dva autobusa za prevoz Bošnjaka do Titograda. Sekul nam je rekao da ne idemo tim autobusima jer je sigurno mnogo rizično, nego će nam on osigurati kombi, vozača i pratnju do Titograda. I, zaista, dva autobusa su pošla za Crnu Goru preko sela Dragočave šumskim putem a potom su vraćeni. To su, ustvari, bile samo igre da se pohvataju neki Fočanci i pobje-

U međuvremenu Sekul je osigurao bolnički kombi, vozača V.M. i pratioca M.M. Oca od našeg pratioca ja sam dobro poznavao i s njim bio prijatelj. Sjećam se da mi je taj momak čim me vidio rekao: "Pa, moj doktore, šta si čekao, što odmah nisi bježao iz ovog pakla! Vidiš šta se radi!" Na te njegove riječi samo sam slegnuo ramenima.

Negdje oko devet sati 27. juna 1992. krenuli smo put Crne Gore. Sa mnom u kombiju su bili dr. Fadil Kučuk, dr. Avdo Suljević, supruga Ekrema Selimovića, supruga Dževada Loje i troje djece, a za nama svojim autom je išla dr. Asima Pilav i njen suprug Hasan.

U putu nismo imali nikakvih problema sve do granice sa Crnom Gorom. Na granici nas je zaustavila crnogorska policija. Od pratioca su odmah oduzeli automat i htjeli su ga tući. Dali smo im naše papire i oni su ih dugo čitali i nešto međusobno gundali što mi nismo mogli razumjeti. Vozača su nam nekuda odveli, a onda su počeli pretresati kombi. Pod vozačevim eicom našli su bombu i pitali su nas čija je. Fadil im je rekao da je njegova, tako nije bila. On je time htio zaštititi vozača da ga ne bi zbog toga tukli jer smo vidjeli da su prema njima više drski nego prema nama. Fadila su gledali nekako kiselo i smiješili mu se. Bombu su nam oduzeli i još nekakvih stvari. U međuvremenu su vratili vozača i nastavili smo put.

Do Titograda više nismo imali problema. Tu smo se rastali sa našim pratiocima, a mi smo kovali planove šta dalje. U međuvremenu smo sreli suprugu našeg Fočaka Rasima Jusufovića, gospodu Desu Jusufović, uč-

teljicu, koja je ovdje izbjegla kod svoje rodbine. Ona nam je rekla da moramo odavde što hitnije ići jer je ovdje radio objavio vijest da je iz Foče izašla grupa ljekara u Crnu Goru, a Fočake ovdje hvataju, ubijaju, zatvaraju ili odmah šalju nazad za Foču. Mi smo se odmah uputili u Beograd. U Beogradu smo se razišli i, hvala Bogu, znam da smo svi ostali živi.

Ja sam otišao kod mog prijatelja Hakije Pozderca i nakon izvjesnog vremena sam se prebacio u Švicarsku kod gospodina Adila Zulfikarpašića. U Švicarskoj sam i danas. Nisam dobrog zdravstvenog stanja pa se tamo liječim.

Znam da je dr. Stanić sada mrtav. O njegovoj se smrti pričalo svašta, a i sada se priča. Ranije sam vam rekao da je meni u našim razgovorima više puta rekao da i on mora odavde ići što prije jer u ovim dešavanjima ne želi učestvovati. Ono što sigurno znam je to da je on nakon što smo mi, njegove kolege, izašli iz grada sa istim vozačem koji je nas odvezao do Cme Gore krenuo za Novi Sad u selo Silbaš kod djece i supruge. S obzirom da u Novom Sadu nije imao ništa, povezao je nešto svojih stvari i ništa više. Na Brodu kod Foče, odmah na izlazu iz grada, srpski ekstremisti su mu postavili zasjedu i tu su ga zaustavili i prebili. Nakon toga su ga odvezli u Miljevinu i u motelu mrtvog objesili i ujutro lansirali vijest da je dr. Sekul izvršio samoubistvo jer mu je policija oduzela neke lijekove. Postavljam ja pitanje: Zar bi neko ko je pošao svojoj porodici u putu zastao i tako jednostavno se ubio za šaku lijekova? Pa to je smiješno!

Njemu su glave došli samo zato što je nama pomogao i još nekim drugim Bošnjacima. Istina, on je bio član Srpske demokratske stranke i meni a i drugim Bošnjacima ljekarima je u više navrata govorio da uđemo u Stranku demokratske akcije i da mi kanališemo život u Foči jer će nam ovi što su sada na vlasti glave doći. Mi to nismo htjeli, a Aziz Torlak je jedno vrijeme bio kandidat za predsjednika i mislim da je to bio razlog zašto su ga ubili. Osim toga on je bio i jedini hirurg Bošnjak u Foči i u ratu bi mogao mnogo pomoći Bošnjacima u slučaju da budu ranjeni.“

Svjedočenje dr. Fadila Kučuka²⁷

Gotovo identičnu izjavu o dr. Sekulu Staniću uzeo sam i od gospodina dr. Fadila Kučuka. Izvadit ću samo neke detalje njegove izjave koje mi nije rekao dr. Reuf Tafro.

Gospodin Kučuk je do agresije živio u Foči sa svojom porodicom. Po struci je ginekolog. On je čovjek koji je u Foči i cijelom Podrinju poznat kao izuzetno čestit čovjek i veliki stručnjak. Nakon završetka agresije na Bosnu i Hercegovinu odmah se vratio u Bosnu i danas živi i radi u Sarajevu.

O dr. Staniću, između ostalog, rekao mi je i ovo:

„Ja sam sa Sekulom uvijek bio u dobrim odnosima. Kada je odlučio da uđe u Srpsku demokratsku stranku, razgovarali smo o tome i tada mi je, a i kasnije više puta rekao, da bi i mi Bošnjaci ljekari to trebali učiniti i ući u Stranku demokratske akcije i da pokušamo da ovaj narod spasimo jer nam se sprema veliko zlo. Mene politika nikada nije interesovala i o tome nisam razmišljao sve dok agresija nije počela. E tada je već bilo sve kasno!“

Sekul me u bolnici mnogo puta zaštitio i pomogao mi. Sjećam se momenta kada su srpski vojnici došli u bolnicu i počeli nas napadati i vrijeđati, on bi im se uvijek oštro suprotstavio. Sjećam se kada su pitali ima li „balija“ da ih kolju, on je rekao: „Ovdje balija nema, ima muslimana i znajte da ih ovdje nećete klati!“

Kod mene u stan 18. maja 1992. došli su Sekul Stanić i dr. K.Č. koji je radio u bolnici kao anesteziolog. Oni su mi tada rekli da me po hitnom poručuju „izbaciti“ iz Foče. Rekao sam im da su ovdje još Avdo, Reuf, Asima... a oni meni: „Fadile, znaš li ti šta su pojedini Srbi pričali za tebe? Da im ubijaš nerođenu djecu!“ To je bila samo propaganda ekstremista da me okleveću i ubiju.

²⁷ Autor je izjavu od dr. Fadila Kučuka uzeo u aprilu 2005. u Sarajevu.

Dr. K. Č. mi je tada rekao da on za nekoliko dana ide za Beograd preko Crne Gore i da ja pođem s njim. Ustvari, on bi išao svojim autom, a ja za njim svojim. On je moj auto, čim je počela agresija, odvezao u svoju garažu i čuvao mi ga. Dogovorili smo se da ja odem do MUP-a i pokušam dobiti potrebne papire. I ja sam, zaista, otišao i neki Gagović, ne znam mu ime, odmah mi je rekao da će mi to učiniti jer sam ja dobar čovjek. Međutim, taj dan kada smo trebali poći K. i Sekul mi kažu da ne smijemo rizikovati jer su gore negdje ubijena četverica Srba i ubili bi me ako bi otkrili ko sam. Dogovorili smo se da, ipak, sačekamo i pođem skupa sa Reufom Tafrom i ostalim kada bude sigurnije. Tako je i bilo.

Ja se više sa Sekulom nisam nikada čuo. O njegovoj tragediji se priča svašta. Uvjeren sam da su ga ekstremni Srbi ubili zbog toga što je nama pomogao. On nije pomogao samo ovoj grupi nego i mnogim drugim Bošnjacima. Moja babica, radnica koja je radila sa dr. Fadilom prije agresije, po nacionalnost Srkinja, S. B., nakon agresije mi je pričala da je Pero Elez, jedan od komandanata i najvećih ekstremista u Foči, osoba o kojoj svi najgore pričaju, na Brionima (poznati lokal kod Foče) potezao pištolj na Sekulu i prijetio da će ga ubiti zato što pomaže Bošnjacima.

Svjedočenje dr. Asime Pilav

Od gospođe dr. Asime Pilav zabilježio sam sličnu izjavu o ovom čovjeku. Gospođa Asima je radila skupa sa Sekulom i oboje su bili pedijatri. Asimin stan je izgorio u prvom napadu agresorske vojske i ona kaže da joj je Sekul, nakon što su morali napustiti bolnicu i otići kućama rekao: „Asima, ako nemaš kod koga ići sa mužem, evo ti ključevi od moga stana i idi tamo k'o moja rođena sestra. Moja supruga i djeca su u Vojvodini, ti to znaš, i živi tamo dok vidimo hoće li ovo stati.“

Dr. Asima Pilav

Gospođa Asima također misli da je Sekul ubijen zbog svog poštenog stava prema Bošnjacima i ničega drugog.

Medicinska sestra Radinka Rada Kovač-Šolaja

Medicinska sestra RADINKA RADA KOVAČ-ŠOLAJA prije agresije radila je u ambulanti u mjesnoj zajednici Jabuka. Cijelo vrijeme rata bila je pripadnik Armije Bosne i Hercegovine i dugo vremena jedini medicinski radnik na Grepku.

Njen muž Milan Šolaja umro je prije rata. Sa Milanom je imala dva sina. Stariji sin Miko, dvadesetogodišnjak, otišao je odmah na početku agresije na stranu agresora, dok je mlađi, osmogodišnjak, cijeli rat proveo s tetkom Anđelijom u Foči.

O tome koliko je i kako ona pomagala Bošnjacima razgovarao sam sa mnogo boraca s Grepka. Svi kažu da im je Rada mnogo pomogla i to u onim najtežim danima 1992. kada su mnogi fočanski ljekari i medicinari pobjegli iz Foče na sigurnije, a jedan broj njih je bio zarobljen u Foči. Ona je jedina od medicinskog osoblja dugo vremena bila uz njih, pomagala im, liječila ih, ranjene otpremala prema Igmanu i Pazariću. Ona im je bila i hirurk, i anesteziolog, i psiholog, i sve. Ono što me u tim razgovorima posebno dojmilo su riječi Ramiza Čauševića iz sela Jabuke: „Ja sam saznao od nekih momaka iz sela Jamiča da je Radin sin Miko ubijen u jednoj borbi na Kacelju prilikom našeg proboja četničkih linija prema Goraždu. Dugo sam razmišljao da li da joj kažem ili ne. Najzad sam odlučio da joj, ipak, to kažem. Ona me blago pogledala i tiho prokomentarisala: „Znala sam da će ga stići Božija kazna! Otišao je gdje ne treba da ubija ovaj jadni narod! Moj Miko, moj, što ti je to trebalo?! Ko li mi te na to navratio, rano moja!“

Samo rijetki stanovnici ovog kraja uspjeli su izbjeći ovaj napad i sakriti se u obližnje stijene. To su uspjeli: braća Salko i Meho Džano sa svojim porodicama. U tim stijenama i obližnjim šumarcima krili su se danima. Hranu i drugu pomoć pružao im je komšija Miladin Đurović iz Previle. On im je pomogao i da prođu kroz srpske položaje krajem juna 1992. i probiju se na teritoriju općine Goražde u selo Ilovaču. Skupa s njima spasila se i Adila Šahović (1968) i njena majka Tima (1938) Šahović iz sela Ljaljice. One su ranije bile zarobljene i držane u logoru na Previli. Miladin je i njih noću pustio iz logora dok je dežurao i spojio sa Džanima i tako sve skupa spasio sigurne smrti. Stradanje porodice Šahović detaljno sam opisao u dijelu rada pod naslovom „Stradanje porodice Alije Šahovića“.²⁸

Pjano Slavojka i Perišić Rajka

Sulejman Šljivo iz sela Saš svjedočio nam je kako su Slavojka Pjano i Rajka Perišić pomagale njegovoj supruzi Ramizi i djeci. O ovom slučaju ispričao nam je sljedeće:

„Ja sam sa suprugom Ramizom (1950) i dvoje maloljetne djece Almom (1990) i Almirom (1991) živio u selu Saš koje se nalazi desetak kilometara od grada na lijevoj obali rijeke Čehotine. Ovo selo ima više zaselaka, ispresijecano je sa više potočića i opasano je sa svih strana šumarcima. Ovdje su, uglavnom, prije agresije živjele bošnjačke familije Šljivo i Tahirbegović. Svi smo ovdje dosta dobro živjeli. Imali smo dobru zemlju, a svi odrasli muškarci bili su zaposleni u državnim preduzećima. U proljeće 1992. kao grom iz vedra neba, napadoše nas Srbi i domaći i sa strane, iz Srbije i Crne Gore, i sve se za kratko vrijeme pretvori u prah i pepeo. Moram vam reći da je u samoj Foči bilo problema mnogo prije izbijanja agresije u aprilu 1992. Stalno su se svađali naročito vozači u „Fočatransu“ a bilo je štrajkova i u „Magliču“, „Ozrenu“ i još nekim drugim preduzećima. Sve je to neko

²⁸ Autor je izjavu od Salke Džana uzeo 2. jula 2002. u Ustikolini; izjavu od Adile Šahović, udate Brajlović, 11. juna 2003. u selu Cvilin, mjesna zajednica Ustikolina.

organizirao i podstrekavao da bi napravio ono najgore – rat. Prvo su jake srpske snage u noći 7. na 8. april 1992. zauzele grad bez borbe i za sedam dana potpuno ga kontrolisale. Uspostavili su pravu strahovladu: ubistva, progoni, hapšenja, silovanja i odvođenje u logore Bošnjaka bili su svakodnevni. Mi ovdje u selu nismo znali šta da radimo! Sve smo mislili da će to zlo brzo stati i prepustili smo se sudbini. Samo jedan mali broj kojih komšija odlučio je da ode odavde prema Sarajevu ili Goraždu. Većina nas je ostalo ovdje pa šta bude!

Bili smo mirni sve do 22. aprila 1992. Tog dana u ranu zoru jake srpske snage su opkolile naše selo, zatim sva okolna sela gdje su živjeli Bošnjaci (Potpeće, Selišta, Dragočava) i sve zaseoke. Počela je hajka na nas kao da smo divlje životinje. Niko od nas nije pružio otpor. Neki su uspjeli pobjeći i sakriti se u obližnje šume, neke su pohvatali i odmah ubili, neke su hapsili i odvodili u logore u grad. Ja sam se krio po šumi sa mojom porodicom sve do 5. maja kada je uslijedio novi napad na nas. Te napade Srbi su zvali „prvo, drugo... čišćenje terena od balija“. Te riječi više puta sam čuo kada su me uhapsili i odveli u logor u grad. U ovom drugom napadu moju porodicu i mene su uhapsili. Mene su vezali istom liscicom sa mojim rođakom Alijom Šljivom i odveli su nas u KPZ u Foču. Ja sam tamo ostao sve do 2. novembra 1992. kada sam odveden u Kalinovik i, srećom, razmijenjen. O tome da ne pričam! Imao sam sreću da ostanem živ, a mnoge moje komšije su tada pobili a nekima se ni dan-danas za kosti ne zna. Nabrojat ću samo neke od njih: Halima, Đula i Čaza Šljivo, Ziza Tahirbegović, Hajdar, Halima, Selmo i Jusuf Tahmaz, Ferid Spahija, Almasa, Zunda, Hasan i njegov sin Džaferspahić, a kasnije su još ljudi pobili, sve što su uhvatili po šumi. Ukupno u ova tri sela (Saš, Potpeće i zaselak Selišta) ubili su trideset sedam osoba, među kojima i jedno dijete.

Moju suprugu sa dvoje maloljetne djece (Almir je imao samo šest mjeseci) uhapsili su i sa još mnogo žena i djece odveli na Velečevo. Velečevo je prije agresije bio zatvor za žene, a Srbi su ga u agresiji pretvorili u logor za žene. Tu je s djecom ostala osam dana, a onda su je vratili kući. U selu je bila sve do 1. decembra 1992. Cijelo to vrijeme njoj su pomagale i šavale je Slavojka Pjano i Rajka Perišić, obje iz susjednog sela Dragočava. Da njih nije bilo, danas ne bi bilo ni moje djece ni žene. One su cijelo vrijeme brinule o njima i bile uz njih. Redovno su im donosile hranu, najčešće jedna

ujutro, a druga navečer i pri tome ih obavještavali o namjerama i dolasku ekstremista. Kada bi išle kod njih, nosile su konopac da komšije misle da idu po drva, a u povratku su to i radile. Ženi su mi dali srpsku odjeću i to je nosila cijelo vrijeme. Kada bi u Foču došli Crnogorci ili Srbijanci, one bi išle i kod nje spavale. Sve su ovo radile u najvećoj tajnosti.

Kada su shvatile da joj više neće moći pomoći, jer je došla zima i otkrili bi ih po tragovima, odlučile su da je prebace na teritoriju pod kontrolom Armije Bosne i Hercegovine. Slavojka je uspostavila vezu sa svojim rođakom Zoranom Mandićem, koji je tada obavljao dužnost komandira policije u Foči. Zamolila ga je da pomogne mojoj ženi i djeci i da ih prebaci u Goražde. On joj je obećao da će to uraditi i zaista je i uradio. Dovezao ih je u Foču i dvije noći su prenočili u KPZ, a potom ih je prebacio do Osanice do linije razgraničenja i tako su se našli na slobodnoj teritoriji. Slavojka i Rajka su druga majka djeci mi i ženi! Da ih nije bilo, ne bi ni njih danas bilo! Mnogo im hvala!²⁹

Da je Rajka Perišić čestita i poštena žena, čuo sam i od drugih Bošnjaka. Mehmed Šljivo iz sela Saš mi je ispričao da je ona, nakon što su Srbi napali i popalili njihova sela, našla na livadi kravu Osmana Poturka. Cijelo vrijeme mu je čuvala kravu i nakon agresije je saznala da Osman živi u okolini Sarajeva. Uspostavila je vezu s njim i kazala mu da je njegova krava kod nje i da može doći i otjerati je kada god hoće. Osman joj je rekao da je nema gdje i da ostane kod nje još neko vrijeme. Ona je pristala na to, ali se krava u međuvremenu razboljela i uginula. Rajka je nakon toga ostavila tele od svoje krave, odgojila ga i obavijestila Osmana da je to sada njegova krava. Osman je nije htio uzeti, ali ga je Rajka uvjerila riječima da će sve komšije reći da je ona Osmanovu kravu uništila i ispala bi nepoštena u očima mnogih. I dogovor je postignut. Tako je Rajka po ko zna koji put u ovom vremenu pokazala svoju dobrotu i čestitost.³⁰

Preživjeli Fočaci u čestite ljude u ovom vremenu ubrajaju i: Svetu Vojvodića, nastavnika matematike, Dragicu Ninkovića, profesora, Boru Kujundžića, profesora čija pogibija iziskuje posebno istraživanje, Nikolu

²⁹ Autor je izjavu od Suljmana Šljive uzeo u novembru 2003. u selu Saš.

³⁰ Autor izjavu od Mehmeda Šljive uzeo u novembru 2003. u Foči.

Simovića, Danila Mastila, učitelja, Žarka i Veljka Vukovića, Tomislava Popovića, profesora sporta, Milovana Bilmea, ugostitelja iz Ustikoline, Zorku Čosović, domaćicu iz sela Lokve, i njenog muža Vidu, Živojina Gagovića, Nikolu Kulića, Ristu Milića, Šćepu Simovića, familiju Vukadin. Sigurno je da je ovaj broj mnogo veći i žalim što sam ih ovom prilikom izostavio. mnoge iz opravdanih razloga, a neke i zbog nedovoljno istraženih slučajeva. Nadam se da neću biti ni prvi ni posljedni koji se ovim pitanjem bavi i da će se budući istraživači više usmjeriti da istraže ovakve slučajeve i odaju priznanja ovim ljudima, a ne zločincima i njihovim zločinima.

GLAVA VII

GENOCID ILI NEŠTO GORE

Šta reći šta se to dogodilo u općini Foča 1992? Je li to bio genocid ili nešto gore od genocida? Na VII međunarodnoj konferenciji asocijacije istraživača genocida, održanoj u Sarajevu 9-13 jula 2007, glavna haška tužiteljica Karla del Ponte u svom govoru istakla je da je genocid najteže dokaziv zločin, što je izazvalo gnjev brojnih istraživača. Možda najbolji odgovor na ovu konstataciju glavne haške tužiteljice dao je gospodin Israel Charny, predsjednik Međunarodne asocijacije istraživača genocida:

„Pravnici kompliciraju naše živote. Uzimaju riječi i stavljaju ih u nemoguć i nerealan kontekst u kojem se onda ni sami ne znaju snaći. Da li to tako treba biti? Apsolutno ne. Ja imam jasno stajalište – kada vidim masu leševa nenaoružanih ljudi, ubijenih kao dio jedne grupe, ma koja ona bila - etnička ili grupa ljudi plavih očiju, književnika.... znam da je svoje mjesto tu našao genocid i ne treba mi pravnik da bih to naglas izgovorio. Kada bi i pravosuđe slijedilo taj razumni put, uopće ne bi bilo teško dokazati genocid.“

Bez obzira što su pravnici granicu za genocid danas postavili izuzetno visoko i što se razna zlodjela koja su se dogodila u Bosni i Hercegovini 1992-1995. pokušavaju nazvati drugim imenom, kao naprimjer „etničko čišćenje“, „građanski rat“, „vjerski sukob“, „masovna ubistva“ i slično, ono što se dogodilo u Foči 1992. za sada je prevazišlo sve te pojmove i može se nazvati samo tim najgorim pojmom, pojmom genocid, ili, pak, nekim novim pojmom koji će obuhvatiti još gore radnje nego što ih obuhvata pojam genocida.

Razliku između pojma „etničkog čišćenja“ koje se dogodilo u Foči 1992. i pojma genocida koji tumače pravnici vidim kao razliku između divlje i kalemjene jabuke koja je mnogo kisela. Kada mi zatvore oči i daju mi da ih jedem, ne mogu ih razlikovati.

Genocid nad Bošnjacima u ovom kraju traje stoljećima. Dva zadnja 1941-1945. i 1992-1995. su najteža. Genocid iz 1992-1995. produženi je genocid iz 1941-1945. kada su četnici Draže Mihailovića u ovom kraju ubili 3.632 lica bošnjačke nacionalnosti, od čega je najviše bilo žena, staraca i

djece. Svi oni ubijani su na najsvirepiji način, klanjem, bacanjem u Drinu, spaljivanjem. Zahvaljujući Josipu Brozu Titu i njegovim partizanima koji su se u januaru 1942. probili u ovaj kraj i zaštitili bošnjačko stanovništvo od totalnog uništenja jedan broj Bošnjaka je spašen. Daljim jačanjem NOP-a u ovom kraju Bošnjaci su ovdje opstali i nastavili živjeti sve do 1992. kada je nad njima izvršen novi genocid, gori od svih ranijih. Ovoga puta cijelo područje općine je za veoma kratko vrijeme, od aprila do oktobra 1992, ne računajući one koji su bili u logorima i javnim kućama, „očišćeno“ od Bošnjaka i drugog nestrpskog stanovništva. Pobijeno je, protjerano ili odvedeno u KPZ i javne kuće 20.790 Bošnjaka, koliko ih je bilo po popisu stanovništva iz 1991.

Plan da se sve ovo uradi i općina „očisti“ od Bošnjaka i drugog nestrpskog stanovništva Srbi su dugo pripremali i konačno ga zaokružili 1991. Bio je to dio plana o pravljenu Velike Srbije. Kreatori fočanskog plana su intelektualci iz reda srpskog stanovništva: dr. Vojislav Maksimović, Velibor Ostojić, Petko Čančar, Miro Stanić, Boro Ivanović, Čedo Škipina i drugi.

Plan je bio razrađen do najsitnijih detalja. U početnoj fazi predviđao je dizanje tenzija da su Srbi u Foči ugroženi od Bošnjaka i da se zbog toga Srbi stalno sele prema Srbiji tako da će nestati u ovom kraju. Međunarodne sukobe napravili su u „Fočatransu“, „Ozrenu“, OŠ „Ivan Goran Kovačić“ i mnogim drugim preduzećima. Sljedeća faza bila im je obuka i naoružavanje svih sposobnih muškaraca i svakog domaćinstva. U tome su im veliku pomoć pružili pripadnici JNA. Oni su vršili obuku, dijelili naoružanje i drugu vojnu opremu svakom domaćinstvu. Na cijelom području općine uspostavljena je vojna struktura i sačinjeni spiskovi za mobilizaciju. Centri za obuku bili su im u Kalinoviku, na Previli, Čelebićima i Jabuci. U vojnoj strukturi formirali su i snage za brzo djelovanje čiji je ključni zadatak bio da se u startu pobiju i pohapse svi Bošnjaci koji su nešto značili u općini i koji su mogli povesti Bošnjake u otpor agresiji. Ovaj dio plana poslužio im je da u Foči počine elitocid. Bila je i to jedna od metoda koja za trajnu posljedicu ima učinak jednak klasičnom genocidu, genocidu koji će svoj učinak pokazati najviše nakon desetak godina.

Plan je predviđao uključivanje regularnih jedinica JNA i paravojnih formacija iz Srbije i Crne Gore u zauzimanju grada i pojedinih većih naselja u općini, postavljanju barikada i hapšenju i odvođenju u logore zarobljenih

građana Foče. Logoraši dobro znaju da su im na vrata došli nepoznati vojnici i odvodili ih, a rijetki su bili slučajevi da su prepoznali nekoga. Domaći Srbi bi samo doveli strance i pokazali stan ili kuću koga treba uhapsiti i odvesti ili odmah ubiti i potom bi se sakrili dok se posao ne završi.

Medijsku blokadu planirali su izvršiti dijelom prije agresije, a dijelom odmah po izbijanju agresije. Tako su repetitor na brdu Kmur još prije izbijanja agresije preusmjerili prema Crnoj Gori, a odmah po zauzimanju Ustikoline krenuli su da zauzmu predajnik u Zebinoj Šumi i u tim napadima pobili su veliki broj civilnog stanovništva u selima oko predajnika. Prostorije Radio Foče zauzeli su u noći 7. na 8. april 1992. kada su upali u grad i odmah ujutro počeli su emitovati svoj program, a Dom JNA, u kojem je bila radio-stanica, bio je pun snajperista. Da zauzmu taj Dom i radiostanicu omogućio im je direktor te ustanove Radisav Mašić.

Planom su predviđeni i logori u kojima će se vršiti klasifikacija zarobljenika na one koje treba odmah ubiti, na one koji će raditi za potrebe srpske vojske i na one koji će čuvati za razmjenu ukoliko neko od Srba bude zarobljen. Ovaj dio plana upravnik KPZ Milorad Krnojelac u svojim izjavama ponovio je više puta. Da je to sve bilo zaista dobro isplanirano jasno se vidi da su Srbi odmah po napadu na grad 8. aprila 1992. zarobljene odvodili u označene objekte koji će im služiti kao logori. Bili su to vojni magacini na Livadama, Srednjoškolski centar, Dom „Partizan“, Ženski zatvor na Velečevu, KPZ, Motel u Miljevini, škola na Previli i kuća Miladina Đurovića.

Fočanski naredbodavci posebno su razradili dio plana koji se odnosio na bošnjačke žene i djevojke. I za njih su odredili logore i nekoliko javnih kuća koje sam više puta spominjao u ovom radu. Bila je to kuća Nusreta Karamana u Miljevini, Hotel „Zelengora“ u gradu, Dom „Partizan“, Đinova kuća na Trnovačama i više stanova u gradu.

Fočanski monstrumi dobro su znali da se obećana žena više nikada neće vratiti na mjesto gdje joj je oduzeta čast i gdje je njeno dostojanstvo ukaljano. Znali su i da za jednu ženu, ma kojoj naciji pripadala, nema teže kazne od silovanja. Silovanje kao instrument genocida bilo je nepoznanica. Pravno reguliran bio je to „samo“ kriminalan čin. Ubijanje i uništavanje svega što je bilo bošnjačko u Foči pojačavano je silovanjem. Kriminalan čin tako je prerastao u zločin protiv čovječnosti. Po tom osnovu, za silovanja žena,

djevojaka i djevojčica od dvanaest godina suđeno je i presuđeno Dragoljubu Kunarcu, Radomiru Kovaču, Zoranu Vukoviću, Neđi Samardžiću, Gojku Jankoviću, Radovanu Stankoviću, Draganu Zelenoviću. Nekima je suđenje u toku a neki koji su bili, između ostalog, optuženi i za silovanja, Janko Janjić Tuta, Dragan Gagović, sami su sebi presudili.

U ratovima su često vršena masovna silovanja i to rade vojnici koji ne poznaju žrtve, a u Foči je to bio obrnut slučaj. Izvršiocima su poznavali žrtve, najčešće su to bile komšije, radne kolege, dojučerašnji prijatelji. Oni bi svoje žrtve izvodili iz mase da bi što više osoba znalo da ih odvođe da ih obeščaste. Često su silovanja vršili i pred više lica, pred roditeljima, muževima, braćom.

Srbi su svojim planom predvidjeli i dobro isplanirali gdje će sakrivati ubijene Fočake. Za to su im poslužile najčešće prirodne vrtače, ponori, šljunkare, rudnici, a najčešće rijeka Drina. Izvršiocima i naredbodavcima dobro su znali gdje se nalaze ta mjesta i da bi zatrli tragove, žrtve su odvozili i po trideset kilometara i dalje i bacali ih i zatrpavali da ih niko nikada ne bi mogao pronaći. Te masovne grobnice specifičan su način prikrivanja zločina u ovom kraju.

Veoma čest slučaj bilo je spaljivanje ubijenih u kućama, štalama, šupama. Do sada je pronađeno više masovnih grobnica i iz njih ekshumirano na stotine ubijenih Fočaka. Spomenut ću samo one sa velikim brojem ubijenih: Miljevina I i II, Tuneli, Šljivovica, Čohodarmahala, Šljunkara, Jošanička rijeka, jama Piljak, Tekija, Brod.

Plan je predvidio i rušenje svih vjerskih i kulturnih objekata koji su na bilo koji način podsjećali da pripadaju bošnjačko-muslimanskoj kulturi. Imenovani su ljudi koji će minirati i rušiti vjerske objekte. Poznata je fočanska trojka zadužena za to: Želimir Trojer, profesor sociologije, bio je na čelu te trojke, a izvršiocima su bili Božidar Šain i Miodrag Vračar. Nakon rušenja ostaci su voženi i bacani na razna mjesta da se nikada ne bi našli i rekonstruisali. Tako je urađeno sa Aladža džamijom, džamijom u Ustikolini, Carevom džamijom i mnogim drugim objektima. Ni nadgrobni spomenici nisu pošteđeni pa ih je većina uništena.

Iz svih ustanova izbačeno je i uništeno sve što je pripadalo bošnjačkoj kulturi, odjeća, nakit, posuđe, makete grada, a posebno knjige i druga literatura.

Plan je predvidio i promjenu imena općini, pa joj je dato ime Srbije. Time je krug zatvoren. Bošnjaci i drugi nesrpski narodi iz Foče su očišćeni, pobijeni, protjerani, a njihova imovina, kultura, koju su stoljećima obogaćivali, uništena je kao da nikada nisu ovdje postojali. Sve su to u Foči uradili pripadnici policije, pripadnici JNA, paravojne formacije iz Srbije i Crne Gore i domaći Srbi koji su se nalazili u paravojnim formacijama.

U toku agresije 1992-1995. u općini Foča ubijeno je ili na neki drugi način stradalo prema mom dosadašnjem istraživanju 2.268 osoba. Od tog broja djece je 74, žena 517 i muškaraca 1.677. Posebno boli podatak da su ubijene 284 žene starije od šezdeset godina i 293 muškarca starija od šezdeset godina. Najveći broj žrtava nakon ubistava je spaljivan, vožen kilometrima od mjesta zločina i bacan u jame i rijeku Drinu kako bi se sakrili tragovi zločina. Postoje i tačni dokazi od lica srpske nacionalnosti čija imena, nažalost, ne smijemo objavljivati, kao i položaj tijela prilikom ekshumacija da su neke logoraše žive zatrpavali u jamama.

Zločini u općini Foča pokazuju vrstu kulturne bolesti u ovom kraju. Da zlo bude još veće, nakon agresije, pa i dan-danas, neki se zločini i zločinci slave, dodjeljuju im se posebna priznanja za zločine počinjene 1992. U svemu tome učestvuje veliki broj onih koji imaju fakultetsko obrazovanje, prosvjetni radnici, ljekari, pravnici, ekonomisti... ljudi koje neki, na veliku žalost, nazivaju intelektualcima. Za razliku od njih, naprimjer, u Njemačkoj su intelektualci nakon Drugog svjetskog rata postali najveći kritičari genocida koji su Nijemci počinili.

U Foči su zločinci heroji. Za to svoje „junaštvo“ mnogi su dobili dobra radna mjesta u državnim ustanovama, organima vlasti i oni su danas glavni kočničari da se kaže istina o agresiji, ubistvima, pljačkama, silovanjima, masovnim grobnicama, pomirenju.

Šta reći na kraju? Je li ovo genocid ili nešto gore? Ostavimo vrlim pravnicima i međunarodnoj zajednici da to oni „iskompliciraju“ i dokažu da u Foči nije bilo ništa. Ili, kako povodom presude Međunarodnog krivičnog suda o tužbi Bosni Hercegovine protiv Srbije za genocid reče gospodin Ivo Banac, ugledni hrvatski historičar:

„Sama presuda govori o kontinuitetu međunarodne politike prema Bosni i Hercegovini. Oni bi sa jedne strane da kažu: genocida je bilo samo u Sreb-

renici, a sa druge, da Srbija nije baš odgovorna. S jedne strane, zna se šta se dogodilo, a sa druge ne bismo baš po tome čeprkali. S jedne strane nam je žao, a sa druge bi nam bilo draže kada bismo se mogli baviti nečim laganim. S jedne strane, u pravdu ne treba sumnjati, a s druge, pravda se utvrđuje većinskim glasom. I tako dalje, i tako dalje... Mogli bismo potrošiti još mnogo vremena da bismo utvrdili prostu činjenicu kako ovozemaljska pravda nije isto što i Božija.“³¹

³¹ „Dnevni avaz“, 4. august 2007.

ZAKLJUČAK

Općina Foča smještena je na tromedi Bosne, Hercegovine i Crne Gore u bogatom kraju Gornjeg Podrinja. Po svom teritorijalnom prostranstvu ova općina u Socijalističkoj Bosni i Hercegovini spadala je u red najvećih općina.

Kroz historiju, od najstarijih vremena pa sve do danas uvijek su se oko Foče zbivali događaji koji su ulazili u historiju. Nastanjenost uže okoline Foče možemo pratiti još od prethistorijskog doba, a samo gradsko naselje od srednjeg vijeka. Foča se već u srednjem vijeku nalazi na frekventnom karavanskom drumu koji je povezivao unutrašnjost Balkanskog poluotoka sa jadranskom obalom i Dubrovnikom. U osmansko doba Foča postaje i političko središte Hercegovine i izrasta u jak trgovački i zanatski grad, koji se takmičio s najjačim privrednim centrima na Balkanu. U prva dva stoljeća osmanske vladavine sam grad je u svom privrednom razvoju dostigao vrhunac, a u likovnom pogledu potpuno je poprimio obilježja izrazito orijentalnog grada, koja će se, manje-više, očuvati sve do agresije 1992. U toku osmanske vladavine u samom gradu i njegovoj okolini izgradilo se na stotine istaknutih arhitektonskih objekata, koji su ukazivali na svoje doba zasebnim jezikom, jezikom oblika, a upravo su ti objekti dali onaj drugi, građevinski biljeg u specifičnom razvoju Foče.

Najveći dio očuvanih spomenika u općini Foča sve do agresije potjecao je iz osmanskog perioda, ali ovdje nije bio ni mali broj spomenika iz srednjeg vijeka, naročito stećaka, kao i drugih spomenika o kojima su sačuvani mnogi podaci.

Uz arhitekturu ovdje će se istovremeno razviti i brojne vrste zanata, po kojima će Foča biti nadaleko poznata, a između njih posebno je značajna zanatska umjetnost u metalu, kosti, drvetu i kamenu, koja je ovdje doživjela veliki procvat.

U razdoblju između dva rata Foča sa svojom okolinom postala je zabačena kasaba da bi uoči Drugog svjetskog rata imala oko 5.000 stanovnika i totalno nerazvijenom privredom.

U toku Drugog svjetskog rata ovaj je kraj mnogo stradao. Ono malo privrede što je bilo do tada je uništeno, a bošnjačko je stanovništvo nevjerovatno mnogo stradalo. Tačan broj ubijenih Bošnjaka u ovom kraju se ne zna jer su vlasti krile tačne podatke iz raznoraznih razloga.

Nakon rata ovaj se kraj ubrzano počeo graditi i razvijati tako da je doživio pravi procvat u privrednom, ekonomskom, kulturnom, sportskom i drugom vidu. Broj stanovnika porastao je na 40.513 koliko je bilo na zadnjem popisu pred agresiju 1991.

Tokom agresije na općinu Foču 1992-1995. ovaj je kraj po drugi put u XX stoljeću teško stradao. Srpske su snage dugo planirale, pripremale i sistematski izvodile zločine. Cilj je bio da se ovdje istrijebe Bošnjaci i Hrvati, kako bi se stvorila etnički čista teritorija, što je dio velikosrpskog državnog programa. Najveći broj zločina izvršen je nad civilima, što je kršenje međunarodnog humanitarnog prava, posebno imajući u vidu da su civili zaštićena kategorija stanovništva. Oblici zločina veoma su različiti kao i načini njihova izvršenja, počev od ubistava, nezakonitih zatvaranja, mučenja, raznih oblika torture, silovanja, ranjavanja...

U ovom posljednjem stradanju Foče dogodila su se i najveća razaranja vjerskih, kulturnih, sportskih objekata, sve ono što je bošnjačko ili što je podsjećalo na bošnjačku kulturu. Dijelovi grada naseljeni bošnjačkim stanovništvom, kao i sva sela u općini, gotovo da su zbrisana sa lica zemlje. Ni mrtve nisu ostavili na miru. Porušili su većinu mezarja, stećaka i drugih objekata uz groblja. Sve su fočanske džamije, mektebi i svi drugi vjerski objekti porušeni i u gradu i po selima.

Jednostavno rečeno, srpska je vlast zatrla svaki trag bošnjačkog naroda na ovim prostorima i sprovela potpuno „etničko čišćenje“ i genocid nad Bošnjacima koji su vijekovima živjeli na svojoj zemlji. Sumnjam da će se ikada utvrditi tačan broj uništenih i razorenih objekata.

Kada su u pitanju ljudski gubici u agresiji, moja dugogodišnja istraživanja do sada kažu da je u Foči ubijeno 2.267 osoba. Agresor je ubijao gotovo sve što mu je palo u ruke bez obzira na spol, godine starosti, bolest... Ubijeno

je 74 djece, 517 žena, 1.677 muškaraca. Preko šezdeset godina imale su 284 žene i 293 muškarca. Da bi zatrla tragove zločina, najveći broj ubijenih su spaljivali, bacali u jame, rijeku Drinu tako da se mnogima ubijenim ni za kosti ne zna.

Ono što nisu uspjeli uhvatiti i ubiti protjerali su sa ovih prostora, i to, u veoma kratkom vremenskom periodu: od aprila do oktobra 1992. Danas su preživjeli Fočaci razasuti širom svijeta i mnogi su od njih zbog tuge šta im se dogodilo, zbog čežnje za rodnim krajem, zbog žalosti za ubijenima, nestalim naprečac umrli i ostavili svoje kosti daleko od rodne grude.

PRILOG

**DOKUMENTARNE
FOTOGRAFIJE**

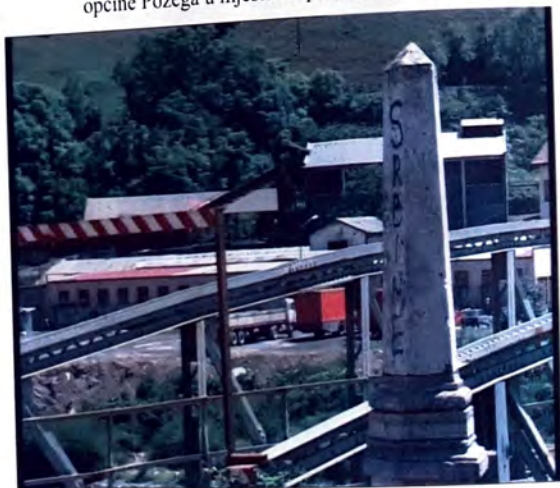
Panorama Foče iz 1975.

Panorama Foče uoči agresije 1992.

Dokazi agresije. Spomenik podignut poginulim rezervistima - Srbijancima iz općine Požeža u mjestu Kopači kod Goražda

Most na kojem je ubijen veliki broj logoraša.
Iza mosta se vidi dio KPZ

Drina, najveća masovna grobnica Fočaka

Masovna grobnica kod tunela u Miljevini nakon ekshumacije
52 logoraša iz KPZ

Novi most na Drini nakon dejstva NATO snaga

Donji most na Drini nakon dejstva NATO snaga

Suljo Pohara jedan je od 294 ubijena starca
koji je imao preko šezdeset godina

Zajednička grobnica za familiju Kukavica i N.N. osobu

Sela PAUNCI i FILIPOVIĆI,
22. april 2000.

Ekshumirani i identifikirani
ostaci mještana ovih sela koji
su ubijeni 26. aprila 1992.
Ostaci ubijenih sahranjeni su
na mjesnom groblju u
Pauncima. Sahranjeni su
ostaci: Rašida Borovića,
Ševala, Adila, Ibre i Husrije
Frašto, Ismeta Hasanagića,
Fehima Jusufovića, Ramiza
Makaša, Redže i Munira
Termiza iz Paunca i Smaje i
Zaima Čorića, Rešada
Dedovića, Salkune Hubijar,
Čazije Šahovića i jedne
neidentifikirane osobe.

JELEČ - Lokalitet Gradište - Glavica.
Grobnica iz koje su ekshumirani ostaci Šundo Mejre, Šundo Fatime i Šljivo
Zade. Ekshumacija je izvršena 28. oktobra 1999.

JELEČ - Lokalitet Ratine - Latin Pod.
Grobnica iz koje su ekshumirani ostaci Šljive Edhema, Srnje Abida, Srnje
Omera, Srnje Mustafe, Srnje Zulfe, Srnje Asima, Srnje Elvedina, Srnje
Nedžada i Srnje Hakije. Ekshumacija izvršena 25. oktobra 1999.

Planina Zelengora –
lokalitet Maluša Piljak,
10.-21. juna 2001.
Iz jame duboke preko 50
metara izvađeni su ostaci
53 logoraša iz logora u
Foči. Ubijeni su 1992.

Vlakovo 15. mart 2008. godine. Dženaza Ifeti Kukavica, Emine Kukavica, Hajri Kukavica i osamnaestomjesečnom Ševki koji su ubijeni u ljeto 1992. a potom spaljeni u kući Emine Kukavica. Posmrtni ostaci ukopani su u zajedničku grobnicu. U toj grobnici su i dijelovi kostura njihove rodbine iz iste kuće za koje se nije mogao utvrditi tačan identitet. Desno je mezar Ibri Kukavice koji je ranije ekshumiran i ukopan 24. novembra 2007.

ŠLJIVO (Meho) ČAZA (1902)

Ubijena 22. aprila 1992. pa zapaljena u kući.

KUKAVICA HAJRA (1926)

KUKAVICA IBRO (1924)

KUKAVICA EMINA (1933)

KUKAVICA IFETA (1967)

Ubijeni u junu 1992. godine u selu Bjeliš

Aladža džamija je srušena 2. augusta 1992.

Unutrašnjost Aladža džamije

Mjesto na kojem je bila Aladža džamija

SKRAĆENICE

ARBiH	Armija Republike Bosne i Hercegovine
BiH	Bosna i Hercegovina
br.	broj
CK	Crveni križ
dr.	doktor
DZ	Dom zdravlja
GP	Građevinsko preduzeće
JNA	Jugoslavenska narodna armija
KDM	Kulturno društvo muslimana
KPZ	Kaznenopopravni zatvor
KV	Kvalifikovan
MB	Minobacač
MZ	Mjesna zajednica
M-48	Model puške
Mr.	Magistar
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Sjevernoatlantski pakt)
NOR	Narodnooslobodilački rat
NOP	Narodnooslobodilački pokret

NK	Nekvalifikovan
N.N.	Nepoznata osoba
NP	Nacionalni park
OŠ	Osnovna škola
OOUR	Osnovna organizacija udruženog rada
PAP	Poluautomatska puška
Prof.	Profesor
PVF	Paravojne formacije
RB	Ručni bacač
RBiH	Republika Bosna i Hercegovina
RS	Republika Srpska
RZ	Radna zajednica
SDA	Stranka demokratske akcije
SDS	Srpska demokratska stranka
SD	Sportska dvorana
SIZ	Samoupravna interesna zajednica
SJB	Služba javne bezbjednosti
Sl.	Slično
SM	Stanica milicije
SNSD	Savez nezavisnih socijaldemokrata
SO	Skupština općine
SŠC	Srednjoškolski centar
Str.	Strana
SUP	Sekretarijat unutrašnjih poslova
ŠIP	Šumsko industrijsko preduzeće
TE	Termoelektrana

TO	Teritorijalna odbrana
TO RBiH	Teritorijalna odbrana Republike Bosne i Hercegovine
TRO	Trgovačka radna organizacija
TV	Televizija
Tzv.	Takozvani
UN	Ujedinjene nacije
UNIS	Ujedinjena namjenska industrija Sarajevo
VKV	Visokokvalifikovani
VP	Vojna pošta
VRS	Vojska Republike Srpske
ŽTP	Željezničko transportno preduzeće

LITERATURA

KNJIGE

Bejtić, Alija, POVIJEST I UMJETNOST FOČE NA DRINI, Sarajevo, 1957.

Balić, Hasan, BOSANSKA KATAKLIZMA – studija slučaja Foča, Sarajevo, 2002.

Banac, Ivo, CIJENA BOSNE, Sarajevo, 1997.

Bojle, Gen, OTVORIMO OČI PRED ZLOČINOM, Sarajevo, 1998.

BOSANSKI NAROD OPTUŽUJE ZA GENOCID: Postupak pred Međunarodnim sudom pravde u predmetu Bosna i Hercegovina protiv Srbije radi sprečavanja i kažnjavanja zločina, Sarajevo, 2000.

Ciglar, Norman, GENOCID U BOSNI – Politika „etničkog čišćenja“, Sarajevo, 1998.

Čekić, Smail, GENOCID NAD BOŠNJACIMA U DRUGOM SVJETSKOM RATU – DOKUMENTI, Sarajevo, 1996.

Čekić, Smail, AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU, Planiranje, priprema, izvođenje (knjiga 1 i 2), Sarajevo, 2004.

Čelebi, Evlija, PUTOPIS, Sarajevo, 1996.

Dedijer, Vladimir – Miletić, Antun, GENOCID NAD MUSLIMANIMA, Sarajevo, 1990.

Degan, Vladimir Đuro, MEĐUNARODNO PRAVO, Pravni fakultet sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2000.

- Dizdarević, Ismet, NEZABORAV USJEKLINA GENOCIDA, Sarajevo, 2003.
- Dizdarević, Ismet, BARBARI SU BILI BOLJI, Sarajevo, 1998.
- Duraković, Nijaz, PROKLETSTVO MUSLIMANA, Sarajevo, 1993.
- Gutman, Roy, SVJEDOK GENOCIDA, Sarajevo, 1995.
- Halilagić, Rasim, BOSNA I HERCEGOVINA OD 1790. DO 1918. U SVJETLU MEĐUSOBNIH POLITIČKIH ODNOSA, Sarajevo, 1998.
- Karavelić, Vahid, AGRESIJA NA BOSNU I HERCEGOVINU (Sjeveroistočna Bosna 1991-1992)
- Macić, Bećir, ZLOČIN PROTIV MIRA, Sarajevo, 2001.
- Macić, Bećir - Tafro Preljub, GENOCID NAD BOŠNJACIMA NA PODRUČJU FOČE 1992-1995.
- Mujezinović, Mehmed, ISLAMSKA EPIGRAFIKA BOSNE I HERCEGOVINE. Sarajevo, 1977.
- POČECI AGRESIJE NA BOSNU I HERCEGOVINU, Izložba – SVJEDOČENJA SA EKRANA (dvojezično izdanje: bosanski/engleski).
- Tucaković, Šemso, ALADŽA DŽAMIJA UBIJENI MONUMENT, Sarajevo, 1998.
- Tucaković, Šemso, GENOCID NAD BOŠNJACIMA MUSLIMANIMA 1941-1945. godine, Sarajevo, 1994.
- Šeparević, Zvonimir, GENOCID I RATNI ZLOČIN SA POSEBNIM OSVRTOM NA ŽRTVE, Sarajevo, 1998.
- Tomić, Zvonimir, KRIVIČNO PRAVO I POJAM GENOCIDA, Sarajevo, 1992.
- Žiga, Jusuf, KULTUROCID – OBILJEŽJE DJELA NAD BOŠNJACIMA, Sarajevo, 1998.

DOKUMENTI O GENOCIDU U BOSNI I HERCEGOVINI 1992-1995.

(Fotografije i faksimili), Sarajevo, 1998.

ZBORNICI RADOVA

GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, Gesellschaft für bedrohte Völker – Internacional, Göttingen i Human Rights Group for Bosnia, Kuala Lumpur, 1997.

GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995, Sarajevo, 1997.

„ETNIČKO ČIŠĆENJE“ – GENOCID ZA „VELIKU SRBIJU“, Sarajevo, 1996.

LISTOVI I ČASOPISI

DANI, 8. decembar, 2000, Sarajevo.

DNEVNI AVAZ, 25. novembar 2006, 1. decembar, 2006, 14. decembar 2006, 18. januar 2007, 17. februar 2007, 4. august 2007.

OSLOBOĐENJE, 30. juni 2007.

POGLEDI, Srpski list, Foča, 1992.